

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

**HATTAT İSMÂİL ZÜHDÎ EFENDİ’NİN
HAYATI, SANATI VE ESERLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

UĞUR KARATAŞ

İstanbul, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

**HATTAT İSMÂİL ZÜHDÎ EFENDİ’NİN
HAYATI, SANATI VE ESERLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

UĞUR KARATAŞ
Danışman: DOÇ. DR. FATİH ÖZKAFA

İstanbul, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Anabilim Dalı İSLAM TARİHİ VE SANATLARI
Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi UĞUR KARATAŞ'ın HATTAT İSMÂİL
ZÜHDİ EFENDİ' NİN HAYATI , SANATI VE ESERLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz
Yönetim Kurulunun 8.03.2018 tarih ve 2018-7/40 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy
birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 21.06.2018

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

1. Tez Danışmanı	Doç. Dr. FATİH ÖZKAFA
2. Jüri Üyesi	Prof. Dr. AZİZ DOĞANAY
3. Jüri Üyesi	Doç. Dr. AHMET SACİT AÇIKGÖZOĞLU

İmzası

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyad : Uğur KARATAŞ
Anabilim Dalı : İslâm Tarihi ve Sanatları
Programı : İslâm Tarihi ve Sanatları
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Fatih ÖZKAFA
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans - Haziran 2018
Anahtar Kelimeler : İsmail Zühdî, Hat Sanatı, 18. yy., Hattat Mustafa Râkım, III. Mustafa.

ÖZET

İsmail Zühdî Efendi, hat sanatı tarihi içerisinde Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman vadisinden beslenip 18. yy'da yetişmiş en önemli isimdir.

Ordu'nun Ünye ilçesinde doğup küçük yaşta babası Mehmed Kaptan ile İstanbul'a gelen Zühdî Efendi, hıfzını tamamladıktan sonra Moralı Ahmed Hıfzî Efendi, Mehmed Emin Efendi ve Mehmed Şakir Mihallici gibi hocalardan rika', sülüs ve nesih meşk ederek icazet almaya hak kazanmıştır. Üstün gayreti ve mahareti sayesinde Sultan III. Mustafa'nın dikkatini çekmiş ve saray kâtipliğine kadar yükselmiştir. Eserlerindeki yazıları düzeltme yapmadan kalemden çıktığı gibi tashihsiz yazan Zühdî Efendi, bu tarzıyla tarih içerisinde eşsiz bir yere sahiptir.

Yaşadığı süre içerisinde kırktan fazla Mushaf-ı Şerîf, amme cüzü, delâilü'l-hayrât ve müstakil cüzler yazan İsmail Zühdî Efendi'nin sülüs-nesih murakkâlar, kıt'alar, hilye-i şerîfler ve karalamaları da mevcuttur. Ayrıca celî üslûpta yazdığı birçok levha da müzeler ve özel koleksiyonları süslemektedir. Bunların içerisinde en çok dikkati çeken TSMK'nde GY-314/40 (bkz. Resim 71) envanter numarasına kayıtlı leylek formundaki besmeledir. Bu örnekler dışında Eyüp Şah Sultan Türbesi, Safranbolu İzzetpaşa Camî, Şânîzâde Çeşmesi ve Nişancı Mehmed Paşa Camî

haziresindeki Hatice hanıma ait mezartaşı gibi taşa mahkûk kitâbeler de Zühdî Efendi tarafından yazılmış en önemli celî sülûs örneklerdir.

Dönemin ileri gelenleri ve devlet adamlarına da hocalık yapan İsmail Zühdî Efendi'nin yetiştirdiği birçok talebesi mevcuttur. Bunların içerisinde hiç şüphesiz en önemlisi kardeşi Mustafa Râkım Efendi'dir.

1806 yılında vefat edene kadar saray kâtipliğine ve talebe yetiştirmeye devam eden Zühdî-i Sâni, Edirnekapı mezarlığında medfûndur.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Uğur KARATAŞ
Field : Islamic History and Arts
Programme : Islamic History and Arts
Supervisor : Associate Professor Fatih ÖZKAFA
Degree Awarded and Date : Master - June 2018
Keywords : Ismail Zuhdi, Islamic Calligraphy, XVIII. century,
Calligrapher Mustafa Rakım, III. Mustafa

ABSTRACT

In the history of the art of the calligraphy, inspired by Sheikh Hamdullah and Hâfız Osman, Ismail Zuhdi Efendi is one of the most important names grown during the 18th century.

He was born in Unye province of Ordu and later on taken by his father at a young age to Istanbul. Completing his memorization, Ismail Zuhdi Efendi got acknowledged by Morali Ahmed Hıfzi Efendi, Mehmed Emin Efendi and Mehmed Şakir Mihallici, after taking courses from them such as rica, sulus and nesih. Thanks to his extraordinary endeavors and mercy, he attracted the attention of the third Mustafa and rose to the level of a palace clerk. Due to his extraordinary flawless writing skills, he has a unique place in history.

Having written more than 40 Mushaf-ı Serif, Amme fascicles, delailu hayrât and his self-contained fascicles, Ismail Zuhdu Efendi has also sulus-nesih murakkas, kıt'as, hilye-i serifs and drafts. Moreover, he has many paintings and special collections garnishing many museums. The most outstanding one of them all is surely the stork patterned one in GY-314/40 TSMK. Other than these examples, he has stone inscription works such as the ones in Eyup Sah Sultan Shrine, Safranbolu İzzet Pasa Mosque, Sanizade Mosque Fountain and the grave stone of the Hatice Hanim at the Nisanci Mehmed Pasa Mosque.

İsmail Zuhdi Efendi was a teacher to many of the elders of his time and of his own students. Out of these, without any doubt, the most important one is his brother Mustafa Rakım Efendi.

Until his death in 1806, he had continued with his clergy and teaching. Today he lies in Edirnekapı Cemetery.

Ö N S Ö Z

İslâm sanatları içerisinde hat sanatı ayrıcalıklı bir mevkiye sahiptir. Asr-ı Saâdet'den günümüze kadar gelen bütün hat sanatkârları Kur'an-ı Kerîm yazısına hizmet etmek için büyük çaba sarfetmişlerdir. Her sahada toplumlara hizmet eden Arap yazısı, İslâm coğrafyalarında sanat haline dönüşmüş ve hattatlar sayesinde gelişmiştir.

Hat sanatı, Zühdi Efendi'den önce bu yolu açan Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman ile devam ederek önemli bir merhale kat etmiş olup, İsmail Zühdi Efendi'den sonra ise kardeşi ve talebesi olan Mustafa Râkım Efendi ile zirveye taşınmıştır. Dolayısıyla hattat İsmail Zühdi Efendi, bu istikamette bir dönüm noktasıdır.

Bu tezin hazırlanmasında her daim ilgi, bilgi ve desteğini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Fatih ÖZKAFA'ya özellikle teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca dâima görüşlerine başvurduğum hocalarım Prof. Dr. M. Hüsrev SUBAŞI, Doç. Dr. Ahmet Sacit AÇIKGÖZOĞLU ve Doç. Dr. Süleyman BERK'e şükranlarımı sunuyorum. Bu çalışmamın hazırlanmasında yardımcı olan müze, kütüphane ve vakıf çalışanlarına, hadis metinlerinin ve kitâbelerin okunmasında emekleri olan Tuba ÇOBAN, Tuba KOCAMAN ve Ahmet İkbal AYDIN'a da ayrıca teşekkür ediyorum.

Tez çalışmamızda, hat sanatı tarihinde önemli bir yeri olan İsmail Zühdi Efendi'nin hayatını, sanatını ve eserlerini esas aldık. Her eseri bir makalenin konusu olacak kadar kıymetli olan bu üstâdın daha iyi anlaşılması için başka çalışmaların da ortaya çıkmasını ümit etmekteyiz. Araştırmamızda muhakkak eksikler ve hatalar mevcuttur. Bu durumun hoşgörüsüyle karşılanacağını düşünerek çalışmamızın hayırlara vesile olmasını Cenâb-ı Hak'tan niyaz ediyorum.

Uğur KARATAŞ

Haziran – 2018

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET	I
ABSTRACT	III
Ö N S Ö Z.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	VIII
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	IX
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Konunun Mâhiyeti.....	1
1.2. Konuyla İlgili Kaynaklar ve Araştırmalar	2
1.3. Kullanılan Yöntem	3
2. HAT SANATI TARİHÇESİ	6
2.1. Arap Yazısının Kökeni	6
2.2. Asr-ı Saâdet'ten Günümüze Hat Sanatı.....	7
2.3. Yazı Çeşitleri	19
3. HATTAT İSMAİL ZÜHDÎ EFENDİ'NİN HAYATI VE SANATI ..	22
3.1. Hayatı	22
3.2. Sanatı	35
4. HATTAT İSMAİL ZÜHDÎ EFENDİ'NİN HOCALARI VE	
TALEBELERİ.....	43
4.1. Hocaları	43
4.2. Talebeleri.....	44

5. KATALOG: HATTAT İSMAİL ZÜHDÎ EFENDİ’NİN ESERLERİ ..	53
6. GENEL DEĞERLENDİRME	270
6.1. Formlar	271
6.2. Yazı Çeşitleri	275
6.3. İstif Düzenleri	277
6.4. Harf Anatomileri	278
6.5. Harekeler, Mühmel Harfler ve Diğer Şekiller	281
6.6. Metinler	283
7. SONUÇ	285
8. BİBLİYOGRAFYA.....	288

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.mlf.	: Aynı müellif
BİKSAD	: Bilim Kültür ve Sanat Derneği
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
GY	: Güzel Yazılar
g.	: Guruş
h.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
M.	: Miladî
No.	: Numara
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölümü
p.	: Para
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
SSS	: Sanat Severler Serisi
SSM	: Sakıp Sabancı Müzesi
SK	: Süleymaniye Kütüphanesi
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TİEM	: Türk İslâm Eserleri Müzesi
vd.	: Ve diğerleri
YY	: Yazma Yazılar
yy.	: Yüzyıl

RESİMLER LİSTESİ

- Resim 1** : İsmail Zühdî Efendi'nin Edirnekapı Mısır Tarlası Mezarlığındaki Kabri
- Resim 2** : İsmail ez-Zühdî Ağa İmzası
- Resim 3** : İsmail ez-Zühdî Efendi'nin İmzası
- Resim 4** : İsmail ez-Zühdî Ağa İmzası
- Resim 5** : İsmail ez-Zühdî Efendi'nin İmzası
- Resim 6** : İsmail ez-Zühdî Ağa Detay
- Resim 7** : İsmail ez-Zühdî Efendi Detay
- Resim 8** : İsmail ez-Zühdî Ağa Detay
- Resim 9** : İsmail ez-Zühdî Efendi Detay
- Resim 10** : İsmail ez-Zühdî Ağa Detay
- Resim 11** : İsmail ez-Zühdî Efendi Detay
- Resim 12** : İsmail ez-Zühdî Ağa Detay
- Resim 13** : İsmail ez-Zühdî Efendi Detay
- Resim 14** : İsmail ez-Zühdî Ağa Besmele
- Resim 15** : İsmail ez-Zühdî Efendi Besmele
- Resim 16** : İsmail ez-Zühdî Ağa Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 17** : İsmail ez-Zühdî Efendi Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 18** : Ahmed Hıfzî Efendi'nin Sülüs-Nesih Kıt'ası
- Resim 19** : Mustafa Râkım Efendi'nin Sülüs – Nesih İcâzetnâmesi
- Resim 20** : Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi Sülüs-Nesih Kıt'ası
- Resim 21** : İbrahim Şevkî Efendi'nin Sülüs-Nesih Kıt'ası
- Resim 22** : Halil Hâmid Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (a)
- Resim 23** : Halil Hâmid Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (b)
- Resim 24** : Halil Hâmid Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (c)
- Resim 25** : Mîr Mustafa Kânî Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (a)
- Resim 26** : Mîr Mustafa Kânî Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (b)
- Resim 27** : Abdullah Münif Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (a)
- Resim 28** : Abdullah Münif Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (b)

- Resim 29** : İsmail ez-Zühdî Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (a)
- Resim 30** : İsmail ez-Zühdî Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (b)
- Resim 31** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 32** : Celî Sülüs Levha
- Resim 33** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 34** : Sülüs Levha
- Resim 35** : Celî Sülüs Levha
- Resim 36** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 37** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 38** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 39** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 40** : Şânîzâde Çeşmesi Kitâbesi (a)
- Resim 41** : Şânîzâde Çeşmesi Kitâbesi (b)
- Resim 42** : Nesih Sayfa
- Resim 43** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 44** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 45** : Delâilü'l-Hayrât (a)
- Resim 46** : Delâilü'l-Hayrât (b)
- Resim 47** : Delâilü'l-Hayrât (c)
- Resim 48** : Celî Sülüs Levha
- Resim 49** : Sülüs-Nesih Hilve-i Şerîf
- Resim 50** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 51** : Sülüs-Nesih İki Kıt'a
- Resim 52** : Sülüs Levha
- Resim 53** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 54** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 55** : Amme Cüzü (a)
- Resim 56** : Amme Cüzü (b)
- Resim 57** : Amme Cüzü (c)
- Resim 58** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 59** : Sülüs-Nesih Hilve-i Şerîf

- Resim 60** : Sülüs Karalama
- Resim 61** : Celî Sülüs Levha
- Resim 62** : Safranbolu İzzetpaşa Camî Mihrabı
- Resim 63** : Safranbolu İzzetpaşa Camî Minberi
- Resim 64** : Safranbolu İzzetpaşa Camî Giriş Kapısı
- Resim 65** : Safranbolu İzzetpaşa Camî İnşa Kitâbesi
- Resim 66** : Safranbolu İzzetpaşa Camî İnşa Kitâbesi Detay
- Resim 67** : Sülüs-Nesih İki Kıt'a
- Resim 68** : Sülüs-Celî Sülüs Levha
- Resim 69** : Sülüs Levha
- Resim 70** : Sülüs Karalama
- Resim 71** : Leylek Formunda Celî Sülüs Besmele
- Resim 72** : Hilve-i Şerîf'ten nesih yazılmış bir bölüm
- Resim 73** : Sülüs - Celî Sülüs Levha
- Resim 74** : Sülüs – Nesih Kıt'a
- Resim 75** : Sülüs – Nesih Kıt'a
- Resim 76** : Sülüs – Nesih Kıt'a
- Resim 77** : Sülüs – Nesih Kıt'a
- Resim 78** : Sülüs – Nesih Hilve-i Şerîf
- Resim 79** : Sülüs – Nesih Levha
- Resim 80** : Şah Sultan Türbesi Hazire Giriş Kapısı Kitâbesi
- Resim 81** : Şah Sultan Türbesi Giriş Sofası (a)
- Resim 82** : Şah Sultan Türbesi Giriş Sofası (b)
- Resim 83** : Şah Sultan Türbesi Giriş Sofası (c)
- Resim 84** : Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları (a)
- Resim 85** : Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları (b)
- Resim 86** : Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları (c)
- Resim 87** : Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları (d)
- Resim 88** : Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları (e)
- Resim 89** : Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları (f)
- Resim 90** : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (a)

- Resim 91** : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (b)
Resim 92 : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (c)
Resim 93 : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (d)
Resim 94 : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (e)
Resim 95 : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (f)
Resim 96 : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (g)
Resim 97 : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (h)
Resim 98 : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (ı)
Resim 99 : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (i)
Resim 100 : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (j)
Resim 101 : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (k)
Resim 102 : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (m)
Resim 103 : Şah Sultan Türbesi İç Kısım (n)
Resim 104 : Sülüs-Nesih Meşk Murakka'ası (a)
Resim 105 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (b)
Resim 106 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (c)
Resim 107 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (d)
Resim 108 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (e)
Resim 109 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (f)
Resim 110 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (g)
Resim 111 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (h)
Resim 112 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (ı)
Resim 113 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (i)
Resim 114 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (j)
Resim 115 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (k)
Resim 116 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (m)
Resim 117 : Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (n)
Resim 118 : Amme Cüzü (a)
Resim 119 : Amme Cüzü (b)
Resim 120 : Amme Cüzü (c)

Resim 121	: Amme Cüzü (d)
Resim 122	: Amme Cüzü (e)
Resim 123	: Amme Cüzü (f)
Resim 124	: Amme Cüzü (h)
Resim 125	: Amme Cüzü (h)
Resim 126	: Amme Cüzü (i)
Resim 127	: Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (a)
Resim 128	: Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (b)
Resim 129	: Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (c)
Resim 130	: Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (d)
Resim 131	: Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (e)
Resim 132	: Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (f)
Resim 133	: Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (g)
Resim 134	: Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (h)
Resim 135	: Celî Sülüs Levha
Resim 136	: Celî Sülüs Levha
Resim 137	: Sülüs Levha
Resim 138	: Celî Sülüs Levha
Resim 139	: Nesih Sayfa
Resim 140	: Sülüs Levha
Resim 141	: Sülüs Levha
Resim 142	: Kur'ân-ı Kerîm Zahriye Sayfası
Resim 143	: Kur'ân-ı Kerîm Sayfası (a)
Resim 144	: Kur'ân-ı Kerîm Sayfası (b)
Resim 145	: Kur'ân-ı Kerîm Sayfası (c)
Resim 146	: Kur'ân-ı Kerîm Sayfası (d)
Resim 147	: Kur'ân-ı Kerîm Sayfası (e)
Resim 148	: Kur'ân-ı Kerîm Sayfası (f)
Resim 149	: Sülüs Meşk Karalaması
Resim 150	: Celî Sülüs Yazı Kalıbı
Resim 151	: Celî Sülüs Mezar Taşı Kitâbesi

- Resim 152** : Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 153 : Nesih Kıt'a
Resim 154 : Sülüs Karalama
Resim 155 : Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 156 : Nesih Kıt'a (a)
Resim 157 : Nesih Kıt'a (b)
Resim 158 : Sülüs Levha
Resim 159 : Sülüs Karalama
Resim 160 : Sülüs Levha
Resim 161 : Nesih Kur'ânı Kerîm Sayfası
Resim 162 : Sülüs-Nesih Kıt'a (a)
Resim 163 : Sülüs-Nesih Kıt'a (b)
Resim 164 : Sülüs Levha
Resim 165 : Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 166 : Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 167 : Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 168 : Sülüs-Nesih Hilye-i Şerîf
Resim 169 : Celî Sülüs Levha
Resim 170 : Amme Cüzü
Resim 171 : Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 172 : Sülüs-Nesih Hilye-i Şerîf
Resim 173 : Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 174 : Sülüs Karalama
Resim 175 : Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 176 : Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 177 : Amme Cüzü (a)
Resim 178 : Amme Cüzü (b)
Resim 179 : Amme Cüzü (c)
Resim 180 : Amme Cüzü (d)
Resim 181 : Amme Cüzü (e)
Resim 182 : Amme Cüzü (f)

Resim 183	: Amme Cüzü (g)
Resim 184	: Amme Cüzü (h)
Resim 185	: Amme Cüzü (ı)
Resim 186	: Amme Cüzü (j)
Resim 187	: Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 188	: Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 189	: Sülüs-Nesih Meşk
Resim 190	: Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 191	: Sülüs Karalama
Resim 192	: Sülüs Karalama
Resim 193	: Sülüs Levha
Resim 194	: Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 195	: Sülüs Kıt'a
Resim 196	: Sülüs-Nesih Kıt'a (a)
Resim 197	: Sülüs-Nesih Kıt'a (b)
Resim 198	: Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 199	: Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 200	: Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 201	: Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 202	: Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 203	: Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 204	: Sülüs Meşk Murakkâsı
Resim 205	: Sülüs-Nesih Hilve-i Şerîf
Resim 206	: Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (a)
Resim 207	: Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (b)
Resim 208	: Sülüs-Nesih Kıt'a
Resim 209	: Sülüs-Nesih Karalama
Resim 210	: Sülüs-Nesih Karalama
Resim 211	: Sülüs-Nesih Karalama
Resim 212	: Sülüs-Nesih Karalama
Resim 213	: Sülüs-Levha

- Resim 214** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 215** : Şeyh Hamdullah'a ait Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 216** : Şeyh Hamdullah, Derviş Ali, Hâfız Osman, Yedikuleli Seyyid Abdullah, Mehmed Râsim Efendi, İsmail Zühdî Efendi ve Mehmed Şevkî Efendi'ye ait Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 217** : Hâfız Osman'a ait Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 218** : Yedikuleli Seyyid Abdullah'a ait Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 219** : Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendi'ye ait Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 220** : İsmail Zühdî Efendi'ye ait Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 221** : Mehmed Şevkî Efendi'ye ait Sülüs-Nesih Kıt'a
- Resim 222** : Hâfız Osman'a ait Hilye-i Şerîf
- Resim 223** : İsmail Zühdî Efendi'ye ait Hilye-i Şerîf
- Resim 224** : İsmail Zühdî Efendi'ye ait Sülüs Kıt'a
- Resim 225** : İsmail Zühdî Efendi'ye ait Nesih Kıt'a
- Resim 226** : İsmail Zühdî Efendi'ye ait Celî Sülüs Levha
- Resim 227** : Şeyh Hamdullah, Derviş Ali, Hâfız Osman, Yedikuleli Seyyid Abdullah, Mehmed Râsim, İsmail Zühdî Efendi ve Mehmed Şevkî Efendi'ye ait "ya" harfî detayı
- Resim 228** : Şeyh Hamdullah, Derviş Ali, Hâfız Osman, Yedikuleli Seyyid Abdullah, Mehmed Râsim, İsmail Zühdî Efendi ve Mehmed Şevkî Efendi'ye ait "vav" harfî detayı
- Resim 229** : Şeyh Hamdullah'a ait Sülüs Levha
- Resim 230** : Hâfız Osman'a ait Sülüs Levha
- Resim 231** : İsmail Zühdî Efendi'ye ait Sülüs Levha
- Resim 232** : Hâfız Osman'a ait Celî Sülüs Levha
- Resim 233** : İsmail Zühdî Efendi'ye ait Celî Sülüs Levha

1.GİRİŞ

Yazının îcat edilmesiyle beraber yazılı kültür geleneği de gelişme göstermiştir. Her devrin farklı toplumlarında bilgiyi kaydetme ve sonraki nesillere aktarma aslî bir görev olarak görülmüştür. İslâm toplumlarında ise bu börev Kur'ân-ı Kerîm'le beraber daha özel bir durum arz etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e vahiy meleği Cebrâîl aracılığı ile gelen ayetler vahiy kâtiplerinin maharetiyle farklı malzemelere kaydedilmiştir. İlâhî sözleri kayıt altına alan kâtipler de bu görevi büyük bir iştiyakla yapmışlardır. Bu esnada Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ayetler yazılırken kâtiplerine güzel yazmaya yönelik yapmış olduğu tavsiyeler de hattatlık mesleğinin teşekkülüne zemin hazırlamıştır.

1.1. Konunun Mahiyeti

Asr-ı Saâdet'ten günümüze yetişen her hattat gerek mensubu olduğu İslâm dininin gereği, gerek yaşadığı kültürel çevrenin etkisiyle -her vücuda getirilen eserde olduğu gibi- yazıda da estetiği yakalamak için gayret göstermiştir. Yaşadığı dönemde kendinden öncekilerinin gayretlerini yaşatma çabası içinde olmuş, bununla beraber kendisi de yazıya şîveler katarak sonraki nesillere aktarılmasını sağlamıştır. Bu şekilde ilerleyen yazı, hiçbir devirde gerileme göstermeden devamlı büyümüş ve gelişmiştir. Geleneğin nasıl devam ettiğini öğrenebilmemiz ve sanattaki gelişmenin gözlemlenebilmesi için biyografi çalışmaları önem arz etmektedir. Bu nedenle hattat biyografileri, süreci bilmek adına işlenmesi gereken başlıklardan biridir.

Hat sanatının gelişim sürecinde önemli bir yeri İsmail Zühdî Efendi (ö.1221/1806), geçmişini iyi analiz edip geleceğe nasıl aktaracağını iyi bilen önemli bir şahsiyettir. Her ne kadar sanat tarihi kitaplarında kendinden çokça bahsedilmese de hat sanatında inkılâb yapmış biri olan Mustafa Râkım Efendi'nin sanatkâr kimliğinin oluşmasında önemli yer tutmaktadır. Bu çalışmamızda öncelikle Zühdî Efendi'nin hayatı ile ilgili dağınık olan bilgileri kaynaklar ve arşivler nezaretinde derlemeye çalıştık. Daha sonra vermiş olduğu eserler ile ilgili ayrı bir arşiv çalışması yaparak ulaşabildiğimiz bütün eserleri bir araya getirmeye gayret gösterdik. Bununla beraber takip etmiş olduğu Şeyh ve Hâfız Osman vadisinden hareketle sonraki büyük üstatları nasıl etkilediğini göstermeye çalıştık.

1.2. Kaynaklar ve Araştırmalar

Hat sanatı ve tarihi ile ilgili eski ve yeni pek çok araştırma yapılmış olup, müstakil olarak hattat biyografilerini anlatan eserler sınırlıdır. Genel başlık altında *hat tarihi, yazı çeşitleri, ekoller ve sanat dünyamıza etkileri* şeklindeki eserler verilmiştir. Mimarî alanında verilen eserlerde ise, yazı süsleme unsuru olarak zikredilmiş; hattatı ile ilgili sadece kısa bilgiler verilmiştir. Bununla birlikte; bazı araştırmacılar hattat biyografilerini makalelerinde işlemişler, hat sanatına kattığı değeri de ayrıca zikretmişlerdir.

Araştırmamızı hazırlarken öncelikle Kalkaşendî'nin "*Subhu'l-A'şâ*", İbn Nedîm'in "*Fihrist*", Belazuri'nin "*Fütûhu'l-Büldân*" ve Kettânî'nin "*et-Terâtîbu'l-İdâriyye*" adlı klasik eserlerinden istifâde ettik. Çünkü bu eserler, İslâm tarihi açısından klasik kaynaklar olup, hat sanatının menşei olan Arap yazısının kökeniniyle alakalı da önemli bilgiler içermektedir. Daha sonra hat sanatının tarihi ve gelişim süreci ile alakalı olarak Mahmud Bedreddin Yazır'ın "*Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli I-II-III*", Ali Alparslan'ın "*Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*" ile Muhittin Serin'in "*Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*" adlı eserlerinden istifade ettik. Bu kaynakların özelliği de bugüne kadar yazılmış birçok kaynağın hûlasâsı olup düzenli bilgi akışı sağlamaktadır.

Çalışmamıza öncülük edecek biyografi çalışmaları ve müstakil kaynaklar da mevcuttur. Hattat biyografileri açısından fazlaca kaynak bulunmasına rağmen bunların en başında Müstakimzâde Sâdeddin Efendi'nin "*Tuhfe-i Hattâtîn*" adlı eseri gelmektedir. Fakat bu eser, 18. yy'ın sonuna kadar yaşamış hattatların biyografilerini içermesine rağmen İsmail Zühdi Efendi gibi önemli bir hattatı konu edinmemiş olması önemli bir eksiklik olarak nitelendirilmektedir. Bu eserin devamı niteliğinde olan diğer klasik eser ise, Mirzâ Habîb Efendi'nin "*Hat ve Hattatan*" adlı eseridir. Bu eserde gerek Zühdi Efendi'nin, gerek Zühdi Efendi'nin hocaları ve talebelerine ait biyografilere ulaşabilmekteyiz. Yine bu alanda İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın "*Son Hattatlar*", şevket Rado'nun "*Türk Hattatları*" ve Muhittin Serin'in "*Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*" adlı eserleri başvurulabilecek önemli kaynaklardır.

İsmail Zühdi Efendi'nin hayatına dair müstakil bir kaynak bulunmamaktadır. Fakat makaleler mevcuttur. Bunların ilki A. Süheyl Ünver'in 1953 yılında "50 Sanat Severler Serisi" yazı dizisi için kalem aldığı makaledir. Tek nüsha halinde basılan bu makalede İsmail Zühdi Efendi'nin hayatını ve sanatını anlatmaktadır. İkinci makale; 2003 yılında yapılmış olan Eyüp Sultan Sempozyumu'nda Süleyman Berk'in sunmuş olduğu bildiridir. Mezarının Eyüp sınırları içerisinde olmasından dolayı bu sempozyuma dâhil edilen Zühdi Efendi'nin bu bildiride hayatı ve sanatı üzerine sunum yapılmıştır. Üçüncü makale; Uğur Derman'ın 2007 yılında P Dergisi için "*Ölümün 200. Yılında İsmail Zühdi*" adlı makalesidir. Bu makalede genel bilgilerden ziyade İsmail Zühdi Efendi için hocalarından bizzat işittiği bilgilere yer verilmiştir. Uğur Derman, bu makalenin dışında Diyanet İslâm Ansiklopedisi için "İsmail Zühdi (Yeni)" maddesini hazırlayarak genel bir çizgi çizmiştir. İsmail Zühdi Efendi hakkında yazılmış son makale ise; Talip Mert'in 2014 yılında Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi için kaleme aldığı yazıdır. Bu makale diğerlerinden farklı olarak hayat hikâyesinden ziyade Osmanlı arşivlerindeki bilgileri içermektedir. Bu bilgiler mirasçıların, terekesini ve arşiv kaynaklı diğer bilgileri içermektedir.

1.3. Kullanılan Yöntem

Araştırmamıza literatür çalışması yapılarak başlanmış olup, mevcut eski ve yeni kaynaklardan ilgili bölümler tespit edilmiştir. Bu bölümlerde eser bilgisi verilmiş envanter numaralı eserler kaydedilerek müze ve kütüphanelere yönelik çalışma yapılmıştır. Bunun dışında gerek müzayede şirketleri, gerek koleksiyonerler ve gerekse hattatlar ile görüşüp eserler temin edilmeye çalışılmıştır. Mevcut eserler görüntü kalitesi yüksek olacak şekilde taranarak kataloglanmıştır. İzzetpaşa Camî dışındaki mimari eserler ve mezar taşı yazıları ise harf anatomileri anlaşılacak şekilde fotoğraflanmıştır.

Ulaştığımız her eser incelenerek hakkında bilgi toplanmıştır. Bu bilgiler tasnif edildikten sonra çözümlemeler yapıp, kataloglama çalışmasına geçilmiştir. Kataloglama kısmında mezartaşı dışındaki kitâbelere ait her fotoğraf ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Özellikle Şah Sultan Türbesi ve İzzetpaşa Camî'ndeki kitâbeler, yapıların muhtelif yerlerinde olduğu için hem kitâbe ölçüsü, hem de yazı kalınlığı

bakımından “Eser No” başlığı altında ayrı ayrı incelenmiştir. Fakat mushaf ve delâilü’l-hayrât gibi eserlerde kullanılan fotoğraflar sayfa ölçüleri, yazı çeşidi ve tefrişat bakımından fark olmadığı için aynı “Eser No” başlığı altında değerlendirilmiştir.

Çalışmamıza *Genel Bilgiler*, *Özet* ve *Abstract* kısmıyla başalayarak *Önsöz* ile devam edilmiştir. Sonrasında *İçindekiler*, *Kısaltmalar* ve *Fotoğraflar Listesi* ile beraber birinci bölüm olan *Giriş* kısmına geçilmiştir. Devamında ise, *Konunun Mâhiyeti*, *Kaynaklar ve Araştırmalar* ile *Kullanılan Yöntem* gibi bölümlere yer verilmiştir. Daha sonra *Hat Sanatının Tarihi* ile alakalı ikinci bölüme geçilmiştir. Bu bölümde; Arap yazısının ortaya çıkmasıyla beraber dönem dönem işlenip, Osmanlı’nın son dönemine kadarki gelişmeler alt başlıklar halinde anlatılmıştır. *Yazı Çeşitlerinin* anlatıldığı son başlıkla beraber bu bölüm tamamlanmıştır. Üçüncü ve dördüncü bölümde; çalışma başlığımız olan “*İsmail Zühdi Efendi’nin Hayatı, Sanatı ve Eserleri*” hakkında kaynaklarda geçen bilgiler doğrultusunda hayatı, sanat anlayışı, hocaları ve yetiştirdiği talebeler ile alakalı bilgiler bir araya toplanmıştır. Bu bilgiler sistematik olarak maddeler halinde alt başlıklar halinde yazılmıştır. Beşinci bölümde ise; kataloglama çalışması yapılarak, ulaşabildiğimiz eserler tarihlerine göre tasnif edilmiştir. Her eser ile beraber eser bilgileri olarak “*eser no, eserin adı, tarihi, metni, anlamı, açıklama, ölçüleri ve bulunduğu yer*” olacak şekilde yazılmış olup, metin kısmına hem okunuşlar, hem de anlamları yazılmıştır. Bununla beraber katalog kısmında eserlerin hangi müze, kütüphane ve koleksiyonlarda bulunduğu dâir bilgilere de yer verilmiştir. Eğer yazılı kaynaklarda eserlerin envanter numaralarına yer verilmişse yer bilgisi olarak o yer yazılmıştır. Envanter bilgisi yoksa fotoğrafın alındığı eser, yer bilgisi olarak gösterilmiştir.

Genel Değerlendirme bölümünde, araştırmamız sonucunda elde ettiğimiz verilerle *formlar, yazı çeşitleri, istif düzenleri, harf anatomileri, hareketler, mühmel harfler ve diğer şekiller* ile *metinler* şeklindeki alt başlıklar altında değerlendirmeler yapılmıştır. Bu başlıklarla beraber önceki ve sonraki hattatlarla kıyas yapılarak resimlerle îzah edilmiştir.

Sonuç bölümünde, hattat İsmail Zühdî Efendi'nin yazdığı eserler üzerinden diğer hattatlardan ayıran özellikleri, yazıya kattığı şîve ve eski Zühdî ile olan farklılıklar mukâyese edilerek îzah edilmiştir.

Son bölümde ise, *bibliyoğrafya* yer verilerek kaynak eserler yazarların soyadlarına göre alfabetik sırayla yazılmıştır.

2. HAT SANATI TARİHİ

2.1. Arap Yazısının Kökeni

İnsanlık tarihi kadar eski olan yazı, tarihin bugüne aktarılabilmesi için bulunmuş en önemli icatların başında gelir. İnsanların duygularını ve düşüncelerini konuşma dışında en iyi ifade edebilme aracıdır. En ilkel kavimlerden en medeni topluluklara kadar insanlar birbirleriyle olan iletişimini, bilgi aktarımını ve bu bilgilerin günümüze taşınması hep yazı ile gerçekleştirilmiştir. Yazı öncesi bu işlem resimlerle ifade edilirken zaman içerisinde şekillere, sembollere ve harflere dönüşerek günümüzdeki kimliğini kazanmıştır.

Araştırmalar ışığında yazının gelişimi MÖ. 4000 yılına tarihlenen Sümerlilere ait çivi yazısı ve sonrasında MÖ. 1000 yılındaki Fenikelilerin harfleri alfabetik dizilim şeklinde kullanmasıyla devam etmiştir. Fenike yazısı Mısır alfabesinden almış olduğu harflerden oluşmuştur. Fenikelilerin yoğun ticari ilişkilerinden dolayı batıda Lâtin, doğuda ise İbrâni ve Ârâmî yazısı bu münasebetlerin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Ârâmî yazısı Arap Yarımadası, İran ve Mısır bölgesine yayılırken, Hint alfabesi gibi bazı dillerin de doğmasında etkili olmuştur.¹

Hat sanatının menşei olan Arap yazısının kökeni ile ilgili kesin olmamakla beraber farklı görüşler mevcuttur. *Birinci görüşe göre;* yazının kaynağı ilahi olduğudur. Yani bütün yazıların mucidi ilk insan Hz. Âdem (a.s.)'dir. Balçık üzerine yazmış olduğu yazıları pişirerek kullanılır hale getirdiğini, Nûh tufanından sonra da her kavmin kendi yazısını bulup öğrendiğini, Arap yazısını ilk öğrenen ve yazanın da Hz. İsmail (a.s.) olduğunu söylemektedir. Bunun yanında yazının Hz. İdris (a.s.) ve Hz. Hûd (a.s.) tarafından icat edildiğini ileri süren rivayetler de mevcuttur.² *İkinci görüşe göre;* Arap yazısı Güney Arabistan Yarımadası'nda hüküm sürmüş eski bir kavim olan Himyerî'lerin kullandığı Hirî yazısından gelmiştir.³ *Üçüncü görüşe göre de;* Arap yazısının bugünkü Ürdün sınırları içerisinde kalan Nabatîler tarafından kullanılan

¹ Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2010.

² Kalkaşendi, *Subhu'l-a'sa*, Kahire: el-Müessesetü'l-Mısriyyetü'l-Amme, 1963, c. III, s. 10.

³ Belâzürî, *Fütühu'l-Büldân*, çev. Mustafa Fayda, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2002.

yazının o bölgeye gelen Hicaz kervanları vasıtasıyla bölgeye intikal ettirildiği ve bilinen Arap yazısının bu yazıdan devşirildiği düşünülmektedir.⁴ Fakat günümüzde yapılan ilmî araştırmalar, Arap yazısının Nabatî yazısından geliştirildiğini de doğrulamaktadır.

Bu bilgilerin dışında Arap yazısının İbn Haldun (ö.M.1406)'un *Mukaddime*'sinde Yemen'de hüküm süren Himyerîler'den doğduğunu, İbn Abbas (r.a.)'ın bazı rivayetlerine göre İslâm'dan önce Arabistan'ın orta yerinde yaşayan bir kabile olan Tay kabilesinin Bevlan kolundan Murâmîr b. Mürre, Eslem b. Sidre ve Âmir b. Cedere adlı üç kişi tarafından icad edildiği ifade edilmektedir.⁵ Bir rivayete göre de Tasm kabilesinden altı kişi olan *Ebced*, *Hevvez*, *Huttî*, *Kelemen*, *Sa'fes* ve *Kareşet* harfleri çıkartıp sonra da birleştirmişlerdir. İsimlerinde olmayan *Sehhaz* ve *Dazığ* harflerini bulduklarında da isimlerine katarak bunlara *revâdif (noktalı) harfler* demişlerdir.⁶ Bu bilgilerin ışığında Arap yazısına dâir en ilk örnekler, Arap Yarımadası dışındaki Nemâra, Harran ve Zebed bölgelerinde bulunmuştur.⁷

2.2. Asr-ı Saâdet'ten Günümüze Yazı

Yazının icâd edilmesinden bu döneme kadar birçok ilim adamı yazının doğuşu ve yayılması hakkında görüş beyan etmişlerdir. Bu görüşlerden bir tanesi de, yazının başka yerlerde icâd edilip Mekke'ye nasıl geldiği istikâmetindedir. Fakat yazının Mekke'ye ilk nasıl getirildiği muhtelifdir. Bir rivayette Ebu Süfyan (r.a.)'ın getirdiği, diğer rivayete göre de Ebu Süfyan (r.a.)'ın babası Harb'in yazıyı Mekke'ye getirdiği yönededir. Bununla beraber Ebu Süfyan (r.a.)'ın kız kardeşi Sahbâ'nın, Enbarlı birisiyle ile evlendikten sonra yazının Mekke'ye geldiği yönündedir.⁸

Arap yazısı, Kur'ân'ın nüzûlüyle beraber saygınlık kazanmıştır. Allah (c.c.)'ın “*Kaleme ve onun yazdıklarına and olsun*”⁹ diye yemin etmesi ve “*O, insana kalemlle*

⁴ Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, s.37.

⁵ Belâzürî, *Fütûhu' l-Büldân*, s. 457.

⁶ Nihad M. Çetin, “Arap (Yazı)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1991, c.III, s.276-309.

⁷ Muhammed Hamidullah, “Allah'ın Elçisi (s.a.v.) ve Sahabe Devrinde Yazı Sanatı”, *İslâmî Araştırmalar*, İstanbul 1988, c.II, sy.7, s. 95-102.

⁸ Belâzürî, s. 457.

⁹ Kalem Sûresi, 68/1.

yazmayı öğretti.”¹⁰ diyerek ilme ve yazıya ne kadar değer verdiğini göstermektedir. Hal böyleyken ilk emri “Oku!”¹¹ olan bir dinin mensupları da bir bu kadar yazıya ve ilme önem vermeliydi.

Bu emir ile yola çıkan Hz. Peygamber (s.a.v.) ümmî olduğu halde ashâbını okuma-yazmayı teşvik ederek yazıya ve ilme verdiği değeri ortaya koymuştur. Bunun en büyük örneği ise Bedir Savaşı sonrası esir alınan müşriklerin on Müslüman çocuğa okuma-yazma öğretilmeleri karşılığında serbest bırakılacağını ilan etmesidir.¹² Bu olay İslâm’ın okuma-yazmaya ve en önemlisi ilme ne kadar değer verdiğini de açıkça göstermektedir.

Yazının bu dönem itibari ile bir sanat haline gelmesi bazı Hadis-i Şerîflerle de îzah edilmiştir. Mesela “Allah güzeldir güzelliği sever”¹³ hadisi ile güzelliği ve estetiği teşvik eden bir ifadedir. Hz. Peygamber (s.a.v.), yazının güzel yazılması hususunda da kâtibî Muâviye (r.a.)’ye “Mürekkebi ıslah et, kalemi yont, bâ’yı uzat, sîn’i farkettir, mîm’i köreltme, Allah kelimesini güzel yaz, er-Rahmân’ı uzat, er-Rahîm’i güzel yaz”¹⁴ şeklindeki hadîsiyle de güzel yazı yazmanın ne kadar mühim olduğunu göstermektedir.¹⁵ Bu dönemde Kur’ân-ı Kerîm’in kayıt altına alınarak muhafaza edilmesi, gayrimüslimler ile yapılacak ahidnâmelerin yazılması ve İslâm’ın başka beldelere yayılması için gayrimüslim devlet başkanlarına gönderilecek nebevî mesajları için yazı büyük önem arz ediyordu.¹⁶ Bu husuta Hz. Peygamber (s.a.v.)’e kâtiplik yapan sahabeler de çok mühimdir. Bunların içerisinde; Hz. Ebû Bekir (r.a.), Hz. Ömer (r.a.), Hz. Osman (r.a.), Hz. Ali (r.a.), Übey b. Ka’b (r.a.), Zeyd b. Sâbit (r.a.), Muaviye b. Ebî Süfyan (r.a.), Halid b. Said b. As (r.a.), Talha b. Ubeydullah (r.a.), Alâ b. Hadrami (r.a.), Hanzala b. Rebî (r.a.), Abdullah b. Sa’d b. Ebî Serh (r.a.), Abdullah

¹⁰ Alak Sûresi, 96/4.

¹¹ Alak Sûresi. 96/1.

¹² Kettânî, *et-Terâtîbü’l-İdariyye*, çev. Ahmed Özel, İz Yayıncılık, İstanbul, 1990, c. I, s.130.

¹³ Tirmizi, *Birr*, 61; Müslim, *İman*, 147; Ebû Davud, *Edeb*, 29.

¹⁴ Kettânî, *et-Terâtîbü’l-İdariyye*, c. I, s. 48.

¹⁵ Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, s. 41.

¹⁶ Nihad M. Çetin, “İslâm Hat Sanatının Doğuşu ve Gelişmesi (Yakut Devrinin Sonuna Kadar)” *İslâm Kültür Mirâsında Hat Sanatı*, İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1992, s.14-32.

b. Erkam (r.a.), Halid b. Velid (r.a.), Zübeyr b. Avvam (r.a.), Abdullah b. Revâha (r.a.) ve Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) en çok bilinenleridir.¹⁷

Asr-ı Saâdet döneminde kullanılan yazıların en önemlisi “*nabâtî*” denilen yazı çeşididir.¹⁸ Diğer adı “*Şâmi*” olan bu yazı türü yavarlak karakterli olup günlük yazışmalarda kullanılırdı. Günlük hayatın dışındaki resmi yazışmalarda ise “*Hicâzî*” yazı olan köşeli karakterli “*mâkîlî*” yazı kullanılırdı.¹⁹ Kur’ân-ı Kerîm’ de “*mâkîlî*” tarzda yazılmıştır. Fakat bu yazı çeşidinin yazılması karakterinden dolayı zor olduğundan farklı arayışlar içine girilmiştir. Böylelikle “*nabâtî*” yazının yuvarlak kısımları ile “*mâkîlî*” yazının düz kısımları birleştirilerek yeni bir yazı çeşidi türetilmiştir. Bunun adına da “*mensub*” denilmiştir. Bu yeni yazı çeşidi Kur’ân-ı Kerîm’in vahiy kâtipleri tarafından yazılmasını kolaylaştırmıştır. Bu yazma işlemi Hz. Ali (r.a.)’ın Kûfe’yi fethetmesinden sonra buraya taşındığından yazı türünün yeni adı da “*Kûfî*” olmuştur.²⁰

Hulefâ-yi Râşidîn döneminde Kur’ân-ı Kerîm ve onun yazı ile çoğaltılması istikâmetinde önemli hizmetler olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.)’in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir (r.a.) zamanında tamamı iki kapak arasına konulup tek cilt haline getirilmiştir. Ayrıca sahabelerden Abdullah b. Mes’ud (r.a.) Kûfe’de, Ebu Mus’a el-Eş’ari (r.a.) Basra’da, Übey b. Ka’b (r.a.) Şam’da Kur’ân-ı Kerîm kıraatini diğer sahabelere öğretmiştir.²¹

Hz. Osman (r.a.) zamanında, Kur’ân-ı Kerîm’in farklı okunuşlarından dolayı ihtilaflar had safhaya çıkmıştı. Hz. Osman (r.a.) bu duruma müdahale etmek için Zeyd b. Sâbit (r.a.) başkanlığında bir heyet kurmuştur. Bu heyetin danışmanlığında Kur’ân-ı Kerîm’in tek mushaf olarak yazılmasına karar verilmiştir. Mushafların yazılmasında

¹⁷ Kettânî, s. 200.

¹⁸ Corci Zeydan, *Medeniyet-i İslâmiyye Tarihi*, çev. Zeki Megamez, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1928, c. III s. 101.

¹⁹ Mirza Habib Efendi, *Hat ve Hattâtân*, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul, 1306, s. 11; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 1999, s. 47-52; Mahmut Bedrettin Yazır, *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1981, c. I-II, s. 54.

²⁰ Habib, *Hat ve Hattatan*, s. 35.

²¹ Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, s. 44.

kelime ve harflerin hattında uyulan bu usullere “*istilâh-ı selefi*”, Hz. Osman (r.a.)’a nispetle “*resmi Osmâni*” veya “*resmi Mushaf*” denilmiştir. Rivayetlerde bu mushafları Hz. Osman (r.a.) veya Zeyd b. Sabit (r.a.)’ın yazdığı ifade edilmektedir. Bu mushaflar, parşömen üzerine siyah mürekkeple Mekkî ve Medenî denilen hatlarla yazılmıştır. Nokta, hareke, secde ve durak işaretleri konmamış, sûre adları da yazılmamıştır. Hz. Osman (r.a.) mushaf-ı şerîfî yedi nüsha çoğaltılarak Mekke, Şam, Yemen, Bahreyn, Basra ve Kûfe’ye gönderilmiştir. Bugün Topkapı Sarayı Müzesi’nde de Hz. Osman’a izâfe edilen mushaf mevcuttur.²²

Hz. Peygamber (s.a.v.)’in mektuplarını yazan kişi ise Hz. Ali (r.a.) idi. Harf, kelime ve cümlelerin tertibinde hüner gösterdiği, aralık ve birleşmelerinde kaideler koyduğu rivayet edilen Hz. Ali (r.a.), hattatlar silsilesinin başlangıcı ve manevi rehberi kabul edilmiştir.

Hz. Ali (r.a.) yazıya verdiği önemi Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’den feyz alarak; “*Çocuklarınıza yazıyı öğretin. Çünkü yazı pek mühim olduğu gibi insana sürûr veren şeylerin en büyüklerindendir.*”²³ diye ifade etmiştir.

Emeviler dönemi, (651-750 M.) her yönüyle müreffeh bir hayatın yaşandığı dönemdir. Gerek mimaride gerekse iktisadî alanda yükselmeler kaydeden bu dönemde, ilim ve sanatta önemli gelişmeler olmuştur. Özellikle Kur’ân-ı Kerîm istinsahı ve tercüme faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Emeviler döneminde ilmin ve sanatın merkezi olmakla beraber ayrıca başşehir olan Şam’ın, önceleri Kûfe’de yoğun olarak kullanılan kûfî yazının bir kolu olan *celîlü’ş-şâmî*²⁴ denilen ikinci bir yazı çeşidi geliştirilmiştir. Bu yazının küçük değişiklikler dışında kûfî yazıdan bir farkı yoktu. Bu küçük değişikliklere dikkat çekmek için Emeviler ve Abbasiler döneminde yaşamış olan en önemli hattat *Kutbetü’l-Muharrir* (ö. 771 M.)’in dört çeşit yazı geliştirdiğine dair rivayetler mevcuttur. Bu yazı çeşitleri “*celîl, tûmar, sülûs ve nısf*” olarak adlandırılmıştır. İbnü’n-

²² Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, s.46.

²³ İbrahim Nefeszâde, *Gülzârı Savab*, (Tashih ve tertib eden Kilisli Rifat Bilge), İstanbul: Güzel Sanatlar Akademisi, 1939, s.10

²⁴ Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, s.50.

Nedim dört yazı çeşidi çıkardığını zikrederek isim belirtmemiştir.²⁵ Kalkaşendi ise sadece iki isim zikrederek bunların *celîl* ve *tûmâr* olduğunu ifade etmiştir.²⁶ Tûmâr büyük kâğıt demektir. Bu dönemlerde kâğıt bilinmediğinden muhtemelen parşömenlere yazılan yazılardan dolayı bu ismi almış olmalıdır. *Celîl* de iri demektir. Fakat *tûmâr* yazı *celîl* yazıdan kalem ağzı olarak daha geniştir. Bundan dolayı *celîl* yazı daha çok resmi yazışmalarda kullanılmıştır.

Emeviler dönemi, yazının başka sahalarda da kullanılmasına imkân vermiştir. Özellikle mimari alanda kendine yer bulan hat sanatı için bu dönem çok önemlidir. Hz. Ali (r.a.)'ın dostu ve Halife Velîd b. Abdülmelik'in kâtibi Hâlid b. Ebû Heyyac yazmış olduğu birçok mushafın²⁷ yanında Mescid-i Nebvî'nin kible duvarına Kur'ân-ı Kerîm'in son yirmi dört sûresini altın ile yazmıştır. Bu yazılar ilk celî yazılardır. Bundan dolayıdır ki bu şahıs celî yazan ilk hattattır.

Başlangıç itibari ile mushaflarda herhangi bir noktalama işareti mevcut değildi. İslâm'ın farklı coğrafyalara yayılmasıyla beraber Arap dilini farklı lehçelerde konuşan toplulukların Kur'ân-ı Kerîm'i yanlış yorumlamaları ve anlamaları kaçınılmaz olmuştu. Buna engel olabilmek için Vali Haccac (ö. 714 M.) tarafından harflere kimlik kazandırmak için noktalar konulmuştur. Bu noktalama *üstün* için harfin üstüne bir nokta, *esre* için harfin altına bir nokta ve *ötre* için harfin yanına bir nokta şeklinde uygulanmıştır. Buna mukâbil bu dönemde yazı için yapılmış en büyük ıslahat ise Halil b. Ahmed (ö. 791 M.)'in bugün de kullanmış olduğumuz harekeleme usûlüdür. Buna göre üstün için harfin üstüne bir çizgi, esre için harfin altına bir çizgi, ötre için harfin üstüne küçük bir vav harfi ve tenvin için harekenin aynı cinsinden tekrarı konularak uygulanmıştır.²⁸ Bunların dışında kalan sûre başlarının yazılması, ayetler arası duraklar, her beş sayfadaki hizip gülleri ve cüz gülleri gibi tezyînatlar sonradan eklenmiş önemli gelişmelerdir. Böylelikle Kur'ân-ı Kerîm Müslümanlar tarafından daha rahat okunur ve anlaşılır hale gelmiş olup tahrifat tehlikesi de beşerî nispette önlenmiştir.

²⁵ İbnü'n-Nedim, *el-Fihrist*, çev. Mehmed Yolcu, Furkan Halit Yolcu, Teknik Ofset, Malatya 2015, s.9-10.

²⁶ Kalkaşendi, *Subhu'l-A'şâ*, c. III, s.49.

²⁷ Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, s.50.

²⁸ Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, s.50.

Abbasiler döneminde hilâfetin Şam'dan Bağdat'a geçmesiyle beraber²⁹ şehircilik ve medeniyet tasavvuru anlamında da önemli gelişmeler olmuştur. Uzun süren iktidarları döneminde bilime ve sanata önem veren Abbâsiler, büyük sanatkârlar yetiştirmişlerdir ve bunların başında da hattatlar gelmektedir. Emevîler döneminde mimariye uygulanan hat sanatı, Abbâsiler'de de ilerleyerek daha çok kullanılmıştır. Bu dönemin en meşhur hattattı *Kutbetü'l- Muharrir* (ö.771 M.)'dir ve “*muharrir*” kelimesi eski dönemlerden beri hattatlara verilen bir ünvandır. Daha sonraları *hattat* kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemin diğer önemli hattatları ise *İshak b. Hammad* (ö. 881 M.), *Zahhak b. Aclan*, *Ahvelü'l-Muharrir* diğer adıyla *Yahya b. Halid* (ö. 805 M.), *Ahmed b. Halid*, *İbn Mukle* (886-940 M.), *İbnü'l-Bevvâb* (ö. 1022 M.) ve *Yakut el-Musta'simi* (ö. 1298 M.)'dir. Özellikle Mukle, Bevvâb ve Yakut Abbâsiler'in yetiştirdiği ve hat sanatına yön vermiş en önemli isimlerdir.

İbn Mukle, Abbasi veziri olmasıyla beraber hat sanatına da yenilikler kazandırmıştır. Kâğıdın büyüklüğüne, kalemin kalınlığına ve yazılan makama göre adlandırılan *mevzun hatlarda* tasfiye ve tasnif yapıp *hatt-ı mensûb* denilen bir sistem ortaya koyarak aklam-ı sittenin teşekkülünde en önemli rolü oynamıştır.³⁰ Nokta, elif ve daire harflerin ölçüsü olmuştur. Buna göre *nokta* harflerin ölçüsü, *elif* dik harflerin boyu ve *yuvarlak* ise çanaklı harflerin ölçüsü olmuştur. Ayrıca İbn Hallikan (ö. 128 M.)'in *Vefayât el-A'yân* adlı eserinde kûfî yazıyı *sülûs* ve *nesih* yazıya dönüştüren kişi olarak bahsedilmektedir. İbn Mukle'nin günümüze ulaşan herhangi bir eseri mevcut değildir.

İbn Mukle'den sonra hat sanatına önemli katkılarda bulunan bir diğer kişi de İbnü'l-Bevvâb olarak da bilinen Ali b. Hilâl'dir. İbnü'l-Bevvâb, Mukle'nin aklâm-ı sittede tespit ettiği estetik kuralları daha ince geometrik nispetlere bağlayarak üslûbunu güzelleştirmiştir. Benzer üslûpların ortak özelliklerini belirleyip sınıflandırarak kalemlerin sayısını sekize indirmiş, böylece aklâm-ı sittenin teşekkülünde büyük bir yenilik yapmıştır. Altmış dört adet Mushaf yazdığı rivayet edilmektedir. Bunlardan reyhâni hattıyla yazılmış olan nüshası Dublin'deki Chester Beatty Kütüphanesi'ndedir.

²⁹ Şerare Yetkin, “Abbasiler”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1988, c.I, s.53-56.

³⁰ Abdülkerim Özeydin, “İbn Mukle”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1999, c. XX, s. 211-212.

Hat sanatı alanında ortaya koyduğu güzel örnekler daha sonra yetişen hattatları etkilemiştir.

Son Abbasi halifesi Mu'tasım-Billâh (1242-1258)'ın kölesi olan ve aslen Amasyalı olduğu rivayet edilen bir diğer önemli hattat ise Yakut el-Musta'sımı'dır. Kendisinden önce yaşamış olan Mukle ve Bevvâb gibi hattatların yazmış olduklarını tetkik ederek kendi üslubunu ortaya koymuştur. Özellikle İbnü'l-Bevvâb'ın *aklâm-ı sittesi* üzerinde tetkiklerde bulunarak altı çeşit yazının klasik nispet ve ölçülerini belirlemiştir.³¹ Böylece harflerin kendi kalem ağzına göre boy ve enleri, çanakların derinlik ve genişlikleri, *nun*, *kaf* ve *yâ* gibi harflerdeki keşîdelerin uzunluğu ve derinliği, satır düzeninde harf ve kelimelerin aralıkları, harflerin birbiriyle olan bağlantıları tesbit edilerek yazı en güzel şeklini almıştır.³² Buna mukâbil kalem ağzını yatay bir şekilde kesmesi hat sanatı için inkılâb niteliğindedir. Yakut'un bu ıslahatları İslâm âleminde benimsenip hattatlar tarafından örnek alınınca kendisine *hattatların kiblesi* anlamına gelen "*kabletü'l-küttâb*" lakabı verilmiştir.³³ Aklâm-ı sittenin her birinde üstad olan talebeleriyle "*esâtize-i seb'a*" (yedi üstâd) diye anılan Yakut'un bu talebeleri sırasıyla şöyledir: Ergûn b. Abdullah (ö. 1343 M.), Ahmed b. Sühreverdi (XIII. yy), Mübarekşah Süyûfi (ö. 1335 M.), Mübarekşah b. Kutub, Abdullah-ı Sayrâfi (ö. 1344 M.) ve Nasrullah et-Tabîb.³⁴ Bu talebelerin dışında birçok talebesi olduğu da kaynaklarda geçmektedir.

Yakut el-Musta'sımı'nın müze ve kütüphane kayıtlarına göre en fazla Mushaf yazan hattat olduğu ifade edilmektedir. Kendi yazdıkları dışında, takliden yazılmış ve imzası atılmış Mushafların da olduğu düşünülmektedir. Mushaf dışında kıt'alar, Murakka'a'lar, cüzler ve hikmetli sözlerin bulunduğu mecmuaların olduğu da kaynaklarda geçmektedir. Bu yazmış olduğu eserler Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (Envanter No: Karatay I, 29-36), İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler

³¹ Muhittin Serin, "Yâkût el-Musta'sımı", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2013, c. XXXXIII, s. 53-56.

³² Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, s.50.

³³ Müstakîmzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, çev. İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Ankara 1928, s.428-430; Suyolcuzâde Mehmed Necib, *Devhâtü'l-Küttâb*, çev. Kilisli Rifat Bilge, Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul 1942, s.7; Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, s.54-57.

³⁴ Muhittin Serin, "Yâkût el-Musta'sımı", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, s.291-293.

Kütüphanesi (Envanter No: A. 1673, 6674, 6680, 6734), İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (Envanter No: 28, 328, 505, 507, 525), Dublin Chester Beatty Kütüphanesi (Envanter No: 15.1452, 15.1500), Yale Üniversitesi Kütüphanesi (Envanter No: Arabic, 430), Süleymaniye Kütüphanesi (Envanter No: 1), Konya Mevlanâ Müzesi (Envanter No: 15, 16), Kahire Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye Kütüphanesi (Envanter No: M. 20), Meşhed İmam Rızâ Kütüphanesi (Envanter No: 120, 121), Tahran Kütübhâne-i Saltanatî (Envanter No: 1), İran Bastan Müzesi (Envanter No: 4277) ve Paris Bibliothèque Nationale (Envanter No: Arabe. 6068, 6716)'de sülüs, nesih ve muhakkak hatlarıyla yazılmış Mushaf ve cüzler bulunmaktadır.³⁵ Yakût sonrası hat sanatı öğrencilerinin vesilesi ve siyâsi güçlerin himayeleriyle zamanı aşarak Türklerle yoluna devam etmiştir.

Türklerin İslâmiyeti kabul etmesiyle beraber hayatlarının her alanına yön veren Kur'ân-ı Kerîm'in alfabesini de gündelik hayatlarında benimseyip kullanmaya başlamışlardır. Atalarından gelen sanat anlayışı ve estetik ruh mimariden giyime, gündelik kullanılan eşyalardan yazıya kadar tesir etmiştir. Bundan dolayıdır ki ilk Müslüman Türk devleti Karahanlılar'dan (840-1212 M.) Osmanlı Beyliği'ne kadar geçen sürede yazı önemli bir yer tutmuştur. Özellikle tezyînâtın çok kullanıldığı mimari eserler arasında yazıyı da görmek mümkündür. Kullanılan malzemelerden dolayı dik ve köşeli olan *mâkûlî* hattı daha çok tercih edilmiştir.

Karahanlılar ve Gazneliler (963-1187 M.) döneminden günümüze ulaşan mimari eserlerde yazı ileri seviyede olmasına rağmen tezyînat ön plana çıkmaktadır. *Celî sülüs* hattının gelişmediği bu dönemlerde kûfî hattı daha çok kullanılmıştır.

Büyük Selçuklu (1037-1194 M.) dönemiyle beraber mimari eserlerde kûfî ve celî sülüs hattı daha yaygın kullanılmış olup, celî sülüs hattı hem sade, hem de tezyînatlı kullanılmıştır. Kûfî hatlar ise genelde tezyînlidir. Bu dönemdeki yazıların genel özelliği harflerin cılız olması ve dik harflerin yukarıdan aşağıya doğru incelen yazılmış

³⁵ Muhittin Serin, “Yâkut el-Musta'sımî”, *DİA*, s.291-293.

olmasıdır. Kitâbî hat yazısı olarak da kaynaklarda herhangi bir bilgiye de rastlanılmamaktadır.

Anadolu Selçukluları (1075-1308)’nda *sülüs* ve *nesih* hattıyla beraber *muḥakkak* ve *reyhânî* hatları da yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bu durum yazılı eserlerde daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde mimari eserlerde kullanılan yazı türü kûfî hattı ile beraber “*Selçuklu celî sülüsü*” olarak adlandırılan celî sülüs hattıdır.³⁶ Bu yazı türleri Sivas Divriği Ulu Camî (1229), Erzurum Çifte Minareli Medrese (XIII yy), Konya Sırcalı Medrese (1242), İnce Minareli Medrese (1265), Karatay Medresesi (1251), Sâhip Ata Câmii (1258), Alaaddin Câmii (1220), Diyarbakır Ulu Câmii (1091), Bitlis Ulu Câmii (1150), Divriği Sitti Melik Türbesi (1196), Aksaray Sultan Hanı (1229) ve Tercan Mama Hatun Kümbeti (1191) gibi önemli mimari eserlerde dönemini yansıtarak kullanılmıştır. Bu zikretmiş olduğumuz eserlerde taş işçiliği mükemmel derecede olsa da harflerin anatomisinin latif olmaması ve birbirleriyle olan münasebetlerinde denge unsurunun gözetilmemesi yazı bakımından istenilen nitelikte olmadığını göstermektedir.³⁷ Anadolu Selçukluları dönemine ait hattatlar Hattat Mehmed³⁸, Semerkantlı Mehmed b. Ahmed Yusuf, Ahlatlı Hacı Mengüberti ve Kerîmüddin Erdişah olarak zikredilebilir.³⁹

Beylikler döneminde de Anadolu Selçuklu döneminden farklı bir durum yaşanmamıştır. Celî sülüs hattı kitâbî eserlerde farklılık gösterse de mimari eserlerde aynı tavır devam etmiştir. Fakat Osmanlı Beyliği (1299-1923) için bu durum biraz farklıdır. İlk dönem mimari eserlerde celî sülüs yazılar fazlasıyla kullanılmıştır. Özellikle Edirne Eski Cami (1413 M.) ve Amasya Bâyezid Paşa Camî (1414 M.)’ nin giriş kapılarının üzerindeki inşâ kitâbelerinde celî sülüs hatlı yazılar kullanılmış olması Osmanlı Beyliği camilerine örnek teşkil etmektedir.

³⁶ Fevzi Günüş, “Anadolu Selçuklu Mimarîsinde Celî Sülüs Hattı”, *V. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya 1995, s.185-193.

³⁷ Suut Kemal Yetkin, *İslâm Mimarisi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslâm Sanatları Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1959, s.212.

³⁸ Ahmed Vefa Çobanoğlu, “Divriği Ulu Camî”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2012, c.XXXXII, s.95-96.

³⁹ Semavi Eyice, “Alâeddin Camî”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1989, c.II, s.324-327.

Yüzyıllar boyunca İslâm milletlerinin beraber kullandıkları hat sanatı, *Türk Hat Sanatı* adıyla anılacak temellerini Fatih Dönemi (1451-1481)'nde atmıştır. Bunun en önemli adımı ise İstanbul'un fethiyle başlamıştır.⁴⁰ İstanbul'un fethinden itibaren Osmanlı Devleti yalnız askeri ve siyasi bakımdan değil, kültür ve sanat bakımından da ilerleme kaydetmiştir. Bu ırlenmenin en büyük tezâhürü hat sanatında olmuştur. Fetih sonrası yapılan ilk mimarı eser olan Fatih Külliyesi (1470) ve Topkapı Sarayı Bâb-ı Hümâyün (1478) yazılarını yazan Ali b. Yahya Sofî⁴¹ ve babası Yahya Sofî (ö. 1477) bu dönemin en önemli hattatlarıdır. Osmanlı hat sanatına yön veren en önemli isim ise Şeyh Hamdullah (ö.1520)'dir. Şehzadeler şehri Amasya'da doğup büyüyen Şeyh, Sultan II. Bâyezid (1481-1512)'in şehzadelîği esnasında hem dostu, hem de hat hocası olmuştur. Önceleri Yakut üslûbunun en iyi temsilcisi iken, Sultan Bâyezid'in teşvik ve tavsiyeleriyle saray himayesindeki Yakut'a ait yazma eserleri inceleyerek kendi üslûbunu ortaya koymaya başarmıştır.⁴² Sülûs ve nesih yazılarına ahenk kazandırmış, Mushaf yazısı olan reyhâni hattı, yerini bu vesileyle nesih yazıya bırakmaya başlamıştır.⁴³ Nesih hattıyla kırk yedi adet Kur'ân-ı Kerîm ve çok sayıda en'am, evrad, ezkâr ve cüz yazan Şeyh, ayrıca celî sülûs hattıyla İstanbul ve Edirne Bâyezid Camî (15. yy), Firuz Ağa Camî (15. yy)⁴⁴ ve Davutpaşa Camî (1485)'nin kitâbelerini yazmıştır. Böylelikle Yakut dönemi Şeyh Hamdullah ile beraber sona ermiştir. Şeyh ekolü, takipçileri olan oğlu Mustafa Dede (ö.1538) ve damadı Şükrullah Halife (ö.1543) ile devam etmiştir.⁴⁵

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi (1520-1566)'ne gelindiğinde Şeyh Hamdullah ile başlayan Osmanlı hat sanatı, dönemin en önemli hattatı Ahmed Şemsettin Karahisari (ö.1556) ile devam etmiştir.⁴⁶ Aslen Afyon'lu olduğunu imzalarında da zikreden

⁴⁰ Abdülhamit Tüfekçioğlu, "Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı", *Hat ve Tezhip Sanatı*, (Ed. Ali Rıza Özcan), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012, s.59.

⁴¹ Nefeszâde İbrahim, *Gülzar-ı Savab*, çev. Kılıslı Rifat Bilge, Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul 1939, s. 47; Müstakîmzâde, *Tuhfe*, s. 333; Habib, *Hat ve Hattatan*, s. 126; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, Yayın Matbaacılık, İstanbul 1984, s.16

⁴² Muhittin Serin, "Şeyh Hamdullah Efendi", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1997, c.XV, s.449-452.

⁴³ Tüfekçioğlu, s.60

⁴⁴ Süleyman Berk, "Fırzağa Camî Kitâbesi", *AD Art-Dekor Dergisi*, İstanbul 2000, sy.90, s.130-133.

⁴⁵ Rado, *Türk Hattatları*, s.69-72

⁴⁶ Rado, aynı yer.

Karahisari, Esedullah Kirmânî (ö.1488)'nin talebesi olması nedeniyle Yakut tavrında eserler vermiştir. Bu yüzden kendisine *Yakut-ı Rûmî* denmiştir.⁴⁷ Saray için yazmış olduğu ve bugün TSMK'nde muhafaza edilen Mushaf-ı Şerîf günümüze ulaşan en önemli şaheseridir. Özellikle celî sülûs, muhakkak ve müselsel tarzda yapmış olduğu kompozisyonlar sonraki hattatlara örnek teşkil edecek niteliktedir.⁴⁸ Özellikle yazılarındaki bazı harf ve karekeleri zerendud yazıp etrafını siyah mürekkep ile tahrirlemesi kendinden iki asır sonra yaşamış olan İsmail Zühdi Efendi (ö.1806)'nin yazılarına da örnek olacaktır. Karahisari'nin ekolünü en iyi şekilde temsil edip devam ettiren Süleymaniye (1550-1557) ve Selimiye Camî (1568-1574)'nin kitâbelerini yazan talebesi ve evlatlığı olan Hasan Çelebi (ö.1594)'dir. Bunun dışında Ferhat Paşa (ö.1574)⁴⁹, Derviş Mehmed (ö.1591)⁵⁰ ve Demircikulu Yusuf (1514-1611)⁵¹ da önemli talebeleridir.

Karahisari ekolünün inkitaya uğramasıyla beraber takipçilerinin dahi Şeyh ekolülünü benimsemesiyle Yakut devri tamamen bitmiş oldu. İstanbul'da dünyaya gelen Hâfız Osman (1642-1698)⁵², Şeyh tavrını en iyi şekilde temsil etmiştir. Sülûs ve nesih yazılara daha düzenli ve estetik bir tarz kazandırmıştır. Kaynaklarda, *Hilye-i Saâdet* olarak da bilinen kompozisyonun tasarımcısının Hâfız Osman olduğu ifade edilmektedir.⁵³ Genellikle sülûs ve nesih yazan Hâfız Osman, celî sülûs eser pek vermemiştir. Fakat celî sülûs yazının zirvesi olan Mustafa Râkım (1758-1826)⁵⁴, onun sülûs yazılarını örnek alarak celî sülûse uygulamıştır. Bu duruma ithafen Sâmi Efendi; "*Râkım'ın celîlerini küçültürseniz Hâfız Osman'ın sülûslerini elde edersiniz.*" demiştir.⁵⁵ Hâfız Osman ömrü boyunca yirmi beş tane Mushaf yazmıştır.⁵⁶ Ayrıca

⁴⁷ Ali Alparslan, "Esedullah Kirmânî", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1995, c.XI, s.370-371.

⁴⁸ Muhittin Serin, "Ahmed Şemseddin Karahisârî", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2001, c.XXI, s.421-424.

⁴⁹ Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 355; Habib, *Hat ve Hattattan*, s. 75-76; Rado, s. 75.

⁵⁰ Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s.109.

⁵¹ Rado, *Türk Hattatları*, s.85.

⁵² Ali Alparslan, *Ünlü Türk Hattatları*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1992, s.64-83.

⁵³ Uğur Derman, "Hilye", *DİA*, Ankara 1998, c.XVIII, s.47-51.

⁵⁴ A. Süheyl Ünver, *Hattat Mustafa Râkım Efendi*, 50 SSS 3, İstanbul, 1953; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s.269-285; Rado, *Türk Hattatları*, s.196-199; Alparslan, *Ünlü Türk Hattatları*, s. 117-119; Alparslan, *Ünlü Türk Hattatları*, s.84-101; Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, s.133-138.

⁵⁵ Ünver, *Hattat Mustafa Râkım Efendi*, 50 SSS: 3, Kemal Matbaası, İstanbul 1953.

⁵⁶ Derman, "Hâfız Osman", *DİA*, Ankara, 1997, s.98-100.

en'am, delâilü'l-hayrât, kıt'a, Murakka'a', karalama, hilye ve kitâbe şeklinde de birçok eser vermiştir.⁵⁷ Elliden fazla talebe yetiştiren Hâfız Osman'ın Yedikuleli Seyyid Abdullah (ö.1731), Rodosizâde Abdullah, Yusuf Rûmi, İmam Derviş Ali, Derviş Mehmed Kevkeb (ö. 1717), Hasan Üsküdâri, Kürtzâde Bursalı İbrahim (ö.1733), Bursalı Mehmed Efendi ve Eğrikapılı Mehmed Rasim Efendi (1688-1756) önde gelen talebelerindendir.⁵⁸

18. yy. gelindiğinde Hâfız Osman ekolünü benimseyen ve tezimize konu olan İsmail Zühdi Efendi (ö.1806 M.) sülüs ve celî sülüs alanında önemli eserler vermiştir. Özellikle Şeyh ve Hâfız Osman'ın güzel yazılarını inceleyerek kendi şîvesini oluşturmuştur. Kensisinden sonra gelen kardeşi ve talebesi Mustafa Râkım Efendi ise ağabeyinin yolundan giderek Hâfız Osman ekolünde önemli adımlar atmıştır. Mustafa Râkım, sülüs ve nesih yazılarında olduğu gibi, celî sülüs yazıda da gerek harf, gerekse istif mükemmeliyeti ile gelmiş geçmiş bütün hat üsluplarının zirvesine çıkmıştır. Tuğrayı da ıslah ederek, onları güzelliğin son noktasına ulaştırmıştır.⁵⁹ Bundan dolayıdır ki Osmanlılarda celî sülüs hattı ve tuğra için *Râkım öncesi* ve *Râkım sonrası* diye ayırmak yerinde bir ifade olacaktır.⁶⁰

Hâfız Osman'dan sonra yetişen bütün hattatlar Hâfız Osman ekolünü devam ettirmişlerdir. Sami Efendi, Mehmed Şevkî Efendi (1829-1887), Mehmed Şefik Efendi (1820-1880), Ömer Vasfî Efendi (1880-1928), Neyzen Mehmed Emin Efendi (1883-1945), Çarşambalı Arif Efendi (ö, 1892), Bakkal Arif Efendi (1839-1909), Nazif Efendi (1846-1913), Hacı Kamil Akdik (1861-1941), Macid Ayrıl (1891-1961), Necmeddin Okyay (1883-1976), Mustafa Halim Özyazıcı (1898-1964) ve Hamid Aytaç (1891-1982) gibi isimler bu dönemin en önemli hat sanatkârlarıdır.⁶¹

⁵⁷ Berk, *Devlet-i Aliyyeden Günümüze Hat Sanatı*, s.31.

⁵⁸ Derman, "Hâfız Osman", *DİA*, aynı yer..

⁵⁹ Şule Aksoy, "Osmanlı Sultanlarının Tuğraları ve Tuğralı Belgeler", *Osmanlı*, c. XI, Ankara, 1999, s. 65-75; Derman, "Osmanlı Hat Sanatı", *P Sanat Kültür Antika*, S. 25, İstanbul, 2002, s. 46.

⁶⁰ Suha Umur, *Osmanlı Padişah Tuğraları*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1980; Derman, "Padişah Tuğralarındaki Şekil İnkılâbına Dair Bilinmeyen Bazı Gerçekler", *VIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler (11-15 Ekim 1976)*, c. III, Ankara, 1983, s.1613-1617; Süleyman Berk, *Hattat Mustafa Râkım Efendi*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2003, s. 103-110.

⁶¹ İbnülemin, *Son Hattatlar*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1970; Ünver, *Hattat Mehmed Şevkî*, 50 SSS: 6, İstanbul, 1953; Ünver, *Reisü'l-Hattatın Hacı Kâmil Akdik*, 50 SSS: 12, İstanbul, 1954; Rado, *Türk*

Sülûs hattının yanı sıra ta'lik hattı da önemli isimleri barındırmıştır. İranlı Mir İmad (1554-1625) ile başlayan ta'lik ekolü Derviş Abdi (ö. 1647), Dedezâde (ö. 1760), Şeyhülİslâm Veliyyüddin Efendi (ö. 1768), Yesâri Mehmed Efendi (ö. 1798) ve oğlu Yesârizâde Mustafa İzzet Efendi (ö. 1849) ile beraber ta'lik hattında Türk ekolü gelişme göstermiştir. Hulûsi Efendi (1864-1940, Necmeddin Okyay ve Kemal Batanay (1893-1981) ile beraber de devam ettirilmiştir.⁶² Bu isimlerin dışında sülûs ve celî sülûs ile beraber ta'lik hattında da önemli eserler veren Mustafa Râkım Efendi, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Abdülfettah Efendi (1815-1896), Sami Efendi, Hulûsi Efendi, Aziz Efendi (ö. 1934), Nazif Efendi, Mustafa Halîm Özyazıcı ve Hâmid Aytaç önemli isimlerdir.⁶³

2.3. Yazı Çeşitleri

Kur'ân-ı Kerîm ayetlerinin yazıldığı ilkyazı çeşidi *ma'kulid*dir. Bu yazı türü düz ve köşeli karaktere sahiptir. Mimaride kullanılan malzemeler ile oluşturulan yazılara elverişli olduğu için mimaride kullanılmasından dolayı *kûfî-i bennâî* ve geometrik olması sebebiyle de *santrancî kûfî* denilmiştir. Bu yazı türü ilk dönemlerden X. yy kadar özellikle Mushaf yazımında kullanılmıştır. Daha sonraları diğer yazı türlerinin zuhûr

Hattatları; Alparslan, *Ünlü Türk Hattatları*; Alparslan, “Hocam Hezarfen Necmeddin Okyay”, *Toplumsal Tarih*, Aralık 2001, s.25-28; Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*; Alparslan, “Hattat Hamid”, *Kaynaklar*, sy.1, 1983, s.48-53; Alparslan, “Hattat Hâmid Aytaç”, *Hayat Tarih Mecmuası*, sy.2, 1972, s.16-22; Derman, “Hattat Sami Efendi”, 50 SSS: 18, İstanbul, 1962; Derman, “Hat San'atının Büyük İsimlerinden: Sami Efendi”, *Akademik Araştırmalar Dergisi (Osmanlı Özel Sayısı)*, sy.4-5, İstanbul, 2000, s.473-484; Derman, “Büyük Bir Hat Sanatkârımız: Sami Efendi”, *Hayat Tarih Mecmuası*, sy.5, 1969, s.4-10; Derman, *Kardeş İki Hattatımız*, 50 SSS: 22, İstanbul, 1966; Derman, *Hattat Hacı Arif'ler*, 50 SSS: 21, İstanbul, 1965; Derman, “Bakkal Arif Efendi”, *Kök*, c.II, sy.15, 1982, s.13-14; Derman, *Vefatının 50. Yıldönümünde Hattat Nazif Bey*, 50 SSS: 19, İstanbul, 1963; Derman, “Ölümünün 30. Yıldönümünde Reisü'l-Hattatın Kâmil Akdik”, *Hayat Tarih Mecmuası* 1, sy.7, 1971, s.35-41; Derman, *Hattat Mustafa Halim Özyazıcı*, 50 SSS: 20, İstanbul, 1964; Derman, “Hâmid Aytaç”, *Lâle*, sy.1, İstanbul, 1982, s.18-19; Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*; M. Hüsrev Subaşı, *Hat Sanatını Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Taşıyan Adam Diyarbakırlı Hattat Hamid Aytaç*, Diyarbakır Valiliği, Diyarbakır 2013; Savaş Çevik, “Necmeddin Okyay ve Hat Sanatımız”, *Pınar*, c.V, sy 50, 1976, s.34-36; Berk, “Eyüp'te Medfun Hattat Filibeli (Bakkal) Ahmed Ârif Efendi”, *IV. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler (5-7 Mayıs 2000)*, İstanbul 2000, s.324-335.

⁶² Ünver, *Hattat Mehmed Hulûsi*, 50 SSS: 16, İstanbul, 1958; Derman, “Vefatının Kırkıncı Yıldönümü Dolayısıyla Hattat Hulûsi Efendi”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, sy.1, İstanbul, 1980, s.32-54; Serin, *Kemal Batanay*, Kubbealtı Neşriyat. İstanbul, 2006; Ali Rıza Özcan, *Türk Nasta'lik Ekolü*, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul, 1996; Bilal Sezer, *Hattat Hulûsi Efendi'nin Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1996.

⁶³ İnal, *Son Hattatlar*, s.24-28; Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, s.87, 122; Rado, *Türk Hattatları*, s.230.

etmesiyle beraber bu yazı türü daha çok mimari eserlerin tezyînâtı haline gelmiştir. *Aklâm-ı sitte* veya *şeş kalem* olarak bilinen yazı türleri kûfî yazıdan türemiştir. Bu yüzden kûfî yazıya *yazıların anası* anlamına gelen *ümmü'l-hutût* denilmiştir. İlk önce *muhakkak* yazı ve onun ince hali olan *reyhâni* yazı ortaya çıkmıştır. Daha sonra *sülüs* ve onun incesi *nesih*, *tevki* ve *rika* yazıları doğmuştur.

Muhakkak hattı, *sülüs* kalemi kalınlığındadır. Fakat *sülüs* hattına göre harfler daha büyük ve yayvandır. Özellikle çanaklar geniş ve düzdür. Birleşim yerleri daha keskindir. Daha çok büyük Mushaflarda ve mimari eserlerde kullanılmıştır. *Reyhani* hattı da *muhakkak* yazı ile aynı değerleri taşır. Sadece kalem kalınlığı olarak üçte bir kalınlıktadır.

Sülüs, kelime manası olarak “*üçte bir*” demektir. Harfin üçte biri yuvarlak, üçte ikisi düzdür ve 2,5-3 milimetre kalınlığındaki kalemle yazılır. *Muhakkak* hattına göre daha derli topludur ve harf geçişleri daha yumuşaktır. *Nesih* yazı da, *reyhani* yazının *muhakkak* yazıya olduğu gibi *sülüs* yazının üçte bir kalınlığındadır. *Mushaf* yazımında daha çok *nesih* yazı tercih edilmiştir.

Saray yazısı olarak *sülüse* eş değer geliştirilen *tevki* hattı, padişahlara ait belgelerde kullanılırdı. Yarı yuvarlak, yarı düzdür. Kalem kalınlığı *sülüse* yakın olup, harfler daha kıvrak ve boyları daha kısadır.⁶⁴ Hat sanatı içerisinde icâzetnâmeler ve hattat imzalarında kullanılan bir yazı türüdür. Bu sebeple bu yazı türüne “*hatt-ı icâze*” de denilmiştir. *Rika* hattı ise bu yazı türünün ince kalemle yazılmış halidir.

Aklâm-ı sitte dışında gelişen başka yazılar da vardır. Bunlar; *ta'lik*, *divanî*, *rik'a* ve *siyâkattir*. Bu yazılar içerisinde *siyakat*, sanatlı yazı değildir. Sadece gizlilik arzeden belgeler için geliştirilmiş şifreli ve resmî bir yazıdır.

Ta'lik hattı, İran menşeli olup sade bir yazıdır. Diğer adı *Nesta'lik* olan bu yazı kelime anlamı olarak “*asma*, *asılma*” demektir.⁶⁵ Dik harfler de dâhil olmak üzere

⁶⁴ Serin, “Tevki”, *DİA*, Ankara 2012, c.XXXI, s.36-37.

⁶⁵ Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, s.22.

bütün harfler yuvarlak tarzda yazılmıştır. Hareke ve diğer işaretlerden arındırılmış sade bir yazıdır. Daha çok kitabelerde ve edebi eserlerde kullanılmıştır.

Divânî hattı, Osmanlı Devleti'nin resmî yazısı olup, ta'lik yazıdan ilham alınan Osmanlı menşeli tek sanatlı yazıdır.⁶⁶ Fermanlar ve diğer yazışmalar bu yazıyla yazılmıştır. Gizliliği korumak ve kelimeler arasına başka kelimelerin yazılmasını önlemek için harfler ve kelimeler birbirine çok yakın yazılırdı. Satır sonlarına doğru yukarı tırmanarak biter ve satırın bittiğine dair aşağıya doğru bir işaret çekilirdi. Bu haliyle divanî hattında bir ihtişam da gözle görülmektedir.

Rik'a hattı, günlük yazışmalar için kullanılan bir yazı türüdür. Harfler köşeli ve yuvarlaktır. Hızlı ve pratik yazılan bir yazı olduğu için harflerin gözleri kapalı ve dişler düz çizgi halinde yazılmıştır. Divani hattıyla beraber Osmanlılara ait bir diğer yazı türüdür.

⁶⁶ Alparslan, “Divani”, *DİA*, Ankara, 1995, c.IX, s.445-446.

3. İSMAİL ZÜHDÎ EFENDİ’NİN HAYATI VE SANATI

3.1.Hayati

İsmail Zühdi Efendi (ö. 1221/1806), Karadenizli bir ailenin çocuğu olarak Ordu’nun Ünye kasabasında dünyaya gelmiştir.⁶⁷ Kaynaklarda doğum tarihi ile alakalı herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Fakat 1761 tarihinde yazmış olduğu Mushaf-ı Şerif⁶⁸ ve 1766 tarihli Mehmed Şâkir Mihallici’den almış olduğu tasdikname göz önünde bulundurulduğunda 1740’ların başında veya sonrasında doğduğu düşünülmektedir. Kendisinden önce yaşamış ve 1731 ‘de vefat etmiş olan *İsmail Zühdi Ağâ*⁶⁹ (ö. 1731)’ dan ayırt edebilmek için *yeni Zühdi* veya *Zühdi-i Sâni* olarak da anılmıştır.⁷⁰ Babası Mehmed Kaptan Efendi, İsmail Zühdi’yi eğitim alması için henüz çocuk denilecek yaşta ilmin ve sanatın merkezi İstanbul’a getirmiştir. Küçük yaşta hıfzını ikmal eden İsmail Efendi’nin yazıya olan merakı da bu yıllarda başlamıştır. *Eğrikapılı Râsim Efendi (1687-1755)*’nin talebesi olan *Moralı Ahmed Hıfzî Efendi* (ö. 1767)’den sülüs, nesih ve rika’ meşk edip icâzet almıştır. Fakat bu icâzetname günümüze ulaşmamıştır. Eğrikapılı Râsim Efendi’nin başka bir talebesi olan *Mehmed Emin Efendi*’den de ayrıca eğitim almış, fakat *Mehmed Şâkir Mihallici*’ den aldığı tasdiknâme mevcut kaynaklardaki döküman numarasıyla tespit edilmiştir. Talebelerine vermiş olduğu icâzetnâmelerde hocası olarak bazen Ahmed Hıfzî Efendi’yi, bazen de Mehmed Emin Efendi’yi zikretmiştir. Bazılarında ise herhangi bir hoca ismi

⁶⁷ Ünver, *Hattat İsmail Zühdi Efendi*, 50 SSS 1, İstanbul, 1953; İbnülemin, *Son Hattatlar*, İstanbul, 1970, s.400; Rado, *Türk Hattatları*, s.196; Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul, 2003, s.154; Berk, “Hattat İsmail Zühdi Efendi”, *VI. Eyüpsultan Sempozyumu Tebligler (10-12 Mayıs 2002)*, İstanbul, 2003, s. 336-341; Derman, “İsmail Zühdi (Yeni)”, *DİA*, Ankara, 2001, s.125-126; Derman, *Ömrümün Bereketi 1*, (Ed. İrvir Cemil Schick), İstanbul, 2011, s.439; Talip Mert, “Hattat İsmail Zühdi Efendi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 2014, c.XVIII, sy.2, s.139; Alparslan, *Ünlü Türk Hattatları*, s.77; Muammer Ülker, *Başlangıçtan Günümüze Türk Hat Sanatı*, Ankara, 1987, s.29; Fatih Özkafa, “İstanbul ve Hat Sanatı”, *Bir Fotoğrafın Aynasında İstanbul’un Meşhur Hattatları*, İstanbul, 2010, s.128.

⁶⁸ Uğur Derman ile yaptığımız görüşmede bu Mushafı 1959 yılında İzmir’de Baha Ersin koleksiyonunda gördüğünü ifade etmiştir. Ayrıca bu konuyu İsmail Zühdi Efendi’nin vefatının 200. yıldönümü için yazmış olduğu makalesinde de ayrıca zikretmiştir.

⁶⁹ Müstakimzâde, *Tuhfe i Hattatîn*, s.119-120; Soyulcuzaâde, *Devhatü’l-Küttâb*, s.58; Habib, *Hat ve Hattatan*, s.99-100; Derman, “İsmail Zühdi (Eski)”, *DİA*, Ankara, 2001, s.124-125; Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, s.152; Rado, s.135-136.

⁷⁰ Derman, *DİA*, s.126; Berk, *VI. Eyüpsultan Sempozyumu Tebligler*, 336-341; Derman, *Ömrümün Bereketi 1*, s.439.

zikredilmemiştir. *Zühdi* mahlasını da icâzetnâmesini aldıktan sonra kullanmaya başlamıştır. Ahmed Hıfzî ve Mehmed Emin Efendi'den yola çıkarak hattat seçeresi şöyledir; Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendi (ö.1755), Yedikuleli Seyyid Abdullah (ö.1731), Hâfız Osman (ö.1698), Soyulcuzâde Mustafa (ö.1686), Derviş Ali (ö.1673), Halid Erzurumî (ö.1631), Hasan Üsküdârî (ö.1614), Pîr Mehmed (ö.1580), Şükrullah Halife (ö.1543) ve Şeyh Hamdullah (ö.1520).⁷¹

İsmail Zühdi Efendi, Sultan III. Mustafa (1757-1774)'nın saltanat döneminde Enderûn-i Hümâyûn'un sülûs-nesih-rik'a hocalığına getirilmiştir.⁷² Önceleri imzalarında *Hâfız-ı Kur'ân İsmail ez-Zühdi* ifadesini kullanan Zühdi Efendi, Fatih semti Gülcamî Mahallesi'ndeki evinde vefat edene kadar⁷³ sürdürdüğü saray görevinden dolayı imzalarında *Kâtib-i Sarây-i Sultânî* veya *Hâce-i Enderûn-ı Hümâyûn* unvanlarını da kullanmıştır.⁷⁴ Vefatından yirmi beş gün sonra mirası ile ilgili beyan verilen arşiv belgelerinde,⁷⁵ İsmail Zühdi Efendi'nin talebesi Mehmed Atâullah Efendi'nin yazdığı Şânîzâde Tarihi'nde⁷⁶ ve kardeşi hattat Mustafa Râkım Efendi'nin yazdığı mezar taşında “*reisü'l-hattâtîn*” ifadesi de kullanılmıştır. Fakat bu ifade resmi bir unvandan ziyade hem saray görevlisi olmasından, hem de dönemin en önemli hattatı olmasından dolayı kullanılmış olabilir. Bundan dolayıdır ki, bu ünvanını da hiçbir eserinde zikretmemiştir.

1 Şevval 1221 /12 Aralık 1806 tarihinde vefat eden İsmail Zühdi Efendi, Edirnekapı kabristanında medfûndur. Mezar kitâbelerini yazan kardeşi Mustafa Râkım Efendi başucu taşını celî sülûs, ayakucu taşını ise celî ta'lik hattı ile yazmıştır. Bakkal Arif Efendi'nin anlatımıyla, Necmeddin Okyay şu hadiseyi nakletmiştir: “Mustafa Râkım Efendi'nin bu mezar taşı kitâbelerinin yazılarını kalıba alırken o gece rüyasında ağabeyini görür. Ağabeyi İsmail Zühdi Efendi kendisine: “*Harfleri cılız yapmışsın,*

⁷¹ Müstakîmzâde, *Tuhfe*, s.157, 269, 336; Suyolcuzâde, *Devha*, s.36, 49, 59; Habib, *Hat ve Hattatan*, 107, 118, 126; Rado, s.86; Alparslan, s.45-47; Derman, “Hasan Üsküdârî”, *DİA*, Ankara, 1997, c. XVI, s.358.

⁷² Derman, *DİA*, aynı yer; Berk, *Eyüp Sultan Sempozyumu*, aynı yer.

⁷³ Mert, *Hattat İsmail Zühdi*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s.140.

⁷⁴ Derman, *DİA*; Mert, s.141; Berk, *a.g.m.*

⁷⁵ Mert, “Hattat İsmail Zühdi Efendi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.

⁷⁶ Mehmed Şânîzâde Atâullah Efendi, *Şânîzâde Tarihi I-II*, Ceride-i Havdis Matbaası, İstanbul, 1826.

onlara birer kaftan giydir.” der. Mustafa Râkım Efendi uyanır uyanmaz harfleri kontrol ettiğinde ağabeyinin dediği gibi harflerin cılız olduğunu görür ve düzeltmelerini yapar.”⁷⁷ Baştaşı ve ayaktaşı kitâbesinde şunlar yazmaktadır:

Baştaşı kitâbesi;

Rahimehullahi Teâla
Kâtibü's-Sarayı's-Sultânî
Ve hazinü'l-Kelâmi'r-Rabbânî
Reisü'l-Hattâtin Merhum
İsmail ez-Zühdi
Efendi Ruhıçün Fatiha
1221
Ketebühü Râkım el-ma'ruf bi-ahî'l-merhum

Günümüz Türkçesiyle;

Yüce Allah ona Rahmet eylesin.
Sultan Sarayı'nın kâtibi
Allah kelâmının haznedârı
İsmail Zühdi
Efendi'nin ruhu için Fatiha
1221
Bunu merhumun kardeşi Râkım yazdı.

⁷⁷ Derman, *a.g.e.*, s.45; Berk, *a.g.m.*, s.340-341.

Resim 1-İsmail Zühdi Efendi'nin Edirnekapı Mısır Tarlası Mezarlığı'ndaki Kabri

Ayaktaşı kitabesinde;

Ruhyçün Lillâhi 'l-Fatiha

Diriga, hoşnüvisan-ı zamanın, Zühdi-i Üstâd

Vefat etti kim, âsâriyle zeyn olmuştu her mahfil

Kalem dūd-ı dilin kıldı mürekkeb yazdı tarihin

Kubûru eyledi Hattat Zühdi ah kim menzil 1221

Günümüz Türkçesiyle;

Ah ne yazık, zamanın güzel yazı yazarlarının üstâdı olan Zühdi
Vefat etti ki onun eserleriyle her mahfil süslenip güzelleşmişti.
Kalem yanık gönlünden çıkan dumanları mürekkep haline getirip ölüm
tarihini şöylece yazdı:
Ah ki, hattat Zühdi kabirleri menzil eyledi.
1221 senesi bayram günü.

Mezar taşı kitâbelerinde; özellikle de ta'lik hattıyla yazılmış ayaktaşı kitâbesini
incelediğimizde tarih düşürmek için bir ifadenin mevcut olmadığını tespit ettik. Fakat
18.yy'ın tanınmış şairlerinden Seyyid Osman Sürûri Efendi (1752-1814)⁷⁸, İsmail Zühdi
Efendi'nin vefatına dâir şu iki beyitle tarih düşürmüştür:

*“Yesârînin yemîni var idi kim, hatt-ı Zühdiçün:
'Yazar yokdur adîlin' derdi, gitdi ol dahî eyvâh!
Rakam kıldı kalem, târih-i fevtin, harf-i mu'cemle
Yazıklar, Zühdi-i hattât, lâhdi etdi menzilgâh”*

1221

*“Hoş-nüvisândan bir üstâd-ı cihan etdi vefât,
Yazmamıştır derd-i merkin çâresin Sokrat, hayf!
Âhdan harf-i elif meşk eyledim târîhde
Göçtü Şevvâl evvelinde, Zühdi-i hattât, hayf!”*

1221⁷⁹

Kaynaklarda İsmail Zühdi Efendi' nin soyu ile alakalı kardeşi hattat Mustafa
Râkım Efendi dışında başka birinden bahsedilmemektedir. Fakat yapılan arşiv
çalışmaları neticesinde İbrahim kızı Hesna Hanım ile evli olduğu, bu evlilikten Mehmed
Naif, Adile ve Fatmatüzzehra adında iki kız bir erkek çocuğu dünyaya geldiği, hatta
küçük kızı Fatmatüzzehra' nın İsmail Zühdi Efendi' nin vefâtından sonra doğduğu ifade

⁷⁸ Atilla Batur, “Seyyid Osman Sürûri Efendi”, *DİA*, Ankara 2010, c.XXXVIII, s.172-173.

⁷⁹ Uğur Derman, *Harflerin Aşkı*, Korpus Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2014.

edilmektedir. Vefâtı esnasında doğan küçük kızı Fatmatüzzehra'dan hareketle Zühdi Efendi'nin ya geç evlendiği ya da geç yaşta çocuk sahibi olduğu düşünülmektedir. Bu arşiv bilgilerinde ayrıca çocuklarının tüm ihtiyaçları ile amcaları Hattat Mustafa Râkım Efendi'nin vâsi tayin edilerek ilgilendiği de ifade edilmektedir. Çocukların âkıbetleri de şöyledir; *Fatmatüzzehra*, 1814 yılında 7 yaşındayken vefat etmiştir. *Mehmed Naif Efendi*, Darbhâne'de sikke hattatı olarak göreve başlayıp 30-40 yıl bu görevi yaptıktan sonra emekli olmuştur. Abdulhamîd, Ali, Sabri, Mustafa, Halil, Sâlim ve Mehmed Subhi adlarında yedi erkek çocuğu vardır. Bu sebeple İsmail Zühdi Efendi'nin günümüzde yaşayan torunları olabilir. Vefat tarihi ile ilgili bir bilgi mevcut değildir. *Adile Hanım ise*, yine arşiv belgelerine göre evlendiği ve bu evlilikten İbrahim Edhem ve Cemal Şükrü adında iki çocuğu olduğu ifade edilmektedir. Bu çocuklarına 1864 tarihinde annelerinden maaş intikal ettiği, buna göre de Adile Hanım'ın bu tarihten kısa bir süre önce vefat etmiş olabileceği tahmin edilmektedir.⁸⁰

İsmail Zühdi Efendi'nin Osmanlı arşivlerine kayıtlı terekesi⁸¹ aşağıdaki gibidir:

Ad.	Eşyanın Cinsi	Fiyatı
	Hat ve Hatta Dair Malzemeler:	
	Ecza-ı Mushaf-ı Şerîf, bâ-hatt-ı merhum (İ. Zühdi)	03510.00 g
	Ecza-ı Mushaf-ı Şerîf, bâ-hatt-ı merhum	03555.00 g
	Ecza-ı Mushaf-ı Şerîf, bâ-hatt-ı merhum	00111.00 g
	Ecza-ı Mushaf-ı Şerîf, bâ-hatt-ı merhum	00046.00 g
	Karalama bâ-hatt-ı merhum	00001.50 g 10 p
	Karalama bâ-hatt-ı merhum	00001.50 g
	Karalama bâ-hatt-ı merhum	00000.50 g 11 p
	Karalama bâ-hatt-ı merhum	00004.00 g 15 p
	Karalama bâ-hatt-ı merhum	00002.50 g
	Karalama bâ-hatt-ı merhum	00005.50 g 10 p

⁸⁰ Talip Mert, *Hattat İsmail Zühdi*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

⁸¹ Talip Mert, *Hattat İsmail Zühdi*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

	Karalama bâ-hatt-ı merhum	00002.50 g 10 p
	Karalama bâ-hatt-ı merhum	00006.00 g 5 p
	Karalama alayı (güzel, a‘lâ) bâ-hatt-ı merhum	00001.00 g 15 p
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00001.00 g 10 p
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00006.50 g
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00002.00 g
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00001.50 g 10 p
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00002.00 g 10 p
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00002.00 g 10 p
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00001.00 g 10 p
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00008.00 g
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00001.00 g 5 p
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00001.00 g
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00001.50 g 15 p
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00002.00 g
	Karalama alayı bâ-hatt-ı merhum	00001.50 g
	Evrak-ı perişan alayı (çeşitli kâğıtlar)	00007.00 g 10 p
	Yazı alayı	00002.50 g
	Yazı alayı	00004.00 g
	Sûre-i ve‘z-Zâriyat bâ-hatt-ı merhum	00024.00 g
	Sûre-i Vâkıa bâ-hatt-ı merhum	00003.00 g
	Murakkâ, bâ-hatt-ı Derviş Ali	00001.00 g 5 p
	Murakkâ, bâ-hatt-ı Yedikuleli	00025.00 g
	Yazı alayı ve evrak-ı perişan	00001.00 g 15 p
	Meşk alayı, bâ-hatt-ı Yedikuleli	00002.00 g
	Yazı alayı, bâ-hatt-ı Yedikuleli	00001.50 g 10 p
	Muhrec yazı, bâ-hatt-ı Yedikuleli	00001.50 g
	Yazı alayı	00001.00 g 11 p

	Sûre-i En'âm-ı Şerîf bâ-hatt-ı Şeyh Hamdullah merhum	00020.00 g
	Sûre-i En'âm-ı Şerîf bâ-hatt-ı Şeyh Hamdullah merhum	00009.00 g 10 p
	Muhrec yazı, bâ-hatt-ı Râsim Efendi ve Şeyh kıt'ası	00012.50 g
	Yazı alayı, bâ-hatt-ı Şeyh Merhum	00006.50 g
	Hilye-i Şerîf, bâ-hatt-ı Hâfız Osman	00001.50 g 10 p
	Hilye-i Şerîf, bâ-hatt-ı Hâfız Osman	00050.00 g
	Hilye-i Şerîf, bâ-hatt-ı Hâfız Osman	00050.00 g
	Hilye-i Şerîf, bâ-hatt-ı Hâfız Osman	00015.00 g
	Murakkâ bâ-hatt-ı Hâfız Osman	00025.50 g
	Murakkâ hurufat, bâ-hatt-ı Hâfız Osman	00032.00 g
5	Yazı kıt'a, bâ-hatt-ı Hâfız Osman	00011.00 g
2	Muhrec yazı	00001.00 g 15 p
5	Murakkâ alayı	00010.50 g
	Kalemtırış	00021.00 g
	Yazı alayı	00002.50 g
	Meşk alayı	00001.50 g 10 p
2	Kıt'a	00001.50 g
	Yazı alayı	00003.50 g
	Yazı alayı	00005.00 g 10 p
	Yazı alayı ve nâkız ecza' (cüzler)	00005,50 g
	Fezâil-i Besmele	00001.00 g
	Nesebname (?)”	00006.50 g 10 p
	Âbâdi kâğıt	00010,50 g
	İngiliz kârî kâğıt	00006.50 g
	Bir miktar kalem	00003.00 g 10 p
	Sırmalı cüzdan	00006.00 g
	Kıt'a alayı	00043.00 g

	Kalemtırış	00001.50 g 15 p
	Kalemtırış	00001.50 g 10 p
	Kalemtırış	00001.50 g
1	Rûznâme	00003.50 g 8 p
1	Enfiye, teneke	00001.50 g
3	Makta'	00001.00 g 10 p
	Sakal tarağı maakise (kesesiyle)	00003.00 g
	Sakal tarağı maakise (kesesiyle)	00001.50 g
2	Zermühre	00004.50 g 15 p
2	Mikyas (makas)	00001.00 g 10 p
	Pergel alayı	00006.50 g 10 p
2	Kalemtırış	00005.50 g 10 p
2	Kalemtırış	00019.50 g
	Bir miktar kav	00000.50 g
1	Çınar çekmece	00011.00 g 10 p
1	Sim (gümüş) kaşık ve soya	00003.00 g
	Tasavvuf alayı	00003.50 g 15 p
1	Tecvid	00001.00 g
	Şerh-i Gülistan-i Sürûri	00005.00 g
1	Tasavvuf	00003.50 g
3	Divan alayı	00004.50 g
1	Dürer	00009.00 g
2	Şâtıbi alayı	00003.50 g 10 p
	Basma âmentü şerhi	00010.50 g
	Mecmua	00002.50 g
	Al damga kâğıt	00007.00 g 5 p
	Al damga kâğıt	00012.00 g
	Hatâyi kâğıt	00007.50 g

	Felekiyat ve evrak-ı perişan	00001.00 g
	Lafza-i Celal, Çehar yâr-ı Güzin ve Haseneyn ism-i Şerîfleri ve sâir iğnelenmiş celî yazılar	00016.00 g
	Âbadi kâğıt, 1 deste	00021.00 g
	Âbadi kâğıt	00015.00 g
	Muhrec Sûre-i Sâd	00002.50 g
	Mürekkebi suyu, 1 şişe	00005.50 g
	Mürekkebi, 1 billur şişe	00006.00 g 10 p
	Mürekkebi, 1 şişe	00004.00 g
	Mürekkebi, 1 şişe	00002.50 g 15 p
	Ceviz suyu, 1 şişe	00004.50 g
3	Yazılı levha	00006.50 g 10 p
	Levha ve çerçeveleri ve yazı edevatı	00001.50 g 10 p
1	Ceviz çekmece	00007.00 g 10 p
4	Mürekkebi hokkası	00005.50 g 10 p
	Mushaf-ı Şerîf, yazılar vesaire	07911.50 g 15 p
	Mavi keremsud kaplı nafe cübbe kürk	00040.00 g
1	Yeşil şala kaplı vaşak biniş kürk	00090.00 g
1	Nimten köhnezer deva kürk	00008.00 g
1	Üzeri çuka kaplı bol yenli karsak kürk	00128.00 g
1	(...) Kavuk destar	00004.00 g
1	Nefti çuka biniş	00030.50 g
1	(...) entâri	00021.00 g
	Çeşm-i bülbül entari	00021.00 g
1	Mineli (?) çakşır maa uçkur mest	00015.00 g
1	Köhne (eski) alaca entari	00005.00 g
1	Köhne beyaz çetari entari	00010.00 g 10 p
1	Yalaki çuka biniş	00070.00 g 10 p

1	Yarma destar	00015.00 g
1	Penbe cedit gezi haftan	00028.50 g
1	Haleb sivayi / sevayi top	00039.00 g
1	Çubuklu rızaî şal	00221.00 g
1	(...) çârşal	00078.00 g
	Haleb sivayi / sivayi entari	00036.00 g
1	(...) halali şal	00016.00 g
1	Cedit destar	00034.00 g
1	Pullu dühan (tütün) kesesi	00004.50 g 10 p
	Bir miktar afyon	00002.50 g
	Bir miktar laden	00001.00 g
	Bir miktar enfiye, 1 teneke	00001.50 g
	Bir miktar enfiye, 1 teneke	00004.00 g 1 p
	Enfiye, teneke 1	00001.50 g
	Enfiye, teneke 1	00002.00 g
	Dürbün	00020.50 g
	Kalem dan ve taş süngerlik	00010.00 g 1 p
	Billur mühre	00014.50 g
	Billur mühre	00008.50 g
	Kubur edevat ve sim hokka	00022.00 g
	Sim zarf	00005.50 g
	Sim zarf	00006.50 g
	Kubur edevat	00001.00 g 1 p
1	Penbe gezi semmur zarpağı, köhne cübbe kürk	00065.00 g
3	Köhne kavuk	00004.50 g
	Yeşil çukakaplı, bol yenli sincab kürk	00130.00 g
1	Abâni kuşak	00017.50 g
1	İşleme beyaz tül bent entari	00014.00 g

	Çuka çakşır	00037.00 g
1	Şâlib iniş	00013.00 g
1	Köhne şâli cübbe	00001.00 g 1 p
1	Mavi şali biniş	00040.00 g 10
1	Gümüşî sof ferace	00028.00 g
	Rızaî çiçekli sarı şal	00225.00 g
	(...) çuka, 5 zira'	00066.00 g
1	Cedid (yeni) destar	00020.50 g
	İncili tarak kesesi	00011.00 g
2	Biniş sandal barime?	00002.00 g
1	Yeşil serv[i] sandık	00010.00 g
	Cedid kavuk	00008.50 g
1	Köhne (...) kakım kürk	00004.50 g
1	Kaval tüfek	00037.50 g
	Mısrî kılıç	00023.50 g
	Mısrî kılıç	00030.50 g
1	Simli cepiştov, tek	00018.50 g
1	Sim mürekkeb hokkası	00039.50 g
5	Çit yastık, minder	00012.00 g
1	Köhne kutnu, 1 yorgan, 1 yastık	00010.00 g 1 p
1	Don, 1 gömlek, 1 uçkur	00008.00 g
1	Sağır (küçük) sini, 1 mangal, 1 tencere, 1 kapak, 3 sahan, 1 kapak [ve] ibrik	00023.00 g
3	Köhne gömlek, 1 don, 1 uçkur, 2 zibon / zıbın	00020.00 g
1	Tahta sandık	00003.00 g
	Hatab (odun) ve kömür	00040.00 g
	Pirinç	00028.00 g
	Zehair (zahireler, buğday...)	00070.00 g

8	Taş imameli dühan (tütün) çubuğu	00010.00 g
3	Sargılı ve kiraz kehribar imameli çubuk	00030.00 g
	Kütahya (...)	00001.00 g
	Temme eşya-i mebi'	02138.50 g 15 p
	Merhum-u mezbûrun (İsmail Zühdü Efendi'nin) zuhur eden nukûdu (nakit parası)	14000.00 g
	Mushaf-ı Şerîfler ve yazılar ve eşya-ı mebia (satılan) ve nukûd (nakit paralar)	24090.50 g 10 p
	Techiz ve tekfin	00191.50 g
	Zevcesi (Hesna Hanım'ın) mehr-i müeccelî	00140.00 g
	Sahaf münadisinin dellaliyesi	00158.00 g
	Eşya ve ev dellaliyesi	00043.50 g
	Sarrafiye	00007.50 g
	Vasi-i muma ileyhın (M. Râkım'ın) bil-iktiza masrafları	00032.50 g
	Defterin başında yazılan [iki] adet Mushaf-ı Şerîf cüzlerin müzayede sonunda... Hatice Sultan hazretlerince 7065 guruşa alınıp daha sonra hediyeleri ziyadeye çıkmış ve bu Mushafları geri göndermeleriyle küçük çocukların hisselerine mahsuben 3000 guruş eşit olarak alikonulup vasi (M. Râkım Efendi) elinde mahfuz olmakla bu hediyelerden tertib edilen noksan	04065.00 g
	Toplam nakit	04638.00 g
	(Mirasa esas olacak) net para	19452.50 g
	Vârislere isabet eden hisseler:	
	Hissetü'z-zevce Hesna Hanım	02367.33 akçe
	Hissetü ibnû'l-mezbur Mehmed Naif	08285.58 akçe
	Hissetü... Âdile	04142.50 kr 29
	Hissetü... Fatma Zehra	04142.50 kr 26

İsmail Zühdü Efendi'nin Başbakanlık arşivlerindeki terekesi incelendiğinde yazı ile çok fazlaca meşgul olduğunu göstermektedir. Tereke kayıtlarında kendisine ait

karalama albümleri, Mushaf-ı Şerîf'ler, sûreler, hilyeler, murakkâlar, kıt'alar, yazı çıkartmaları, risâleler, yazı kalıpları ve levhalar bu durum göstermektedir. Bunlarla beraber sanatının gelişmesi ve olgunlaşması için terekesindeki Şeyh Hamdullah, Derviş Ali, Hâfız Osman, Yedikuleli Seyyid Abdullah ve Mehmed Râsim Efendi'ye ait murakkâlar ile karışık yazı albümleri, yazı çıkartmaları, hilyeler ve en'am-ı şerîf gibi eserler dikkat çekmektedir. Bu örnekleri inceleyerek gelenek ile bağını koparmadan güzel ibâreleri bir araya getirmek kaydıyla kendi üslûbunu oluşturmuştur. Ayrıca arşiv belgelerinde kâğıt, mürekkep ve yazı için gerekli birçok malzemenin ismi de zikredilmiştir. Bu da İsmail Zühdi Efendi'nin güzel bir eser ortaya çıkarmak için ne kadar gayret sarfettiğini göstermektedir.

3.2. Sanatı

İsmail Zühdi Efendi, yaşadığı dönemin en önemli hattatlarından. Tashihsiz yazmış olduğu yazıları hayranlık uyandıracak kadar güzeldir. Bu özelliğini 20. yüzyılın iki önemli hattatı Necmeddin Okyay Efendi ve Macid Ayrıl şöyle ifade etmiştir: *“Geçmiş hattatlar içerisinde İsmail Zühdi'nin benzeri bulunmaz. Eski hattatlar da tashihsiz yazarlar, lâkin arada bünyesi bozuk harflere de rastlanabilir. Zühdi Efendi ise, tashihe gerek duymayacak kadar düzgün harfler yazmıştır. Hatta bu sebeple sülüs ve celisinde çığır açan kardeşi Mustafa Râkım hakkındaki: “O hattat değildir, kalemi eline alınca yazamaz, berber çırağı gibi traş eder.”⁸² sözleriyle ne kadar kıymetli ve özel bir hattat olduğunu ifade etmişlerdir.*

İsmail Zühdi Efendi'nin sanatının olgunlaşmasında Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman'a ait sülüs ve nesih yazıların çok büyük etkisi vardır. Fakat sülüs ve nesih yazıda üslûbu Hâfız Osman'a daha yakındır. Bu anlamda sülüs ve nesih yazıda Hâfız Osman yolunu da en güzel şekilde İsmail Zühdi geliştirmiştir. A. Süheyl Ünver (1898-1986)'in kaydettiğine göre; *“İsmail Zühdi Efendi, Şeyh Hamdullah'ı o kadar taklîd etmiştir ki, yazılarına zaman zaman güzelliğinden dolayı Şeyh Hamdullah'ın yazısıdır, denilmiştir. Kendinden önceki bu iki büyük üstadın sülüs ve nesih yazılarını saray hocalığı esnasında yakînen inceleyip kendi yazmış olduğu harflerin karakterlerini*

⁸² Derman, *Ömrümün Bereketi* - I, s.444.

oluşturmuştur."⁸³ İsmail Zühdi Efendi yazıdaki üslûbuyla kendinden sonra gelen hattatları derinden etkilemiştir. Bu alanda yapmış olduğu çalışmalarla hat sanatı Râkım öncesi serüvenini tamamlamış olup, Mustafa Râkım Efendi'nin bir dâhî olmasına zemin hazırlamıştır.

İsmail Zühdi Efendi, yaşamış olduğu altmış küsur yıl boyunca kırktan fazla mushâf-ı şerîf, sayısızca hilye-i saâdet, delâilü'l-hayrât, mushaf cüzleri, en'am-ı şerîf ve karalamalar yazmıştır.⁸⁴ Bunların dışında yine sayısız kıt'a ve murakkâlar da mevcuttur. Hatta bu murakkâların birine 1310/1892 tarihinde celî hattının büyük ustası Sâmi Efendi *diş kirası* olarak sahip olduğunda, önceleri Râkım üslubunda eserler verirken, murakkâdaki sülûs satırların etkisiyle celî üslubuna yeni şîveler katmıştır. Bu diş kirası olayının hikâyesi de şöyledir: "*Dönemin devlet adamı Teyfik Paşa, Ramazan ayında iftara davet ettiği misafirlerine iftar sonrası diş kirası olarak meslek gruplarına göre uygun hediyeler verir. Misafirlerden biri de dönemin en büyük hattatı ve Teyfik Paşa'nın da yakın arkadaşı Sâmi Efendi'dir. Efendi'ye de diş kirası olarak İsmail Zühdi Efendi'nin sülûs-nesih murakkâsını takdim eder. Almış olduğu bu hediye o kadar etkilenir ve ilgilenirki bu kıt'a ile olan muhabbet sahura kadar devam eder.*" Sâmi Efendi'nin bu murakkâ sonrası yazdığı yazıların daha farklı bir üslupla ortaya çıktığı ifade edilmektedir.⁸⁵

Bunların içerisinde dönem itibari ile en ilginç olanı leylek formundaki besmeledir. (bkz. Resim 71) Tahrirli zerendud olarak işlenen bu şaheser, müzehhibi tarafından sehven 1798/1213 yerine 1013/1604 olarak tarih düşülmüştür. Sehven düşülen bu tarih, ne yazı formuna ne de çevresindeki Rokoko tarzı süslemeye uymaktadır. Bu formdaki tasarımlar Zühdi Efendi'nin yazıda başka arayışlar içinde olduğunu da göstermektedir.

İsmail Zühdi Efendi'nin elimize ulaşan levha ve kıtaların altına imza olarak genelde "*ketebehu İsmail ez-Zühdi bi hâfizu'l-Kur'ân, nemekahu İsmail ez-Zühdi bi hâfizu'l-Kur'ân, meşekahu İsmail ez-Zühdi bi hâfizu'l-Kur'ân, sevvedehu İsmail ez-*

⁸³ Derman, *Ömrümün Bereketi* – I, s.439.

⁸⁴ Derman, *DLA*, s.126.

⁸⁵ Derman, *Ömrümün Bereketi* – I, s.71-77.

Zühdî bi hâfizu'l-Kur'ân, harrerehu İsmail ez-Zühdî bi hâfizu'l-Kur'ân" şeklinde tam ismini yazarak ve Kur'ân-ı Kerîm hâfızı olduğunu ifade ederek atmıştır. Mushaf-ı şerîf ve amme cüzü gibi çok sayfalı eserlerinde ise genelde "*Kâtib-i Sarây-i Sultânî, Hâce-i Enderûn-i Hümayun*" şeklinde muvazzaf olduğu göreve isnad ederek imza atmıştır.

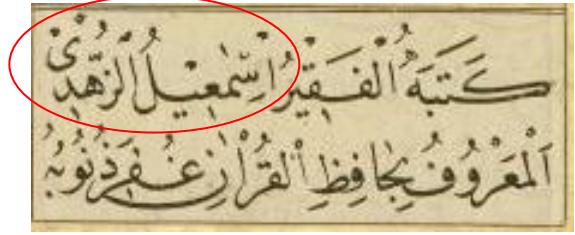
Zamanının büyük çoğunluğunu yazı yazarak geçiren İsmail Zühdî Efendi, gittiği mesire alanlarında da yazı yazmayı ihmal etmemiştir. Yazmış olduğu eserlerde bu yerlerin isimlerini imza kısmında "*Yedikule Bostanı, Veliefendi Çayırı, Sâdâbâd ve Çeşme Meydanı*" şeklinde zikretmiştir.

Bazı eserlerinde sadece tarih olduğu gibi, bazılarında ise ne tarih, ne de isim geçmektedir. Bu isimsiz, tarihsiz veya sadece isim yazılmış eserler hem yazılı kaynaklarda, hem de müzâyede kataloglarında *İsmail Zühdî Ağa* ile karıştırılmaktadır. Çünkü *İsmail ez-Zühdî* imzalı tarihsiz eserler, iki hattatın yazdıkları hakkında öngörüsü yoksa genellikle İsmail Zühdî Efendi'ye atfedilmektedir. Bunun sebebi de, iki hattat içerisinde *Zühdî-i Sâni* lakaplı İsmail Zühdî Efendi'ye ait eserlerin daha kıymetli olmasındandır.

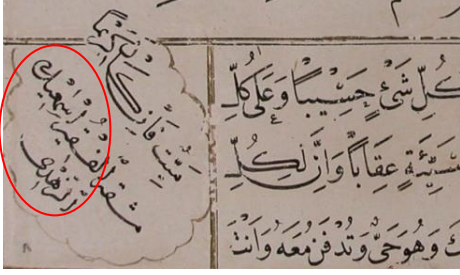
Her iki hattat imzalarını genelde "*İsmail, Zühdî, İsmail Zühdî* veya *İsmail ez-Zühdî*" olarak atmıştır. Zühdî-i Sâni ise daha çok *İsmail ez-Zühdî* olarak atmaktadır. Bununla birlikte eserlerin hepsi dikkatli incelendiğinde aslında hangi eserin hangi Zühdî'ye ait olduğu ayırt edilebilmektedir. Bu durumu örnekler üzerinden îzah etmek mümkündür:

Resim 2-İsmail ez-Zühdî Ağa İmzası

Resim 3-İsmail ez-Zühdî Efendi İmzası

Resim 4-İsmail ez-Zühdi Ağa İmzası

Resim 5-İsmail ez-Zühdi Efendi İmzası

Yazı örneklerini incelediğimizde Zühdi Ağa' nın imzalarında isim sonrası herhangi bir özellik ifade edilmiyor ve *İsmail* yazarken genelde م harfi şeklinde ifade edilmektedir. Bu şekildeki imza Zühdi Ağa'nın attığı imzaların karakteristik özelliğidir. Bu durum İsmail Zühdi Efendi'nin bazı yazılarında da vardır. Fakat böyle imzalı eserler genelde tarihli olduğu için kolaylıkla *Zühdi-i Sâni* diyebiliyoruz. Tarihsiz ve Zühdi Ağa ile aynı atılan imzalı eserlerde ise iki hattatın yazmış olduğu aynı harflerin ve ibârelerin karakterlerine bakarak ayırt edebilmekteyiz. Bu durumu da örneklendirecek olursak;

Resim 6-İsmail ez-Zühdi Ağa
Detayı

Resim 7-İsmail ez-Zühdi Efendi
Detayı

Resim 6-İsmail ez-Zühdî Ağa
Detay

Resim 7-İsmail ez-Zühdî Efendi Detay

Resim 8-İsmail ez-Zühdî Ağa Detay

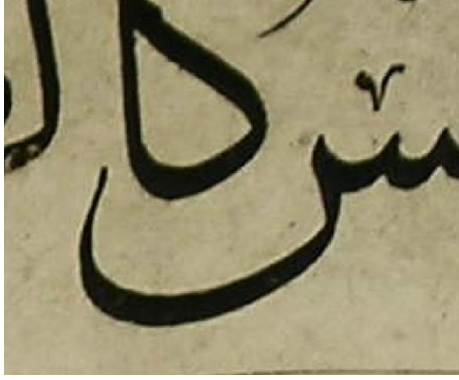
Resim 9-İsmail ez-Zühdî Efendi Detay

Resim 10-İsmail ez-Zühdî Ağa Detay

Resim 11-İsmail ez-Zühdî Efendi Detay

Resim 12-İsmail ez-Zühdî Ağa Detay

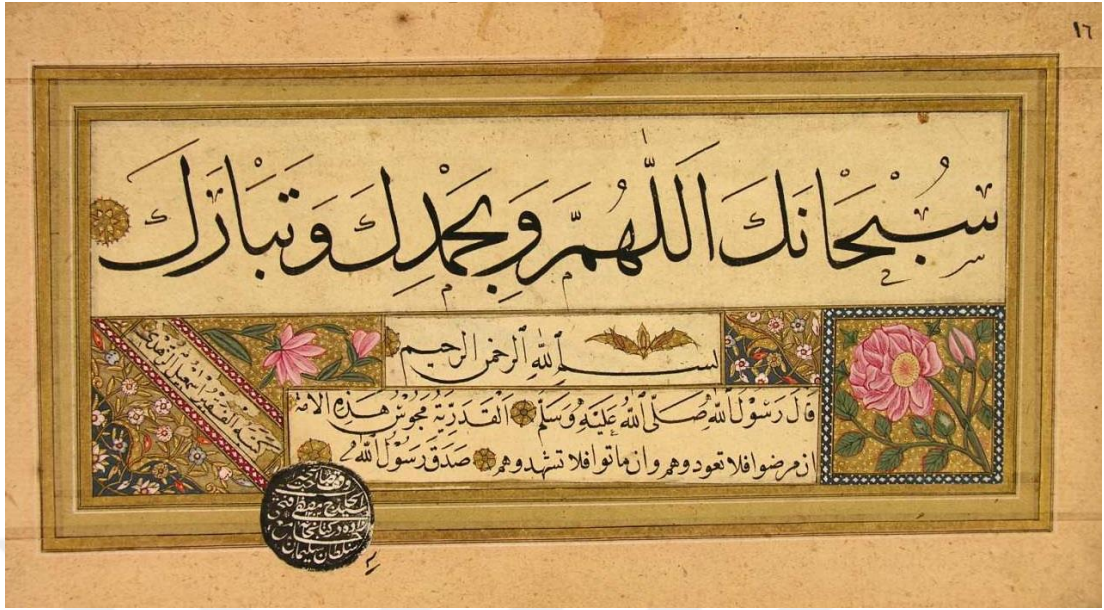
Resim 13-İsmail ez-Zühdî Efendi Detay

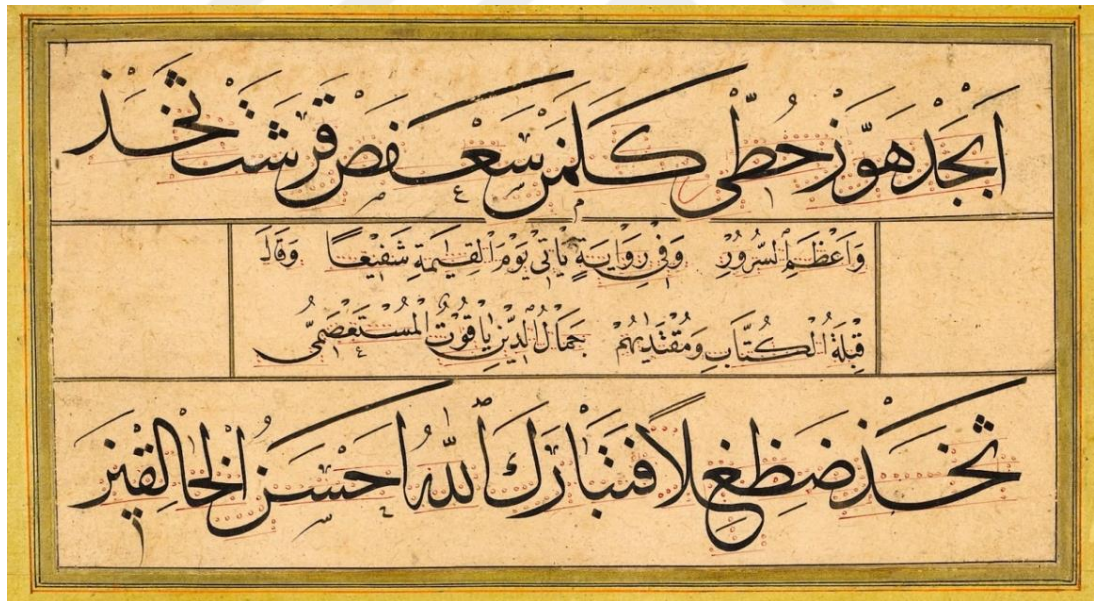
Resim 14-İsmail ez-Zühdî Ağa'ya ait Besmele

Resim 15-İsmail ez-Zühdî Efendi 'ye ait Besmele

Resim 16-İsmail ez-Zühdi Ağa'ya ait Süls-Nesih Kıt'a

Resim17-İsmail ez-Zühdi Efendi'ye ait Süls-Nesih Kıt'a

Vermiş olduğumuz örnekler çoğaltılabilir. Ama dikkatlice incelendiğinde Zühdi Efendi'nin yazıları daha kararlı ve harf anatomileri daha belirgin ifade edilmiştir. Zühdi Ağa'nın yazılarının hepsi böyle olmasa bile genel manada anatomi bozukluğu ve

harflerde kendini ifade edemeyen bir hâl görölmektedir. Harflerin birleşimlerinde, *vav* harfinin başlarında, *keşidelerde* ve *harf çanaklarında* bunu görmek mümkündür.

4. İSMAİL ZÜHDÎ EFENDİ’NİN HOCALARI ve TALEBELERİ

4.1. Hocaları

Ahmed Hıfzî Efendi, Mora yarımadasından babası Mehmed Efendi ile beraber İstanbul’a gelerek, önce Hasırcılar imamı Mustafa Efendi’den, sonra da Yedikuleli Seyyid Abdullah Efendi’nin talebesi Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendi’den hat sanatını öğrenmiş ve hocasının tavrında yazı yazmıştır. 15 Eylül 1767’de vefat eden Hıfzî Efendi hocasının Eğrikapı’daki kabrinin yakınına defnedilmiştir. Ahmed Hıfzî Efendi’nin en önemli talebesi İsmail Zühdî Efendi’ dir.⁸⁶

Resim 18-Ahmed Hıfzî Efendi’nin Sülüs-Nesih Kıt’ası⁸⁷

Mehmed Emin Efendi (Pir Mehmed), Eyüp semtinde doğmuştur. Sülüs ve nesih yazıyı hocası Mehmed Râsim Efendi’den öğrenmiş olup, hattatlar heyetinin

⁸⁶ Müstakimzâde, *Tuhfe*, s.86-87; Habib, *Hat ve Hattatan*, s.97; Suyolcuzâde, *Devha*, s.43;İbnülemin, *Son Hattatlar*, s.476; Rado, *Türk Hattatları*, s.169; Derman, Çetin, *İslâm Kültür Mirasında Hat Sanatı*, İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1992, s.203; Derman, *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1982, s.42; Mehmed Nermi Haskan, *Eyüplü Hattatlar*, s.34-35.

⁸⁷ Derman, *İslam Kültür Mirasında Hat Sanatı*, s. 204.

huzurunda imtihan edilerek icazet almıştır. Eserlerine "*ketebehu Pîr Mehmed*" olarak imza atan Seyyid Mehmed Emin Eefendi Halvetî tarikatına mensuptur. 1189/1775 yılında vefat eden Seyyid Mehmed Emin Efendi, Eyüp/Gümüşsuyu mezarlığına defnedilmiştir.⁸⁸

Mehmed Şâkir Mihallıci, sülûs ve nesih yazıyı Berberzâde Mehmed Sa'id Efendi'den öğrenerek icâzet almıştır. Sadr-ı Âli Mektûbî Kalemî kâtiplerindendir. Yazısının oldukça güzel olduğu ifade edilen Mehmed Şakir Mihallıci'nin 1789 tarihli Mekke ve Medine tasvirlerinin olduğu Delâil-i Hayrât göz önünde bulundurulduğunda bu tarihten sonra vefat ettiği düşünülmektedir. Bahsedilen bu eserin nerede olduğu ile alakalı bir bilgi mevcut değildir.⁸⁹

4.2. Talebeleri

Mustafa Râkım Efendi, Ordu'nun Ünye ilçesinde doğmuştur. İlköğrenimini burada tamamladıktan sonra küçük yaşta İstanbul'a ağabeyi İsmâil Zühdî'nin yanına giderek medrese tahsili görmüştür. Ağabeyinden sülûs ve nesih meşk edip on iki yaşında iken icâzet alarak kendisine *çok yazan* manasına gelen "*Râkım*" ünvânı verilmiştir. Bu arada resim sanatıyla ilgilenerek yeteneğini geliştirmiştir. Ayrıca sülûs, nesih yazılarının inceliklerini öğrenmek maksadıyla III. Derviş Ali'nin derslerine devam etmiştir. Yaptığı bir resim, Reîsü'l-küttâb Ebûbekir Râtib Efendi vasıtasıyla III. Selim'e takdim edilince padişahın resmini de yapması istenmiştir. Kısa sürede padişahın resmini tamamlayarak kendisine takdim eden Râkım Efendi, resmi çok beğenen III. Selim tarafından müderrislik pâyesiyile ödüllendirilmiştir. Saray çevresinden büyük destek gören Râkım Efendi, II. Mahmud padişah olunca onun yazı hocası olmuştur. Ayrıca kendisine sikke-i hümayun ve tuğra tanzimi görevi verilmiştir. Bu arada II. Mahmud'u da iyi bir hattat olarak yetiştirmiştir. 1809'da *Molla* pâyesiyile İzmir, 1814'te Edirne, Mekke, 1818'de İstanbul kadılığına, 1823'te Anadolu kazaskerliğine yükseltilmiştir. Hayatının sonlarına doğru felç geçiren Râkım Efendi, 25 Mart 1826 tarihinde vefat etmiştir. Vasiyeti üzerine Fatih'in Karagümrük semtinde Atik Ali Paşa Camî hazîresine defnedilmiş olup, hanımı kabrine türbe ve yanına bir medrese

⁸⁸ Müstakimzâde, *Tuhfe*, s.37.

⁸⁹ Rado, *Türk Hattatları*, s.191.

yaptırmıştır. Birçok mimari eserin kitâbelerini büyük bir ustalıkla yazan Râkım Efendi'nin ayrıca müze ve özel hat koleksiyonlarında eserleri mevcuttur. Yetiştirdiği talebeler arasında evlatlığı Mehmed Hâşim, Mehmed Şâkir Recâi Efendi ve dönemin padişahı II. Mahmut zikredilebilir. Bu hattatların eserleri günümüze kadar ulaşmıştır.⁹⁰

Resim 19-Mustafa Râkım Efendi'nin Sülüs – Nesih İcâzetnâmesi⁹¹

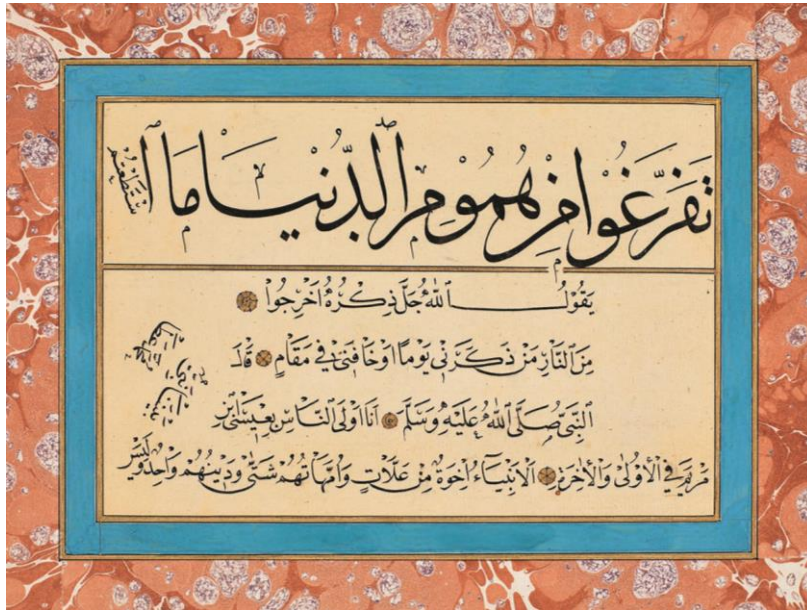
Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi, İstanbul'lu Şânîzâde ailesinden olup, 1771 yılında doğmuştur. Medresede dini eğitim görmüş ve 1786'da diploma almıştır. Bu arada Arapça ve Farsça'nın yanında Rumca öğrenmiş ve Latince çalışmıştır. Daha sonra Halıcıoğlu Mühendishanesi'nde ve Süleymaniye Tıp Medresesi'nde öğrenimine devam

⁹⁰ Habib, *Hat ve Hattatan*, s.165-166; Ünver, *Hattat Mustafa Râkım Efendi*, 50 SSS:3, İstanbul, 1953; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 269-285; Rado, *Türk Hattatları*, s. 196-199; Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, s.117-119; a.mlf., *Ünlü Türk Hattatları*, s.84-101; Serin, *Hat Sanatı Ve Meşhur Hattatlar*, s.133-138; Berk, *Hattat Mustafa Râkım Efendi*, İstanbul, 2003; a.m.l.f., *DİA*, Ankara, 2007, c.XXXIV, s.428-429.

⁹¹ TSMK, GY 321-107.

etmiştir. 1816'da Eyüp Sultan Mahkemesi kadılığına tayin edilmiş, Çorlu Medresesi'nde müderrislik yapmış ve Musile-i Süleymaniye payesini almıştır.

1818'de Mekke ve Medine'de Evkaf müfettişliğine tayin edilmiştir. O esnada vak'anüvis Asım Efendi vebadan ölünce, padişah tarafından vak'anüvis olarak atanmış, burada 1819-1825 tarihleri arasında tam altı yıl görev yapmıştır. Atâullah Efendi hekimliği, Süleymaniye Tıp Medresesi'nde öğrenmiş ve hekimbaşı Süleyman Numan Efendi'den ders almıştır. Tıp alanında yapmış olduğu hizmetlerden zamanın İbn-i Sina'sı olarak anılmıştır. *Cevdet Paşa Tarihi* de onu “*Osmanlı dilinde ilk defa tıbbi terimler lügâtini yazan*” bilim adamı olarak tanıtmaktadır. Şânîzâde Beşiktaş'ta ilmi bir cemiyette değerli ilim adamları ile sohbetlere katılmaya başladığında onu çekemeyenler, Bektaşî olduğunu öne sürerek padişaha ihbar etmişlerdir. Bektaşilik'e meyillerinden şüphe edilen diğer müderrislerle birlikte Tire'ye sürülmüş ve az bir zaman sonra da vefat etmiştir.⁹²

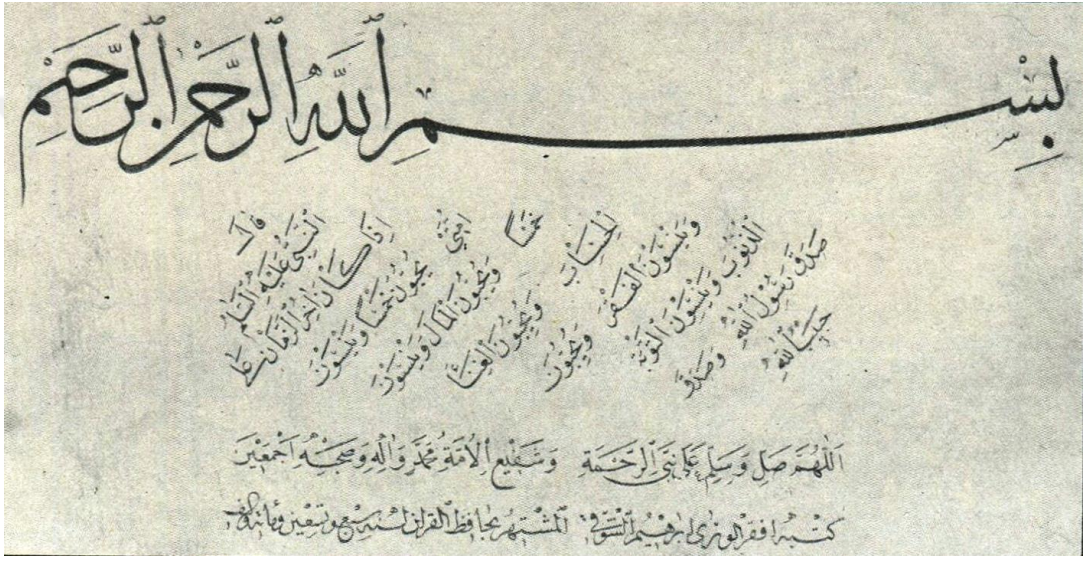

Resim 20-Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi'nin Sülüs-Nesih Kıt'ası⁹³

⁹² M. Atâullah, *Şânîzâde Tarihi*, c.II, s.195; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s.63-67; Ziya Yılmaz, “Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, c.XXXVIII, s.334-336,

⁹³ Alif-Art Müzayede'nin 16.12.2017 tarihli müzayede kataloğu.

İbrahim Şevkî Efendi, Sultan II. Mahmut Tarafından Bulgaristan/Şumnu'ya yazı hocası olarak gönderilmiştir. O dönem Şumnu, mushaf yazan ve tezhip ile uğraşan esnafın en yoğun olduğu Rumeli şehri olarak bilinmektedir. Yazılan mushaflar Ramazan ayında Bâyezid Camî avlusunda satılırmış. Şumnulu hattatların bu gayretini gören Sultan, yazılarındaki kusurların giderilmesi için İbrahim Şevkî Efendi'yi vazifelendirmiştir. 1254/1838 tarihinde de muhtemelen bu Rumeli diyarında vefat etmiştir.⁹⁴

Resim 21-İbrahim Şevkî Efendi'nin Sülüs-Nesih Küt'ası⁹⁵

Halil Hâmid Efendi, hayatı ile ilgili kaynaklarda fazla bir bilgi yoktur. 1203/1788 tarihinde İsmail Zühdi Efendi'den icâzet almıştır.⁹⁶ İcâzetnâmenin onay kısmında;

"Bu hattı Halil Hâmid Efendi yazdı. Ona baktım ve onun güzel yazdığını gördüm. Ona icâzet verdim. Ben fakir Hâfız-ı Kur'ân olarak bilinen İsmail Zühdi'nin talebesi Muteberzâde olarak bilinen İsmail Rüşdi. 1203"

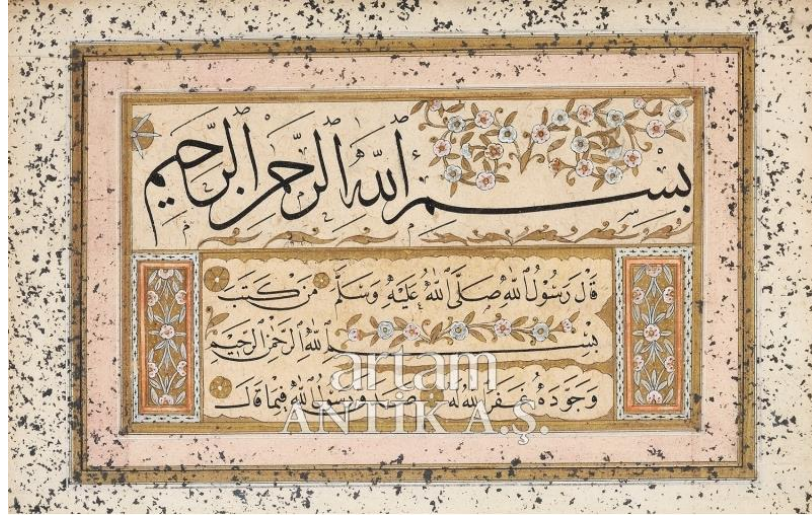
⁹⁴ İnal, *Son Hattatlar*, s. 366-368.

⁹⁵ İnal, *Son Hattatlar*, s. 368.

⁹⁶ İnal, *Son Hattatlar*, s.126-127

"Kalemle yazmayı öğreten Allah'a hamd ediyorum. Salat ve selam ümmetlerin en hayırlısı Muhammed (s.a.v.)'e olsun. Sonra, Bu mübarek kıt'anın sahibi Halil Hâmid Efendi benden izin istedi. Ben hocası fakîr İsmail Zühdi -Allah ikisinin de günahlarını affetsin-. Sene 1203"

"Bu güzel yazıyı yazan Halil Hâmid Efendi'ye imza için izin verdim. Ben fakir, İsmail Zühdi'nin talebesi İbrahim Râtib -Allah kusurlarını örtsün- Sene 1203." yazmaktadır.

Resim 22- Halil Hâmid Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (a)

Resim 23- Halil Hâmid Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (b)

Resim 24- Halil Hâmid Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (c)⁹⁷

Mîr Mustafa Kânî, Enderûn-ı Hümâyûn peşkir ağalarından Mehmed Ağa'nın oğludur. Eğitimini Enderûn'da gören Kânî Mustafa Bey, Sarıkcıbaşı olarak göreve başlamış 1818 yılında da kahvecibaşı ve mâbeyinci olmuştur. Şairliğinin yanı sıra dönemin meşhur hattatı İsmâil Zühdi Efendi'den hüsn-i hat meşk edip icazet alan Kânî Efendi, özellikle sülüs ve nesihde mahâret göstermiştir. Sultan II. Mahmud'un emriyle *Telhîs-i Resâil-i Rumât* adlı okçulukla ilgili bir eser telif eden Mustafa Kânî Efendi, 1266/1850'de vefat etmiştir.⁹⁸

Resim 25- Mîr Mustafa Kânî Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (a)⁹⁹

⁹⁷ Antik Sanat Müzayede Kataloğu

⁹⁸ Ayşe Doğan, *İbnülemin Hat Koleksiyonundaki Sülüs-Nesih Kıt'aların İçerik ve Sanat Yönünden İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul, 2015, s.74-75.

⁹⁹ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, AY 1165.

Resim 26-Mîr Mustafa Kânî Efendi'nin Sülûs-Nesih İcâzetnâmesi (b)

Abdullah Münif Efendi, Hayatına dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşamadık. TSMK'den aldığımız eserde İsmail Zühdî Efendi'den icazet aldığı ifade edilmektedir. İcâzetnâmede;

"Bu kıymetli Kıt'anın sahibi Abdullah Münif'e imza atma izni ve yazdıklarının altına ismini yazma icâzeti verdim. Ben fâkir, Hâfız-ı Kur'ân olarak bilinen İsmail ez-Zühdî, hocam Ahmed Hıfzı, onun hocası Mehmed Râsim, onun hocası Seyyid Abdullah, onun hocası Hâfız-ı Kurân olarak bilinen Hâfız Osman." yazmaktadır.

Resim 27-Abdullah Münif Efendi'nin Sülûs-Nesih İcâzetnâmesi (a)¹⁰⁰

¹⁰⁰ TSMK GY 321.103

Resim 28-Abdullah Münif Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (b)

Emine Hanım, İstanbul Şehremini İbrahim Ref'et Bey'in (ö.1803) kızı ve ayrıca İsmail Zühdî Efendi'nin birâderi Mustafa Râkım Efendi'nin de eşidir. Günümüze herhangi bir eseri ulaşmamıştır.¹⁰¹

Hekimbaşı Mustafa Behced Efendi, İstanbul'da doğdu. III. Selim ve II. Mahmûd devri hekimbaşlarından olup, iyi şekilde medrese eğitimi görmüştür. Yirmili yaşlarda iken Dîvân-ı Hümâyûn tercümanı Yahyâ Nâci Efendi'den Latince ve İtalyanca öğrenmiştir. Tıp alanında kendini yetiştiren Behcet Efendi, bir yandan da medreselerde müderrislik yapmıştır. Şeyhülislâm Mekkî Efendi zamanında kendisine sâniye-i mîr-i mîrân (beylerbeyi) rütbesi verilince saray hekimleri arasında yer almış, yedi yıl hizmetten sonra 1803'te hekimbaşılığına getirilmiştir. Bu mevkide iken 1805 yılında Kuruçeşme'de bir tıbbiye mektebi açtırma teşebbüsünde bulunmuştur. Ertesi yıl devrin Bahriye nâzırı tarafından hazırlanan bir takrirle donanmaya bağlı yeni bir tıphâne ve hastahane açılmıştır. Aynı tarihte İzmir kadılığı pâyesini almıştır. III. Selim'in tahttan indirilmesi üzerine o da azledilmiş, II. Mahmûd zamanında Mısır kadısı olmuş (1812) ve sırasıyla Mekke, Medine ve İstanbul kadılıkları pâyelerini elde etmiştir. 1817'de devrin nüfuzlu şahsiyeti Hâlet Efendi'nin tavsiyesiyle ikinci defa hekimbaşılığa getirilmiştir. 1821'de Anadolu kazaskeri olmuş ve Meclis-i Vâlâ'da da görevlendirilmiştir. Ancak aynı yıl yine Hâlet Efendi'nin bu defa menfî tesiriyle görevlerinden alınarak Keşan'a sürülmüştür. Bir süre sonra affedilerek üçüncü defa hekimbaşılığa ve daha sonra da Rumeli kazaskerliğine tayin edilmiştir. 1834 yılında yakalandığı şarbon hastalığından vefat etmiştir. Mezarı Üsküdar Doğancılarda Nasûhî

¹⁰¹ Derman, *Ömrümün Bereketi-1*, s.452.

Dergâhı (Camî) hazîresindedir. İsmail Zühdî Efendi'nin talebesidir. Herhangi bir eserine ulaşılmamıştır.¹⁰²

Halil Vehbi Efendi, Hakkında pek fazla bilgi sahibi olmadığımız bu hattat İsmail Zühdî Efendi'nin talebelerindendir. 1240 yılında vefat etmiştir. Eserleri mevcut değildir.¹⁰³

İbrahim Ref'et Efendi, doğum tarihi ile ilgili herhangi bir bilginin bulunmadığı kaynaklarda, 1792 tarihinde Edirne'den İstanbul'a göç ettiği ifade edilmektedir. İsmail Zühdî Efendi'ye talebe olan Ref'et Efendi, sülûs ve nesih meşki almak için Ortaköy'deki Şânîzâde konağında kalarak haftalarca hat meşk etmiştir. Sultan II. Mahmut tarafından şehir-i emini olarak görevlendirilerek istihbarat teşkilatına da ayrıca hizmetler eden Ref'et Efendi 1228/1813 tarihinde vefat etmiştir. Günümüze ulaşan eseri mevcut değildir.¹⁰⁴

Seyyid Mustafa Şükrî Efendi, İsmail Zühdî Efendi'den icazetli olup hayatı ile ilgili fazla bir malumat yoktur. 1267 ve 1276 yıllarına ait iki adet Mushaf yazdığı ve bu minvalde doksanlı yaşlarda vefat etmiş olabileceği düşünülmektedir. Herhangi bir eserine ulaşılamamıştır.¹⁰⁵

¹⁰² Şânîzâde, *Şânîzâde Tarihi*, c.I, s.236; Nil Sarı, “Behcet Mustafa Efendi”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992, c.V, s.345; Fatih Özkafa, vd., *a.g.e.*, s.128.

¹⁰³ Habib. *Hat ve Hattatan*, s. 178; İnal, *Son Hattatlar*, 455.

¹⁰⁴ Şânîzâde, *Şânîzâde Tarihi*, c. I, s.53; İnal, *Son Hattatlar*, s.318.

¹⁰⁵ İnal, *Son Hattatlar*, s.414.

5. KATALOG: HATTAT İSMAİL ZÜHDÎ EFENDİ'NİN ESERLERİ

Tespit edilebilen bu eserler tarihlerine göre sıralanmıştır:

Eser No: 1

Resim 29-İsmail ez-Zühdî Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (a)

Resim 30-İsmail Zühdî Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâme Detayı (b)

Eserin Adı : İsmail Zühdî Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi ve İcâzetnâme Detayı

Tarihi : 1180/1766

Metni

: *‘Inde Külli hatmetinda ‘vetün müstecâbetün*

‘An ibni ‘abbâsin radiyallâhu teâ ‘lâ anhu ennehü kâle kâle rasulullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem keffâratü'z-zünûbi'n-nedâmetü zinbü le etallâhu bi kavmin yeznibûne liyağfırahüm sadega.

İcâzet Metni

: *Lemma zahere ‘l-istihkâku mine ‘l-kesbeti ani ‘l-kâtibi*

mine ‘l-kıt ‘ati ‘l-mübareketi İsmail Efendi el-ârifi bi ‘z-

Zühdî bi himmeti üstâzihi ‘l-fâdılı el-Hâc Muhammed Emin

Efendi ekremehümâllâhü bi ‘l- izzı ‘l-ebediyyi Feezintu lehu

bi en yektübe ismehu tahte hattıhi maa vad‘il- ünvâni ‘l-

ketebeti ve ene ‘l-abdulkasiru Muhammed eş-Şakir el-

Mihâlicî fi ‘l-yevmi ‘s-sâbi‘i min Şabani ‘l-muazzam li-sene

semânîne ve mietin ve elfın min hicretin men lehu ‘l-izzu

ve ‘ş-şerefı (Resim-29, 30)

Anlamı

: Her hatim sonunda yapılan dua kabul olunur.

İbn Abbas (r.a)’dan rivâyet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “*Günahların keffâreti pişmanlıktır. (Kullar) günah işlemeselerdi (onların yerde) Allah günahlarını bağışlamak üzere bir kavim yaratırdı.*”

İcâzet Metni

: Mübârek kıtanın kâtibi Zühdî olarak bilinen İsmail Efendi, üstadı Mehmed Emin Efendi'nin himmetiyle icâzet almaya hak kazanınca yazdığı hatların altına ismi ile birlikte ketebe yazma iznini verdim. Ben, Mehmed Şâkir Mihâlici. Yedi Şaban bin yüz seksen hicrî senesi.

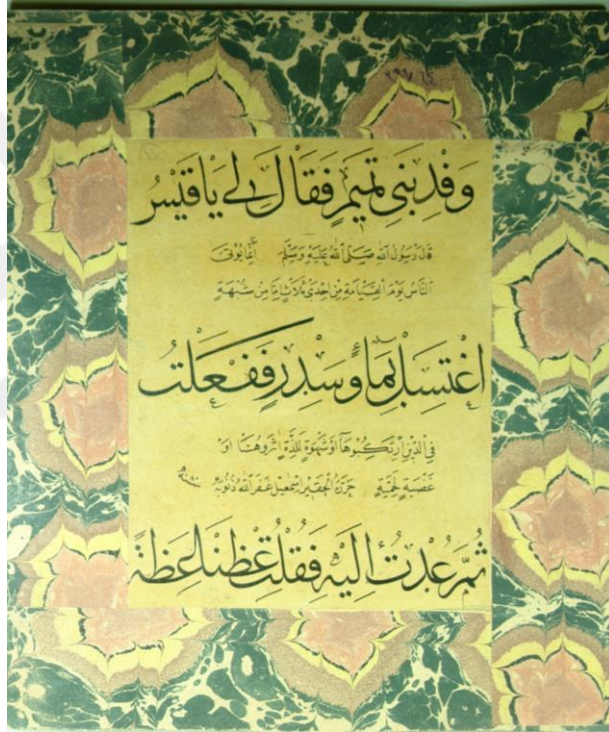
Özellikleri

: Zerefşanlı zemin üzerine altın, pembe ve yeşil cetvel çekilerek zencerek kısmı boş bırakılmıştır. Bir satır sülüs ve dört satır nesih yazıdan oluşan kıt'anın koltuk kısımları

sadedir. Kıt'anın en alt kısmında ise hatt-ı icâze yazısı ile üç satır icâzet metni yazılmıştır. Bu metne göre Mehmed Emin Efendi'den daha önce alınmış icâzetnâmenin üzerine Mehmed Şâkir Mihâlici'nin vermiş olduğu tasdiknâmedir.

Ölçüleri : 25,1x19,7 cm
Bulunduğu yer : TSMK - GY-321/107

Eser No: 2

Resim 31-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a
Tarihi : 1180/1766
Metni : *Ve fid benî temîmin fekâlelî yâ kaysu i'tesil bimâin ve sidrin fe'altü sümme 'udtü ileyhi fekultü 'iznâ 'izeten Kâle rasûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem innemâ yû'te'n-nâsü yevme'l-kıyâmeti min ihdey selâsin imâmin*

*şübhetin fi'd-dîni ritekibuhâ ev şehvetin lelizzetin âserûhâ
ev ğadbetin lehamiyyetin*

Harrerehu'l-hakîr İsmail ğaferallâhu zünûbehu sene 1180

(Resim-31)

Anlamı

: Benî Tamîm Oğulları bana dedi ki: “Ey Kays! Su ve Sidr ağacıyla yıkan.” Ben de onu yaptım. Sonra o heyete döndüm dedim ki: ”Bize vaaz et.”

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Kıyamet günü insanlar üç şeyden dolayı getirilir; dinde şüpheli gördüklerini işlediklerinde, yasak olacak şekilde duyulan lezzet ve şehvetten ve öfkelenmeden dolayı.”

Hakîr İsmail yazdı. Allah günahlarını bağışlasın. 1180

Özellikleri

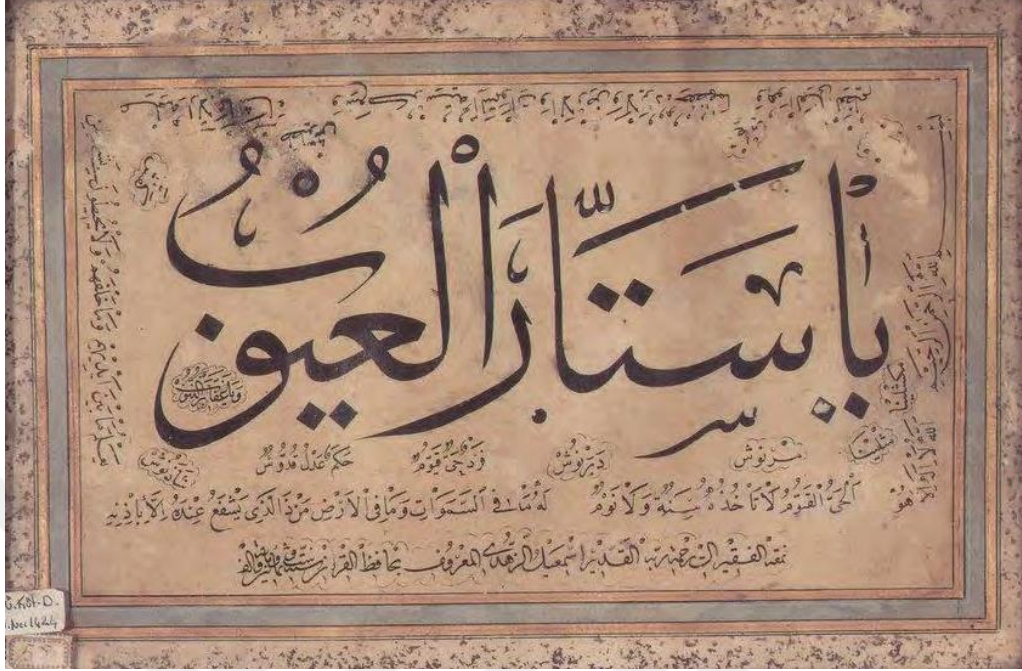
: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile üç satır sülüs ve dört satır nesih hattı ile yazılmıştır. Nesih ile yazılan ibare, sülüs ile yazılan ibarenin devamı niteliğindedir. Bu yüzden tarih ve imza nesih hattını sonuna yazılmıştır. Sade olan kıt'anın dış bordürü dönemini yansıtan hatip ebrusu ile tezyîn edilmiştir.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: Bağdat Müzesi / Irak

Resim 32-Celî Sülûs Levha

Eserin Adı : Celî Sülûs Levha

Tarihi : 1188/1774

Metni : Yâ Settâre 'l-'uyûb

*Yâ Gaffâra 'z-zünûb. Ferdun Hayyun Kayyûmun Hakemun
'Adlu Kuddûsun Mekşelinâ Mislinâ Mernûş Debernûş
Şâzenûş Kefeştatayyûş Kitmîr*

*Bismillâhirrahmânirrahîm. Allâhu lâ ilâhe illâ hüve'l-
hayyu'l- kayyûmu lâ te'huzühû sinetün ve lâ nevm. Lehû
mâ fi's-semâvâti vemâ fi'l-ardi menzellezi yeşfe'u 'indehû
illâ bi-iznihî ya'lemu mâ beyne eydihim vemâ halfehum
velâ yuhîtûne bişey'in min 'ilmihî illâ bimâşâ'e vesi'a
kürsiyyuhu's-semâvâti ve'l-ardi ve lâ yeûduhû hıfzuhumâ
ve hüve'l'aliyyü'l-'azîm.*

*Nemekahû el- fakir ilâ rAhmedi rabbihi'l-kadîr İsmâil ez-
Zühdi el-ma'rûf bi-hâfizi'l-Şur'ân sene sittun ve semânîn ve
mietün ve elf. (Resim-32)*

Anlamı

: Ey ayıpları / kusurları örten...

Ey günahları affeden! Ferdun, Hayyun, Kayyûmun, Hakemun, ‘Adlu, Kuddûsun (Esmâü’l-Hüsna). Mekşelînâ, Mislinâ, Mernûş, Debernûş, Şâzenûş, Kefeştatayyûş, Kıtmîr (Ashâb-ı Kehf)

Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla... Allah kendisinden başka hiçbir ilâh olmayandır. Diridir, kayyûmdur. Onu ne bir uyuklama tutabilir, ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur. İzni olmaksızın onun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, kulların önlerindeki ve arkalarındakileri (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir. Onlar onun ilminden, kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. Onun kürsüsü bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek ona güç gelmez. O, yücedir, büyüktür. (Bakara Sûresi-255)

Özellikleri

: Zerefşanlı zemin üzerine altın cetvel çekilerek zencerek kısmı açık mavi renkle boyanıp boş bırakılmıştır. Nohudi renkteki kâğıt üzerine siyah mürekkep ile bir satır celî sülûs istifli yazı yazılmış olup, etrafı nesih hattı ile çevrelenmiştir. Celî yazının devamı niteliğindeki “*Ya Gaffârü’z-Zünûb*” ifadesi “vav” harfinin içerisine nesih hattıyla yazılmıştır. Diğer nesih yazılar ise celî yazının etrafını çevreleyecek şekilde yazılmıştır.

Ölçüleri

:18,5 x 28,5 cm

Bulunduğu yer

: İÜ. Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu GY-1424

Eser No: 4

Resim 33-Sülüs-Nesih Kıt'a

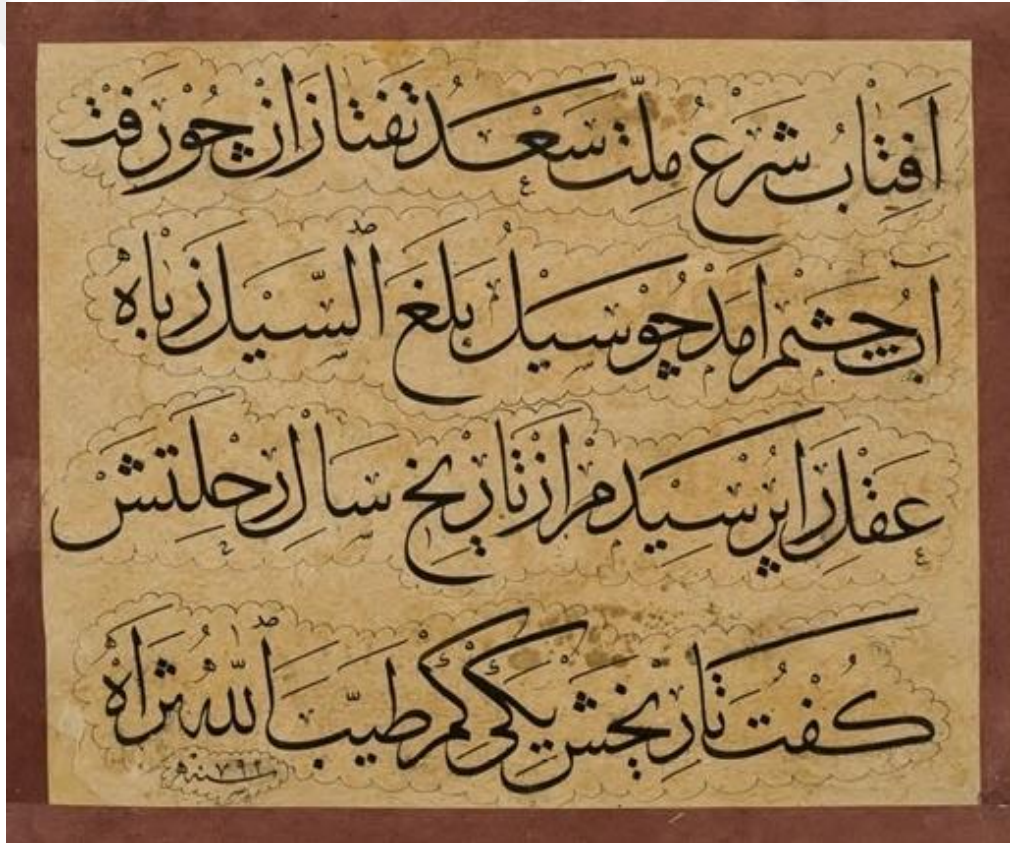
- Eserin Adı** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Tarihi** : 1190 /1776
- Metni** : *Medeha e'râbiyyün racülen fekâle ehaze bi zimâmi'l-
kelâmi*
*'An Enes ibni mâlik radiyallahu kâle semî'tü Resulullahi
sallallâhu aleyhi ve sellem fî ba'di hutti..... (Okunamadı)*
*Ketebehü'l-müznib İsmail ez-Zühdiyyü'l ma'ruf bi hâfızı'l-
kur'ân (Resim-33)*
- Anlamı** : Araplar birini övmek için “Sözün kontrolünü ele geçirdi.” derlerdi.
Enes b. Mâlik (r.a.) Resulullah (s.a.v.)’ den işittim dedi:
“(Okunamadı)”
Günahkâr Kur’ân hâfızı İsmail ez-Zühdi yazdı.

Özellikleri : Siyah zemin üzerine altın cetvel ile çerçevelenmiş yazının diğer alanları mavi zeminedir. Tezyînat mevcut değildir. Yazıda harekeler ve mühel harfler dışında tefrîşat bulunmamaktadır. İmza ve tarih yazının sağ tarafındaki koltuk kısmına atılmıştır.

Ölçüleri : 18 x 27 cm

Bulunduğu yer : Ares Müzayede - 31.03.2011

Eser No: 5

Resim 34-Sülüs Levha

Eserin Adı : Sülüs Levha

Tarihi : 1192/1778

Metni : *Âfitâb-ı şer'-i millet, Sa'd-i Teftâzân¹⁰⁶ çü reft*
Âb-ı çeşm âmed çü seyl ü belaga's-seylü zebâh
Akl râ pürsîdem ez târih-i sâl-i rihleteş
Güft târiheş yeki kem “tayyeballâhu serâh.”
Sene 792 (Resim-34)

Anlamı : Milletin şeriatinin güneşi ve Teftâzân'ın Sa'd'ı (bahtı) vefat edince iş işten geçti ve gözyaşı seller gibi aktı. Onun vefat tarihini akla sordum, dedi ki tarihi “*tayyeballâhu serâh*”tan bir eksiktir.

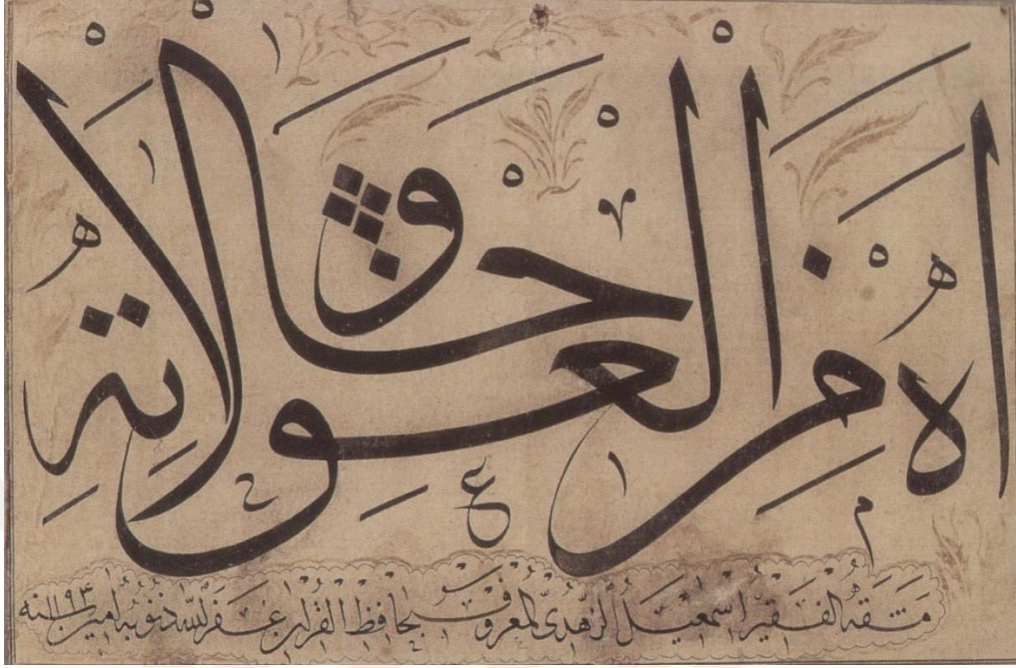
Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile dört satır sülüs hattı ile Farsça Beyit yazılmıştır. Her satır dendanlarla çevrilmiştir. Harekeler dışındaki tefrîşat çok azdır. Satır düzeni muntazam olup, harflerin anatomisi de oldukça güzeldir. Bu beyit, 14. yy'da yaşamış Horasan'lı bir âlim olan Sa'd Teftâzânî'nin vefâtına ithâfen yazılmış ve beytin sonunda “*Tayyeballâhu serâh*” ifadesiyle de tarih düşürülmüştür. Düşürülen tarih ise beytin sonuna “h.792” olarak eklenmiştir.

Ölçüleri : 24x27 cm

Bulunduğu yer : Portakal Sanat Müzayede – 13.12.2009

¹⁰⁶ Şükrü Özen, “Teftâzânî”, *DİA*, Ankara 2011, c.XXXX, s.299-308.

Eser No: 6

Resim 35-Celî Sülûs Levha

Eserin Adı : Celî Sülûs Levha

Tarihi : 1193/1779

Metni : *Ah mine'l Aşk ve Hâletihî*

Meşekahu'l-fakir İsmail ez-Zühdî el-Ma'ğruf bi Hâfizi'l-kur'an ğafarallâhu zünûbehu âmîn sene 1193 (Resim-35)

Günümüz

Türkçesiyle : Ah aşkın elinden çektiklerim...

Ku'ran hâfızı İsmail ez-Zühdî meşk etti. Allah onun günahlarını bağışlasın.

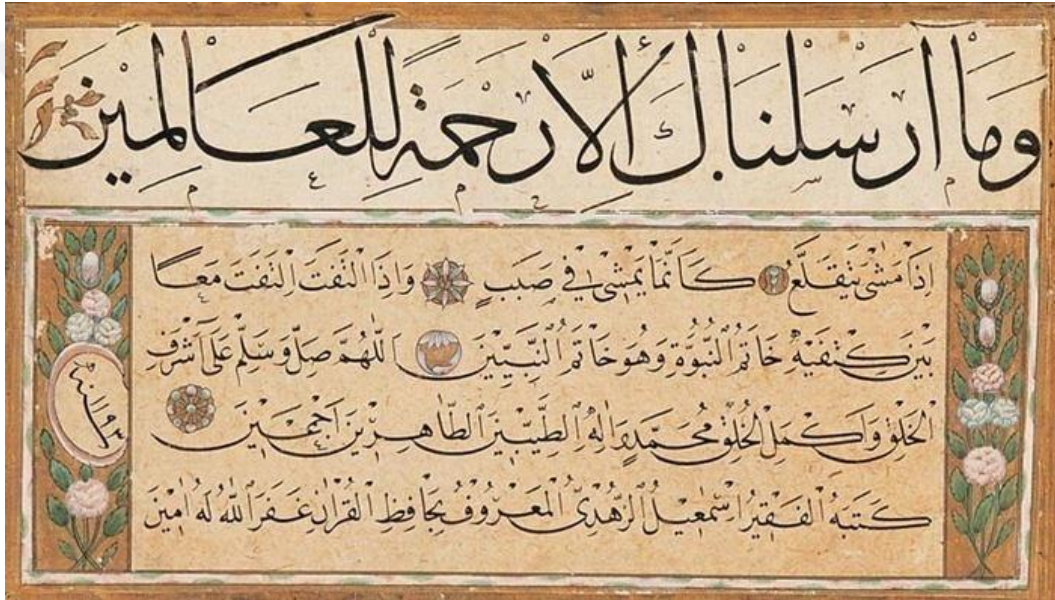
Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır celî sülûs ve bir satır nesih hattı ile yazılmış yazının satır araları halkâr tekniği ile tezyîn edilmiştir. Yazının içerisinde harekeler ve mühmel harfler dışında tefrîşata yer verilmemiştir. Çanaklı harflerin gâyeleri kalem kalınlığına göre ince bırakılmıştır. Zülfeler harflerin anatomisine göre

farklılık göstermektedir. İmza satırı “hatt-ı icaze” ile yazılmıştır. İsmail Zühdi Ağa’nın imzasına izâfe ettiğimiz “mim” harfi burada kullanılmıştır. Fakat tarihinden dolayı ayırt edilebilmektedir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.
Bulunduğu yer : BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Eser No: 7

Resim 36-Sülüs-Nesih Kıt’a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt’a
Tarihi : 1193/1779
Metni : *Vemâ erselnâke illâ rAhmedenli 'l-'âlemîn*

*İzâ meşâ yetekalle'u keennemâ yemşî fî sabebin ve ize'l
tefete iltefet me'an beyne kitfeteyhi hâtemu'n-nübüvveti
vehüve hâtemü'n-nebiyyîne allahümme salli ve sellim a'lâ
eşrefi'l-halki ve ekmeli'l-hulki Muhammedin ve 'âlihi
tayyibine't-tâhirine ecma'in*

Ketebehu'l-fakir İsmail ez-Zühdiyyü'l-ma'rûf bi hâfizi'l-Kur'ân ğaferallâhu lehu âmîn sene 1193 (Resim-36)

Anlamı	: (Resûlüm!) Biz seni âlemlere rAhmed olarak gönderdik. (Kur'ân-Kerîm-21/107) (Hz. Peygamber) yürürken, ayaklarını yerden biraz kaldırıp önlerine hafif eğilerek yürürlerdi. Yürürken sanki meyilli ve engebeli bir yerden iniyor gibi görünürdü. (Mübarek sırtında bulunan) iki kürek kemiği arasında peygamberlerin sonuncusu olduğunu gösteren nübüvvet mührü vardı. Allah'ın yaratılmışların en şereflisi, ahlakın en mükemmeli Hz. Muhammed (s.a.v.) ile temiz ve pâk âline salât ve selâm olsun. Kur'ân Hâfızı derviş İsmail ez-Zühdi yazdı. Allah onu bağışlasın. Âmin.
Özellikleri	: İki farklı renkte kâğıda bir satır sülüs ve dört satır nesih olarak yazılmıştır. Sülüs hattı içerisinde hareke ve mühmel harfler dışında tefrîşat çok az kullanılarak yazı sadelik kazandırılmıştır. Sülüs satıra zenginlik katması için sonuna tezhip yapılmıştır. Altın cetvel ile tezyîn edilen levhanın koltuk kısımları şükûfe ile tezhiplenmiştir. İmza satırının devamı olan tarih, sol taraftaki koltuk içine yazılmıştır.
Ölçüleri	: 17 x 27,5 cm
Bulunduğu yer	: Portakal Sanat Müzayede – İlkbahar 2008

Eser No: 8

Resim 37-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a
Tarihi : 1195/1781
Metni : Şeribna alâ zikri'l-habîbe müdâmeten leha'l-
bederüke'sün ve hiye şemsün yüdîruha hilâlün...
Bismillahirrahmanirrahim ve bihi'l-avnu hilâlün ve kem
yebdüiza müzicet necmün.
İsmail ez-Zühdi ğaferallâhu zünûbehu âmin sene 1195
(Resim-37)

Anlamı : Devamlı sevgilinin zikrini içtik (sevgilinin zikri ile
hemhal olduk). Üzüm yaratılmadan önce sarhoş olduk.
Onun bir kadeh ayı vardır.
Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla... Ve o etrafında
hilâlin döndüğü bir güneştir.
Yazan İsmail ez-Zühdi. Allah günahlarını bağışlasın. 1195

Özellikleri

: İki satır sülüs ve iki satır nesih hattıyla yazılmış kıt'anın etrafı altın cetvel ile tezyîn edilmiş olup, zencerek kısmı mavi renge boyanarak sade bırakılmıştır. Hem sülüs, hem de nesih satırlarda kullanılan keşîdeler aynı hizaya getirilip satırları arası ahenk sağlanmıştır. Ayrıca her iki sülüs satırın sonuna ibârenin devamı olarak nesih hattıyla devam edilmiştir. Hareke ve mühmel harf dışında tefrîşat azdır. Satır araları ve köşeleri tezhiplidir. Koltuk kısımları da klasik üslupta tezhiplenmiştir.

Ölçüleri

: 20 x 25 cm

Bulunduğu yer

: Atikart Müzayede – 19.02.2011

Eser No: 9

Resim 38-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı

: Sülüs-Nesih Kıt'a

Tarihi

: 1196/1782

Metni : *Ganîmetü 'l-mü 'minîn vicdânü 'l-hikmeti*
Kâle Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem len yünecciyehadeküm amelühü kîle ve lâ ente ya Resulullâhi kîle velâ ene illâ enyetegammedniyallâhu bi fadlihi ve rahmetihi
Ketebehu el-fakir Osmanü 'l-ma'rûf bi hâfizi 'l-kur'ân
nukilehu İsmail ez-Zühdî sene 1196 (Resim-38)

Anlamı : Mü'minin ganimeti, hikmeti bulmasıdır.
Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “*Hiç kimse ameli ile kurtuluşa eremez.*” Sen de mi Ya Rasûlullah denildi: “*Evet, ben de, ancak Rabbim beni fazlına ve rAhmedine gark etmiştir.*”
Hâfız Osman yazdı. İsmail ez-Zühdî nakletti.

Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve üç satır nesih hattı ile yazı yazılmıştır. Altın cetvel çekilmiş yazının kenarları ve satır araları beyne's-sütûr ile tezhiplenmiştir. Satır içleri ayrıca tezhiplidir. Sülüs satırda harekeler ve mühmel harfler dışında tefrîşat mevcut değildir. İsmail Zühdî Efendi bu yazıyı Hâfız Osman'dan naklettiği için “*ketebe*” satırını olduğu gibi yazıp kendi imzasını sol tarafa etrafı dendanlanmış form içine yatay bir şekilde atmıştır.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer : Mehmed Özçay Fotoğraf Arşivi

Resim 39-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a

Tarihi : 1198/1784

Metni : Şeceretü'l 'ucu' i ve 'l-uhayğihân vemâ yu'ahi 'huhâ

Kâle Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem lenyünecciyehadeküm'amelühü kîle velâ ente ya Rasulellâhi kîle velâ ene illâ enyeteğammedniyallâhu bi fadlihi ve rAhmedihi Ketebehu'l fakir İsmail ez-Zühdi sene 1198 (Resim-39)

Anlamı : Tercüme edilemedi.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hiç kimse ameli ile kurtuluşa eremez”, Sen de mi Ya Resûlullah denildi: “Evet, ben de ancak Rabbim beni fazlına ve rAhmedine gark etmiştir.” Resûlullah doğru söyledi. Allah'ım

Muhammed (s.a.v.)’e ve âline salât ve selâm olsun. Fakir İsmail ez-Zühdi yazdı. Sene h.1198.

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır celi sülüs ve üç satır nesih hattı ile hadîs-i Şerîf yazılmıştır. Levhanın koltuk kısımları gül motifleri, etrafı da klasik üslupta tezhiplenmiştir. Sülüs-nesih satırlar hareke ve mühmel harfler dışında sadedir. Sülüs satır içerisinde geçen “*ayn, cim ve ha*” harfleri aynı formda tekrarlanarak yazıya hareketlilik kazandırılmıştır.

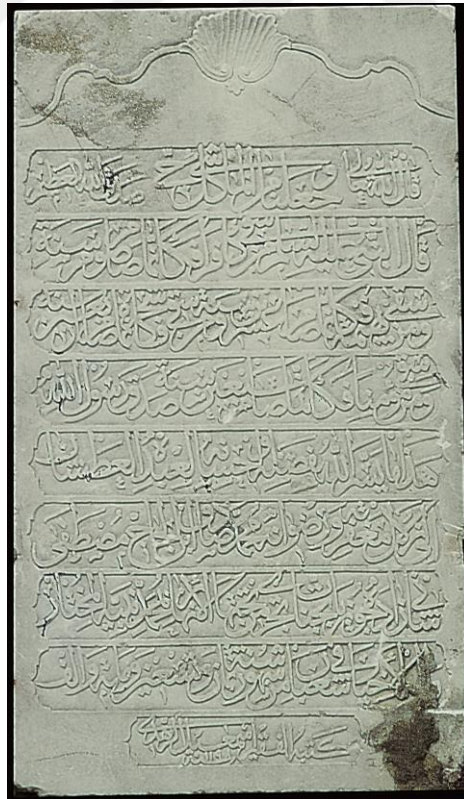
Ölçüleri

: 22 x 28 cm

Bulunduğu yer

: Ekrem Hakkı Ayverdi Koleksiyonu

Eser No: 11

Resim 40-Şânîzâde Çeşmesi Kitâbesi (a)

Resim 41-Şânîzâde Çeşmesi Kitâbesi (b)

Eserin Adı	: Şânîzâde Çeşmesi Kitâbesi
Tarihi	: 1198/1784
Metni	: <i>Kâle'l-lâhu Teâlâ: “vece ‘alnâ mine’l-mâi küllü şey’in hayy” Sadakallâhü’l-’azîm.</i> <i>Kâle’n-nebiyyu aleyhi’s-selâm: “Men seka kâfîran fe keennemâ sâme savme senetin ve men sekâ behîmeten fe keennemâ sâme ‘ısrîne seneten ve men seka fekeennemâ şeceratin ve men sekâ erba’ine sene ve men sekâ mü’minen feke ennemâ sâme seb’îne sene ” Sadaka resûlullâh Hâzâ mâ yessirullâhu bi fadlihi ve ihsânihi li ‘abdihi’l-atşânîlâ zülâl ma’rifetihi ve rıdvânihi Muhammed Sâdikibn-i el-Hâc Mustafa Şânîzâde Cevriya bi cennâtin tecrî min tehtiha’l-enhâri bi Muhammedi’n-Nebiyyihel-Muhtâr ve âlihi el-ahyâr fî şa’bân min şuhûr sene ve tis’îne ve mietihî ve elf</i> <i>Ketebuhu’l fakir İsmail ez-Zühdî sene 1198 (Resim-40, 41)</i>

Anlamı : Yüce Allah dedi: “Biz her şeyi sudan yarattık .“
(Enbiyâ - 30)

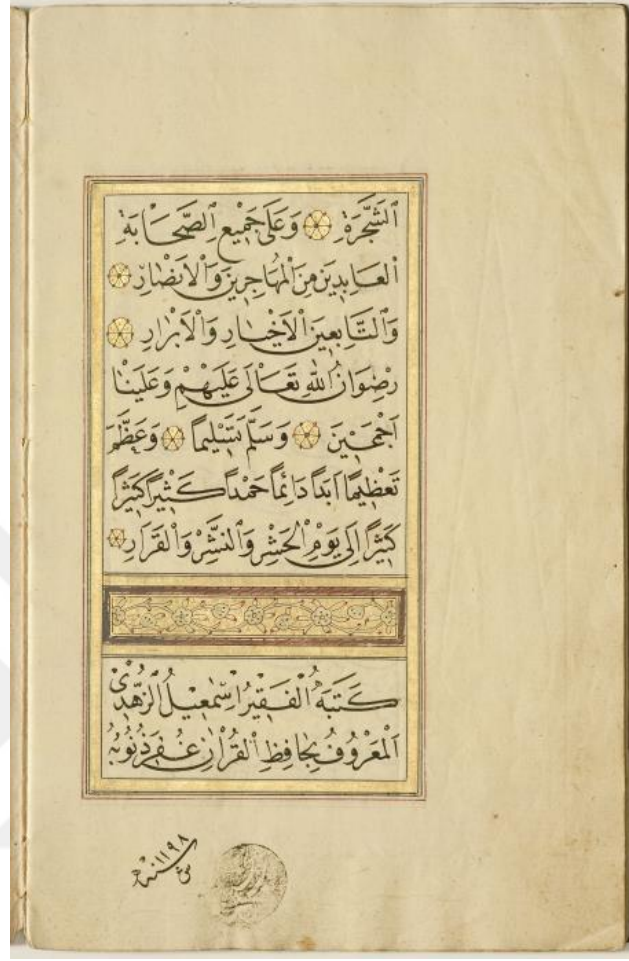
Hz.Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kim bir kâfire su verirse bir sene oruç tutmuş gibi olur, kim bir hayvana su verirse on sene oruç tutmuş gibi olur, kim bir ağaca su verirse (ağacı sularsa) kırk sene oruç tutmuş gibi olur, kim de bir mü'mine su verirse yetmiş sene oruç tutmuş gibi olur." Bu Allah'ın kulları için kolaylık bahşetmesidir. Susamış kulu için ihsânı ve ikramıdır.....

İsmail ez-Zühdi yazdı. 1198

Özellikleri : Mermer zemin üzerine dokuz satır celî sülüs hattıyla mahkûk işlenmiştir. Satırların içerisinde bazı ifadeler üst üste yazılarak istifleme yapılmıştır. Harflerin satır içerisindeki kursüleri dengelidir. Satırlarda tefrîşata yer verilmemiştir. Bu kitâbe en son 2006 yılında Süleyman Berk tarafında görülmüştür. Bu tarihten sonra düşüp kırıldığı ve Beşiktaş Belediyesi depolarına kaldırıldığı ifade edilmiştir. Fakat depolarda da böyle bir kitâbeye rastlanılmamıştır.

Ölçüleri : 50 x 100 cm

Bulunduğu yer : Ortaköy Çevirmeci Sokak / Beşiktaş

Resim 42-Nesih Sayfa

Eserin Adı : Nesih Sayfa

Tarihi : 1198/1784

Metni : eş-Şecerati ve 'alâ cemi'i's-sahâbeti'l-âbidine ve'l-muhacirîne ve'l-ensâr ve't-tabiîne'l-ahyâri ve'l-ebrâr rıdvânullâhi te'alâ aleyhim ve aleynâ ecma'în ve selleme teslimân ve azzeme ta'zimen ebeden dâimen hamden kesirân kesirân kesirân ilâ yevmi'l-haşri ve'n-neşri ve'l-karâri.

Ketebehu'l fakir İsmail ez-Zühdi el-ma'rûf bi hâfizi'l-Kur'ân ğufira zünûbehu sene 1198 (Resim-42)

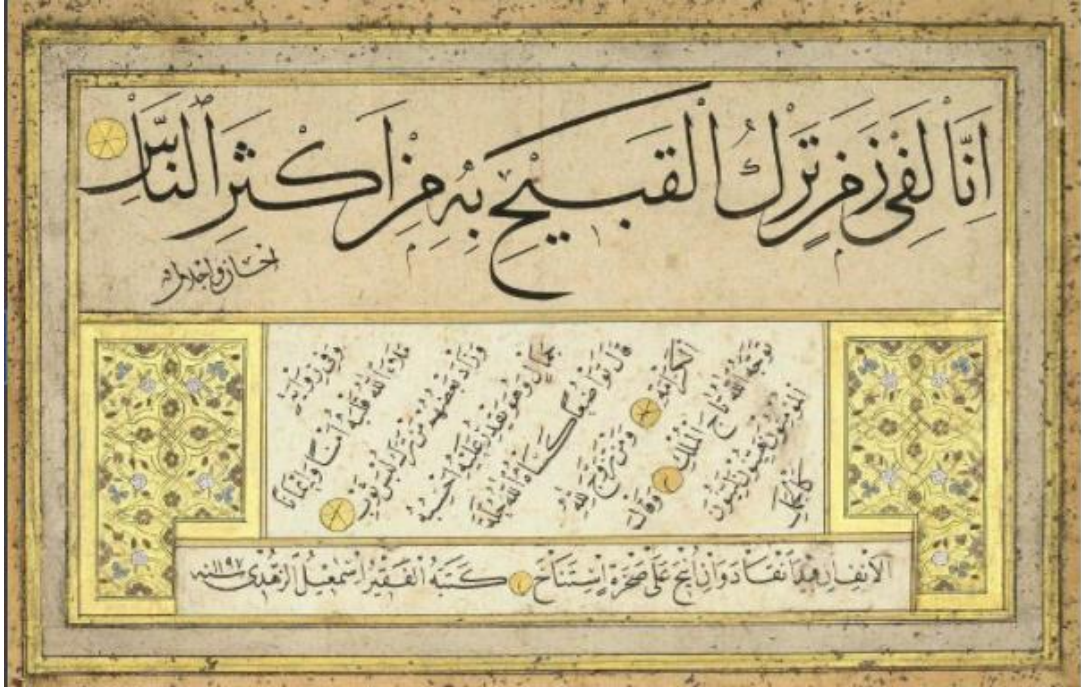
Anlamı : Muhacir ve Ensar'dan olan bütün âbid sahâbilere, seçkin tabîlere ve iyi kullara... Allah-u Teâlâ onlardan ve bizden razı olsun. Haşr-ü neşr ve karar gününe kadar onlara ta'zim, çokça övgü ve selam olsun.
İsmail ez-Zühdi yazdı. Allah günahları bağışlasın.

Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile dokuz satır nesih hattı ile yazılmıştır. Etrafına altın cetvel çekilmiştir. Ketebe kısmının hemen üstünde ise sûre başı tezhibi mevcuttur. “Nun” ve “ya” çanakları keşideli yazılarak satırlara hareketlilik kazandırılmıştır.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer : Tespit edilemedi.

Eser No: 13

Resim 43-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a
Tarihi : 1198/1784
Metni : *İnne lefî zemenin terkü'l-kabîhi bihi ekseri'n-nâsi*
İhsânün ve iclâlün ve fî rivâyetin melâellâhu kalbehu
emnen ve îmânen ve zâde ba'duhum men tereke lûbse
sevbi bi cemâlin ve hüve yekdiru aleyhi hasbuhu kâle
tevazuan kesâhullâhü hullele'l-kerâmeti ve men tezevvece
lillâhi teveccehullâhu tâce'l-mülki ve kâle'l-mü'minûne
heyyinûne leyyinûne ke'l-cemeli'l-enfi eni fîde enkâde ve
in üniha alâ sahratin istenâce
Ketebehu'l fakir İsmail ez-Zühdi sene 1198 (Resim-43)

Anlamı : Öyle bir zamandayız ki kötülükleri terk etmek insanların çoğu için bir şereftir.
Başka bir rivayette de şöyle buyrulmaktadır: "Allah o kötülüğü terk edenin kalbine iman ve emniyet ile doldurur." Bazıları da şunu ekledi: "Kim ki gücü yettiği halde güzel elbise giymeyi terk ederse hesaba çekilir. Tevazu için terk ederse Allah ona keramet elbisesi giydirir. Kim ki Allah için evlenirse Allah ona mülk tâcı ile yönelir." Ve yine (Resûlullah) buyurdu ki : "Müminler yumuşak huylulukta burnuna yular vurulduğunda ve bir kayanın üzerine çöktürüldüğünde çöken bir devenin uysallığı gibidir." Yazar İsmail Zühdi Sene 1197.

Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve on satır nesih hattı ile yazılmış olup, dokuz satırı mâildir. Nesih yazının başlanıcı sülüs yazının sonundadır. Sülüs yazıda harekeler ve mühmel harfler dışında tefişat mevcut değildir. Etrafına ise altın cetvel çekilmiştir.

Koltuklar altın zemin üzerine klasik üslup rûmî ve çiçek motifleriyle tezhiplenmiştir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer : Tespit edilemedi.

Eser No: 14

Resim 44-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a

Tarihi : 1201/1787

Metni :lem telümi

Adetke hâliye lâ sırrî bi müstetirin.

Ani 'l- vüŝâti ve lâ dâi bi münhasimin.

Mehadteni 'n – nusha lâkin lestü.....

.....redâi ve in teftimhü yenfetimi

Fasrıf hevâhâ ve hâzir en tüvelliyehû

İnne 'l-hevâ mâ tevellâ yusım ev yesımı

Ve râihâ vehye fî'l-a'mâli sâimetün
Ve in hiye's-tahleti'l-mer'â felâ tesümi
Sevvedehu İsmail ez-Zühdi (Resim-44)

Anlamı : Gizlenir gibi değil ki bu sır, işte sen de öğrendin;
Şimdi, de diyeceğini, kat bu derde bir dert de sen..
Zaten yok sonu yok başı...
Koca adam olur da, hâlâ emzik ister, arar sütü mamayı...
Nefsine sen hâkim ol! O olmasın sana hâkim;
Çünkü nefis neye hâkim olursa, onu ya öldürür, ya
soldurur hâsılı...
Nefis sürüsü bırakırsan yayılır her yöne; görmeli
gözetmeli;
Otu çok tatlı gelen yaylalara yaymazlar koyunları...
İsmail Zühdi karladı.

Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile iki satır
sülüs ve üç satır nesih hattıyla Kaside-i Bürde'den beyitler
yazılmıştır. Nesih yazı, sülüs yazının devamı
niteliğindedir. Harflerin ve kelimelerin kendien ait kürsüsü
muntazamdır. Etrafına altın cetvel çekilmiş ve satırlar
beyne's-sütûr ile tezhiplenmiştir. Ayrıca hem zencerek
kısına, hem de iç bordüre klasik tezhip uygulanmıştır.

Ölçüleri : 18,5 x 27 cm

Bulunduğu yer : Alif-Art Müzayede - 04.03.2017/Uğur Karataş Fotoğraf
Arşivi

Resim 45-Delâilü'l-Hayrât (a)

Resim 46-Delâilü'l-Hayrât (b)

Resim 47-Delâilü'l-Hayrât (c)

Eserin Adı : Delâilü'l-Hayrât
Tarihi : 1202/1788
Metni : Bismillâhirrahmânirrahim...
Elhamdü lillâhillezi de'ânâ lil imân ve hedanâ bi'l-kur'ân.....
Ketebehu'l fakir İsmail ez-Zühdî el-ma'rûf bi hâfizi'l-kur'ân ğufira zünûbehu sene 1203 (Resim-45, 46, 47)

Anlamı : Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

.....

İsmail ez-Zühdî yazdı.

Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep kullanılarak nesih hattı ile duâlar ve zikirler yazılmıştır. Ketebe kısmı

ise hatt-ı icâze ile yazılmıştır. Buradaki kalem kalınlığı diğer yazılanlarla aynı olmasına rağmen daha iri ve dolgun görünmektedir. Bunun sebebi yazı çeşidinin farklılığından kaynaklanmaktadır. Sûre başları ve hâtıme kısmına klasik ve barok üslûbu tezhip uygulanmıştır. Satır sonları bütünlük sağlaması için yaprak motifleri ile tezhiplenmiştir. Her sayfada yazıların etrafına altın cetvel çekilmiştir.

Ölçüleri : 16,5 x 21,6 cm
Bulunduğu yer : TSMK YY/948-005

Eser No: 16

Resim 48-Celî Sülüs Levha

Eserin Adı : Celî Sülüs Levha
Tarihi : 1203/1789

Metni	: <i>Ya Mahbubu'l Aşikin</i> <i>Unzurû hale'l Uşşak ve tasaddiku külle yevmin posteyni ve</i> <i>ya ma'sûka'l aşikin</i> <i>Meşekahu Zühdi sene 1203 (Resim-48)</i>
Anlamı	: Ey sevgililer sevgilisi Zühdi meşk etti. Sene 1203
Özellikleri	: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep kullanılarak icâze ve celî sülüs hattı ile yazılmıştır. Celî yazının tefrişatı klasiktir. Keşîdeler satır içerisinde birbiri ile ahenk içerisinde. Yazıda harekeler ve mühmel harfler dışında tefrişat mevcut değildir. Etrafına altın cetvel çekilen yazının dış bordürü ebrûludur. İcâze yazılarının etrafları da altın ile tezyîn edilmiştir. <i>Zühdi</i> olarak atılan imzanın tek örneğidir.
Ölçüleri	: Tespit edilemedi.
Bulunduğu yer	: VI. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler Kitabı, 2003.

Eser No: 17

Resim 49-Sülüs-Nesih Hilye-i Şerîf

Eserin Adı : Sülüs- Nesih Hilye-i Şerîf

Tarihi : 1204/1790

Metni : Sülüs :

Bismillâhirrahmânirrahîm / Ebu Bekir (r.a.), Ömer (r.a.),

Osman (r.a.) ve Ali (r.a.)

Vemâ erselnâke illâ rAhmedenli 'l- 'âlemîn

ve innekele'alle hulukin 'azîm

Nesih:

'An Ali radiyallâhu te'alâ anhu.....

Ketebehu ed'afu'l-küttâbi İsmail ez-Zühdiyyü ğaferallâhu lehu veli vâlideyhe ve limen nazara âmin ya rabbe'l-âlemin (Resim-49)

Anlamı

: Hz Ali (r.a.)'den rivayet edilmiş Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ait özellikleri anlatan Hadîs-i Şerîf ve besmele ile beraber Enbiyâ Sûresi 21/107. âyet-i kerîme “(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rAhmed olarak gönderdik.” Ve Kalem sûresi 68/4. ayet-i kerîme “Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.” yazılmıştır. Hadîs-i Şerîf'in köşelerinde ise dört halifenin isimleri bulunmaktadır.

İsmail Zühdî yazdı. Allah onun, ailesinin ve onu seyredenlerin günahlarını bağışlasın. Âmin.

Özellikleri

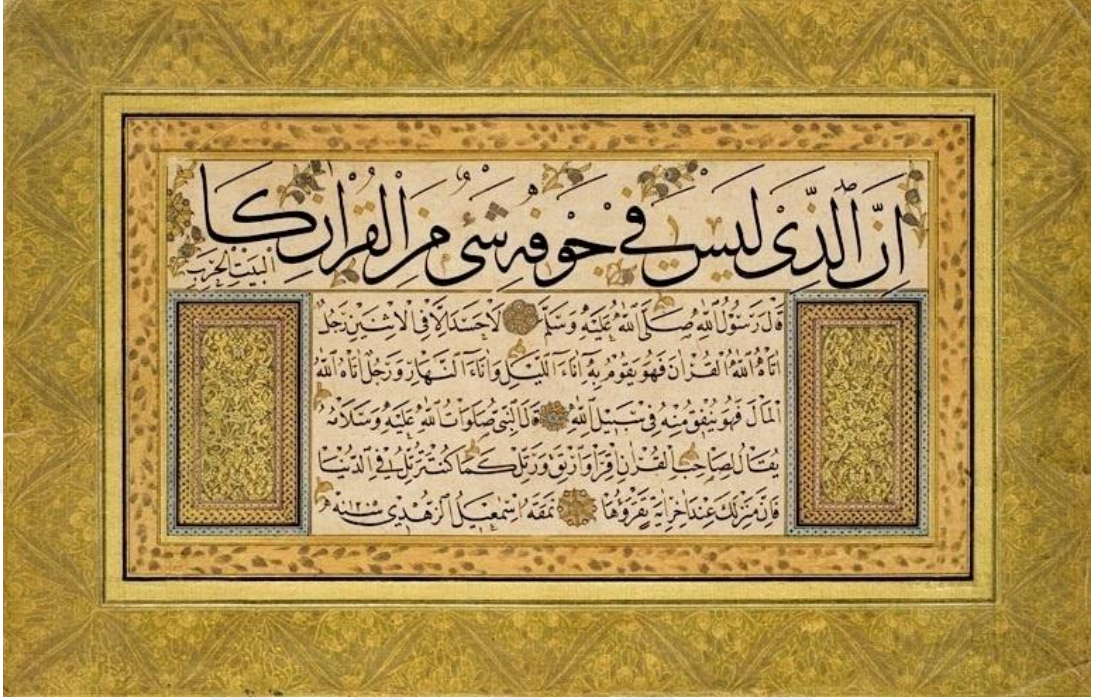
: Koyu zemin üzerine siyah mürekkep ile yazılan Hilye-i Şerîf'nin etrafı altın kullanılarak halkâr tekniği ile tezyîn edilmiştir. İç kısımlarda ise klasik renklerin hâkim olduğu tezhip ile süslenmiştir. Ayrıca koltuk kısımlarında tarama tekniği ile yapılmış gül motifleri mevcuttur. Fakat bu tezyînat son döneme aittir. Eser, klasik hilye formundadır. Sülûs ile yazılan ikinci ayetin mühmel harfleri altın ile yazılıp etrafı siyah mürekkep ile tahrirlenmiştir. Nesih yazıdaki *nun* ve *ya* çanakları genel itibari ile keşîdelidir.

Ölçüleri

: 40,5 x 60 cm

Bulunduğu yer

: Albayrak Holding Koleksiyonu

Resim 50-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a

Tarihi : 1205/1791

Metni : *İnnellezîne leyse fî havfihî şey'ün mine'l-Kur'âni ke'l-beyti'l-haribi*

Kâle resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem lâ cesede illa fî isneyni racûlün âtâhüllâhü'l-kur'âne fehüve yekûmu bihî anâ el-leyli ve anâ en-nehâri ve racûlün âtâhüllâhü'l-mâle fehüve yunfiku minhu fî sebîlillâh. Kâle'n-nebiyyu salavâtullâhi aleyhi ve selâmuhu yükâlû li sâhibi'l-kur'âni ikra' verteki ve rattil kemâ künte türettülü fî'd-dünya fe inne menzileke 'inde akhîratın tekrauha

Nemekahu İsmail ez-Zühdi sene 1205 (Resim-50)

Anlamı

: Kalbinde Kur'ân bulunmayan kimse harap bir ev gibidir. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Yalnız şu iki kişiye gıpta edilir, Biri Allah'ın kendisine verdiği Kur'ân'la gece gündüz meşgul olan kimseye ve diğeri Allah'ın kendisine verdiği malı Allah yolunda infak eden kimseye.”

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kur'ân ehline (okuyana) oku ve yüksel! Dünyada okuduğun gibi tertil üzere/ağır ağır oku. Muhakkak ki senin menzilin/durağın okuduğun son ayetin yanındadır, denilir.”

Yazan İsmail ez-Zühdî. Sene 1205

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve beş satır nesih hattı ile Hadis-i Şerîf yazılmıştır. Koltuk kısımları ile satırların arası süslenmiştir. Yazının etrafı ise halkâr tekniği ile süslenmiştir. Ayrıca bu eserde İsmail Zühdî Efendî'nin özelliklerinden biri olan noktalamalar zerendud ile yapılıp tahrirlenmiştir. Sülüs yazı, son kelimenin hemen altındaki nesih yazı ile devam etmiştir. Yazıdaki harflerin ve kelimelerin kürsüsü yerindedir.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: TSMK GY/309-946 (10)

Resim 51-Sülüs-Nesih İki Kıt'a

Eserin Adı	: Sülüs-Nesih İki Kıt'a
Tarihi	: 1205/1791
Metni	: <i>Ve daccû decceten kedehicnâ ve daccu dacceten kedacîcinâ ve accu acîcen ve 'l-'eâdî te'accecü Kâle resûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem erh'amu ümmeti bi ümmeti ebu bekrin ve eşeddühüm fî emrillâhi Ömeru ve esdakâhum hayâen Osmanü ve efrazuhum</i>

Zeydübnü Sâbit ve ekrauhum ebün ve e'lemühüm bi hilâli ve'l-harâmi Mu'az ibnü'l-Cebeli veli külli ümmetin eminün ve eminü hâzihi'l ümmeti Ebu 'Ubeyde Bin Cerrah ve ravâhü ba'duhum an Katâdete mürselen ve fîhi ve akdâhum Aliyyün.

Nemekahu İsmail ez-Zühdî min hatt-ı şeyh kuddise sirrihu

İnnellezîne leyse fî havfîhi şey'un mine'l-Kur'âni ke'l-beyti'l-haribi

Kâle resûlullâh sallallâhu aleyhi ve selem lâ cesede illa fil isneyni racûlün âtâhüllâhü'l kur'âne fehüve yekûmu bihî anâ el-leyli ve anâ en-nehâri ve racûlün âtâhüllâhü'l mâle fehüve yunfiku minhu fî sebîlillâh Kâle'n-nebiyyu salavâtullâhi aleyhi ve selâmuğu yükâlû li sâhibi'l kur'âni ikra' verteki ve rattil kemâ künte türettülü fî'd-dünya fe inne menzileke 'inde akhîratın tekrauğa

Nemekahu'l fakir İsmail ez-Zühdî sene 1205 (Resim-51)

Anlamı

: Tercüme edilemedi.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ümmetimin ümmetime karşı en merhametlisi Ebû Bekir, Allah'ın emri konusunda en şiddetlisi Ömer, en hayâlisı Osman, haram ve helâli en iyi bilen Muaz b. Cebel, ferâizi (miras paylarını) en iyi bilen Zeyd b. Sâbit ve en iyi kıraat âlimi Übey b. Ka'b'dır. Her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde'dir.” Bazılarının Katâde'den mürsel olarak rivayet ettiği metinlerde “Ümmetimin en iyi hüküm vereni Ali'dir” ifadesi de vardır.

Şeyh (k.s.)'in hattını İsmail ez-Zühdî yazdı.

Kalbinde Kur'ân bulunmayan kimse harap bir ev gibidir. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Yalnız şu iki kişiye gıpta edilir. Biri Allah'ın kendisine verdiği Kur'ân'la gece gündüz meşgul olan kimse ve diğeri Allah'ın kendisine verdiği malı Allah yolunda infak eden kimse.” Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kur'ân ehline (okuyana) oku ve yüksel! Dünyada okuduğun gibi tertil üzere/ağır ağır oku. Muhakkak ki senin menzilin/durağın okuduğun son ayetin yanındadır, denilir.”

Yazan İsmail Zühdî. Sene 1205.

Özellikleri

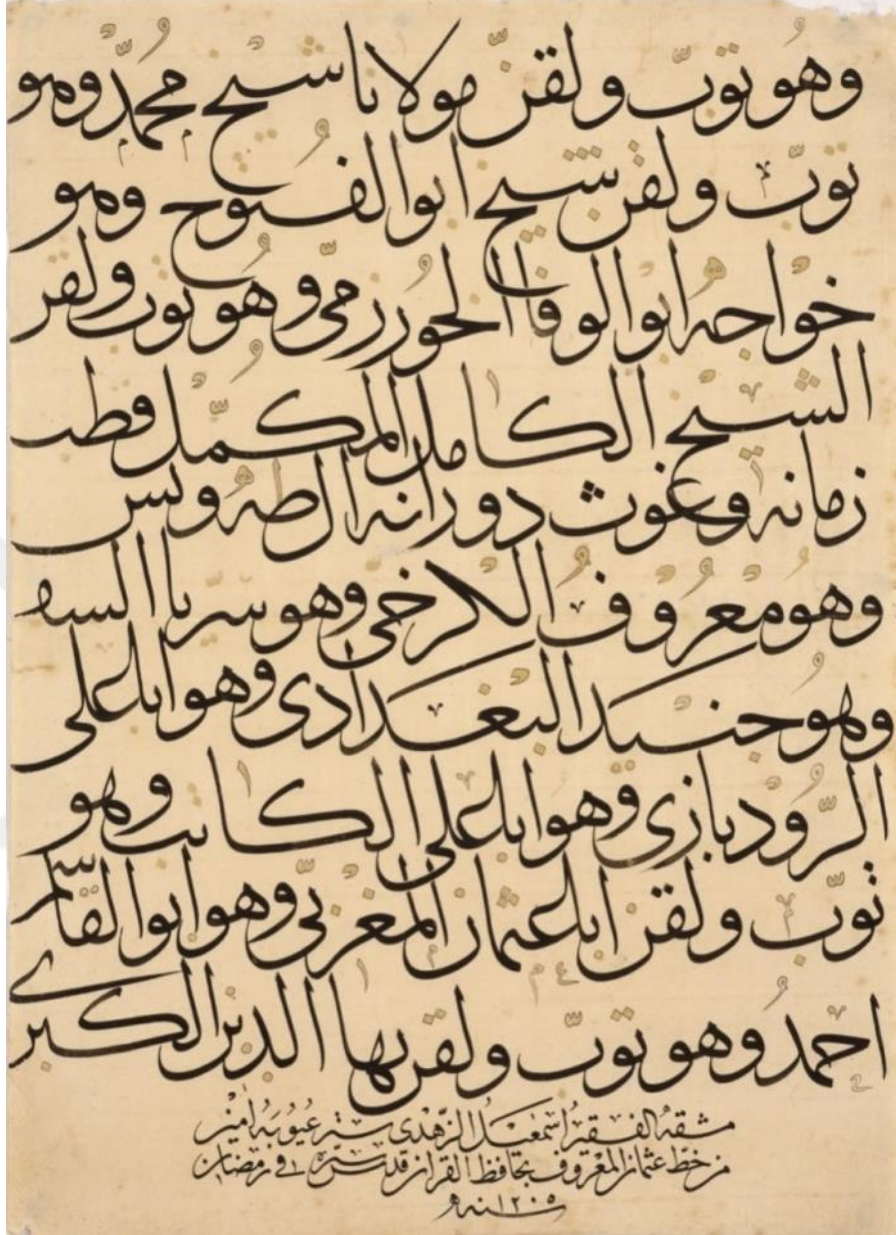
: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile iki satır sülüs ve on satır nesih hattı ile iki Hadis-i Şerîf yazılmıştır. Yazının koltuk kısımları klasik tezhiplerle, etrafı ise halkâr tekniği ile tezyîn edilmiştir. Ayrıca bu eserde İsmail ez-Zühdî Efendi'nin özelliklerinden biri olan yazıdaki noktalamalar zerendud ile yapıp tahrirlenmiştir. İlk levhanın ketebe kısmı sol taraftaki koltuk içine yazılmıştır ve tarihsizdir. İkinci levhanın ketebesini ise nesih hattı ile son satıra yazılmıştır ve tarihlidir. İki levhanın kalem kalınlıkları, levha ölçüleri aynı olmasına rağmen birbirinden farklıdır. Ayrıca tefrîşat da ilk levhada daha yoğundur. Muhtemelen bu iki levha ayrı zamanlarda yazılmıştır. Fakat koleksiyonerin özel isteği ile bir arada tezhiplenmiş olabilir. Çünkü Zühdî Efendi'nin bu minvalde yazdığı eserlerde iki ayrı imzası mevcut değildir.

Ölçüleri

: 34 x 31,5 cm

Bulunduğu yer

: Özel Koleksiyon

Resim 52-Sülüs Levha

Eserin Adı	: Sülüs Levha
Tarihi	: 1205/1791
Metni	: Meşekahu'l fakir İsmail ez-Zühdi setteru uyûbehu âmîn min hatt-ı Osman el-ma'rûf bi hafizi'l-Kur'ân kuddise sırrıhu fî ramazan sene 1205 (Resim-52)

Anlamı : Hâfız Osman'ın hattını İsmail ez-Zühdî meşk etti. Allah ayıplarını örtsün. Amin. 1205.

Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile on bir satır sülüs hattı ile tarikat silsilesi karalama şeklinde yazılmıştır. Mühmel harfler, harekeler ve bazı harfler İsmail Zühdî Efendi'nin yazma özelliklerinden olan zerendud yapıpı tahrirlenmiştir.

Ölçüleri : 17,8 x 25,5 cm

Bulunduğu yer : Mehmed Özçay Fotoğraf Arşivi

Eser No: 21

Resim 53-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a

Tarihi : 1205/1791

Metni : *Ve 'anhü zevâlü'l-'ilmi ehvenü min mevti'l 'ulemâi*

'An Enesin radiyallâhu anhu kale resûlullâhi sallallahu aleyhi ve sellem merartü leyleten üsirani bi kavmin tükrazu şifâhühüm bi mekariza mine'n-nâri fekultü ya cibrîlu men ha ulâi kâle ha ulâi hutebâu ümmetike 'l-lezine yekulûne mâlâ ye'lemûn. Allahümme salli ve sellim 'alâ muhammedin ve âlihi ecma'in
Ketebehu ed'afu 'l-küttâbi İsmail ez-Zühdîyyü 'l-ma'rûfu bi hâfizi 'l-Kur'ân sene 1205 (Resim-53)

Anlamı

: İlmin yok olması ulemânın ölümünden daha önemsizdir. Enes (r.a)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “İsra gecesi dudakları ateşten makaslarla kesilen topluluklara rastladım ve bunlar kim ey Cibrîl diye sordum. Ümmetine söylediklerini yapmayan hatiplerdir diye cevap verdi.” Allah'ım! Hz. Muhammed (s.a.v.) ile âline salât ve selam olsun. İsmail ez-Zühdî yazdı.

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve beş satır nesih hattı ile Hadis-i Şerîf yazılmıştır. Koltuk kısımları ile satırların arası süslenmiştir. Yazının etrafı da halkâr tekniği ile tezhiplidir. Ayrıca bu eserde İsmail Zühdî Efendi'nin özelliklerinden biri olan yazıdaki noktalamalar zerendud ile yapıpı etrafı tahrirlenmiştir. Ketebe satırı sol taraftaki koltuk içerisine devam edilerek tarih buraya yazılmıştır. Bu durum Zühdî Efendi'nin genelde uyguladığı bir durumdur.

Ölçüleri

: 25 x 17 cm

Bulunduğu yer

: SSM Hat Koleksiyonu

Resim 54-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a
Tarihi : 1205/1791
Metni : 'Advü'l-belîdi ile 'l-celîdi seri'atün ke'l-hamri tüvda'u
fi'r-remâdi feyenhadu
Kâle resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem izâ ve'ade'r-
racülü ekhahü ve min niyyetihî en yefîe felem yefî velem
yecîe lil mi'adi felâ isme aleyh Allahümme salli alâ
eşrafi'l-halki muhammedin ve âlihî ecma'in
Nemekahu İsmail ez-Zühdi (Resim-54)

Anlamı : Ahmaklığın sağlam kişiye bulaşması hızlı olur, korun
külün içinde sönmesi gibi.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Bir kimse yerine
getirmek niyetiyle kardeşine söz verse, fakat sözünü

yerine getirme imkânı bulamasa, sözleştiği yere gelemese ona günah olmaz.” Yaratılmışların en şerefli Muhammed (s.a.v.) ve âline selâm olsun.

Yazan İsmail ez-Zühdi. Sene 1205.

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile iki satır sülüs ve üç satır nesih hattı ile Hadis-i Şerîf yazılmıştır. Sülüs yazılar birbirini tamamlar niteliktedir. Son döneme ait klasik tezhip mevcuttur. Zühdi Efendi'nin yazım özelliklerinden biri olan zerendud hareketler tahrirlenerek yazıya güzellik katılmıştır. Ketebe satırının devamı sol taraftaki koltuk içerisinde.

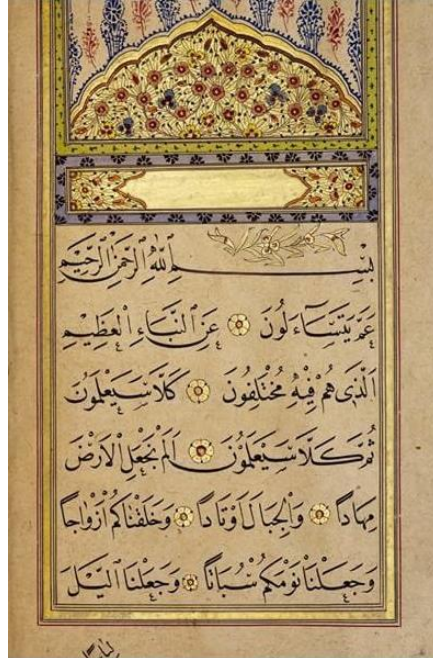
Ölçüleri

: 46 x 33 cm

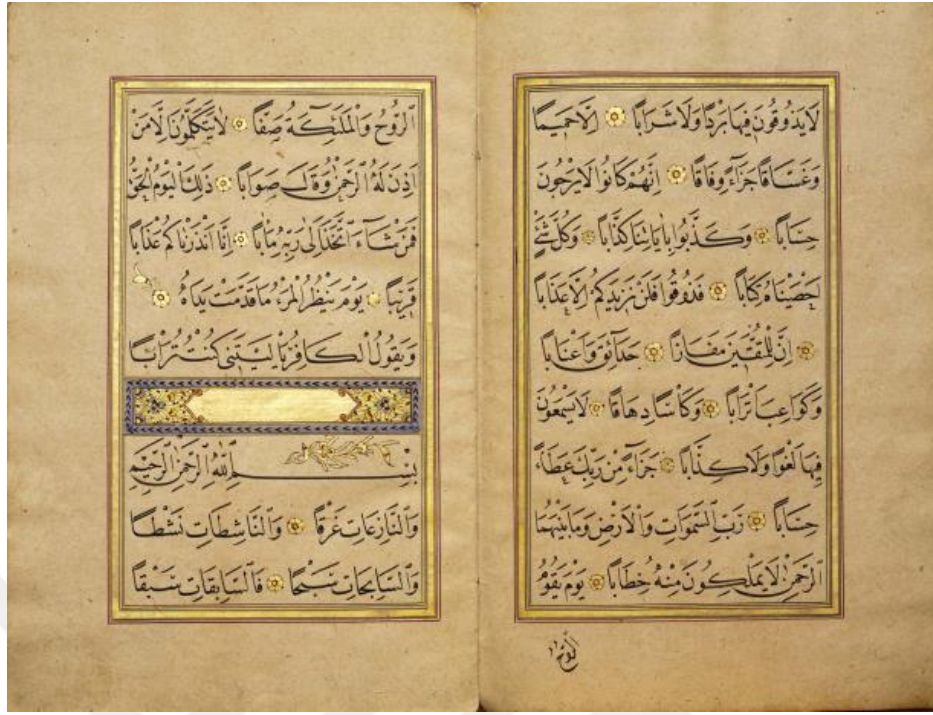
Bulunduğu yer

: Özel koleksiyon

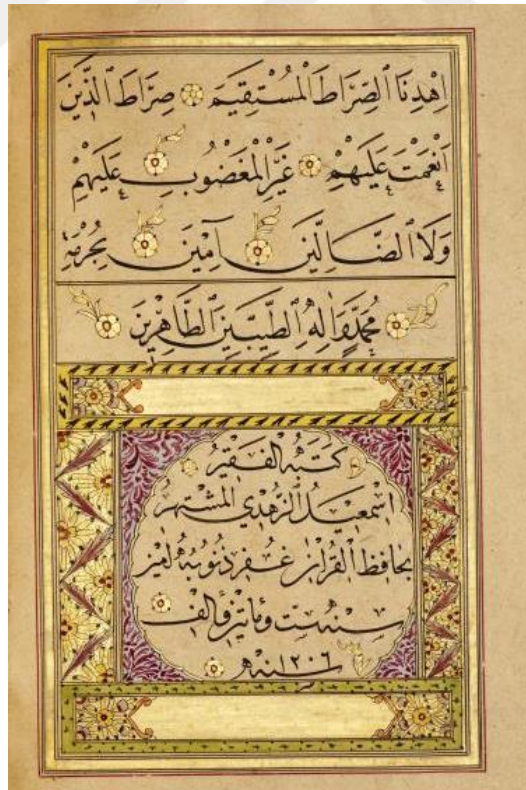
Eser No: 23

Resim 55-Amme Cüzü (a)

Resim 56-Amme Cüzü (b)

Resim 57-Amme Cüzü (c)

Eserin Adı : Amme Cüzü
Tarihi : 1206/1792
Metni : *Amme yetesâelûn 'ani'n-nebei'l-'azim.....*
Ketebuhu'l-fakîru İsmail ez-Zühdi el-müştehiru bi hâfîzü'l-
kur'ân ğufîra zünûbehü amîn sene sittetü ve mieteyn ve elfi
sene 1206 (Resim-55, 56, 57)

Anlamı : Birbirlerine neyi soruyorlar? Üzerinde anlaşmazlığa
düşükleri büyük haberi (mi)?.....
İsmail Zühdi yazdı. Allah günahlarını bağışlasın. Âmin.
Sene 1206

Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile her satırda
en fazla dokuz satır olacak şekilde nesih hattı ile
yazılmıştır. Ser levha, sûre başları ve ketebe sayfası bahar
dallarıyla tezhiplenmiştir. Çanaklı harfler genellikle
keşîdelidir. Satır düzeni muntazam olup harflerin satırdaki
ölçüleri dengelidir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.
Bulunduğu yer : Özel Koleksiyon

Resim 58-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı

: Sülüs-Nesih Kıt'a

Tarihi

: 1206/1792

Metni

: *Meclisü'l- 'ilmü ravzatün min riyâdi'l-cenneti*

Kâle rasûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem izâ ve 'ade'r-racülü ekhahü ve min niyyetihî en yefî felem yefî velem yecîe lil mi'adi felâ isme aleyh ve 'anhü men ğayyera ekhahu bizenbin lem yemüt hattâ ya 'melehü.

Ketebehu'l-fakiru İsmail ez-Zühdiyyü'l-ma'rûfu bi hâfizi'l-Kur'ân sene 1206 (Resim-58)

Anlamı

: İlim Meclisi cennet bahçelerinden bir bahçedir.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Bir kimse yerine getirmek niyetiyle kardeşine söz verse, fakat sözünü yerine getirme imkânı bulamasa, sözleştiği yere gelemese ona günah olmaz.” Ve yine Hz. Peygamber (s.a.v.): “Kim kardeşini bir günah sebebiyle ayıplarsa o günahı işlemedikçe o kimse ölmez.” buyurmuştur.

Kur'ân hâfızı fakir İsmail Zühdi yazdı. Sene 1206.

Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve dört satır nesih hattı ile Hadis-i Şerîf yazılmıştır. Koltuk kısımları ise klasik üslupta tezhiplenmiştir. Ketebe satırının devamı soldaki koltuk kısma devam edilmiştir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer : Özel Koleksiyon

Eser No: 25

Resim 59-Sülüs-Nesih Hilve-i Şerîf

Eserin Adı : Sülüs- Nesih Hilve-i Şerîf

Tarihi : 1206/1792

Metni**: Sülüs :**

*Bismillâhirrahmânirrahîm / Ebu Bekir (r.a.), Ömer (r.a.),
Osman (r.a.) ve Ali (r.a.) / Vemâ erselnâke illâ
rAhmedenli'l- 'alemîn*

Nesih:

'An Ali radiyallâhu te'alâ anhu.....

*Ketebahu'l-fakiru el-müznib İsmail ez-Zühdiyyü
gaferallâhu zünûbehu amin 1206 (Resim-59)*

Anlamı

: Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edilmiş Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ait özellikleri anlatan Hadîs-i Şerîf ve besmele ile beraber Enbiyâ Sûresi 21/107. âyet-i Kerîme “Ey Muhammed! Seni ancak âlemlere rAhmed olarak gönderdik.” yazılmıştır. Hadis-i Şerîf'in köşelerinde ise dört halifenin isimleri mevcuttur. İsmail Zühdî yazdı. Allah onun günahlarını bağışlasın. Âmin 1206

Özellikleri

: Koyu zemin üzerine siyah mürekkep ile yazılan Hilye-i Şerîf'nin iç kısımları klasik üslupta tezhiplenmiştir. Yazının en dış kısmına ise yeşil zemin üzerinde zerefşan yapılmıştır.

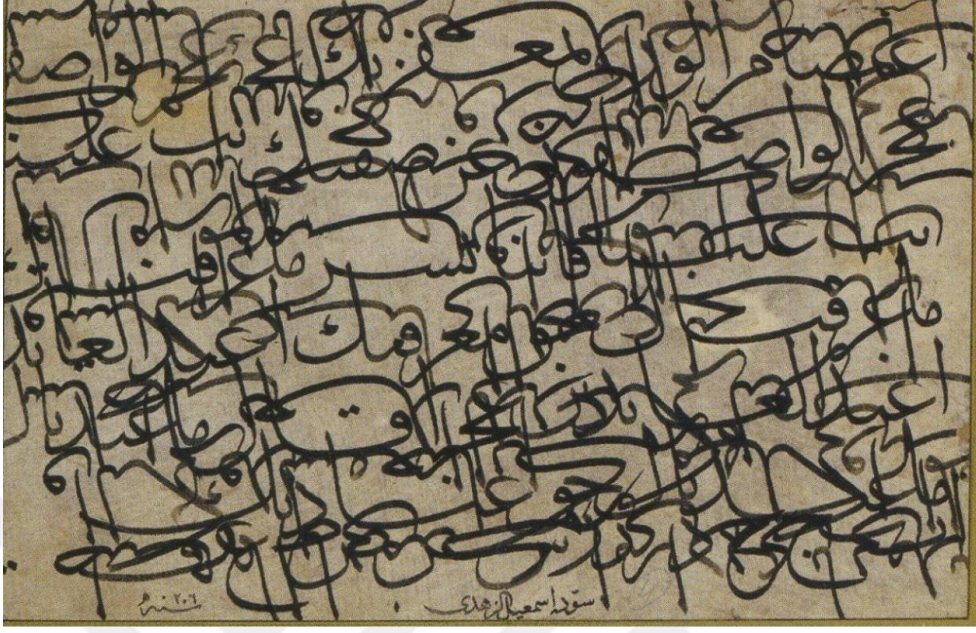
Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: Antalya Müzesi

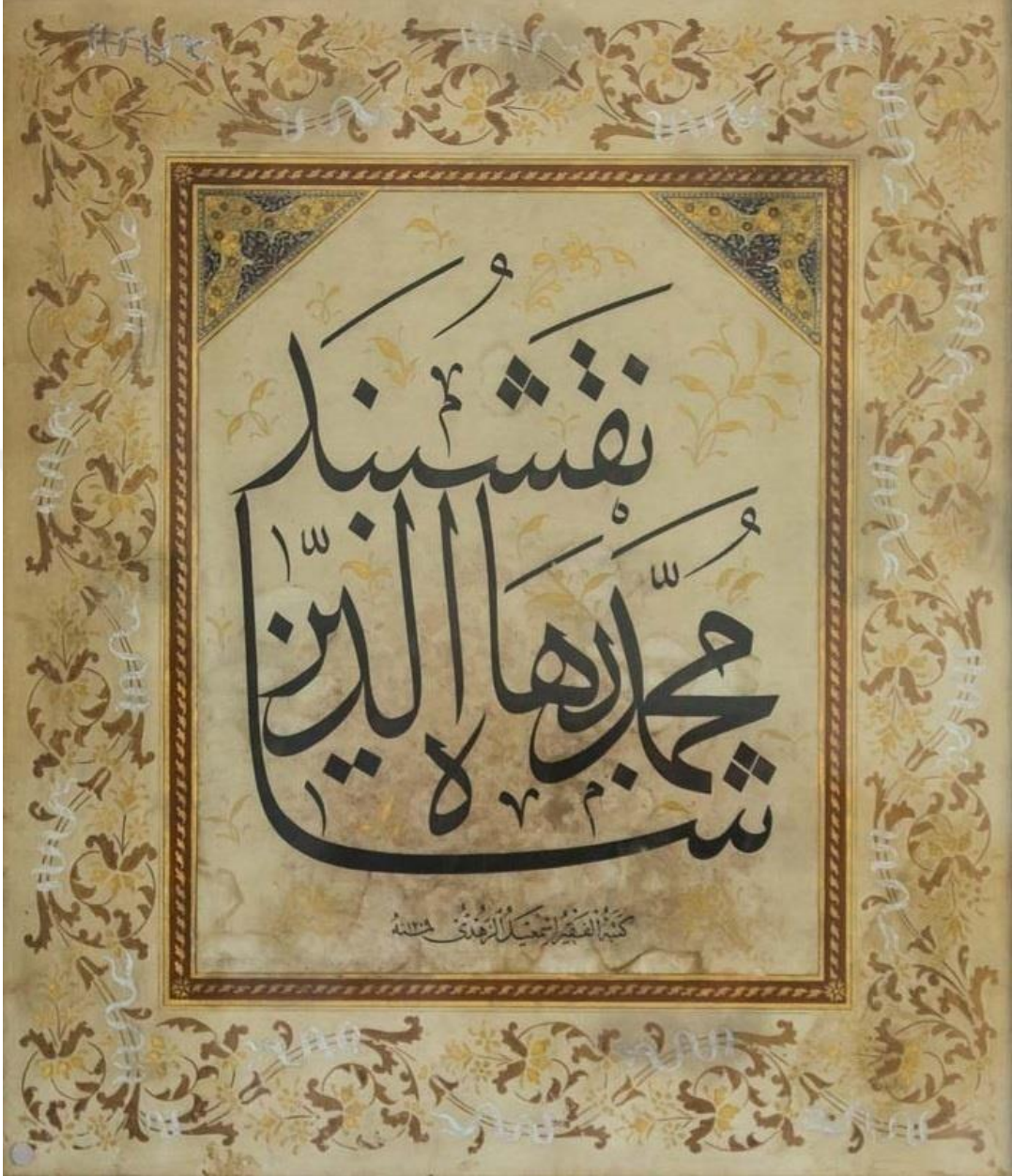
Eser No: 26

Resim 60-Sülüs Karalama

- Eserin Adı** : Sülüs Karalama
- Tarihi** : 1206/1792
- Metni** : Sülüs harflerin müstakil ve birlikte yazılması
- Özellikleri** : Açık zemin üzerine siyah mürekkep kullanılarak yazı çalışması yapılmıştır. **(Resim-60)**
- Ölçüleri** : Tespit edilemedi.
- Bulunduğu yer** : BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Eser No: 27

Resim 61-Celî Sülûs Levha

Eserin Adı : Celî Sülûs Levha

Tarihi : 1209/1795

Metni : Şâh-ı Nakşibend Muhammed Bahâeddîn

Ketebuhu el-fakir İsmail ez-Zühdî sene 1209 (Resim-61)

Günümüz**Türkçesiyle**

: Şâh-ı Nakşibend Muhammed Bahâeddîn
İsmail Zühdî yazdı. Sene 1209

Özellikleri

: Açık zemin üzerine siyah mürekkep kullanılarak celî sülüs ile yazılmıştır. Yazı barok üslûbuyla tezhiplenmiştir. Yazı oldukça temiz yazılmış olup harflerin anatomileri çok nettir. “Nun” ve “dal” çanakları yarım bırakılmıştır. Tefrîsat oldukça azdır. Teşrîfata uygun istiflenmiştir.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Eser No: 28

Resim 62-Safranbolu İzzetpaşa Camî Mihrabı

Eserin Adı

: Celî Sülüs Mihrap Kitâbesi

Tarihi

: 1211/1796

Metni

: *Küllemâ de hale aleyha zekeriyya'l-mihrâb*

Anlamı : Zekeriya mâbede onun (Meryem) yanına her gidişinde...
(Ali İmran-3/37) **(Resim-62)**

Özellikleri : Mermer üzerine hakk edilen yazı siyah zemin üzerine
altın varak ile süslenerek yazılmıştır.

Ölçüleri : 160 x 40 cm

Bulunduğu yer : Kastamonu / Safranbolu İzzetpaşa Camî

Eser No: 29

Resim 63-Safranbolu İzzetpaşa Camî Minberi

Eserin Adı : Celî Sülüs Minber Kitâbesi

Tarihi : 1211/1796

Metni : *İnnehumîn süleymâne ve innehu*
Bismillâhirrahmânirrahim **(Resim-63)**

Anlamı : Mektup Süleyman'dandır, Rahmân ve Rahîm olan
Allah'ın adıyla (başlamakta)dır. (Neml Sûresi-27/37)

Özellikleri : Mermer üzerine hakk edilen yazı siyah zemin üzerine
altın varak ile süslenerek yazılmıştır. Oklu besmele olarak
yazılan ayetin başlangıç kısmı keşidenin içine yazılmıştır
ve iki farklı kalem kullanılmıştır.

Ölçüleri : 67 x 18 cm
Bulunduğu yer : Kastamonu / Safranbolu İzzetpaşa Camî

Eser No: 30

Resim 64-Safranbolu İzzetpaşa Camî Giriş Kapısı

Eserin Adı : Celî Sülüs Dış Avlu Giriş Kapısı Kitâbesi
Tarihi : 1211/1796
Metni : *İnne 's-salâte kânet 'ale'l-mü 'minîne kitâben mevkûtâ*
Anlamı : Muhakkak ki namaz, mü'minlerin üzerine, vakitleri belirlenmiş bir farz olmuştur. (Nisa Sûresi-4/103)
(Resim-64)

Özellikleri : Mermer üzerine hakk edilen yazı yeşil zemin üzerine altın varak ile tezyîn edilmiştir. Dik olan harfler yatay olan harflere göre daha cılızdır. Satır altında kalan bütün harfler çanaklı yazılmıştır. Harflerin satırdaki kürsüleri yerindedir. “Salâte” kelimesindeki “te” harfi ile sonraki kelimenin “kef” harfi müselsel yazılarak yazıya ahenk kazandırılmıştır.

Ölçüleri : 220 x 60 cm
Bulunduğu yer : Kastamonu / Safranbolu İzzetpaşa Camî

Eser No: 31

Resim 65-Safranbolu İzzetpaşa Camî İnşa Kitâbesi

Resim 66-Safranbolu İzzetpaşa Camî İnşa Kitâbesi Detay

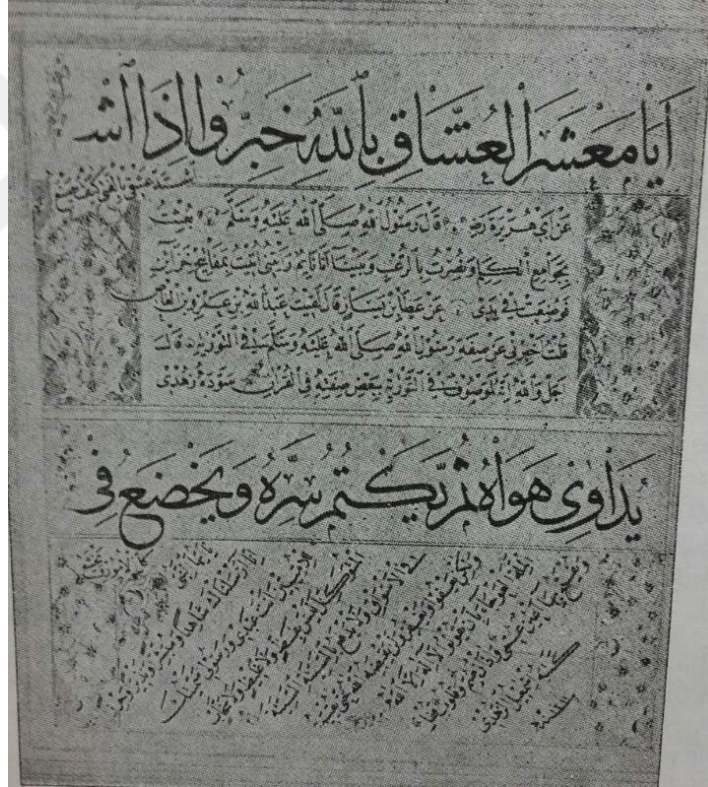
Eserin Adı	: Celî Sülûs İmar Kitâbesi
Tarihi	: 1211/1796
Metni	: <i>Sâhibu'l-hayrât ve'l-hasenât ve rağbu'l-cenneti ve'd-derecât Sadr-ı Â'zam el-Hâc İzzetpaşa yesserallâhu mâ yürîd vemâ yeşâ' Ketebehu Zühdi 1211 (Resim-65, 66)</i>
Anlamı	: Hayır ve hasenat sahibi cennet mertebelerini isteyen Sadrazâm Hacı İzzetpaşa'nın istediği her şeyi Allah kolaylaştırsın. Zühdi yazdı. Sene 1211

Özellikleri : Taş üzerine hakk edilen celî sülûs yazı yeşil zemin üzerine altın varak ile tezyîn edilerek iki satır halinde yazılmıştır. Dikey harfler kalem ağzına göre ince yazılmıştır. Bazı kelimeler satırın üstüne yazılarak satır dengesi sağlanmıştır. Harf anatomileri ile satır düzeni birbiriyle uyumludur.

Ölçüleri : 187 x 73 cm

Bulunduğu yer : Kastamonu / Safranbolu İzzetpaşa Camî

Eser No: 32

Resim 67-Sülûs-Nesih İki Kıt'a

Eserin Adı : Sülûs-Nesih Kıt'a

Tarihi : 1211/1796

Metni : *Eyâ me'sere'l-'uşşâkı bi'llâhi habirru iza*

'An ebi Hureyrete radiyallah kâle Resulûllah sallallâhu aleyhi ve sellem bu'istü bi cevami'u'l-kelimi ve nusirtu bi'r-ru'bi ve beynâ ene nâimun reeytûni utîtû bi mefâtih hazâini fevdi'at fî yedî 'an Atâ bin Yesârin kâle yefîtû Abdullah bin Ömer ve İbnü'l-As kultu ehbirni 'an sıfati Resulûllahi sallallâhu aleyhi ve sellem fî tevrati kâle ecel vallâhi innehu le mevsufun fî't-tevrâti bi ba'di sıfatihi fî'l-Kur'ân sevvedehu Zühdi

Yüdâvi hevâhu sümme yektümü sırrahu ve yahde'u fî külli le umûr ... yehşe'u

Yâ eyyuhe'n-nebiyyu innâ erselnâke şâhiden ve mubeşşiran ve nezîrâ. Ve hirzan li'l ümmiyyine en abdi ve rasûlî semmeytüke'l-mütevekkile leyse bi fazzin vela ğalîzin vela sehhâbin fî'l-esvâki velâ yedfeû bi's-seyyieti sinete velâkin ye'fu ve ya'firu velen yekbidehullâhu hatta yukimunehu'l-millele'l-avcâe bien yekulû lâ ilâhe illallâhu ve yuftehu bihâ e'yunun ümmiyyun ve âzânu summun ve kulübün.

Ketebehu İsmail ez-Zühdi sene hicri 1211 (Resim-67)

Anlamı

: Ey Allah âşıkları haber verin! Bir gencin başına aşk gelirse ne yapar? (Yani aşka muhtela olursa ne yapar?)

Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ben cevami'u'l-kelim ile gönderildim. Ben (bir aylık mesafedeki düşmanların gönüllerine) korku salmak suretiyle yardım olundum. Bir de ben bir defasında uyuduğumda bana yerdeki hazinelerin anahtarları getirilerek, iki avucumun içine konuldu.”

Atâ b. Yesar anlatıyor; “Abdullah b. Ömer ve İbnü'l-As ile karşılaştım. Bana Rasûlullâh (s.a.v.)'ın Tevrat'ta

bahsedilen vasıflarını anlat, dedim. Vallahi O, Kur’ân’daki bazı sıfatlarıyla Tevtat’ta da vasıflandırılmıştır, dedi.”

Karalayan Zühdi.

Aşk etrafını kuşatır (daire gibi sarar) sonra sırrını gizler. Her halde huşû duyar ve boyun bükür.

Ey Peygamber! Biz seni şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Ve ümmîlere koruyucu olarak (gönderdik). Sen benim kulum ve Resûlümsün. Seni mütevekkil olarak isimlendirdim. Kaba-saba, çarşı-pazarda yaygaracılık yapan değilsin. (O) Kötülüğü kötülükle def etmez. Af ve mağfiret eder. Ümmeti “Lailahe illallah” deyip de eğrilikten doğru yola gelmedikçe Allah onun canını almaz. O kelime ki onunla âmâ gözler görür, sağır kulaklar duyar, kilitli kalpler açılır.

İsmail Zühdi yazdı. Sene 1211

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep kullanılarak iki satır sülüs ve on beş satır nesih hattı ile Hadis-i Şerîfler yazılmıştır. Üst kısımdaki sülüs yazının devamı hemen altında nesih yazı ile devam edilmiştir. İkinci kısmın nesih yazıları mâil yazılmıştır. İlk kıt’anın ketebe kısmına tarihsiz “Zühdi” yazılırken, ikinci kıt’anın ketebesine hem tarih, hem de İsmail Zühdi yazılmıştır. Tarihli ve tarihsiz iki kıt’a incelendiğinde yazı karakterleri olarak elifler, vavlar ve sin dişleri aynı kalemden çıkmış gibi benzerlik göstermektedir. Koltuk kısımları ise klasik üslupta tezhiplenmiştir.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: Tespit edilemedi.

Resim 68-Sülüs-Celî Sülüs Levha

Eserin Adı	: Sülüs-Celî Sülüs Levha
Tarihi	: 1212/1797
Metni	: <i>Güfte-i Ebubekri Kâni (1712-1791)¹⁰⁷</i> <i>Gubârî pâyine al-mam cihânî yâ Resûlallâh</i> <i>Değışmem mu'yine heft âsumân-ı yâ Resûlallâh</i> <i>Duyunca makdem-i teşrifin Âdem sulb-i pâkinden</i>

¹⁰⁷ Aslen Tokatlı olup 1711-1791 yıllarında yaşamış ünlü Türk Dîvan Şâiri, ayrıca çağının mîzah ustası. (İlyas Yazar, Kâni Dîvânı)

*Değişti habbeye bâğ-ı Cinân'ı yâ Resûlallah
Ketebehu el-fakir el-muhtâc ilâ şefâat-i sultani'l-enbiya-i
ve'l-mürselin İsmail ez-Zühdi fi çeşme-i Çörekçi 1212
(Resim-68)*

Günümüz

Türkçesiyle

: Ya Resûlallah! Ayağının tozuna karşılık olarak cihanı
bile almam.
Bir tek kılına yedi âsumânı değişmem.
Hz. Âdem senin ayak basarak şereflendireceğin yerin bu
dünya olduğunu duyunca,
Cennet bahçelerini bir buğday tanesine değişti.
Gönderilmiş Nebîler Sultânı'nın şefâatine muhtaç olan
İsmail Zühdi yazdı. Çörekçi Çesmesi sene 1212

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile beş satır
sülüs ve celî sülüs hattı ile Osmanlıca beyit yazılmıştır.
Celî sülüs ile yazılan satırların son kelimeleri sülüs
hattıyla yazılmıştır. Ketebe satırı ise hattı icâze ile
yazılmış olup, bu hattı yazmış olduğu mesire yerinin
“Çörekçi Çesmesi” olduğu da zikredilmiştir. İç bordür
ebrulu, dış bordür ise zerefşanlıdır.

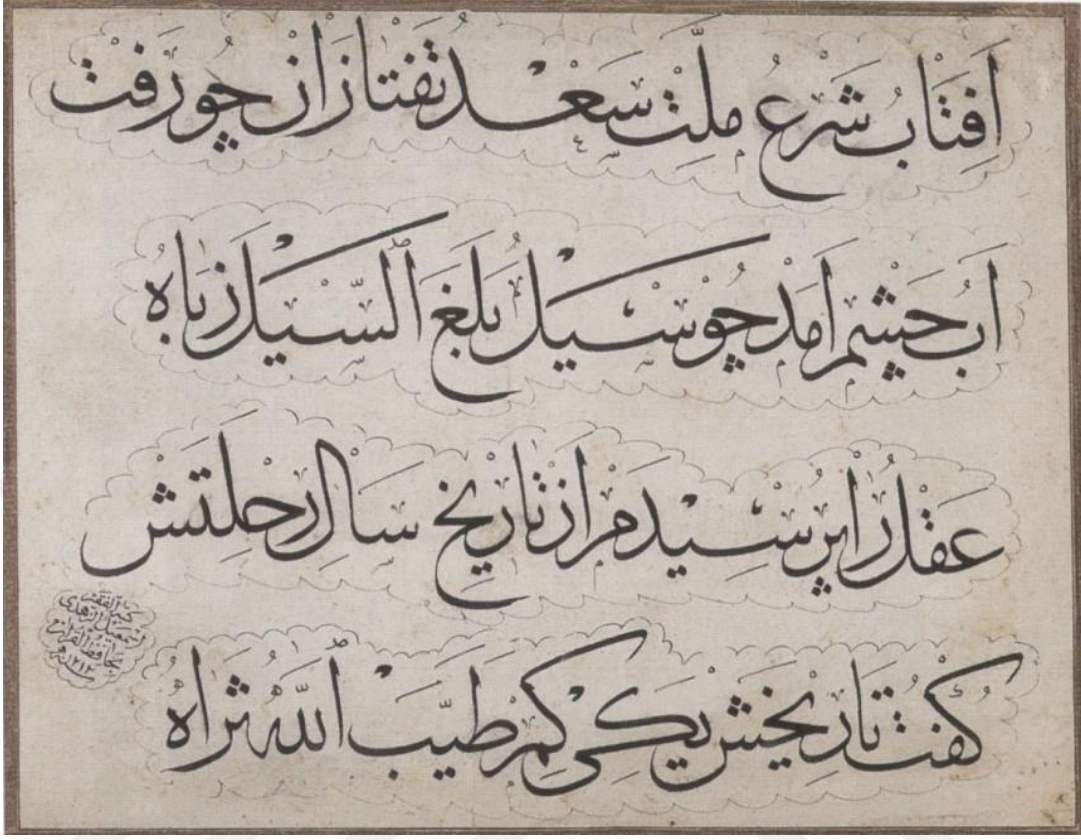
Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: TSMK GY-309/51¹⁰⁸

¹⁰⁸ Derman, *Ömrümün Bereketi-I*, s.449. (TSMK' nde bu kayıt numaralı esere ulaşamadı.)

Resim 69-Sülüs Levha

Eserin Adı	: Sülüs Levha
Tarihi	: 1212/1797
Metni	: <i>Âfitâb-ı şer'-i millet, Sa'd-i Teftâzân¹⁰⁹ çü refî Âb-ı çeşm âmed çü seyl ü belaga's-seylü zebâh Akl râ pürsîdem ez târih-i sâl-i rihleteş Güft târiheş yeki kem "tayyeballâhu serâh." Ketebehu el-fakîr İsmail ez-Zühdi bi hâfizu'l-kur'ân Sene h. 1212 (Resim-69)</i>
Anlamı	: Milletin şeriatinin güneşi ve Teftâzân'ın Sa'd'ı (bahtı) vefat edince iş işten geçti ve gözyaşı seller gibi aktı.

¹⁰⁹ Şükrü Özen, "Teftâzânî", *DİA*, Ankara 2011, c.XXXX, s.299-308.

Onun vefat tarihini akla sordum, dedi ki tarihi
“*tayyeballâhu serâh*”tan bir eksiktir.

Özellikleri

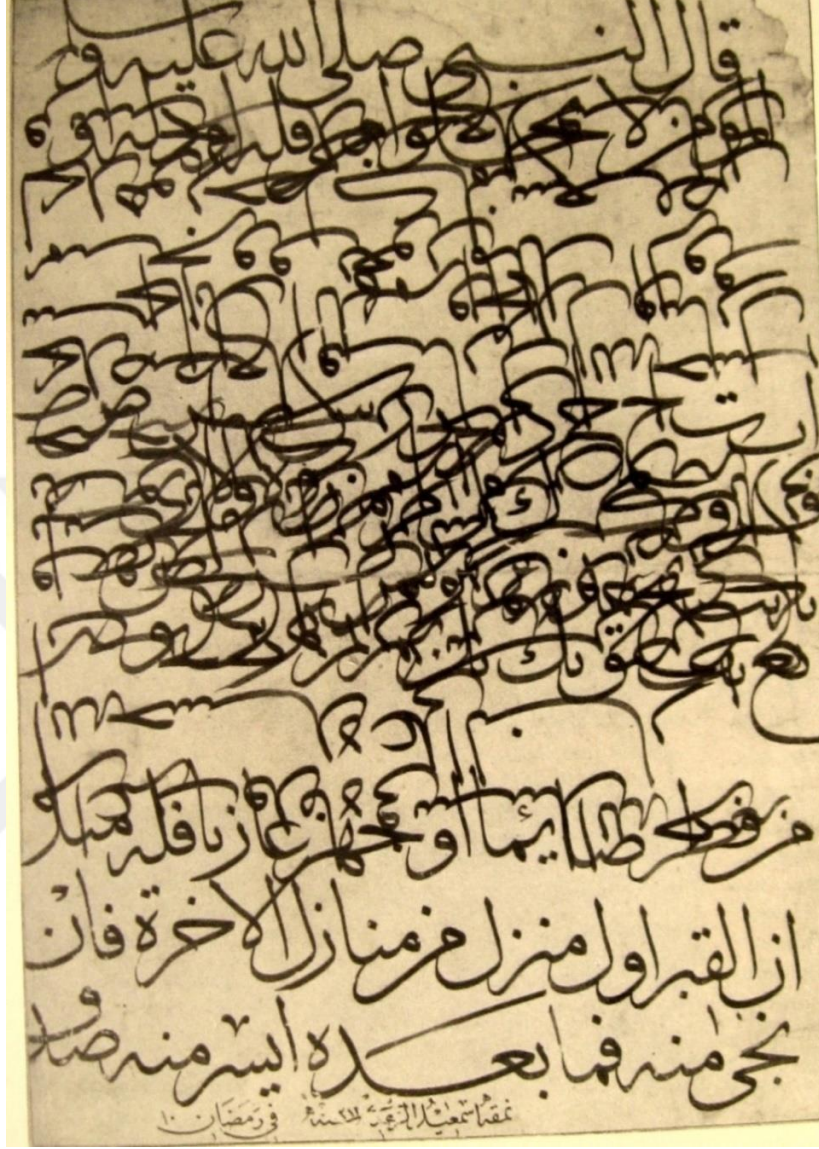
: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile dört satır sülüs hattı ile Farsça beyit yazılmıştır. Her satır dendanlarla çevrilmiştir. Harekeler dışında tefrîşat azdır. Satır düzeni muntazam olup, harflerin anatomisi de oldukça iyidir. Bu beyit, 14. yy’da yaşamış Horasan’lı bir âlim olan Sa’d Teftâzânî’nin vefâtına ithâfen yazılmış ve beytin sonunda “*Tayyeballâhu serâh*” ifadesiyle de tarih düşürülmüştür. Sol alt tarafa imza, tarih ile beraber atılmıştır.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Resim 70-Sülüs Karalama

Eserin Adı	: Sülüs Karalama
Tarihi	: 1212/1797
Metni	: Sülüs harfleri ve birleşimleri yazılmıştır.
Özellikleri	: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile yazılacak metin için harf çalışması yapılmıştır. Ketebe satırına ilave olarak Ramazan ayına ait olduğu da yazılmıştır.

(Resim-70)

Ölçüleri : Tespit edilemedi.
Bulunduğu yer : Türk Hattatları Kitabı / Şevket RADO

Eser No: 36

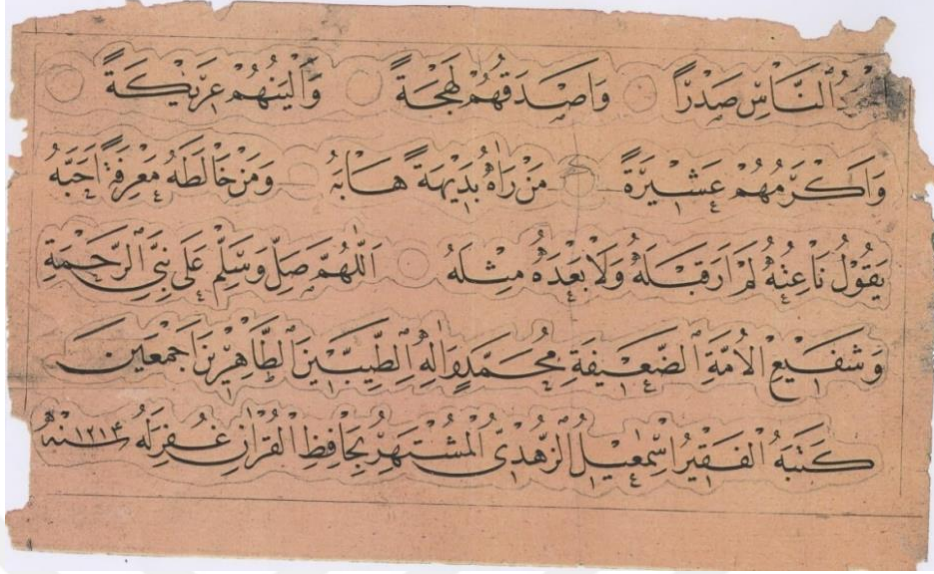
Resim 71- Leylek Formunda Celî Sülûs Besmele

Eserin Adı : Celî Sülûs Besmele
Tarihi : 1213/1798 (1213 sehven 1013 olarak yazılmıştır).¹¹⁰
Metni : *Bismillâhirrahmânirrahîm*
İsmail Zühdi 1013 (Resim-71)

Anlamı : Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla
Özellikleri : Açık renk zemin üzerine zerendûd yazılan yazı siyah mürekkeple tahrirlenmiştir. Yazının hem dış bordürleri, hem de köşe bordürlerdeki altın zemin, gül motifleri ile barok üslûbunda tezhiplenmiştir. Bu süsleme yazının iç kısımlarında da mevcuttur. Ayrıca yazının sağ üst kısmında Mescid-i Harâm minyatürize edilerek İslâm sanatlarının üç önemli sanatı birbiriyle uyumlu bir şekilde kullanılmıştır. Tarih h. 1013 olarak yazılmışsa da bunu yapan nakkaşın sehven yazdığı, gerçek tarihin h. 1213 olduğu düşünülmektedir. İmza ise sol tarafa “İsmail Zühdi” olarak yazılmıştır.

Ölçüleri : 20,3 x 28 cm
Bulunduğu yer : TSMK GY-314/40

¹¹⁰ Derman, *DİA*, s.126.

Resim 72- Hilye-i Şerîf'ten nesih yazılmış bir bölüm

Eserin Adı	: Hilye-i Şerîf'ten nesih yazılmış bir bölüm
Tarihi	: 1213/1798
Metni	: <i>Ecvedü'n-nâsi sadran ve esdakuhüm lehçeten ve elyenühüm 'arîketen ve ekramühüm 'aşiraten men râhü bediheten hâbehü ve men hâletahu mağrifeten ehabbehü yekulü nâ'itühü lem era kablehü ve la ba'dehü meslehü Allahümme salli ve sellim ale'n-nebiyyi'r-rAhmedi ve şefi'il ümmetida'ifeti Muhammedin ve âlihi't-tayyibine't-tâhirine ecma'in.</i> <i>Ketebuhu'l-fakir İsmail ez-Zühdiyyü'l-müştehiru bi hâfizi'l-Kur'ân gufıra lehu sene 1213 (Resim-73)</i>

Anlamı	: Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edilmiş hadisin bir kısmı: “İnsanların en cesuruydu. En doğru sözlüsü, en yumuşak huylusu, insanlarla en iyi geçimlisiydi. O’nu ansızın gören heybeti karşısında heyecanlanırdı. O’nu tanıyan çok sever
---------------	---

ve O’nu ne önce, ne de sonra O’nun gibisini görmedim diye anlatırdı.”

Allah’ın rAhmed Peygamberi olan, zayıf ümmetine şefaatçi Muhammed (s.a.v.) ile temiz ve pâk âline salât ve selam olsun.

İsmail Zühdî yazdı. Allah onu bağışlasın. Sene 1212

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkeple beş satır nesih hattı ile yazılmıştır. Duraklar ve satır araları belirlenmiş olup, tezhiplenmemiştir.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Eser No: 38

Resim 73- Sülüs - Celî Sülüs Levha

- Eserin Adı** : Sülüs - Celî Sülüs Levha
- Tarihi** : 1213/1798
- Metni** : Şâh-ı Muhammed Bahâeddin Nakşibend
Kaddesallâhu Sirrahu'l- Aziz
Meşekahu el-fakir İsmail ez-Zühdi 1213 (Resim-73)
- Günümüz**
- Türkçesiyle** : Şâh-ı Nakşibendî Muhammed Bahâeddin. Allah sırrını aziz eylesin.
İsmail Zühdi meşk etti. 1213.

Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep kullanılarak sülüs ve celi sülüs olarak yazılmıştır. Sağ ve sol üst köşelere sülüs hattı ile “*Kaddesallâhu Sirrahu’l- Aziz*” yazılmış ve etrafı barok üslûbuyla tezhiplenmiştir. Yazılar tashih görmüş gibi net çizgilerle yazılmıştır. Harflerin anatomisi, birbiriyle tenasübü ve tefrişatı oldukça başarılıdır. Yazının iç tarafındaki köşe bordürler de barok tarzı tezyîn edilmiştir.

Ölçüleri : 40 x 36 cm

Bulunduğu yer : Portakal Sanat Müzayede Emin Barın Koleksiyonu – 23.11.2008

Eser No: 39

Resim 74-Sülüs – Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs - Nesih Kıt'a

Tarihi : 1213/1798

Metni : *Kâde'l-fakru en yekûne küfran*

Kâle resûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem: “Lenyünciye ehadekum ameluhu. ”Kîle: “Velâ ente yâ Resûlallâh?”
Kâle: “Velâ ene illâ en yeteğammedeniyallâhu bi fazlihî ve rAhmedihî.” Kâle’n-nebiyyu sallallâhu aleyhi ve sellem: “Ezîbû taâmekum bizikrillâh Allâhumme salli ve sellim alâ eşrefi’l-halki Muhammedin ve âlihî ecmaîn.
Nemekahu'l-fakîru İsmail ez-Zühdî (Resim-74)

Anlamı

: Fakirlik küfre en yakın noktadır.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hiç kimse ameli ile kurtuluşa eremez. Sen de mi Ya Resûlullah denildi: Evet, ben de. Ancak Rabbim beni fazlına ve rahmetine gark etmiştir.”

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Yemeğinizi Allah’ın zikri ile eritin.” Allah’ım! Yaratılmışların en şereflişi Muhammed (s.a.v.)’e ve tüm âline salât ve selam olsun.

İsmail Zühdî yazdı.

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkeple bir satır sülüs ve beş satır nesih hattı ile yazılmıştır. Koltuk kısımları klasik üslupta tezhiplenmiştir. Etrafı ise altın cetvel çekilmiştir. Harf anatomileri ve harflerin satırdaki kürsüleri muntazamdır.

Ölçüleri

: 19 x 26,4 cm

Bulunduğu yer

: SSM Hat Koleksiyonu

Resim 75-Sülüs – Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs - Nesih Kıt'a

Tarihi : 18. yy. sonu

Metni : *Kâle resûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem lâ tesübbû
eshâbî felev enne ehadeküm enfaka misle uhudin zeheben
ma beleğa müdde ehadihim*

*Haccecnâ meâl huccâci haccen ke hacceyhim hacceten
fete haccecû*

*Kâle rasûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem izâ
seeltümüllahu feselühü bi bütûni eküffiküm ve la teselühü
bi zuhûriha ve yürav feizâ fera'tüm femsehû biha
vücûheküm*

*Ketebehu 'l-fakiru İsmail ez-Zühdi müştehiru bi hâfizi'l-
Kur'ân (Resim-75)*

Anlamı : Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ashabıma hakaret etmeyiniz. Sizden birisi Uhud Dağı kadar altın infak etse onlardan birinin infak etmiş olduğu bir müd¹¹¹ veya yarım müdde ulaşamaz.”

Hacılarla beraber hac yaptık. Siz de onlar gibi hac yapın. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah’tan bir şey istediğiniz zaman avuçlarınızın içi ile isteyin, ellerinizin tersi ile istemeyin.” Rivayet olunur ki: “Duanız bittiği zaman ellerinizi yüzünüze sürün.” (Allah Resûlü) doğru söyledi.

İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkeple bir satır sülüs ve altı satır nesih hattı ile yazılmıştır. Üstteki ve alttaki koltuk kısımları klasik üslupta tezhiplenmiştir. Etrafına altın cetvel çekilerek yazı dışında kalan kısım zerefşan yapılmıştır. Sülüs ile yazılan ibâre, nesih ile yazılanlardan bağımsızdır.

Ölçüleri : 15,6 x 22,7 cm

Bulunduğu yer : SSM Hat Koleksiyonu

¹¹¹Sekiz yüz yetmiş beş gram ağırlığında bir ağırlık birimi.

Eser No: 41

Resim 76-Sülüs – Nesih Kıt’a

Eserin Adı : Sülüs - Nesih Kıt’a
Tarihi : 18. yy. sonu
Metni : Ve daccu dacceten kedecîcinâ ve ‘accu ‘acîcen ve ‘l-e ‘âdî
Kâle resûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem innallâhe
haleka ‘l-cennete beydan ve ehabbu’s-şey’e ilellâhi ‘l-
beyâde ve kâle ‘n-nebiyyü salavatu ‘r-rahmâni aleyhi ve
selâmühü men samete behâ
Ketebehu turabu akdâmi ‘l-kâmilin İsmail ez-Zühdi
(Resim-76)

Anlamı : Öyle gürültü yapın ki, bizim yaptığımız gibi gürültü
yapın. Ve öyle bağırın ki yankı yapsın.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Muhakkak ki
Allah cenneti beyaz yaratmıştır. Ve Allah’a en sevimli
gelen şey beyazdır.” Hz. Peygamber (s.a.v.): “ Kim
susarsa kurtulur. ”

(Hz. Peygamber'in) mübarek ayağının tozu İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri

: Açık ve koyu renk zemin üzerine siyah mürekkeple bir satır sülüs ve dört satır nesih hattı ile yazılmıştır. Koltuk kısımları sadedir. Etrafına altın cetvel çekilerek tamamlanmıştır.

Ölçüleri

: 16,4 x 23,1 cm

Bulunduğu yer

: SSM Hat Koleksiyonu

Eser No: 42

Resim 77-Sülüs – Nesih Kıt'a

Eserin Adı

: Sülüs - Nesih Kıt'a

Tarihi

: 18. yy. sonu

Metni

: *Kâde'l-fakru en yekûne küfran*

Kâle rasûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem: "Len yünciye ehadekum ameluhu." Kîle: "Velâ ente yâ Resûlallâh?"

Kâle: “Velâ ene illâ en yeteğammedeniyallâhu bi fazlihî ve rAhmedihî.” Kâle’n-nebiyyu sallallâhu aleyhi ve sellem: “Ezîbû taâmekum bizikrillâh Allâhumme salli ve sellim alâ eşrefi’l-halki Muhammedin ve âlihî ecmaîn Nemekahu’l-fakîru İsmail ez-Zühdi (Resim-77)

Anlamı

: Fakirlik küfre en yakın noktadır.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hiç kimse ameli ile kurtuluşa eremez. Sen de mi Ya Resûlullah denildi: Evet ben de. Ancak Rabbim beni fazlına ve rAhmedine gark etmiştir.”

Hiz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Yemeğinizi Allah’ın zikri ile eritin.”

Allah’ım! Yaratılmışların en şerefli si Muhammed (s.a.v.)’e ve tüm âline salât ve selam olsun.

İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri

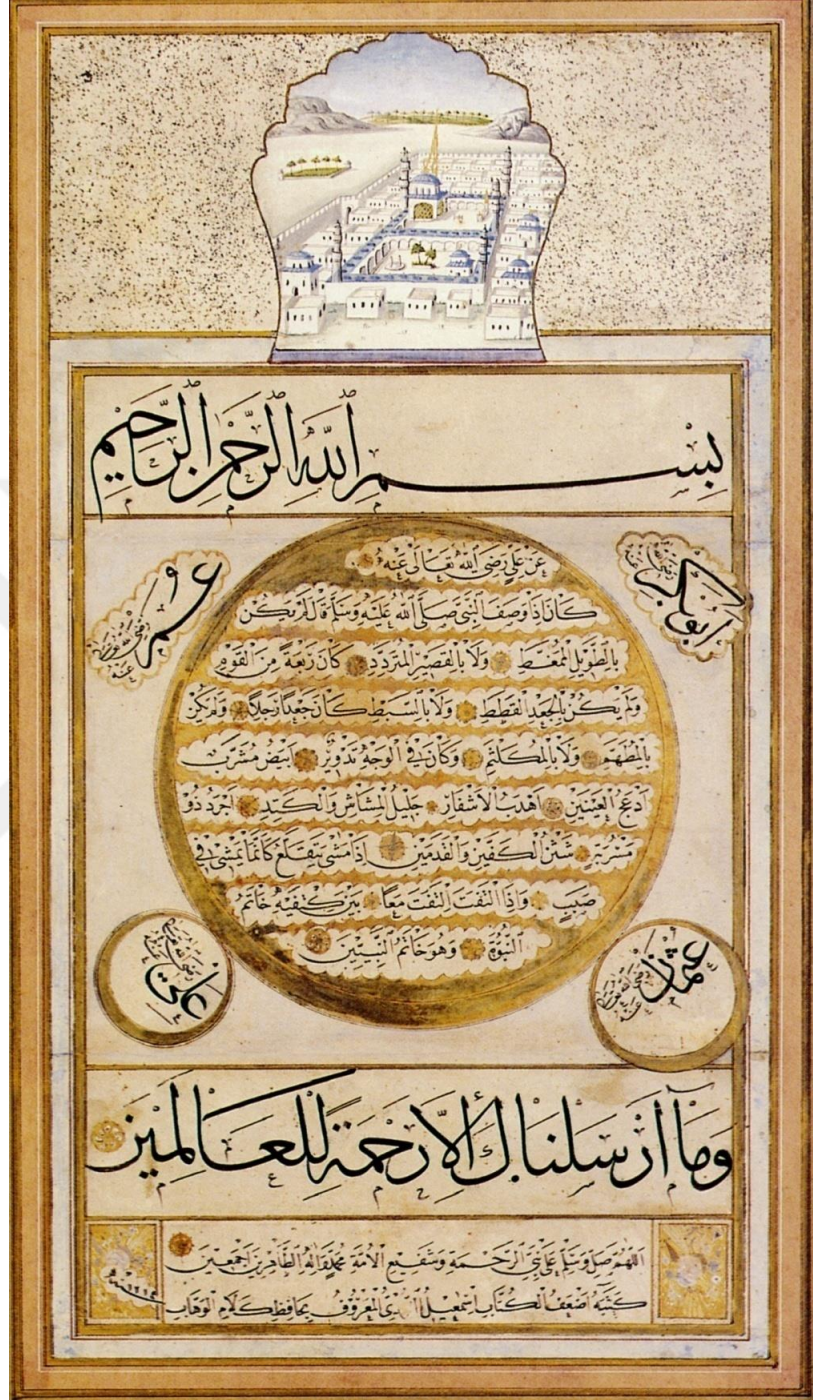
: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkeple bir satır sülüs ve beş satır nesih hattı ile yazılmıştır. Koltuk kısımları klasik üslupta tezhiplenmiştir. Etrafına altın cetvel çekilerek tamamlanmıştır.

Ölçüleri

: 12 x 21 cm

Bulunduğu yer

: SSM Hat Koleksiyonu

Resim 78-Sülüs – Nesih Hilye-i Şerîf

Eserin Adı : Sülüs - Nesih Hilye-i Şerîf

Tarihi : 1214/1799

Metni**: Sülüs :**

*Bismillâhirrahmânirrahîm / Ebu Bekir (r.aa), Ömer (r.a.),
Osman (r.a.) ve Ali (r.a.) / Vemâ erselnâke illâ
rAhmedenli'l- 'âlemîn*

Nesih:

'An Ali radiyallâhuTe'alâanhu...../

*Ketebuhu ed'afu'l-küttâbi İsmail ez-Zühdiyyü'l-ma'rûfu bi
hâfizi kelâmi'l-vehhâb (Resim-78)*

Anlamı

: Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edilmiş Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v)'e ait özellikleri anlatan Hadîs-i Şerîf ve besmele ile beraber Enbiyâ Sûresi 21/107. âyet-i Kerîme “Ey Muhammed! Seni ancak âlemlere rAhmed olarak gönderdik.” yazılmıştır. Hadîs-i Şerîf'in köşelerinde ise dört halifenin isimleri mevcuttur. İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkeple iki satır ve dört adet yuvarlak form içine sülüs ile on bir satır nesih hattı ile yazılmıştır. Ketebe satırının devamı sol taraftaki koltuk içine taşınmıştır. Koltuk kısımları klasik üslupta tezhiplenmiştir. Ayrıca besmelenin üst kısmına açık renk tonlarında Mescid-i Nebvî minyatürize edilmiştir.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Resim 79-Sülüs – Nesih Levha

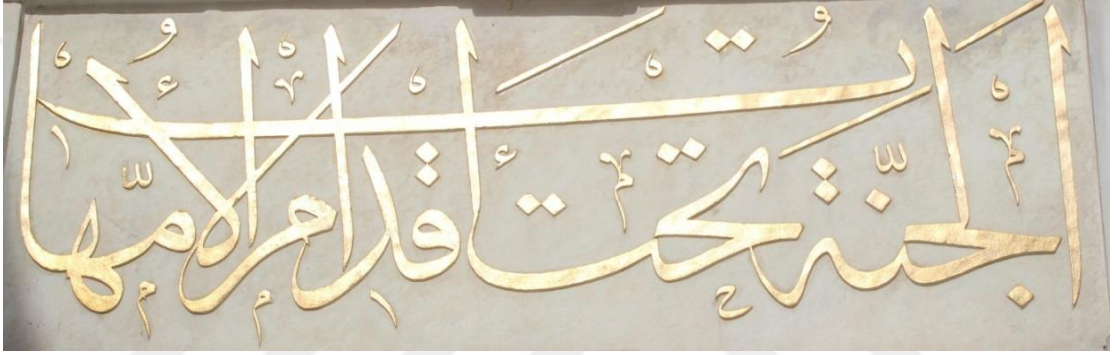
Eserin Adı	: Sülüs-Nesih Beyit
Tarihi	: 1215 / 1800
Metni	: <i>Ey gönül bir cân için her câna minnet eyleme</i> <i>'İşret dünya için Sultâna minnet eyleme</i> <i>Bu cihânın varlığına yok deyub da ağlama</i> <i>Gir kanâat evine nâdâna minnet eyleme</i> <i>Ketebuhu İsmail ez-Zühdi sene 1215 (Resim-79)</i>
Gnümüz	
Türkçesiyle	: Ey gönül bir can için her cana kendini borçlu hissetme Dünya nimetlerine karşı Yaratan'a borçlu olduğunu düşünme Bu dünyada sana verilmeyenler için üzülüp ağlama Sana verilenlerin kıymetini bil, cahil ve kaba insanlardan dünyalık bir şeyler isteme

Özellikleri : Koyu renk zemin üzerine siyah mürekkeple üç satır sülüs ve bir satır nesih hattı ile yazılmıştır. Osmanlıca yazılan beytin son satırı nesih hattıyla ketebe satırına ilave edilmiştir. Yazı, altın cetvelle tezyîn edilmiştir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer : BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Eser No: 45

Resim 80- Şah Sultan Türbesi Hazire Giriş Kapısı Kitâbesi

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi Hazire Giriş Kapısı Kitâbesi

Tarihi : 1215 / 1800

Metni : *El-cennetü tahte akdâmi'l-ümmehât (Resim-80)*

Anlamı : Cennet annelerin ayakları altındadır.

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülüs hattı hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır. Keşideli “te” harfiyle kitâbeye dolgunluk kazandırılmıştır. Eliflerin zülfeleri muntazamdır. Tefrişata fazla yer verilmemiştir.

Ölçüleri : 100 x 290 cm

Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 46

Resim 81- Şah Sultan Türbesi Giriş Sofası (a)

Eserin Adı	: Şah Sultan Türbesi Giriş Sofası-1
Tarihi	: 1215 / 1800
Metni	: <i>İnnallâhe ya 'firu'z-zunûbe cemî'ân</i> (Resim-81)
Anlamı	: Şüphesiz Allah bütün günahları affeder. (Zümer Suresi – 39/53)
Özellikleri	: Mermer zemin üzerine celi sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.
Ölçüleri	: 80 x 160
Bulunduğu yer	: İstanbul / Eyüp

Eser No: 47

Resim 82- Şah Sultan Türbesi Giriş Sofası (b)

Eserin Adı	: Şah Sultan Türbesi Giriş Sofası-3
-------------------	-------------------------------------

Tarihi : 1215 / 1800
Metni : *İnnehu huve'l-ğafûru'r-rahîm* (Resim-82)
Anlamı : Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.
(Zümer Suresi – 39/53)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülûs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.

Ölçüleri : 80 x 160
Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 48

Resim 83- Şah Sultan Türbesi Giriş Sofası (c)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi Giriş Sofası-3
Tarihi : 1215 / 1800
Metni : *Küllü nefsin zâikatü'l-mevt sümme ileynâ turce'ün.*
(Resim-83)
Anlamı : Her canlı ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz
(Ankebut Suresi – 29/57)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülûs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.

Ölçüleri : 80 x 155 cm
Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp
Eser No: 49

Resim 84- Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları (a)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları-1
Tarihi : 1215 / 1800
Metni : *Allah Celle celâlihü*
Muhammed Aleyhi 's-selâm (Resim-84)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır. İsmail Zühdî Efendi'nin yuvarlak form içine yazdığı tek yazılar bu Çehâr Yâr-i Güzin yazılarıdır.

Ölçüleri : 75 x 75 cm
Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 50

Resim 85- Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları (b)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları-2

Tarihi : 1216-1221 / 1802-1806

Metni : *Ebû Bekir Radiyallâhu anh*
Osmân Radiyallâhu anh (Resim-85)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülûs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.

Ölçüleri : 75 x 75 cm

Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 51

Resim 86- Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları (c)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları-3

Tarihi : 1215 / 1800

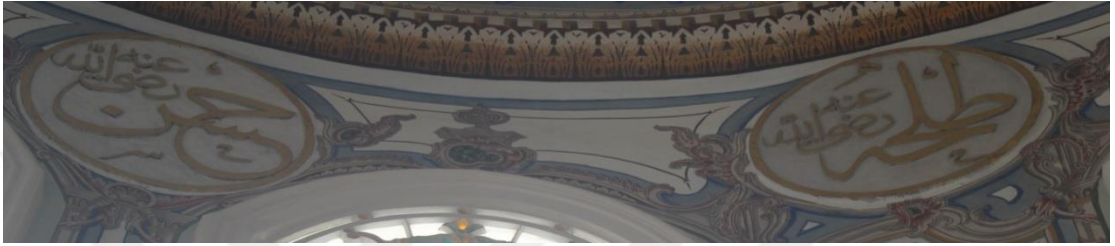
Metni : *Ömer Radiyallâhu anh*
Ali Radiyallâhu anh (Resim-86)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülûs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.

Ölçüleri : 75 x 75 cm

Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 52

Resim 87- Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları (d)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları-4

Tarihi : 1215 / 1800

Metni : *Hasan Radiyallâhu anh*
Talha Radiyallâhu anh (**Resim-87**)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülûs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.

Ölçüleri : 75 x 75 cm

Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 53

Resim 88- Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları (e)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları-5

Tarihi : 1215 / 1800

Metni : *Hüseyin Radiyallâhu anh*

Zübeyr Radiyallâhu anh (Resim-88)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.

Ölçüleri : 75 x 75 cm

Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 54

Resim 89- Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları (f)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi Çehâr Yâr-i Güzin Yazıları-6

Tarihi : 1215 / 1800

Metni : *Sa'd Radiyallâhu anh*

Sa'id Radiyallâhu anh (Resim-89)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.

Ölçüleri : 75 x 75 cm

Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 55

Resim 90- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (a)

Eserin Adı	: Şah Sultan Türbesi İç Kısım Kapı Üstü Pafta-1
Tarihi	: 1216-1221 / 1802-1806
Metni	: <i>fa 'tebirû yâ ulî'l-eksâr</i> (Resim-90)
Anlamı	: Ey basiret sahipleri! İbret alın. (Haşr Suresi – 59/2)
Özellikleri	: Mermer zemin üzerine celî sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.
Ölçüleri	: 80 x 227 cm
Bulunduğu yer	: İstanbul / Eyüp

Eser No: 56

Resim 91- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (b)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-2
Tarihi : 1215 / 1800
Metni : *Vesîkallezîne't-tekav rabbehum ilâ (Resim-91)*

Anlamı : Rablerine karşı gelmekten sakınanlar...
(Zümer Sûresi-39/73/)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülûs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır. Kaf ve nun çanakları yayvandır ve çanakların gâyeleri ince bırakılmıştır.

Ölçüleri : 80 x 147 cm
Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 57

Resim 92- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (c)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-3
Tarihi : 1215/ 1800
Metni : *el-cenneti zümerâ hattâ izâcâ ûhâ ve futihat (Resim-92)*

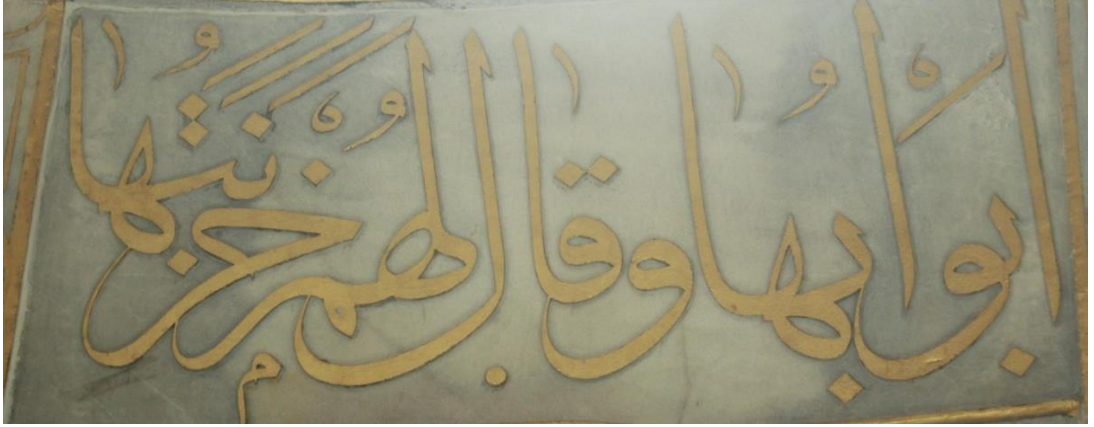
Anlamı : Grup grup cennete sevk edilirler ve vardıklarında oranın kapıları açılır. (Zümer Sûresi – 39/73)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır. Ayet, pafta içerisine kelimeler üst üste bindirilerek iki sıra halinde yazılmıştır.

Ölçüleri : 80 x 145 cm

Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 58

Resim 93- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (d)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-4

Tarihi : 1215 / 1800

Metni : *Ebvâbuhâ ve kâlelehum hazenetuhâ* (**Resim-93**)

Anlamı : Ve cennet bekçileri onlara şöyle der:...
(Zümer Sûresi – 73/3)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.

Ölçüleri : 80 x 144 cm

Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 59

Resim 94- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (e)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-5

Tarihi : 1215 / 1800

Metni : *Selâmun aleykum tıbtum* (**Resim-94**)

Anlamı : Size selam olsun! Tertemiz oldunuz.
(Zümer Sûresi – 39/73)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celi sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır. Sade bir pafta olmasına rağmen hareketler ve noktalarla zenginlik sağlanmıştır. Ayrıca “ayn” harfinin üzerindeki ötreler müsenna yazılarak yazıya zarif bir görünüm kazandırılmıştır.

Ölçüleri : 80 x 148 cm

Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 60

Resim 95- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (f)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-6

Tarihi : 1215 / 1800

Metni : *Fedhulûhâ hâlidîn* (**Resim-95**)

Anlamı : Haydi ebedî kalmak üzere buraya girin.
(Zümer Sûresi – 39/73)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülûs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.

Ölçüleri : 80 x 145 cm

Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 61

Resim 96- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (g)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-7
Tarihi : 1215 / 1800
Metni : *Ve kâlû 'l-hamdulillâhillezî sadakanâ va'dehu*
(Resim-96)
Anlamı : Onlar şöyle derler: "Hamd, bize olan vaadini gerçekleştiren... (Zümer Sûresi – 39/74)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülûs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır. Zülfeler eliflerin bünyelerine göre biraz ufak yazılmıştır.

Ölçüleri : 80 x 122 cm
Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 62

Resim 97- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (h)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-8
Tarihi : 1215 / 1800
Metni : *Ve evresenâ 'l-arda netebevveu mine 'l-cenneti*
(Resim-97)

Anlamı : Ve bizi cennetten dilediğimiz yere konmak üzere bu yurda vâris kılan Allah'a mahsustur. (Zümer Sûresi – 39/74)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.

Ölçüleri : 80 x 149 cm

Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 63

Resim 98- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (1)

Eserin Adı	: Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-9
Tarihi	: 1215 / 1800
Metni	: <i>Haysu neşâu feni 'me ecru 'l- 'âmilîn</i> (Resim-98)
Anlamı	: Sâlih amel işleyenlerin mükâfâtı ne güzelmış! (Zümer Sûresi – 39/74)
Özellikleri	: Mermer zemin üzerine celî sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.
Ölçüleri	: 80 x 146 cm
Bulunduğu yer	: İstanbul / Eyüp

Eser No: 64

Resim 99- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (i)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-10
Tarihi : 1215 / 1800
Metni : *Ve terâ'l-melâikete hâfine min havli* (**Resim-99**)

Anlamı : Melekleri de etrafını kuşatmış halde görürsün.
(Zümer Sûresi – 39/75)

Özellikleri : Mermer zemin üzerine celi sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.

Ölçüleri : 80 x 120 cm
Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Eser No: 65

Resim 100- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (j)

Eserin Adı	: Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-11
Tarihi	: 1215 / 1800
Metni	: <i>el-arşı yüsebbihûne bi Hamdi rabbihim (Resim-100)</i>
Anlamı	: Rablerini hamd ile tesbih edip yücelterek... (Zümer Sûresi – 39/75)
Özellikleri	: Mermer zemin üzerine celî sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.
Ölçüleri	: 80 x 146 cm
Bulunduğu yer	: İstanbul / Eyüp

Eser No: 66

Resim 101- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (k)

Eserin Adı	: Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-12
Tarihi	: 1215 / 1800
Metni	: <i>ve kudiye beynehum bi'l hakkı ve kiylel</i> (Resim-101)
Anlamı	: Artık kulların arasında adaletle hüküm verildi. (Zümer Sûresi – 39/75)
Özellikleri	: Mermer zemin üzerine celî sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.
Ölçüleri	: 80 x 145 cm
Bulunduğu yer	: İstanbul / Eyüp

Eser No: 67

Resim 102- Şah Sultan Türbesi İç Kısım (m)

Eserin Adı	: Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-13
Tarihi	: 1215 / 1800
Metni	: <i>Elhamdulillâhi rabbi 'l-âlemîn</i> (Resim-102)
Anlamı	: Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur" denilmiştir. (Zümer Sûresi – 39/75)
Özellikleri	: Mermer zemin üzerine celî sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır.
Ölçüleri	: 80 x 146 cm
Bulunduğu yer	: İstanbul / Eyüp

Eser No: 68

Resim 103-Şah Sultan Türbesi İç Kısım (n)

Eserin Adı : Şah Sultan Türbesi İç Kısım Pafta-14

Tarihi : 1215 / 1800

Metni : *Sadakallâhü'l-'azim*

Ketebehü İsmail Zühdi (Resim-103)

Anlamı : Azim (yüce) olan Allah doğruyu söyledi
Yazan İsmail Zühdi.

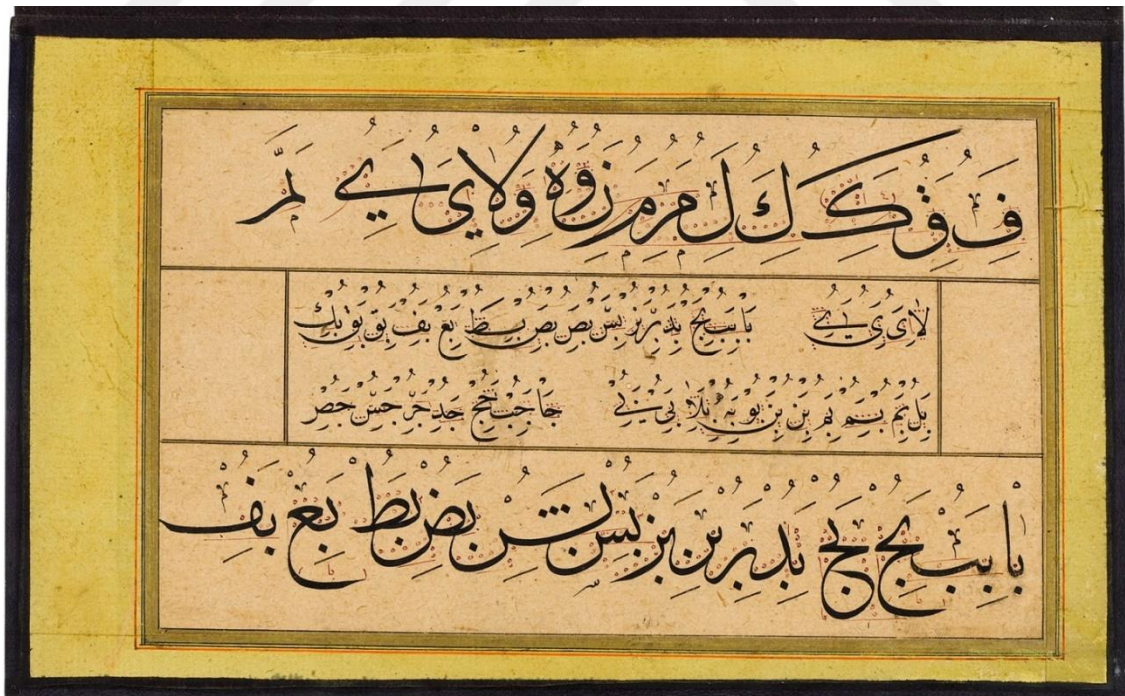
Özellikleri : Mermer zemin üzerine celî sülüs hakk edilmiştir ve yazıya altın varak uygulanmıştır. Bu son paftanın imza satırında tarih bulunmamaktadır. Fakat türbenin yapılış tarihi, bu hususta bize bilgi vermektedir.

Ölçüleri : 80 x 148 cm

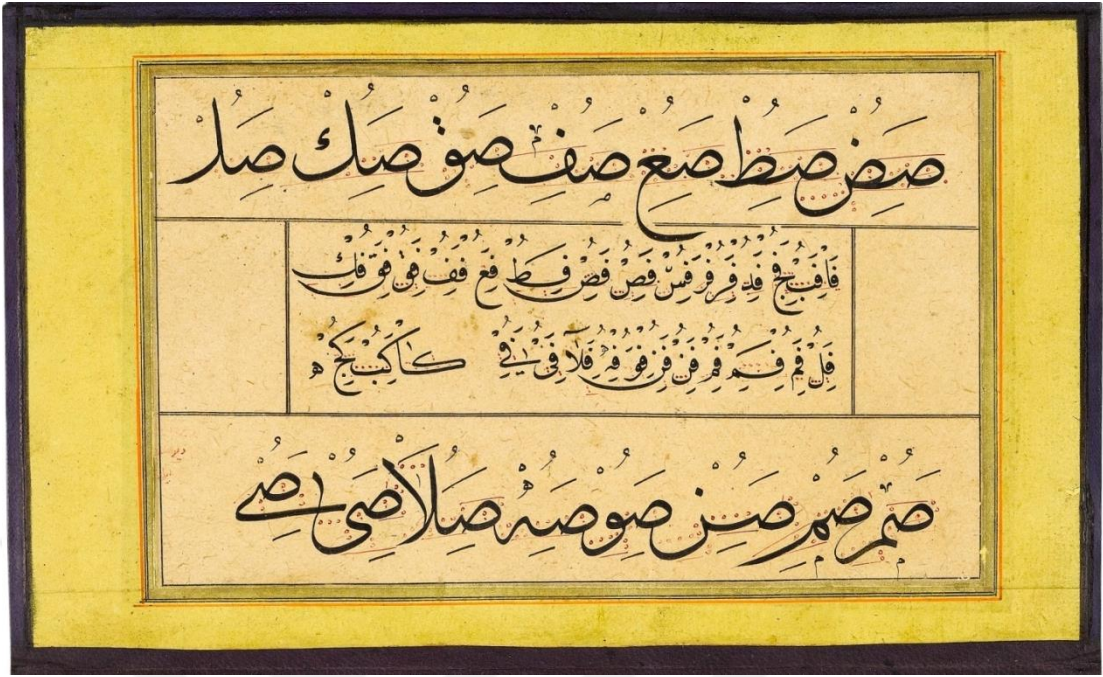
Bulunduğu yer : İstanbul / Eyüp

Resim 104- Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (a)

Resim 105-Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (b)

Resim 110-Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (g)

Resim 111-Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (h)

Resim 112-Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (1)

Resim 113-Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (i)

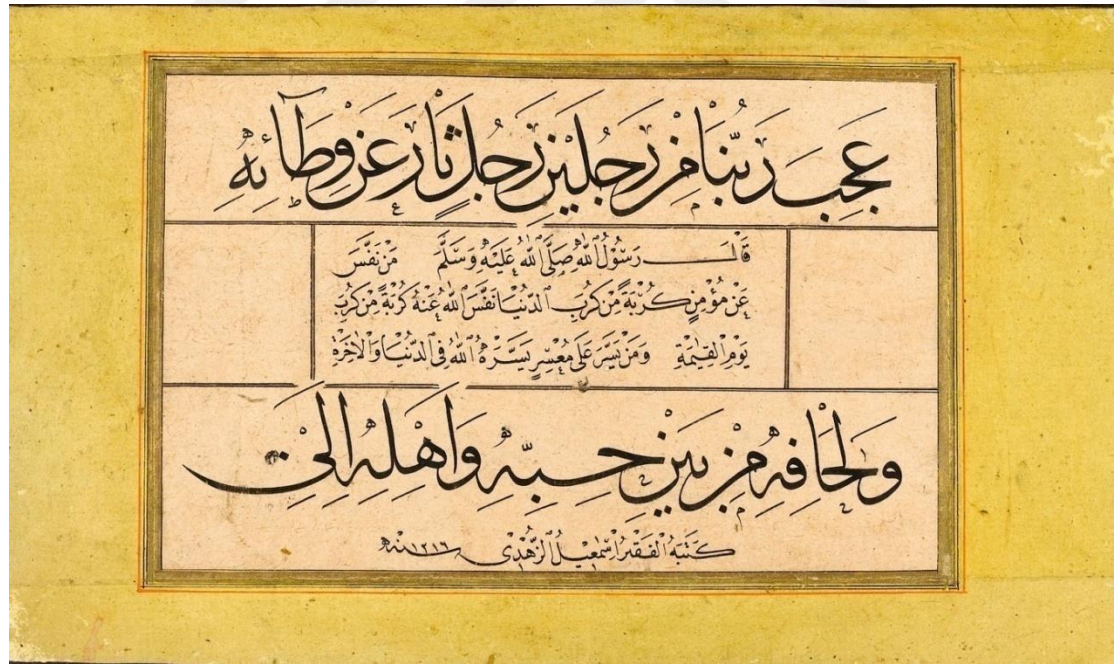
Resim 114-Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (j)

Resim 115-Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (k)

Resim 116- Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (I)

Resim 117-Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (m)

Eserin Adı : Sülüs - Nesih Meşk Murakkâsı

Tarihi : 1216 /1801

Metni : *Rabbi yessir velâ tü'assir rabbi temmim bi'l-hayr.*

.....
Ketebühü el-fakir İsmail ez-Zühdî sene 1216

(Resim 104-117/

Anlamı : Rabbim zorlaştırma, kolaylaştır. Hayırlısıyla tamamına erdir.

Harflerin müstakil ve birleşme halleri yazılmıştır.

İsmail Zühdî yazdı. Sene 1216

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkeple on dört sayfa sülüs ve nesih hattı ile yazılmıştır. Satır düzeni, harf anatomileri ve harfleri satırdaki kürsüleri oldukça yerindedir. Satır aralarına ve dış pervazlara altın cetvel çekilmiştir.

Ölçüleri

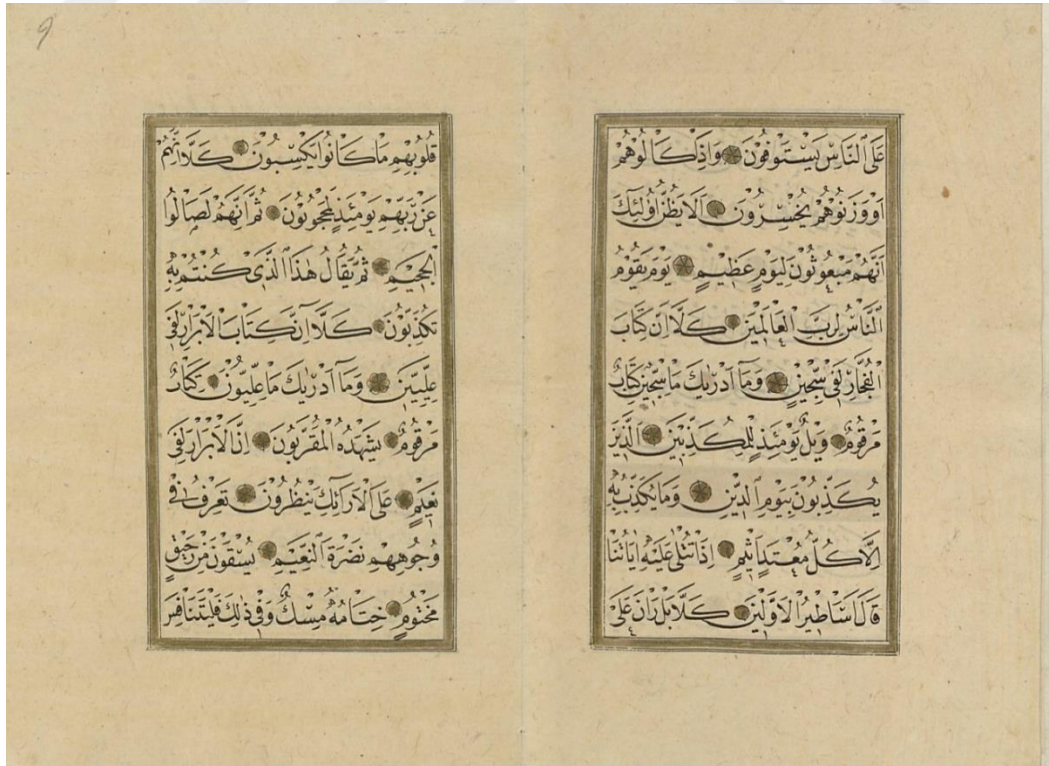
: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Resim 120-Amme Cüzü (c)

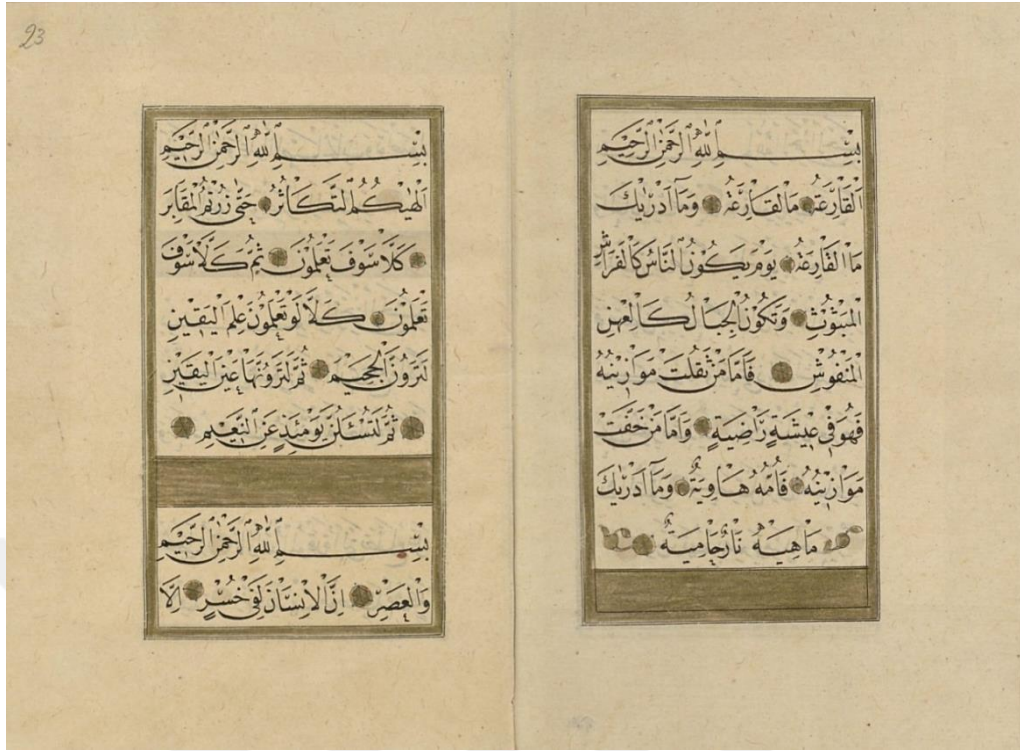
Resim 121-Amme Cüzü (d)

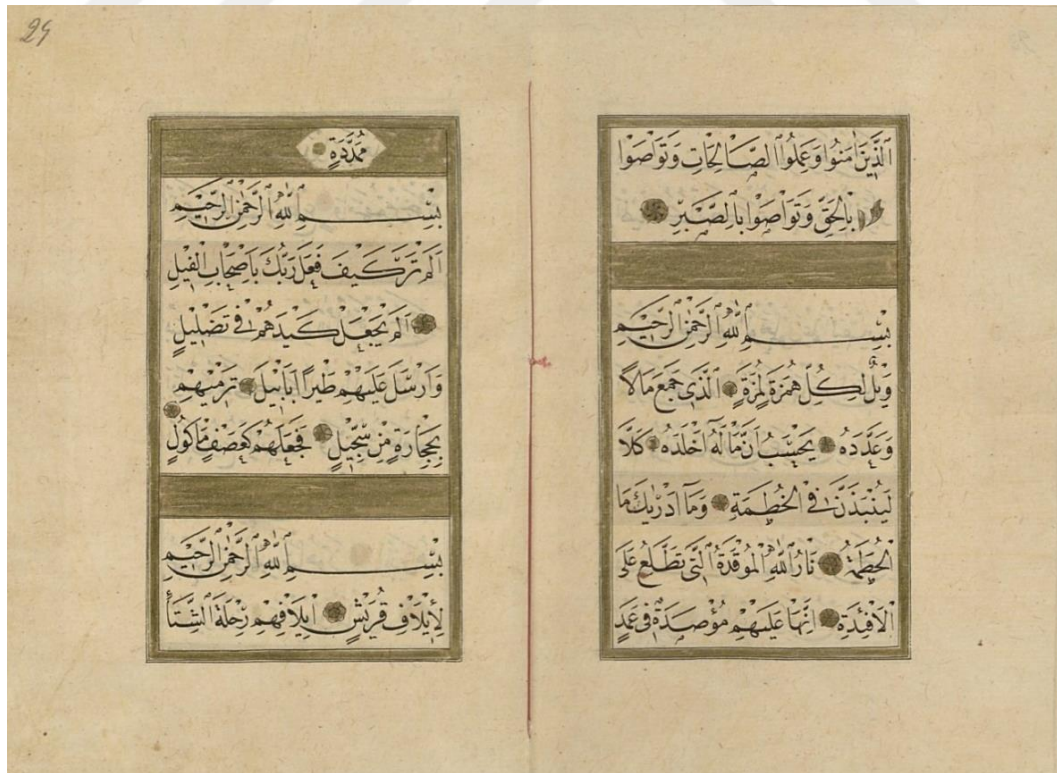
Resim 122-Amme Cüzü (e)

Resim 123-Amme Cüzü (f)

Resim 124-Amme Cüzü (g)

Resim 125-Amme Cüzü (h)

Resim 126-Amme Cüzü (1)

Eserin Adı : Amme Cüzü

Tarihi : 1218 / 1803

Metni : ‘Amme yetesâelûn ‘ani’n-nebei’l-‘azim.....

Ketebe hamdullâhi’l-ma’rûf bi ibni’s-şeyh hâmiden ve musalliyen ve musellimen alâ nebiyyihi Muhammedin ve âlihi ve nekalehâ İsmail ez-Zühdî Kâtibü’s-Sarâyi’s-Sultânî ğufira zünûbehu sene 1218

(Resim 118-126)

Ketebe Sayfasının

Anlamı : Şeyh Hamdullah, hamdederek ve Muhammed (s.a.v.) ve ailesine salât ve selâm ederek yazdı ve Sultânın Saray kâtibi İsmail Zühdî de onu nakletti. Allah onun günahlarını bağışlasın. Sene 1218.

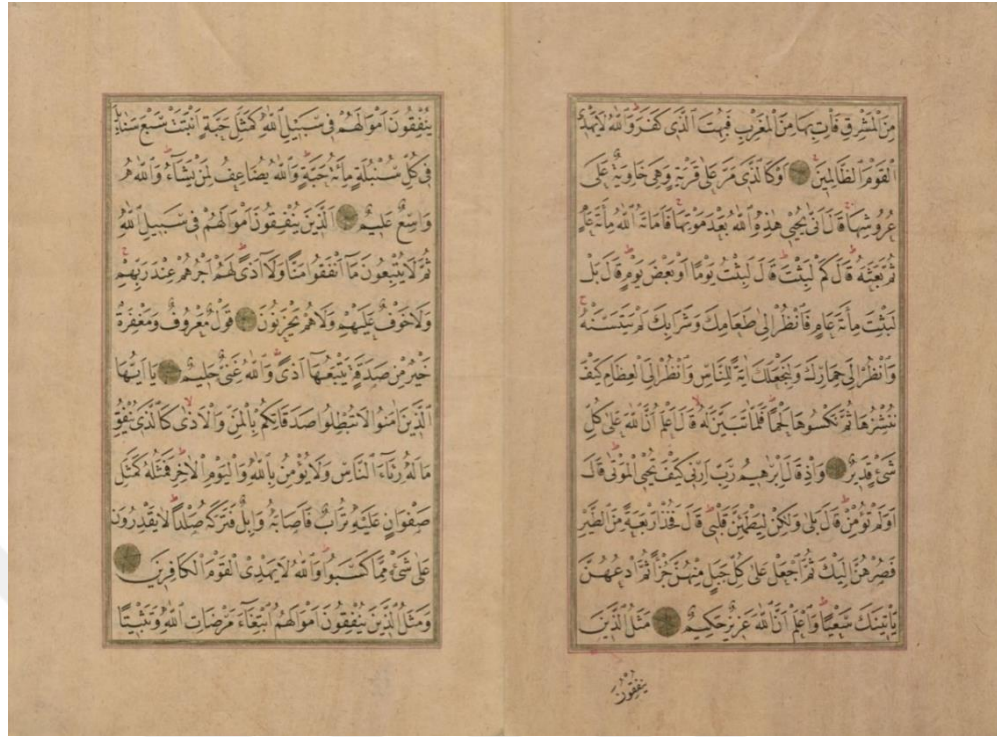
Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkeple her sayfasında 7-8 satır nesih hattı olacak şekilde yazılmıştır. Ser-levhabaşı ve ketebe sayfası tezhiplidir. Sûre başları sade bırakılmıştır.

Ölçüleri : 26,6 x 19,8 cm
Bulunduğu yer : TSMK / EH-268

Eser No: 71

Resim 127- Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (a)

Resim 128- Kur'an-ı Kerim Üçüncü Cüz (b)

Resim 129- Kur'an-ı Kerim Üçüncü Cüz (c)

Resim 130- Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (d)

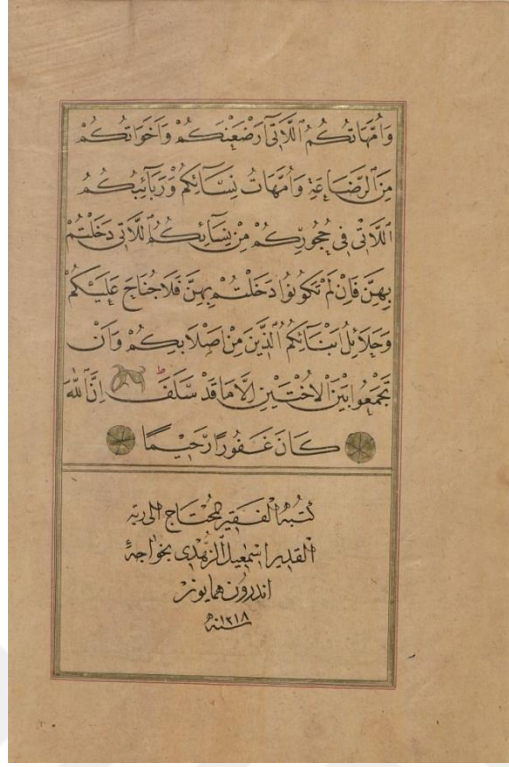
Resim 131- Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (e)

Resim 132- Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (f)

Resim 133- Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (g)

Resim 134- Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz (h)

- Eserin Adı** : Kur'ân-ı Kerîm Üçüncü Cüz
- Tarihi** : 1218/1803
- Metni** : *Tilke'r-rüsulu feddalnâ ba'dhum...*
Ketebahu'l-fakiru'l-muhtâc ilâ rabbihi'l-kadîr İsmail ez-
Zühdî bi havâce-i Enderûn-i Hümâyûn sene 1218
(Resim 127-134)
- Anlamı** : İşte peygamberler! Biz onların bir kısmını bir kısmına üstün kıldık...
Rabbinin kudretine muhtaç Enderûn-i Hümâyûn hocası İsmail Zühdî yazdı.
- Özellikleri** : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile ilk sayfası hariç her sayfasında on bir satır nesih hattı ile ayetler yazılmıştır. Yazıların etrafına altın ile cetvel çekilmiştir.

Sûre başı tezhibi dışında tezyînat azdır. Ketebe sayfası da sadedir.

Ölçüleri : 32,5 x 43,6 cm

Bulunduğu yer : TSMK YY/119

Eser No: 72

Resim 135-Celî Sülüs Levha

Eserin Adı : Celî Sülüs Levha
Tarihi : 1218/ 1803
Metni : *Ya Hazreti Şeyh Muhammed Mısrî En-Niyâzi*
Meşekahu İsmail ez-Zühdi sene 1218 (Resim-135)

Günümüz

Türkçesiyle : Ey Hazreti Şeyh Muhammed Niyâzi Mısrî
İsmail Zühdi yazdı. Sene 1218

Özellikleri

: Koyu renk zemin üzerine siyah mürekkep kullanılarak celî sülüs hattı ile yazılmıştır. Diğer celî yazılarda da olduğu gibi tek kalemde çıkmış gibi çok temiz yazılmıştır. Çanaklı harflerin gâyeleri kalem ağzına göre ince bırakılmıştır. Noktalamalar ve mühmel harfler kompozisyonun dolgun gözükmesi için yoğun kullanılmıştır. Dış bordür ve iç kısımdaki köşe bordürler barok tarzı tezhiplenmiştir. Ayrıca yazının iç kısımlarında da tezhip mevcuttur.

Ölçüleri : 43 x 29 cm

Bulunduğu yer : E. H. Ayverdi Koleksiyonu

Eser No: 73

Resim 136- Celî Sülüs Levha

Eserin Adı : Celî Sülüs Levha
Tarihi : 1218/ 1803
Metni : *Belağa'-l-'ulâ bi kemâlihi*
Keşefe'd-düca bi cemâlihi
Hasünet cemi'u hisâlihi
Sallû aleyhi ve âlihi
Meşekahu İsmail ez-Zühdi fî Sahrâ-i Veli Efendi 1218
(Resim-136)

Anlamı : Kemâlâtı ile yüksek derecelere ulaştı.
Cemâli le karanlıkları açtı.
Bütün huyları güzeldi.
O'na ve âline salât edin!
İsmail Zühdi meşketti. Veli Efendi Çayırı Sene 1218

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile celî sülüs ve nesih hattı ve ile yazılmıştır. Beytin “Keşefe’ d-düca bi cemâlihi” mısrası dışındaki mısralar nesih hattı ile yazılmış olup, bir kısmı “fe” çanağı içerisine, diğerleri ise celî yazının etrafına sıralanmıştır. Ayrıca imza satırında yazdığı mesire yeri “Veli Efendi Çayırı”nı da ayrıca zikretmiştir. Dış bordür ve zencerek kısmı battal ebruludur. Yazının iç kısımlarında da barok tezhip mevcuttur.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: Özel Koleksiyon

Eser No: 74

Resim 137- Sülüs Levha

Eserin Adı : Sülüs Levha
Tarihi : 1218/ 1803
Metni : *Azm-i gülzâr idelim ki nevbahâr eyyamidir
Mey içüb mahbûb ile püse-kenâr eyyâmidir
Nahl-ı gül destine almış güllerini arz ider
Hâk-i pâ-y-işehr-i yâre bergüzâr eyyamidir
Temmeti'l- kıt'atü 'i mahbûbiyeti
Güzeller mâildir elbet âşık-ı şeydâsına
Dilber-i 'âlî-cenâbın bakma istiğnâsına
Bakmaz ammâ sendedir gül gibi gûşin eylesün
Kuhle-i istğnâ çekilmiş nergis şehlâsına
Ketebehu İsmail ez-Zühdi fi Bostan-ı Yedikule sene 1218 fi
yevmi'l-cum'a (Resim-137)*

Günümüz

Türkçesiyle

: Gülbahçesine gidelim ki ilkbahar günleridir.
Mey içip sevgili ile öpüşüp kucaklaşma günleridir.
Güldeki bal arısı elindeki gülleri sunar.
Padişahın ayak bastığı toprağa hediye günleridir.
Sevgililik Kıt'ası tamamlandı.
Güzeller çılgın sevgilisine meyleder elbet.
Hatırı sayılır dilberin bakma zengin duruşuna.
Sana bakmaz ama neylesin, gülün bülbülü dinlediği gibi
kulağı sendedir.
Nergis gibi şehla bakışına müstağnilik sürmesi çekilmiş.
İsmail Zühdi yazdı. Yedikule Bostanı, Cuma günü, sene
1218

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile dokuz satır
sülüs hattı ile yazılmıştır. Yazı birkaç tane hareke dışında
harekesiz yazılmıştır. Ketebe satırında imza ile beraber
yazının yazıldığı yer olan “Yedikule Bostanı” da günüyle

beraber zikredilmiştir. Dış bordür zerefşan tekniği ile tezhipmiştir. Ayrıca yazının iç kısımlarında az da olsa klasik üslupta tezhip mevcuttur.

Ölçüleri : 27,3 x 23,3 cm

Bulunduğu yer : Ekrem Hakkı Ayverdi Koleksiyonu

Eser No: 75

Resim 138-Celî Sülûs Levha

Eserin Adı : Celî Sülûs Levha
Tarihi : 1218/ 1803
Metni : *Yâ Hazreti Şeyh Seyyid Ahmed el-Buhârî*
Ketebuhu İsmail ez-Zühedî sene 1218 (Resim-138)

Günümüz

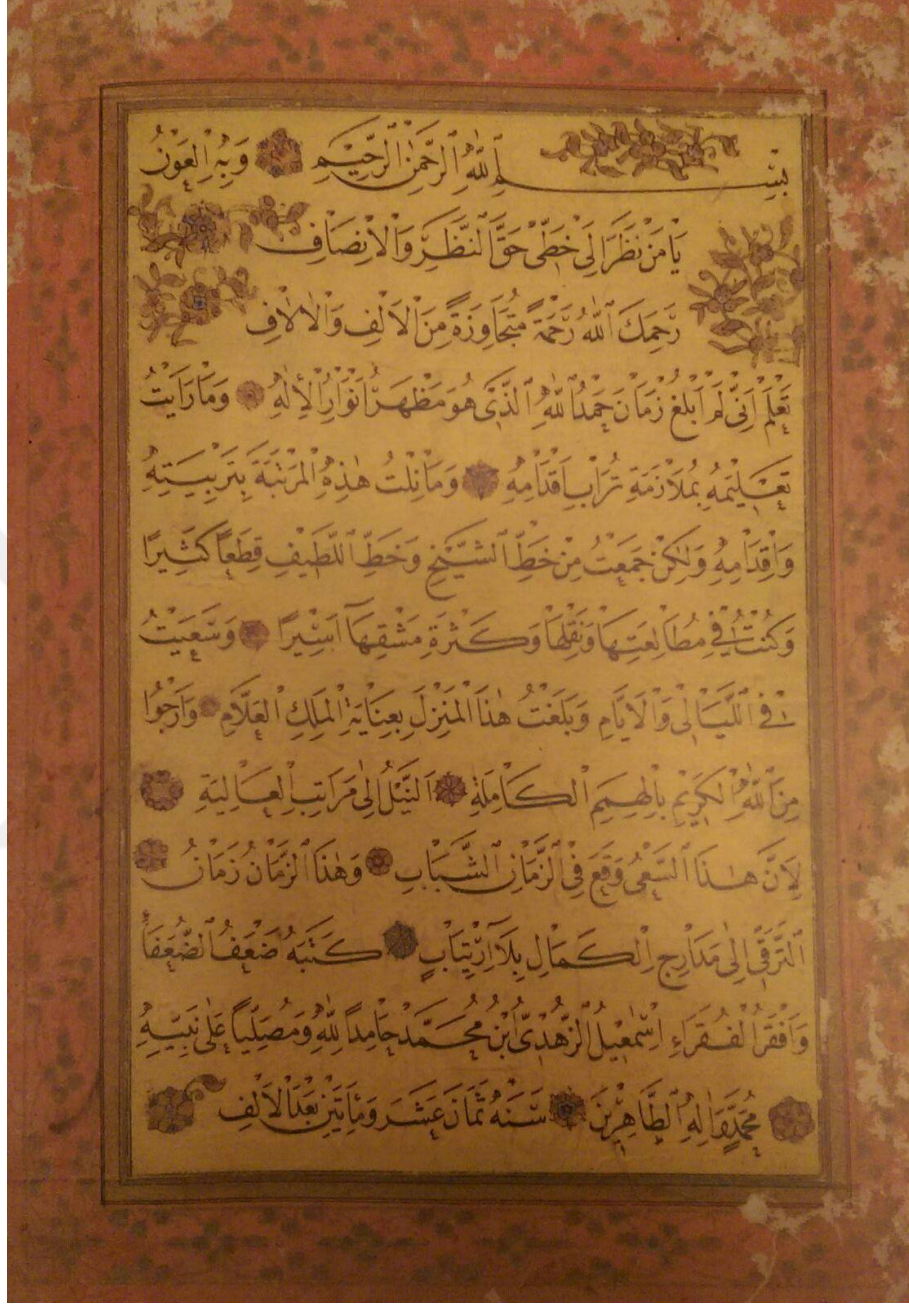
Türkçesiyle : Ey Hazreti Şeyh Seyyid Ahmed Buhârî
İsmail Zühedî yazdı. Sene 1218

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile celî sülûs hattı ile yazılmıştır. İsmail Zühedî'nin klasik üslûbu burada da görülmektedir. Harfler pürüzsüz ve net yazılmıştır. Teşrîfata uygundur. Keşîdeli “sin” harfleriyle keşîdeli “ya” harfi birbirine paralel yazılmıştır. “Buhârî” kelimesini yazarken “be” harfinin noktası sehven konulmamıştır. Etrafına altın cetvel çekilmiştir. İç ve dış bordür zerefşan tekniği ile tezhiplenmiştir. Ayrıca yazının köşebendlerinde renk ve altın beraber kullanılarak tezhiplenmiştir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer : Ankara Etnoğrafya Müzesi/Fatih Özkafa Fotoğraf Arşivi

Resim 139-Nesih Sayfa

Eserin Adı	: Nesih Sayfa
Tarihi	: 1218/ 1803
Metni	: Bismillâhirrahmânirrahîm ve bihi'l-avnü

*Yâ men nazara ilâ hattı hakka 'n-nazarı ve 'l-
insâf.....*

(Resim-139)

Günümü

Türkçesiyle

: Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla, yardım O'ndandır. Ey benim yazıma insaf ve hakkâniyet gözüyle bakan kişi! Allah sana binlerce kere merhamet etsin. İlâhî nurlara mazhar olan Hamdullah'ın zamanına erişmediğimi, toprağına yüz sürüp ondan ta'limde bulunmadığımı, bu mertebeye erişmemde ondan eğitim almadığımı; fakat Şeyh'in latîf yazılarını toplayarak gece-gündüz mütaâlada bulunduğumu; ondan naklen çokça meşk ettiğimi ve Allah'ın inâyetiyle böyle bir mertebeye eriştiğimi bilesin. Yüce mertebelere ulaşmam için Kerîm olan Allah'ın yardımına niyâz ederim. Zirâ benim gayretim gençlik zamanına mahsustu. Şimdi ise, hiç şüphesiz yükselme ve kemâl derecesine ulaşma zamanımdır. Bunu, (Allah'a hamd ve O'nun Peygamberi Muhammed (s.a.v.)'e salât eden) kulların en zayıfı ve en fakiri olan Mehmed oğlu İsmail Zühdî yazdı.

Sene 1218.

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile on üç satır nesih hattı ile yazılmıştır. Etrafına altın cetvel çekilmiştir. Dış kısmı ise halkâr tekniğiyle tezhiplenmiştir.

Ölçüleri

: 24,5 x 17,5 cm

Bulunduğu yer

: Özel Koleksiyon

Resim 140-Sülüs levha

Eserin Adı	: Sülüs Levha
Tarihi	: 1219/ 1804
Metni	: <i>Hüseyn-i Kerbelâ'nın vâkı'ât-ı mâtemi engizî</i> <i>Zebân-ı hâme-i savt-ı hurûf ile edâ olmaz</i> <i>Fesihâne-i felek yâkût-u rummân ile pür olsa</i> <i>O mihr-i âlemin bir katre-i kanına bahâ olmaz</i> <i>Nemekahu'l-fakir hâk-i pâyi evlâd-ı Ali İsmail ez-Zühdi</i> <i>Haşrullâhu me'ahüm âmin sene 1219 fî 5 Şevval</i> (Resim-140)

Günümü**Türkçesiyle**

: Hüseyin î Kerbela olayı hüznlerin en acısıdır.

Dil ile anlatmaya kelimeler yetmez.

Dünyanın her yeri nar taneleri kadar yakutla dolu olsa,

O dünya nimetleri (Hz. Hüseyin'in) bir damla kanından
daha kıymetli olamaz.

Ali'nin temiz soyundan İsmail Zühdi yazdı. Allah Onlarla
beraber diriltsin. Âmîn. 5 Şevval 1219

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile dört satır
sülüs hattı ile yazılmıştır. “Vav” ve “ra” gibi birkaç harf
muhakkak hattıyla yazılmıştır. Satırlar arası dengenin
sağlanabilmesi için bazı kelimelerin son harfleri satırın
üstüne bindirilmiştir. Harekeler dışında tefrişata yer
verilmemiştir. Beyne's-sütûr tezhibi ile birlikte etrafına
altın cetvel çekilmiştir. Dış pervaz ise, barok üslûbuyla
tezhiplenmiştir.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: Özel Koleksiyon

Resim 141-Sülüs Levha

Eserin Adı	: Sülüs Levha
Tarihi	: 1219/ 1804
Metni	: <i>Hüseyin-i Kerbelâ'nın vâkı'ât-ı mâtemi engizî Zebân-ı hâme-i savt-ı hurûf ile edâ olmaz Fesihâne-i felek yâkût-u rummân ile pür olsa O mihr-i âlemin bir katre-i kanına bahâ olmaz Meşekahu İsmail ez-Zühdi sene 1219 (Resim-141)</i>

Günümü

Türkçesiyle

: Hüseyin î Kerbela olayı hüznlerin en acısıdır.

Dil ile anlatmaya kelimeler yetmez.

Dünyanın her yeri nar taneleri kadar yakutla dolu olsa,

O dünya nimetleri (Hz. Hüseyin'in) bir damla kanından daha kıymetli olamaz.

İsmail Zühdi yazdı. Sene 1219

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkeple dört satır sülüs hattı ile yazılmıştır. Beyne'-sütur ve ketebe kısmı klasik üslupta tezhiplenmiştir. Dış bordür ise, barok-rokoko üslupta tezhiplenmiştir.

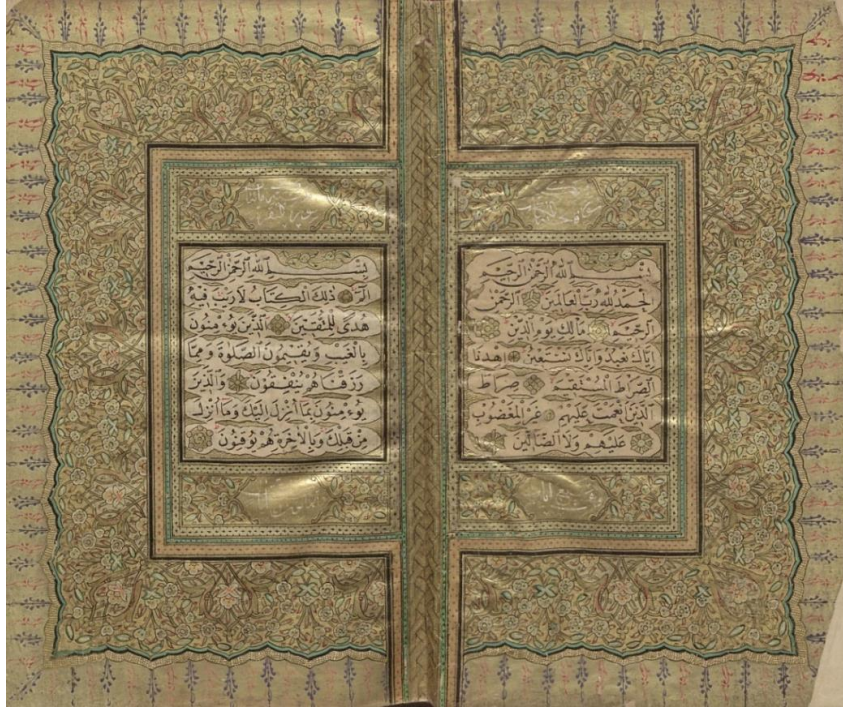
Ölçüleri

: 23 x 20 cm

Bulunduğu yer

: Ares Müzayede – 12.02.2017

Eser No: 79

Resim 142-Kur'ân-ı Kerîm Zahriye Sayfası

Resim 143-Kur'ân-ı Kerîm Sayfası (a)

Resim 144-Kur'ân-ı Kerîm Sayfası (b)

Resim 145-Kur'ân-ı Kerîm Sayfası (c)

Resim 146-Kur'ân-ı Kerîm Sayfası (d)

Resim 147-Kur'ân-ı Kerîm Sayfası (e)

Resim 148-Kur'ân-ı Kerîm Sayfası (f)

Eserin Adı : Kur'ân-ı Kerîm

Tarihi : 1219/ 1804

Metni :

Ketebühü'l-fakir ilâ rAhmedi rabbihi'l-kadîr. İsmail Zühdiyyû'l-ma'rûf bi Sarâyi's-Sultânî ğaferallâhu lehu veli vâlideyhi ve limen karea minhu âmîn yarabbe'l 'âlemîn li sene tis'a 'aşera ve mieteyni ba'de'l-elfi min hicreti minlehu'ş-şerefu

(Resim 142-148)

Ketebe Sayfasının

Anlamı : Sultanın Saray Kâtibi olan İsmail Zühdi Rabbinin rahmeti ve kudretiyle yazdı. Âlemlerin Rabbi olan Allah onun, anne-babasının ve ona öğretenlerin günahlarını bağışlasın. Sene 1219.

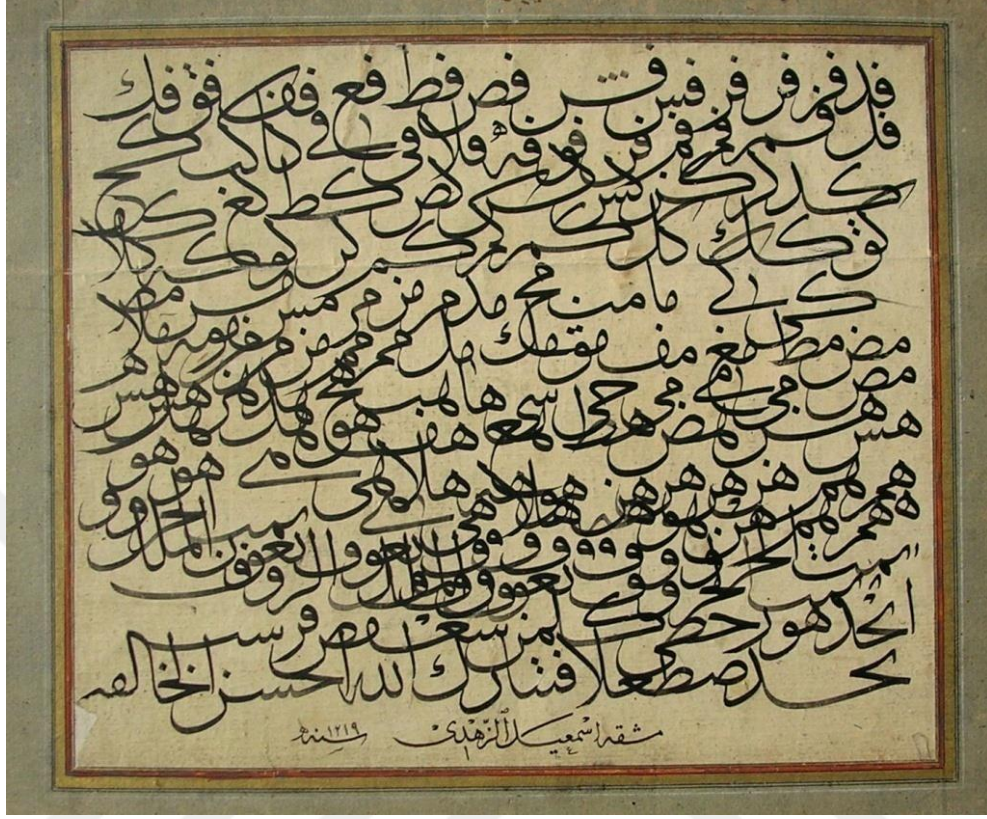
Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile her sayfada on beş satır olacak şekilde nesih hattı ile yazılmıştır. Zahriye ve ketebe sayfaları altın zemin üzerinde yoğun bir şekilde tezhiplenmiştir. Duraklar ve hizip gülleri oldukça sadedir. Her sayfanın etrafına altın cetvel çekilmiştir.

Ölçüleri : 14,9 x 19,8 cm

Bulunduğu yer : TMSK M-29

Eser No: 80

Resim 149-Sülüs Meşk Karalaması

Eserin Adı : Sülüs Meşk Karalaması

Tarihi : 1219/ 1804

Metni :

Meşekahu İsmail Zühdi sene 1219 (Resim-149)

Anlamı :

İsmail Zühdi yazdı. Sene 1219

Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkep ile sülüs hattı ile yazılmıştır. Etrafına ise altın cetvel çekilmiştir.

Ölçüleri : 19 x 25 cm

Bulunduğu yer : Ekrem Hakkı Ayverdi Koleksiyonu

Eser No: 81

Resim 150- Celî Sülûs Yazı Kalıbı

Eserin Adı : Celî Sülûs Yazı Kalıbı
Tarihi : 1219/ 1804
Metni : *el-Mülüvkü Mülhemûn*
Ketebehu'l fakir İsmail ez-Zühdi Kâtibi Saray-ı Sultânitahrîren fî Sahrâ-i Bayrampaşa sene 1219.
(Resim-150)

Anlamı : İlhama mazhar olan melikler...
Sultânın Saray Kâtibi İsmail Zühdi yazdı ve çizdi.
Bayrampaşa Çayırı sene 1219.

Özellikleri : Açık renk zemin üzerine siyah mürekkeple kontür çekilerek yazılmıştır. Yazı ve arasındaki motiflerde

izgiseldir. Sadece ketebe kısmı mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca ketebe satırında eseri yazdđđı yer olan Bayrampaşa ayırdı'nı da zikretmiştir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.
Bulunduğu yer : BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Eser No: 82

Resim 151- Celî Sls Mezar Taşı

Eserin Adı : Celî Sls Mezar Taşı Kitâbesi
Tarihi : 1219/ 1804
Metni : *Rahimehullâh*

Tersâne-i âmirede kereste
Kâtibi Mustafa Arif Efendi'nin kerîmesi
Merhûm ve mağfûrun lehâ
Hatice Hanım rûh için el-Fâtiha
Sene 1219 fî 28 Ramazan
Ketebehu İsmail Zühdi (Resim-151)

Günümüz

Türkçesiyle

: Allah ona merhamet eylesin, Allah rAhmed eylesin
Tersâne-i Âmirede kereste kâtibi
Mustafa Ârif Efendi'nin kızı
RAhmed mağfiret ona olsun
Hatice Hanım'ın rûhu için el-Fâtiha
Sene 28 Ramazan 1219
İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri

: Taşa mahkûk yedi satır halinde celî sülûs hattı ile yazılmıştır. Kitâbelerde gelenek haline gelmiş tarih düşürme burada yapılmamıştır. Herhangi bir tezyînat mevcut değildir.

Ölçüleri

: 32x139 cm

Bulunduğu yer

: Nişancı Mehmed Paşa Camî Haziyesi

Resim 152-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs - Nesih Kıt'a

Tarihi : 1220/ 1805

Metni : Hayrukum men te'alleme'l-kur'âne ve 'allemehu

Kâle resulullâh sallallahu aleyhi ve sellem men lezime's-sultâne füttime ve ma'z-dâde abdun mine's-sultâni dünüvven ille'z-dâde minallâhi va'den ve anhö salavâtüllahi aleyhi ve selâmühü men cü'ile kâdiyen beyne'n-nâsi fekad zübiha bi ğayri sikkînin. Allahümme salli ve sellim alâ nebiyyi'r-rAhmedi ve şefi'il ümmeti.

Ketebehu ed'afu'l-küttâb ilsmail ez-Zühdi ğufira zünûbehu âmîn sene 'ısrîn ve mieteyn ve elf. (Resim-152)

Anlamı : Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretendir.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sultana yakın olan fitneye maruz kalır. Bir kul sultana yaklaştıkça Allah’tan uzaklaşır. ”Ve yine Resûlullah şöyle buyurmuştur (Allah’ın salât ve selâmı onun üzerine olsun): “Kim

insanlar arasında kadı tayin edilirse bıçaksız kesilmiş olur.
”Allah’ım! Ümmetine şefaatçi rAhmed peygamberine
salât ve selâm olsun.
İsmail Zühdi yazdı. Allah onun günahları bağışlasın.
Âmin. Sene 1220

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkeple bir satır sülüs
ve beş satır nesih hattı ile Hadis-i Şerif yazılmıştır. Koltuk
kısmı klasik üslupta tezhiplenmiştir. Ketebe satırı sol
tarafındaki koltuk içerisine devam edilmiştir. Etrafı ise altın
cetvel çekilmiştir.

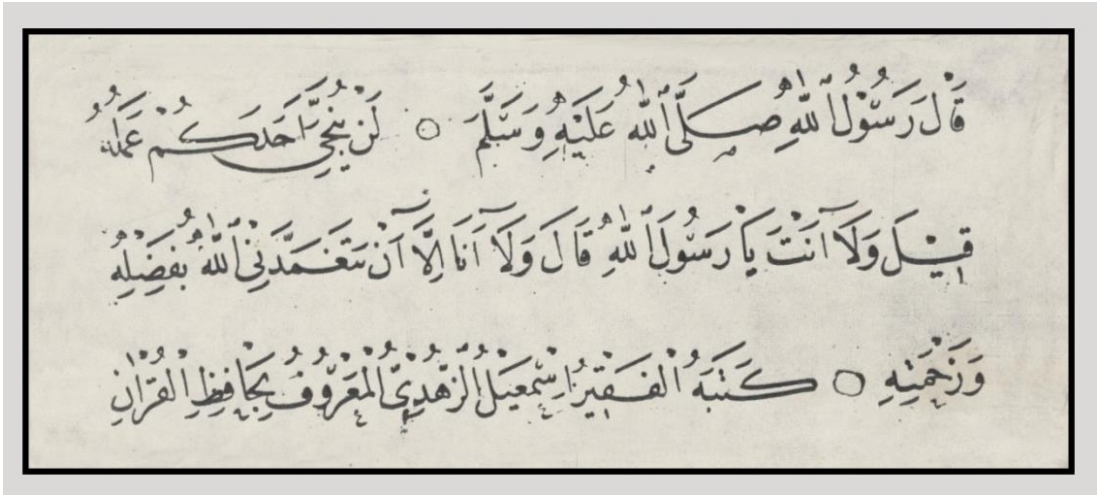
Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: BİKSAD Fotoğraf Arşivi / Şevket Rado Türk Hattatları
Kıt’abı

Eser No: 84

Resim 153-Nesih Kıt’a

Eserin Adı

: Nesih Kıt’a

Tarihi

: Tespit edilemedi.

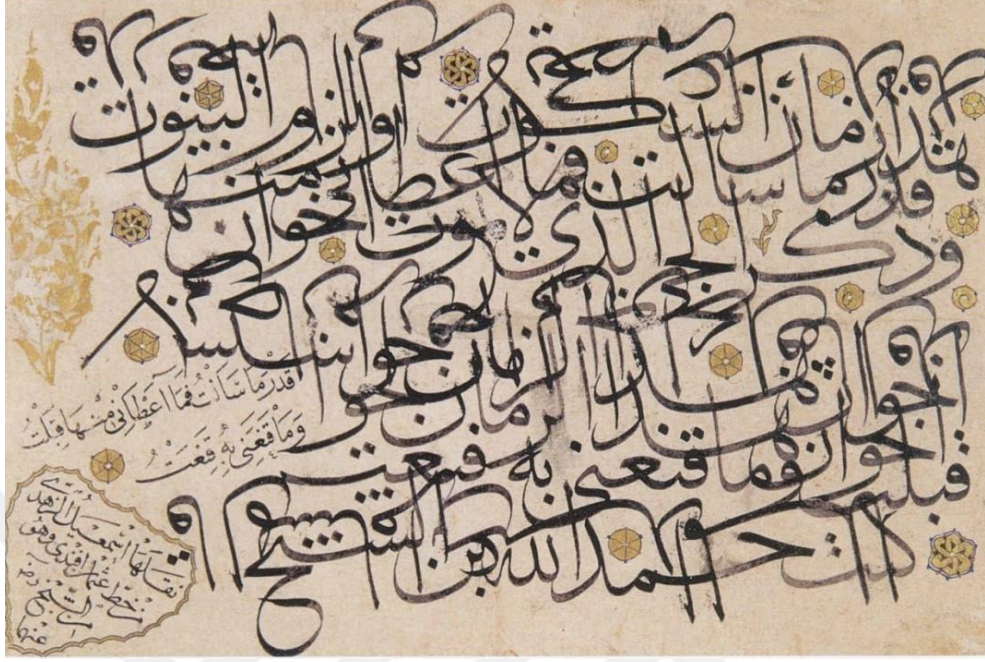
Metni : *Kâle rasûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem:*
“Lenyüinciye ehadekum ameluhu. ”Kîle: “Velâ ente yâ
Resûlallâh?” Kîle: “Velâ ene illâ en
yeteğammedeniyallâhu bi fazlihî ve rahmetihî.”
Ketebehu ’l-fakiru İsmail ez-Zühdiyyü ’l-ma ’rûf bi hâfizi ’l-
Kur’ân (Resim-153)

Anlamı : Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hiç kimse ameli ile kurtuluşa eremez. Sen de mi Ya Resûlullah denildi: Evet ben de. Ancak Rabbim beni fazlına ve rAhmedine gark etmiştir.”
İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri : Açık zemin üzerine nesih hattı ile Hadis-i Şerîf yazılmıştır.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer : BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Resim 154- Sülüs Karalama

Eserin Adı : Sülüs Karalama
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : *Sülüs harflerle yazı çalışması*
Kadrema seentü fema eġtâni minhâ kîbeltü vemâ
kana'anîbihi kîne'tü
Nekalehâ İsmail el-Zühdi min hatt-ı Osman Efendi ve hüve
mine'-ş-şeyh radiyallahu 'anhümâ (Resim-154)

Anlamı : İstediğim miktarı bana vereni kabul ederim. Beni razı ettiğine de kanaat ederim.
İsmail Zühdi Hâfız Osman'dan, o da Şeyh Hamdullah'dan nakletti. Her ikisinden de Allah razı olsun.

Özellikleri : Açık zemin üzerine sülüs ve nesih hattı ile karalama tarzında ibareler yazılmıştır. Hattat Hâfız Osman' nın daha önce yazmış olduğu bir karalama naklen yazılmıştır. Bunu

da ketebe satırında ifade etmiştir. Klasik formda tezhip kullanılmıştır.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.
Bulunduğu yer : BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Eser No: 86

Resim 155-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : *Bismillâhirrahmânirrahîm*
Ketebehû İsmail ez-Zühdî
Feseyekfikehumullâhu ve hüve's-semî'ul-alîm
Ketebehu Zühdî (Resim-155)

Anlamı : Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla...
İsmail Zühdî yazdı.
Allâh onlara karşı sana yeter. Ve O, işitendir, bilendir.
(Bakara Sûresi-2/137)
İsmail Zühdî yazdı.

Özellikleri

: Açık zemin üzerine bir satır sülüs ve bir satır nesih hattı ile Bakara Sûresi 2/137. ayet yazılmıştır. Sülüs ve nesih kısımlarda iki ayrı imza vardır. İlk imza “İsmail Zühdi” olarak atılmışken ikinci imza “Zühdi” olarak atılmıştır. Böyle olmasına rağmen iki imza da İsmail Zühdi Efendi’ye aittir. Sülüs ve nesih yazılar ayrı zamanda yazılmış olup, aynı zemin üzerinde süsleme yapılmak için bir araya getirilmiş olabilir. Sülüs yazı içerisinde özellikle lafza-i celâl çok muntazamdır. Hem besmele kısmında hem de ayet kısmının koltuklarında şikaf üslubu tezhip mevcuttur. Besmelenin etrafına altın cetvel çekilmiştir. Diğer kısımlar ise sade bırakılmıştır

Ölçüleri

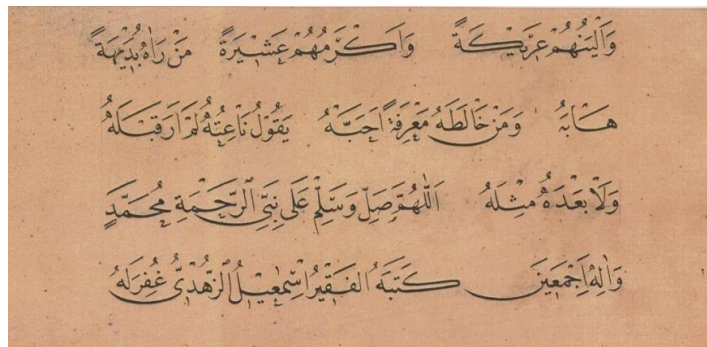
: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Eser No: 87

Resim 156-Nesih Kıt'a (a)

Resim 157-Nesih Kıt'a (b)

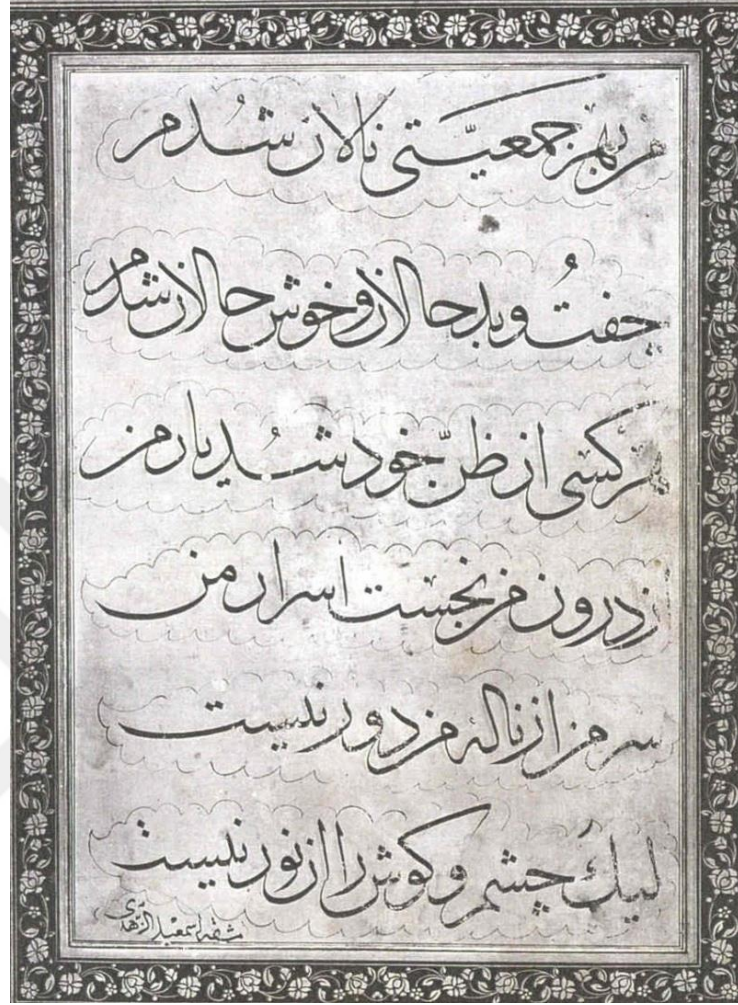
Eserin Adı : Nesih Kıt'a
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : *Velem yekün bi'l-mudahhemi velâ bi'l-mükellemi ve kâne fi'l-vechi tedvîru emzu müşerrabun ed'acü'l 'ayneyni ehdebül eşfâri ve elyenühüm 'arîketen ve ekramuhum 'aşîreten men reâhu bedîheten hâbehü ve men hâledehü ma'rîfeten ehabbehü yekûlü na'itühü lem era Kablehü vela ba'dehü mislehü allahümme salli ve sellim alâ nebiyyi'r-rrAhmedi Muhammedin ve âlihi ecma'in Ketebehu el-fakîr İsmail ez-Zühdî gufiralehu*
(Resim-156/157)

Anlamı : Şişman olmadığı gibi yüzü de yusuvarlak değildi. Yüzünün rengi kırmızıya çalan beyazdı. Gözleri kara, kirpikleri uzundu. İnsanların en yumuşak huylusu, insanlarla en iyi geçimlisiydi (İnsani ilişkilerde arkadaş canlısı idi). O'nu ansızın gören heybeti karşısında heyecanlanırdı. Onu tanıyan çok sever ve O'nu ne önce, ne de sonra O'nun gibisini görmedim diye anlatırdı. Allah'ım! Rahmet peygamberi olan Muhammed (s.a.v.)'in âline salât ve selam olsun.

Özellikleri : Açık zemin üzerine altı satır nesih hattı ile yazılmıştır. Özellikle “nun” ve “ya” çanakları keşîdeli yazılmıştır. Tezhip mevcut değildir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer : BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Resim 158-Sülüs Levha

Eserin Adı	: Sülüs Levha
Tarihi	: Tespit edilemedi.
Metni	: Men beher cem' iyyetî nâlân şudem Cufti bedh âlân u huş hâlân şudem Herkesî ez zanni hudşud yâr-i men Az derûn-i men necust esrâri men Sırr-ı men ez nâle-i men durnist Lîk çeşm-i güşrâ an nûrnîst Meşekahu İsmail ez-Zühdi (Resim-158)

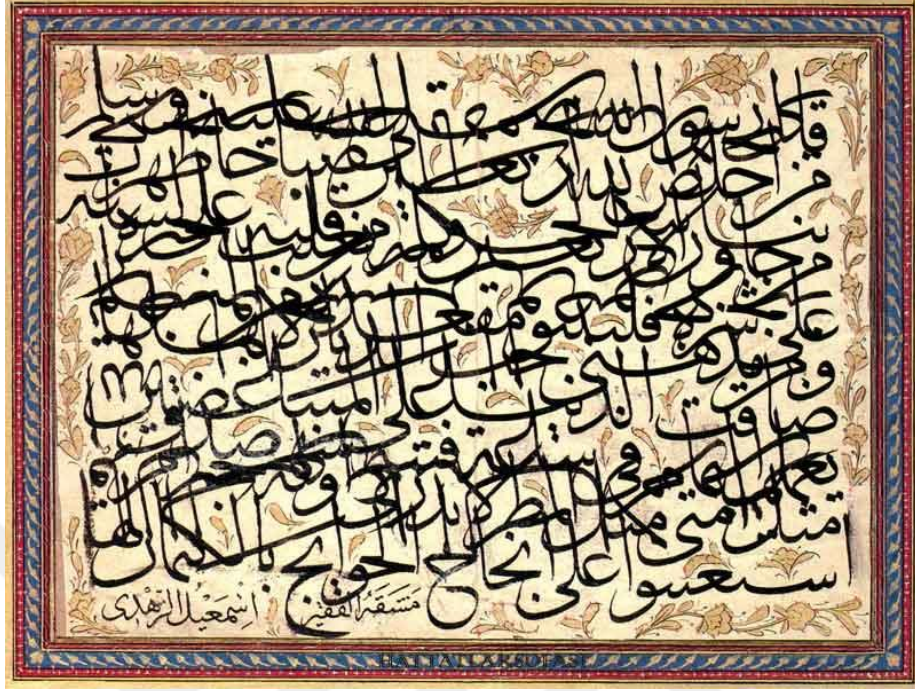
Anlamı : Ben her cemiyette ağlar oldum, kötü huylu olanlarla da, iyi huylu olanlarla da birlikte oldum.
Herkes kendi zannımca benim dostum oldu, kimse içimdeki gerçek sırları aramadı.
Benim sırrım feryadımdan uzak değildir.
Lakin her gözde onu görececek nûr ve her kulakta onu işitecek kudret yoktur.
Meşk eden İsmil Zühdi.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile altı satır sülüs hattı ile Farsça Mesnevi’de bölüm olan “Dinle Neyden” şiirinin bir bölümü yazılmıştır. Bazı kelimeler müselsel yazılarak satırlar arasındaki birliktelik sağlanmıştır. Tefrîsat olarak çok sadedir. Etrafına altın cetvel çekilmiştir. Dış bordüre de koyu zemin üzerine altın ile negatif üslupta tezhip yapılmıştır.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.

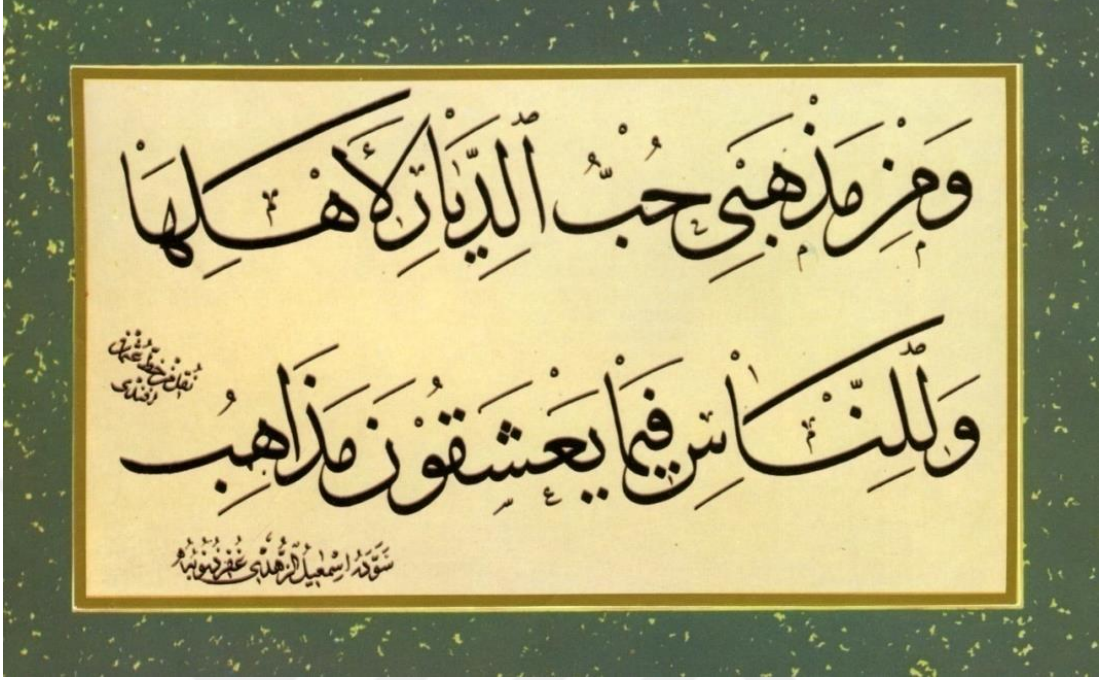
Bulunduğu yer : Özel Koleksiyon

Eser No: 89

Resim 159-Sülüs Karalama

- Eserin Adı** : Sülüs Hadis-i Şerîf Karalaması
- Tarihi** : Belli değil.
- Metni** : *Kâle resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem...* diye başlayan Hadis-i Şerîf karalaması
Meşegahu el-fakir İsmail ez-Zühdi (Resim-159)
- Anlamı** : Resûlullah (s.a.v.) şöyle dedi:.....
Meşk eden İsmail Zühdi.
- Özellikleri** : Açık zemin üzerine sülüs hattı ile karalama yapılmıştır. Satır araları klasik tezhiplenmiştir. Ayrıca dış bordür de renkli zemin üzerine altın ile tezyîn edilmiştir.
- Ölçüleri** : Tespit edilemedi.
- Bulunduğu yer** : Özel Koleksiyon

Resim 160-Sülüs Levha

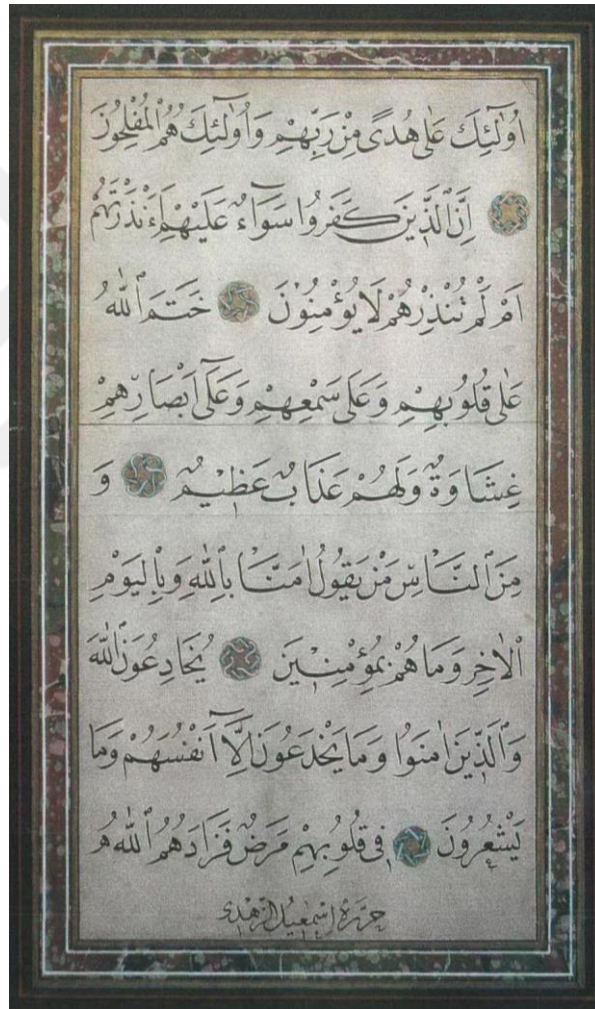
- Eserin Adı** : Sülüs Levha
- Tarihi** : Tespit edilemedi.
- Metni** : *Ve min mezhebi hubbu'd-diyâri 'l-ehliha*
Veli'n-nâsifimâ ye'şegûne mezâhibu
Nukila min hatt-i Osman Efendi
Sevvedehu İsmail ez-Zühdi gufira zünûbehû (Resim-160)
- Anlamı** : Diyârı, orada oturan için benim meşrebimdir.
Sevmekte de insanların farklı meşrebleri olur.
Hâfız Osman'dan nakleden İsmail Zühdi karaladı. Allah günahlarını bağışlasın.
- Özellikleri** : Açık zemin üzerine iki satır sülüs hattı ile Hâfız Osman'ın yazmış olduğu Arapça beyiti İsmail Zühdi Efendi takliden yazmıştır. Yazının sol tarafında bu

durumun izahı yapılmıştır. Etrafına ise altın cetvel çekilmiş olup, en dış kısımdaki koyu yeşil zemin zerefşan ile tezyîn edilmiştir.

Ölçüleri : 22,5 x 14,5 cm

Bulunduğu yer : Türk Hat Sanatının Şaheserleri Kitabı -Uğur Derman

Eser No: 91

Resim 161-Nesih Kur'ânı Kerîm Sayfası

Eserin Adı : Kur'ânı Kerîm Sayfası

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni : *Ülâike 'alâ hüden min rabbihim ve ülâike hümu'l-müflihûn.....*
Fî kulûbihim meredun fezâdehumullâhü.... (Bakara Sûresi 2/5-10. ayeti).
Harrerehu İsmail ez-Zühdi (Resim-161)

Anlamı : İşte onlar Rab'lerinden (gelen) bir doğru yol üzeredirler ve kurtuluşa erenler de işte onlardır.(5)Küfre saplananlara gelince, onları uyarsan da, uyarmasan da, onlar için birdir, inanmazlar.(6) Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözleri üzerinde de bir perde vardır. (7) İnsanlardan, inanmadıkları halde, "Allah'a ve ahiret gününe inandık" diyenler de vardır.(8) Bunlar Allah'ı ve müminleri aldatmaya çalışırlar. Oysa sadece kendilerini aldatırlar da farkında değildirler.(9) Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır. Allah da onların hastalıklarını artırmıştır.....(10)
Yazan İsmail Zühdi.

Özellikleri : Açık zemin üzerine dokuz satır nesih hattı ile yazılmıştır. Etrafına altın cetvel çekilmiş olup, kenar suyu ebruludur.

Ölçüleri : 33 x 22 cm

Bulunduğu yer : Emin Barın Koleksiyonu

Resim 162-Sülüs-Nesih Kıt'a (a)

Resim 163-Sülüs-Nesih Kıt'a (b)

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Murakka'a

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni : Sülüs

*Kâle emiru'n-nehli ve şuhnetü'n-necefi le ehâribe limen
tâlib vela tâlibe limen harib aliyyübnü ebi tâlibin 'aleyhi'l
kerâmetü ve'r-ridvânü el hattü mahfiyyün fi ta'lîmül üstâzi
ve kıvâmuhu fi kesrati'l meşk*

Meşekahu İsmail ez-Zühdi

Nesih

*Kerremellâhu vechehü ve radiyallâhu te'âla anhü el hattü
mahfiyyun fi ta'limi'l üstâzi ve kıvâmühü fi kesrati'l meşk
ve devâmühü fi terkîbi'l mürekkebâti ve fi terki'l-
menhiyyâti ve'l-müvazebetü ala's-salavâti ve kâle ibn-u
hilâlin rahimehullahu te'âla büniye'l-kitâbetü alâ hamsin
kuvvetü'l-ehmâsi (Resim-162, 163)*

Anlamı : Nahl'in emiri ve Necef'in koruyucusu (olan zat şöyle)
dedi: (İlim) talep edene kaçmak (vazgeçmek) yoktur,
Kaçana (vazgeçene) de talep etmek yoktur. Ali b. ebi
Talip...

"Hat (güzel yazı) üstadın taliminde gizlidir, kıvamı
(doğru-düzgün olması) da çokça meşk etmek iledir.

Yazan İsmail Zühdi.

Özellikleri : Açık zemin üzerine dört satır sülüs ve dört satır nesih
hattı ile yazılmıştır. Sülüs yazılar birbirinin devamı
niteliğindedir. Etrafına altın cetvel çekilmiş olup, koltuk
kısımlarında şemse deseni mevcuttur ve tezhibi azdır. En
dış bordür ise ebruludur.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer : BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Resim 164-Sülüs Levha

Eserin Adı	: Sülüs Levha
Tarihi	: Tespit edilemedi.
Metni	: Müfiden 'aleykum mâ kasedtüm mine'l-münyâ Binehcin selektüm fî fûnûni'l-etâlibi Fe haysü ettecehtüme sâ'adatküm selametün Ve yer'aykümü'r-rahmânu min külli cânibin Ketebehu İsmail ez-Zühdî (Resim-164)

Anlamı : Mevla size her istediğinizi versin
İstediğiniz gibi ve istediğiniz tarzda
Ne tarafa yönelirseniz size saadet ve selamet olsun
Rahman sizi her yandan gözet sin
İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile dört satır sülüs hattı ile Arapça beyit yazılmıştır. Her satırda bir kelime müselsel yazılarak hareketlilik kazandırılmıştır. Etrafına altın cetvel çekilmiş olup, satır araları klasik üslupta tezhiplenmiştir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.
Bulunduğu yer : BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Eser No: 94

Resim 165-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs – Nesih Kıt’a
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : *Tilke’l-ferec veşrub tesnîme müferricühâ lâ mümtizecen
vebi mümtézici müdihe’l-aklu’l-âtiyeti hüden vesveyen
mütevellin ‘anhu hecî ve hıyâru’l halkı hüdâtühüm ve
sevâhüm men hemeci’l-hemeci ve izâ ebserti menâ
Ketebehu İsmail ez-Zühdi (Resim-165)*

Anlamı : **Sülüs:**
Çatlaktan gelen cennet suyunu iç. (Bu cennet suyu)
acıktırıcı şeylerin verdiği açlıktan onları kurtardı.
Nesih:
Meseleleri birbirine bağlamak ancak yol gösterici ve
övülmüş olarak verilen akıl ile olur. O akıldan yüz çeviren
de ahmadır. Ahlakın en güzeli ise, onların (sahabelerin)
yoludur.
İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri : Açık zemin üzerine iki satır sülüs ve iki satır nesih hattı
ile yazılmıştır. Sülüs ve nesih yazılar birbirinin devamı
niteliğindedir. Harf anatomileri ve satır düzeni çok
muntazamdır. Koltuk kısımlarının biri tezhiplenip diğerine
imza konulmuştur. Satır aralarına altın cetvel çekilip dış
bordüre ise kumlu ebru yapıştırılmıştır.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.
Bulunduğu yer : İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi (AY. 6919)

Resim 166-Sülüs-Nesih Kıt'a

- Eserin Adı** : Sülüs-Nesih Kıt'a
- Tarihi** : Tespit edilemedi.
- Metni** : Esteğfirullâhe mimma kâne min zelelî vemin zünûbî
Kâle resulullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem la tesbutû
eshâbi felev enne ehadeküm enfeua misle uhudin zeheben
ma beleğa müdde vela nasîfehu an Muhammedibni
Hanîfete hü (r.a.) Kâle kultü li ebî eyyünnâsi hayrun
ba'de'n-nebbiyyi sallallahu aleyhi ve sellem. Kâle Ebu
Bekrin, kultü sümme men kâle Ömerun ve haşyetü en
yekule Osmânu kultü sümme ente kâle ma ene illâ racülün
mine'l-müslimine ve kâle'n-nebiyyü aleyhisselamu ashâbi
ke'n-nücûmi bi eyyihim kitedeytüm ihtedeytüm
Ketebehu'l-müznibu İsmail ez-Zühdi (Resim-166)

Anlamı

: Sürçmelerimden (ayağımın kaymasından) ve günahlarımdan dolayı istiğfar eder Allah'tan bağışlanma dilerim.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ashâbıma hakaret etmeyiniz. Sizden birisi Uhud Dağı kadar altın infak etse onlardan birinin infak etmiş olduğu bir müd veya yarım müdde ulaşamaz. ”Muhammed b. el-Hanefiyye (r.a): “Babama, Resûlullah (s.a.v.)’den sonra insanların en hayırlısı kimdir diye sordum, “Ebubekir” dedi. Sonra kimdir dedim, “Ömer” cevabını verdi. Sonra kimdir derim de Osman’dır cevabını verir diye korktum. Sonra sensin (babacığım) dedim. Ben sadece müslümanlardan biriyim.” dedi.

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “ Ashabım yıldızlar gibidir hangisine tâbî olursanız hidayete erersiniz.”

İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri

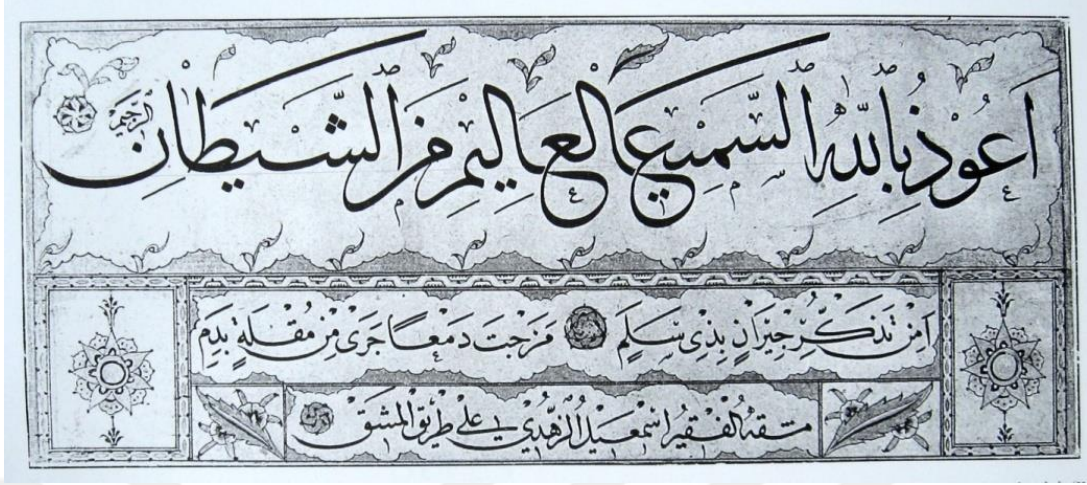
: Açık zemin üzerine bir satır sülüs ve on iki satır nesih hattı ile yazılmıştır. Nesih kısmı mâil yazılmış olup, ketebe satırı düz yazılmıştır. Koltuk kısımları ve dış bordürlerinde tezhip bulunmamaktadır. Ayrıca sülüs yazının noktalamaları zerendud yapıp etrafına kontür çekilmiştir.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: TSMK- GY. 309-68

Resim 167-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : *Eûzübillâhi's-semî'ilalîmimine's-şeytânirracîm*
Emin tezekkûri cîrânin bizî selemin
Mezectedem'an cerâmin mukletin bi demi
Meşekahu'l-fakir İsmail ez-Zühdî Alâ Tarîku'l-meşk
(Resim-167)

Anlamı : Kovulmuş şeytanın şerrinden her şeyi bilen ve işiten Allah'a sığınırım.
Gönül yakan o hasret mi Selem'deki komşuları
Gözünden akan yaşlara karıştırıyor kanları.
Meşk olmak üzere İsmail Zühdî yazdı.

Özellikleri : Açık zemin üzerine bir satır sülüs ve on iki satır nesih hattı ile yazılmıştır. Sülüs besmelenin sonundaki "er-racîm" nesih hattı ile yazılmıştır. Satır araları ve kenarlarına altın cetvel çekilmiştir. Koltuk kısımları hizip gülü şeklinde tezhiplenmiştir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.
Bulunduğu yer : BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Eser No: 97

Resim 168-Sülüs-Nesih Hilye-i Şerîf

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Hilye-i Şerîf
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : **Sülüs :**
Bismillâhirrahmânirrahîm
Ebu Bekir (r.a.), Ömer (r.a.), Osman (r.a.) ve Ali (r.a.)
Vemâ erselnâke illâ rAhmedenli'l- 'âlemîn
Nesih:
'An Ali radiyallâhuTe'alâanhu...../
Ketebehu'l-fakir İsmail ez-Zühdi (Resim-168)

Anlamı : Hz Ali (r.a.)'den rivayet edilmiş Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ait özellikleri anlatan Hadîs-i Şerîf ve besmele ile beraber Enbiyâ Sûresi 21/107. âyet-i Kerîmesi “Ey Muhammed! Seni ancak âlemlere rAhmed olarak gönderdik.” yazılmıştır. Hadîs-i Şerîf'in köşelerinde ise dört halifenin isimleri mevcuttur. İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile yazılan klasik formda Hilye-i Şerîf'nin iç bordür ve koltuk kısımları altın zemin üzerine barok üslubuyla tezhiplenmiştir. Kenar bordürler ise koyu zemin üzerine altın kullanılarak yine barok üslubu ile tezhiplenmiştir.

Ölçüleri : 27 x 19,5 cm

Bulunduğu yer : Hat Sanatında Hilye-i Şerîf Kitabı – Faruk Taşkale / Hüseyin Gündüz

Eser No: 98

Resim-169-Celî Sülüs Levha

Eserin Adı : Celî Sülüs Levha

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni : *Aliyyün el-Mürtezâ*

Hasan – Hüseyin Radiyallâhu anhu

Ketebehu 'l-abdü 'l-müznib İsmail ez-Zühdi el-Ma'rûf bi

hâfzü 'l-kur'ân (Resim-169)

Anlamı : Ali el-Mürteza - Hasan – Hüseyin Allah her ikisinden de razı olsun.

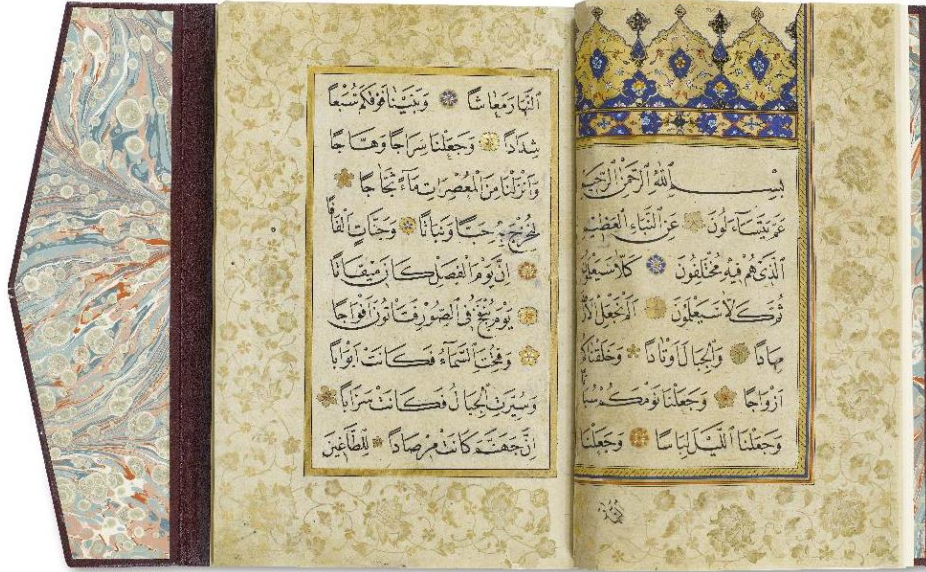
Kur’ân Hâfızı günahkâr kul İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile celî sülüs ve sülüs hattı ile yazılmıştır. Hz. Ali’nin lakabı olan “mürteza” sülüs hattı ile “ya” harfinin çanağına yazılmıştır. Çehâr Yar-i Güzin’den Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin (r.a.) ise sağ üst köşeye sülüs ve nesih hattıyla yazılmıştır. “Ali” deki “ya” harfinin gâyesi kalem kalınlığına göre oldukça incedir. “Lam” harfinin boyu kompozisyona göre uzun yazılmıştır. Yazı, tefrişat açısından da çok sadedir. Etrafına sadece altın cetvel çekilmiştir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.

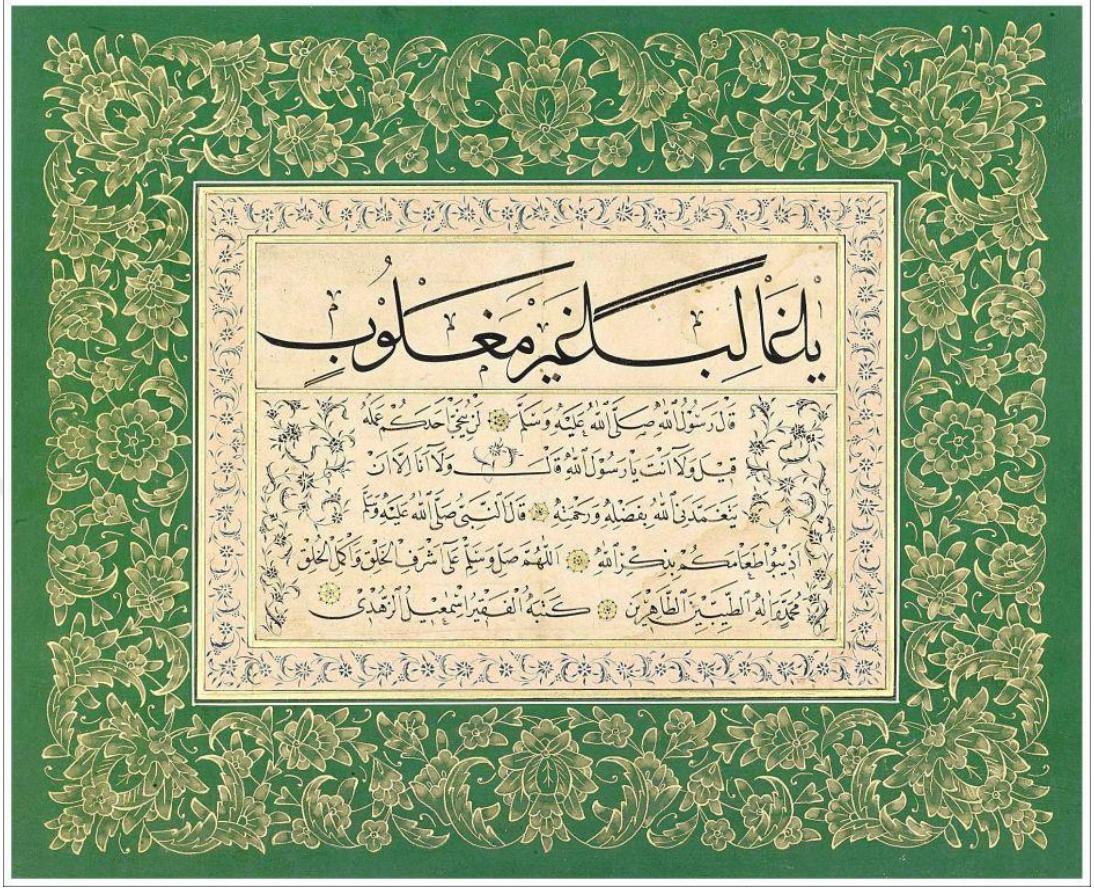
Bulunduğu yer : BİKSAD Fotoğraf Arşivi

Eser No: 99

Resim 170-Amme Cüzü

Eserin Adı	: Amme Cüzü
Tarihi	: Tespit edilemedi.
Metni	: <i>Bismillâhirrahmânirrahîm</i> <i>Amme yetesâelûnani 'n-nebei 'l-azîm.... (Resim-170)</i>
Anlamı	: Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Birbirlerine neyi soruyorlar? Üzerinde anlaşmazlığa düştükleri büyük haberi (mi)?
Özellikleri	: Açık zemin üzerine nesih hattı ile her sayfasında -ilk sayfası hariç- dokuz satır olacak şekilde Nebe Sûresi yazılmıştır. Ser levhası klasik üslupta tezhiplenmiş olup, sayfa kenarlarına ise altın cetvel çekilmiştir. Ayrıca her sayfanın dış bordürüne halkâr yapılmıştır.
Ölçüleri	: Tespit edilemedi.
Bulunduğu yer	: Demsa Holding Koleksiyonu

Resim 171-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı :Sülüs- Nesih Kıt'a

Tarihi :Tespit edilemedi.

Metni :Yâ gâliben ğayre maġlûbin

Kâle rasûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem: "Lenyünciye ehadekum ameluhu. "Kîle:"Velâ ente yâ Resûlallâh?" Kâle: "Velâ ene illâ en yeteġammedeniyallâhu bi fazlihî ve rAhmedihî." Kâle'n-nebiyyü sallallâhu aleyhi ve sellem ezîbû te'amekum bi zikrillâhi allahümme sali ve sellim alâ eşrefi'l-halkı ve ekmeli'l-halkı Muhammedin âlihine't-tayyibîne't-tâhirîn

Ketebehu'l-fakîru İsmail ez-Zühdî (Resim-171)

Anlamı : Ey mağlup olmayan Gâlip
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hiç kimse ameli ile kurtuluşa eremez. Sen de mi Ya Resûlullah denildi: Evet, ben de. Ancak Rabbim beni fazlına ve rAhmedine gark etmiştir.”
Hz. Peygamber (SAV) şöyle buyurmuştur: “Yemeğinizi Allah’ın zikri ile eritin.”
Allah’ım yaratılmışların en şerefli, ahlakın en mükemmeli Muhammed (s.a.v.)’e temiz ve pâk âline salât ve selam olsun.
İsmail Zühdî yazdı.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve beş satır nesih hattı ile yazılmıştır. Bazı kelimeler müselsel yazılmıştır. Yazı tefrişat açısından çok sadedir. İç bordür ve koltuk kısımları negatif üslupta tezhiplenmiştir. Dış bordür ise yeşil zemin üzerine halkâr yapılmıştır. Ama bu iki süsleme de dönemine uygun değildir.

Ölçüleri : 24 x 29 cm

Bulunduğu yer : Demsa Holding Koleksiyonu

Resim 172-Sülüs-Nesih Hilye-i Şerîf

Eserin Adı : Sülüs- Nesih Hilye-i Şerîf

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni : Bismillâhirrahmânirrahîm

Ebu Bekir (r.a.), Ömer (r.a.), Osman (r.a.) ve Ali (r.a.)

Vemâ erselnâke illâ rahmetenli 'l- 'âlemîn

Nesih:

'An Ali radiyallâhu Te'alâ anhu...../

Ketebehu'l-fakir İsmail ez-Zühdi (Resim-172)

Anlamı

: Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edilmiş Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ait özellikleri anlatan Hadîs-i Şerîf ve besmele ile beraber Enbiyâ Sûresi 21/107. âyet-i Kerîmesi “*Ey Muhammed! Seni ancak âlemlere rAhmed olarak gönderdik.*” yazılmıştır. Hadîs-i Şerîf'in köşelerinde ise dört halifenin isimleri mevcuttur. İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri

: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile yazılan klasik üsluptaki Hilye-i Şerîf'in iç bordür ve koltuk kısımları klasik üslupta tezhiplenmiştir. Dikey harflerin bünyesi zayıfken yatay harflerin bünyesi dolgundur. Ama bu durum birbirine uyumlu bir haldedir. Çanaklı harflerin gâyesi de ince bırakılmıştır. Koltuk kısımlarına şükûfeler yapılmıştır. Kenar bordürleri ise sade bırakılmıştır.

Ölçüleri

: 30 x 20 cm

Bulunduğu yer

: E. H. Ayverdi Koleksiyonu

Resim 173-Sülüs- Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs- Nesih Kıt'a

Tarihi : Tespit edilemedi.

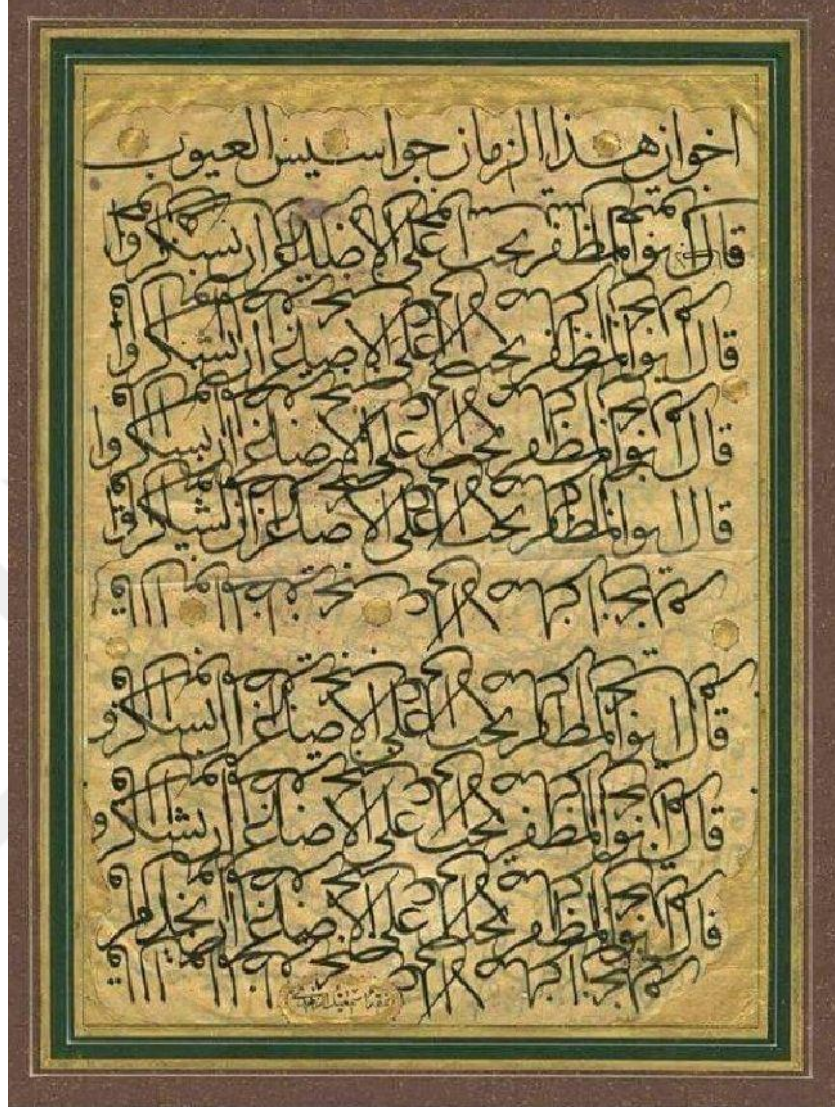
Metni : *Ve daccû dacceten ke dacicinâ ve 'accû 'acîcen ve 'l-e'âdî te'accecû*

Kâle rasûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem izâ seeltümüllâhu feselûhü bi bütûni eküffiküm ve la teselûhü bi zuhûriha ve yûrav feizâ fera'tüm femsehû biha vüçûheküm.

Ketebehu 'l-fakîru İsmail ez-Zühdi ğaferallâhu zünûbehu (Resim-173)

Anlamı	: Tercüme edilemedi. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ashabıma hakaret etmeyiniz. Sizden birisi Uhud Dağı kadar altın infak etse onlardan birinin infak etmiş olduğu bir müd veya yarım müdde ulaşamaz.” İsmal Zühdî yazdı. Allah günahlarını bağışlasın.
Özellikleri	: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve dört satır nesih hattı ile yazılmıştır. Yatay harflerde kalem kalınlığı korunurken dikey harflerde bu durum göz ardı edilmiştir. Altın cetveller ile tezhiplenen yazının koltuk kısımları sâdedir. İç ve dış bordüre ise ebrû yapıştırılmıştır.
Ölçüleri	: 25 x 31 cm
Bulunduğu yer	: Ekrem Hakkı Ayverdi Koleksiyonu

Eser No: 103

Resim 174-Sülüs Karalama

- Eserin Adı** : Sülüs Karalama
- Tarihi** : Tespit edilemedi.
- Metni** : Muhtelif kelimelerin yazı çalışması
Nemekahu İsmail ez-Zühdi (Resim-174)
- Anlamı** : Yazan İsmail Zühdi.

Özellikleri

: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile on altı satır sülüs hattı ile yazılmıştır. Ketebe satırının etrafı altın ile tezhiplenmiştir. Beyne's-sütûr mevcuttur. Bu levhada satır ters-düz yazılarak karalama havası verilmiş olsa bile satır düzeni muntazamdır. Karalama anlayışı müsvedde ortamından levha ortamına taşınarak farklı bir anlayışa öncülük etmiştir.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: Özel Koleksiyon

Eser No: 104

Resim 175-Sülüs- Nesih Kıt'a

Eserin Adı

: Sülüs- Nesih Kıt'a

Tarihi

: Tespit edilemedi.

Metni

: *Fevtü 'l-fursatihi eşeddü mine 'l-mevti*

*Kale resulullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem la tesübbü
eshâbî felev enne ehadeküim enfaka misle uhudin zeheben
ma bellekha müdde ehadihim ve la nasifehü ve ‘anhu
sibâbu ’l-mu ’mini füsügun ve kîtâlühü küfrün
Ketebehu ’l-fakîru İsmail ez-Zühdiyyü ’l-müştehirü bi
hâfizü ’l-kur’ân (Resim-175)*

Anlamı

: Fırsatı kaçırmak ölümden daha beterdir.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ashabıma hakaret etmeyiniz. Sizden birisi Uhud Dağı kadar altın infak etse onlardan birinin infak etmiş olduğu bir müd veya yarım müdde ulaşamaz.” Ve yine Resûlullah: “Müslümana sövmek fasıklık, onu öldürmek küfürdür.” buyurmuştur. İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri

: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve dört satır nesih hattı ile yazılmıştır. Mühmel harfler dışında tefrişata yer verilmemiştir. Müstakil elifler diğer dikey harflere göre daha muntazamdır. Satır araları ve koltuklara şükûfeler yapılmıştır.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: Özel Koleksiyon

Resim 176-Sülüs- Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs- Nesih Kıt'a

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni : Kâde'l-fakru en yekûne küfran

Ğâle resûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem. Lenyuneccî eħadeküme amelehu kıyle ve lâ ente yâ Resûlallâhi. Kale ve lâ ene illâ en yeteğammedenillâhu bi fadlihî ve rAhmedihî. Ğale'n-nebiyyü sallallâhu'aleyhi ve veselleme. Ezîbû et'ameküme bizikrillâh. Allâhümme salli ve sellim'alâ eşrafi'l-halki Muhammedin ve âlihî ecma'in.

Nemekahu'l-müznibu İsmâîl ez-Zühdi (Resim-176)

Anlamı : Fakirlik neredeyse küfür (kâfirlik) olacaktı.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hiç kimse ameli ile kurtuluşa eremez. Sen de mi Ya Resûlullah denildi: Evet, ben de. Ancak Rabbim beni fazlına ve rahmetine

gark etmiştir.” Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Yemeğinizi Allah’ın zikri ile eritin.”

Allah’ım! Yaradılmışların en şereflişi Muhammed

(s.a.v.)’e ve tüm âline salât ve selam olsun.

İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri

: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve beş satır nesih hattı ile yazılmıştır. Kenarlarına altın cetvel çekilmiştir. Koltuk kısımları da hafifce tezhiplenmiştir.

Ölçüleri

: 13 x 25 cm

Bulunduğu yer

: İÜ. Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Mahmut Kemal İnal Koleksiyonu

Eser No: 106

Resim-177-Amme Cüzü (a)

Resim-178-Amme Cüzü (b)

Resim-179-Amme Cüzü (c)

Resim-180-Amme Cüzü (d)

Resim-181-Amme Cüzü (e)

Resim-182-Amme Cüzü (f)

Resim-183-Amme Cüzü (g)

Resim-184-Amme Cüzü (h)

Resim-185-Amme Cüzü (i)

Resim-186-Amme Cüzü (j)

Eserin Adı

: Amme Cüzü

Tarihi

: Tespit edilemedi.

Metni

: 'Amme yetesâelûn.....

Sevvedehu'l-fakiru İsmail ez-Zühdi Kâtibu's-Sarayı's-Sultânî hâmiden lillahi te'âlâ 'alâ ni'amihi müsalliyen 'alâ nebiyyehu Muhammedin ve alihi ecma'in. Nukûle min hattî's-şeyh satiren ba'de setra

(Resim 177-186)

Anlamı

: Birbirlerine neyi soruyorlar?.....

Allah-u Te'alâ'nın verdiği nimetlere hamdeden ve nebî Muhammed (s.a.v.)'in âline ve cümlesine salâvat getiren Şeyh'in satırlarını Sultanın Saray Kâtibi İsmail Zühdi karaladı.

Özellikleri

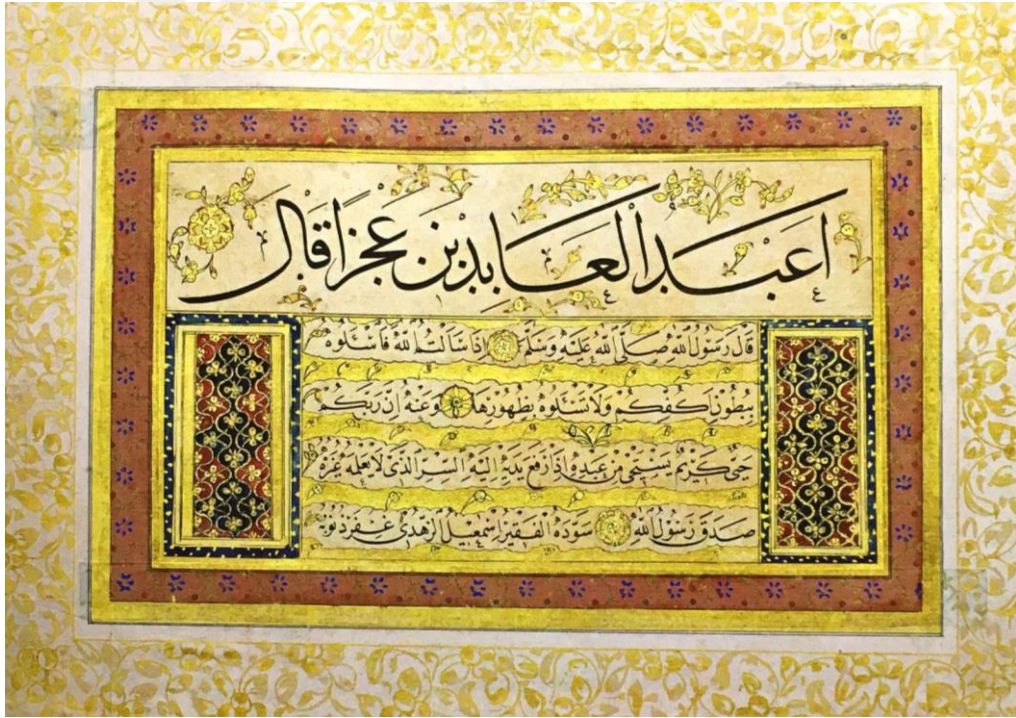
: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile her sayfasına en fazla sekiz satır nesih hattı ile Amme cüzü yazılmıştır. Sayfaların genelinde “nun” ve “ya” çanakları keşîdeli yazılmıştır. Bu durum bazı sayfalarda fazla kullanılmıştır. Ketebe sayfasında ise saray kâtibi olduğunu ve bu cüzü yazarken Şeyh'den naklettğini de zikretmiştir. Ser-levhası klasik üslupta tezhiplenmiştir. Sûre başları teehipsizdir. Sayfa kenarlarına altın cetvel çekilmiştir.

Ölçüleri

: 18,2 x 12,2 cm

Bulunduğu yer

: İÜ. Nadir Eserler Kütüphanesi / A-6765

Eser No: 107

Resim 187-Sülüs- Nesih Kıt'a

Eserin Adı

: Sülüs- Nesih Kıt'a

Tarihi

: Tespit edilemedi.

Metni

: *E'bedu'l 'âbid benî 'aczen kâle*

*Kâle resûlullah sallallâhu aleyhi ve selem izâ
seeltümüllâhu feselûhü bi bütûni eküffiküm ve la teselûhü
bi zuhûriha anhu inne rabbeküm hattâ kerîmun yestehî
min abdihi izâ refe'a yedeyhi ileyhi's-sırrı'l-lezi lâ
ya'lemehu ğayruhu sadaka resûlu'llâhi
Sevvedehu'l-fakiru İsmail ez-Zühhd igufira zünûbehu
(Resim-187)*

Anlamı

: İbadet edenlerin en ibadet edeni bile âcizdir.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah’tan bir şey istediğiniz zaman avuçlarınızın içi ile isteyin, ellerinizin tersi ile istemeyin.” Ve yine Hz. Peygamber: “Rabbimiz Hayy’dır Kerîm’dır. Kulu, O’ndan başkasının bilmediği sırları ellerini kaldırıp istediği zaman, o elleri boş çevirmekten hayâ eder.” buyurmuştur.

Karalayan İsmail Zühdi. Günahları affolsun.

Özellikleri

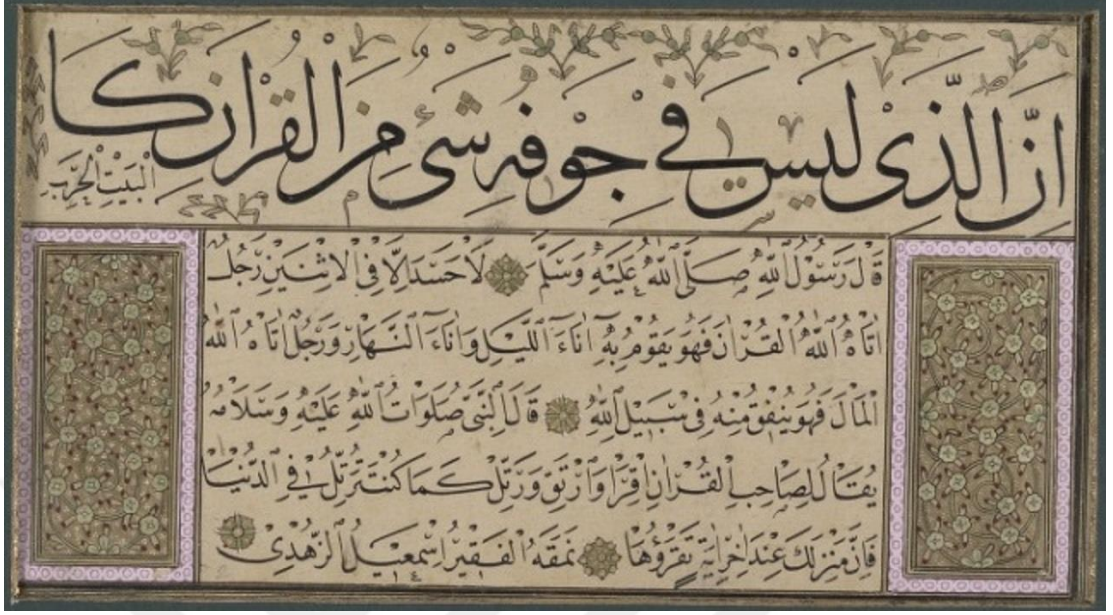
: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve dört satır nesih hattı ile yazılmıştır. Nesih yazının içerisinde bazı harfler özgürce kullanılmıştır. Özellikle aynı kelime içerisinde “boru kef” i iki defa ard arda kullanmak gibi...Çanaklı harflerin gâyeleri önceki yazılarından farklı olarak kalındır. Kenarlarına altın cetvel çekilerek koltuk kısımları ve beyne’s-sütûr klasik üslupta tezhiplenmiştir.

Ölçüleri

: 19,5 x 26 cm

Bulunduğu yer

: Kerem Kıyak Koleksiyonu

Resim 188-Sülüs- Nesih Kıt'a

- Eserin Adı** : Sülüs- Nesih Kıt'a
- Tarihi** : Tespit edilemedi.
- Metni** : *İnnellezî leyse fî cevfihi şey'un mine'l-kur'ânike'l-beyti'l-haribi*
Kâle resûlullâh sallallâhu aleyhi ve selem lâ cesede illa fil isneyni racülün âtâhüllâhü'l-kur'âne fehüve yekûmu bihi anâ el-leyli ve anâ en-nehâri ve racülün âtâhüllâhü'l-mâle fehüve yunfiku minhu fî sebîlillâh Kâle'n-nebiyyu salavâtullâhi aleyhi ve selâmuhu yükâlû li sâhibi'l kur'âni ikra' verteki ve rattil kemâ künte türettülü fî'd-dünya fe inne menzileke 'inde ahiratin tekrauha
Nemekahu'l fakir İsmail ez-Zühdi sene (Resim-188)

- Anlamı** : Kalbinde Kur'ân bulunmayan kimse harap bir ev gibidir. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Yalnız şu iki kişiye gıpta edilir. Biri Allah'ın kendisine verdiği

Kur’ân’la gece gündüz meşgul olan kimse ve diğeri Allah’ın kendisine verdiği malı Allah yolunda infak eden kimse.” Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kur’ân ehline (okuyana) oku ve yüksel! Dünyada okuduğun gibi tertil üzere/ağır ağır oku. Muhakkak senin menzilin okuduğun son ayetin yanındadır, denilir.”
Yazan İsmail Zühdî.

Özellikleri

: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve beş satır nesih hattı ile yazılmıştır. Sülüs satırın son kelimesi nesih hattıyla yazılarak bitirilmiştir. Tefrîşata fazla yer verilmemiştir. Kenarlarına altın cetvel çekilmiştir. Ayrıca İsmail Zühdî Efendi’nin özelliklerinden biri olan zerendûd noktalamalar, etrafına kontür çekilerek tamamlanmıştır. Koltuklar bahar dallarıyla tezhiplenmiştir.

Ölçüleri

: 32,5 x 40 cm

Bulunduğu yer

: Michigan Üniversitesi Kütüphanesi

Resim 189-Sülüs- Nesih Meşk

Eserin Adı : Sülüs- Nesih Meşk
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : Sübhanekâllahümme vebi hamdik vetebâre kesmük vete
'ala ceddük ve celle senâük vela ilâhe ğayrük
Münsicemin minhü ve mudtarimi levla'l-hevalemturik
dem'an alâ talalin vela erıkteli zikri'l-bani ve'l âlemi
fekeyfe tünkirü hubban bağdema şehidet bihi aleyke
Ketebehu İsmail ez-Zühdî (Resim-189)

Anlamı : Allah'ım! Sen eksik sıfatlardan pâk ve uzaksın. Seni daima böyle tenzih eder ve överim. Senin adın mübarektir. Varlığın her şeyden üstündür. Senden başka ilâh yoktur. Bir takım beyan ve işaretlerin hatırlanmasından dolayı sen de (gözyaşı) akıtmazdın. Onu sana gösterdikten sonra sevgiyi nasıl inkâr edersin? İsmail Zühdî yazdı.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile iki satır sülüs ve iki satır nesih hattı ile yazılmıştır. Sülüs hatlı metinler birbirinin devamıdır. Ketebe satırı da sol taraftadır. Kenarlarına altın cetvel çekilmiştir. Tezhip mevcut değildir.

Ölçüleri : 32,5 x 40 cm

Bulunduğu yer : Michigan Üniversitesi Kütüphanesi

Eser No: 110

Resim 190-Sülüs- Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs- Nesih Kıt'a

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni : *Tayyibun mehmâ âtânî min inneni edrîbânî ve ileyküm kadteşefe'nâbiküm mühlekî*

'an Osman radiyallahu anhü innehu izâ kâne vekâfe alâ kabrî bekî hattâ tebülle'l-hayâü fe kalbe lehu tezkürü'l-cennete ve'n-nâre fellâ tebkî ve tebkî min hâzâ fe kâle inne resûlullâhü sallallâhu aleyhi ve sellem kâle ille'l-kabre evvelü menzilin min menâzili'l-âhireti fein nahyâ minhu femâ be'dehu yessiru minhu feinnehu minhu fema ba'dehu eşedde minhu. Sevvedehu İsmail ez-Zühdi (Resim-190)

Anlamı

: Sizden bana ne gelirse güzeldir. Muhakkak ki ben beni anlıyorum. Sizden şefaata beklemem sonum oldu.

Hz. Osman (r.a.) bir kabrin üzerinde durduğu zaman sakalı ıslanıncaya kadar ağladı. Ona denildi: “Sen ağlamazdın, cennet ve cehennem hatırladığından dolayı mı ağladın?” (Hz. Osman) dediki; “Allah Resûlü şöyle dedi: Ben kabir ve ahiret menzillerinden önceki menzirim. Ondan kim kurtulursa sonraki menzil daha kolay olur. Ondan kim kurtulamazsa sonraki menzil daha zor olur.”

Karalayan İsmail Zühdi.

Özellikleri

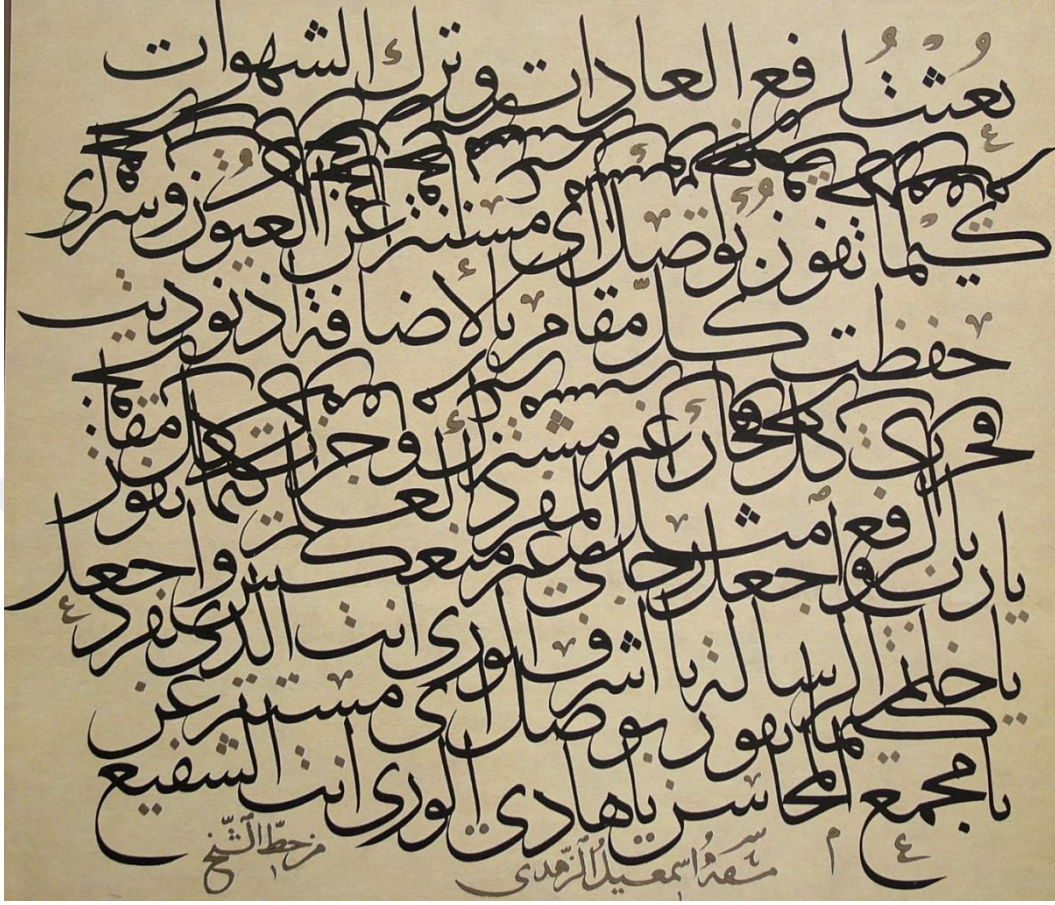
: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile iki satır sülüs ve dört satır nesih hattı ile yazılmıştır. Sülüs metinler birbirinin devamı niteliğindedir. Sülüs satırların son harfleri keşideli yazılarak satırlar arası ahenk sağlanmıştır. Harfler ve birleşimlerinin nispetleri gayet dengelidir. İç ve dış bordürler ile koltuk kısımları klasik üslupta tezhiplenmiştir.

Ölçüleri

: 31 x 37 cm

Bulunduğu yer

: Bali Müzayede - 21.12.2015

Resim 191-Sülüs Karalama

Eserin Adı : Sülüs Karalama

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni : Muhtelif sülüs harf ve kelimelerin çalışması

Meşekahu İsmail ez-Zühdî min hattı'ş-şeyh (Resim-191)

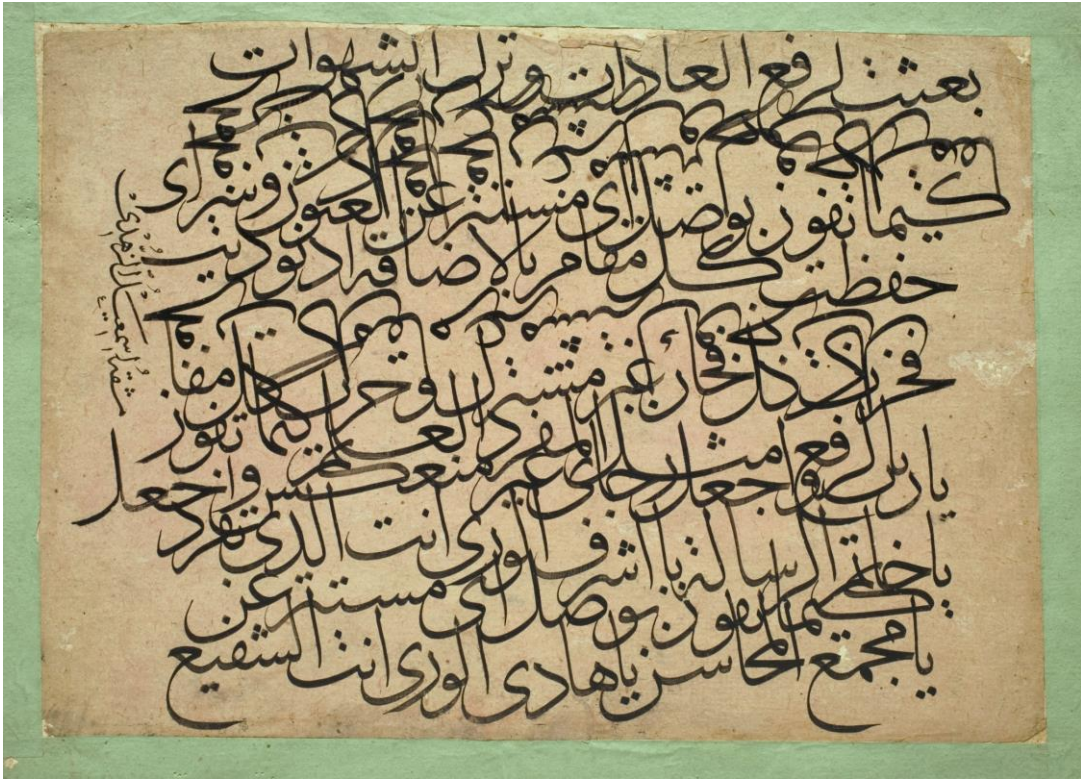
Anlamı : Şeyh' in hattını İsmail Zühdî meşk etti.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep kullanılarak sülüs hattı yazılmıştır. Harekeler, mühmel harfler, ketebe satırı ve diğer unsurlar İsmail Zühdî Efendi'ye has özelliklerden

olarak zerendûd yapılmıştır. Şeyh'in hattını naklen yazdığını da ketebe satırında zikretmiştir.

Ölçüleri : 24 x 27 cm
Bulunduğu yer : Mehmed Özçay Fotoğraf Arşivi / Türk Hat Sanatının Şaheserleri-Uğur DERMAN

Eser No: 112

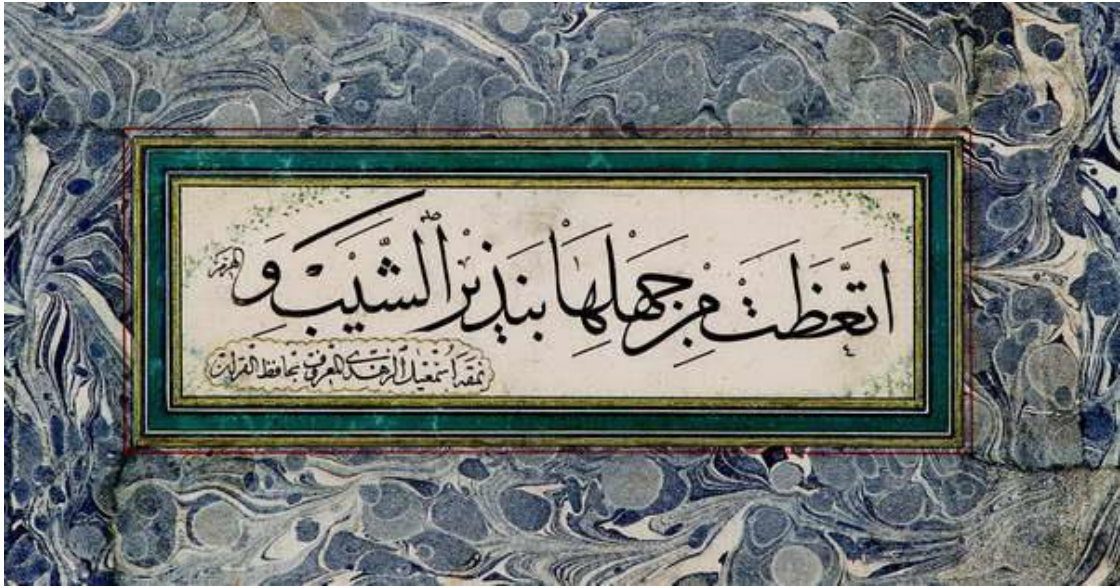

Resim-192-Sülüs Karalama

Eserin Adı : Sülüs Karalama
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : Muhtelif harf ve kelimelerin çalışması
Meşekahu İsmail ez-Zühdi (Resim-192)
Anlamı : Yazan İsmail Zühdi.

- Özellikleri** : Açık zemin üzerine siyah mürekkep kullanılarak sülüs hattı yazılmıştır. Muhtemelen daha önce naklen yazdığı Şeyh'e ait karalamanın tekrarıdır. Ketebesini sol tarafa yatay olarak yazılmıştır.
- Ölçüleri** : Tespit edilemedi.
- Bulunduğu yer** : TSMK- GY. 309-58

Eser No: 113

Resim 193-Sülüs Levha

- Eserin Adı** : Sülüs Levha / Arapça Şiir
- Tarihi** : Tespit edilemedi.
- Metni** : *Ette 'azet min cehlihâ benezîri 'ş-şeybe ve 'l-haram*
Nemekahu İsmail ez-Zühdi el-mağrûf bi hâfizi'l-Kur'ân
(Resim-193)

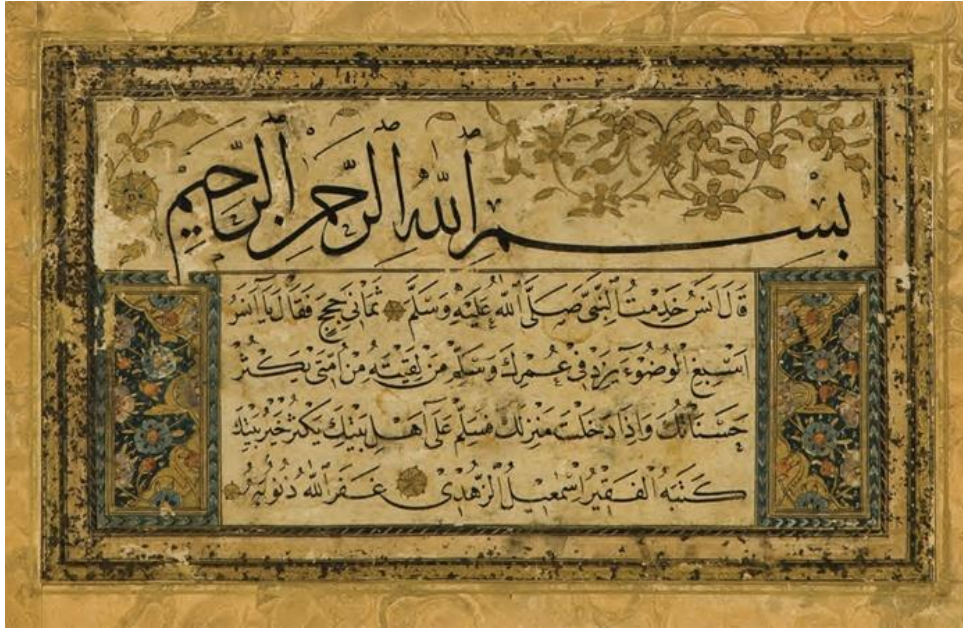
- Anlamı** : (Nefis) bana kötülüğü emretti. Yaşlılığım ve saçımın ağarmışlığına rağmen onun öğüdünü tutmadım ve görmezden geldim.
Kur'ân Hâfızı İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkeple sülüs hattı ile yazılmıştır. Sülüs satırın son kelimesi nesih hattıyla tamamlanmıştır ve "vav" harfinden nesih kelimeye geçiş müselsel olarak yazılmıştır. Bu durum Zühdi Efendi'nin yazıdaki farklı anlayışını göstermektedir. Etrafına altın cetvel çekilen yazının dış bordürüne ebrû yapıştırılarak tezyîn edilmiştir. Ketebe satırı etrafı da altınla tezhiplenmiştir.

Ölçüleri : 17 x 29 cm

Bulunduğu yer : Portakal Sanat Müzayede Emin Barın Koleksiyonu - Sonbahar 2008

Eser No: 114

Resim 194- Sülüs - Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs - Nesih Kıt'a

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni : Bismillâhirrahmânirrahîm

*Kâle enesü hadimtü'n-nebiyye sallallâhu aleyhi ve selem
semanî hacin fekâle ya Enesü esbîl vüzûe yezid fî 'ömrîke
ve sellim men lekıytehü min ümmeti yeksürü hasenatüke ve
iza dehalte menzileke fesellim 'alâ ehli beytike yeksürü
hayru beytike
Ketebehu'l-fakiru İsmail ez-Zühdî gaferallâhu zünûbehu
(Resim-194)*

Anlamı

: Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Enes (r.a.) şöyle demiştir: “Ben sekiz yaşındayken Hz. Peygamber (s.a.v.)’e hizmet etmeye başladım. Şöyle buyurdu: “Ey Enes! Güzel abdest al ki ömrün uzasın, ümmetinden karşılaştığım kimselere selam ver ki hasenâtın artsın ve evine girdiğin zaman ailene selam ver ki evinin hayrı/bereketi artsın.”

İsmail Zühdî yazdı. Allah onun günahlarını bağışlasın.

Özellikleri

: Açık zemin üzerine siyah mürekkeple bir satır sülüs ve dört satır nesih hattı ile yazılmıştır. Etrafına altın cetvel çekilmiştir. Koltuk kısımları ile sülüs satır klasik üslupta tezhiplenmiştir. Dış bordüre ise hafif battal ebru yapıştırılmıştır.

Ölçüleri

: 23 x 31 cm

Bulunduğu yer

: Portakal Sanat Müzayede Özel Koleksiyonlar

Eser No: 115

Resim 195- Sülüs Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs Kıt'a
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : *Kâle'n-Nebıyyü aleyhi's-selâm inne ricâlen yetehavve yetehavvedûne fî mâlillâhi bi gayri hakkın felehümü'n-nâru yevmi 'l-kıyameh*
Harrerehu'l-fakiru İsmail ez-Zühdî ğaferallahu zünûbehu ve settere 'uyûbehu (Resim-195)

Anlamı : Haksız yere Allah'ın malını (devlet malını) zimmetine geçiren bir kısım insanlar için kıyamet gününde ateş vardır.
İsmail Zühdî yazdı. Allah günahlarını bağışlasın ve kusurlarını örtsün.

Özellikleri : Açık zemin üzerine kırmızı mürekkep ile sülüs hattı yazılmıştır. İkinci satırın son kelimeleri nesih hattıyla mâil yazılıp sayfa dışına taşırılmıştır. Etrafına altın cetvel çekilen yazının dış bordürüne ebrû yapıştırılmıştır.

Ölçüleri : 17,5 x 25,5 cm

Bulunduğu yer : Portakal Sanat Müzayede Özel Koleksiyonları

Eser No: 116

Resim 196-Sülüs-Nesih Kıt'a (a)

Resim 197-Sülüs-Nesih Kıt'a (b)

Eserin Adı	: Sülüs-Nesih İki Kıt'a
Tarihi	: Tespit edilemedi.
Metni	: Keenneme 'l-lü 'lüü 'l-meknûnü fî-sadeîfîn Min mâ 'diney mantıkın minhü ve mübtesemi Lâ tıybe ya 'dilü türben zamme a 'zumehû Tûbâlî munteşıkın minhü ve mültesimin Ebâne mevlidühü an tîbı unsurihi Yâ tıybe mübtedein minhü ve muhtetemi Yevmün teferreseîfîhi 'l-fürstüenne hüümü Kadünzirû bi hulûli 'l-bü 'si ve 'n-nikamı Ve bâte eyvân üKısrâ vehve münsadi 'un Kaşemli ashabı Kısra gayre mülteimi Ve 'n-nâru hâmidetü 'l-enfâsimin esefîn Ve 'n-nehru aleyhi ve 'n-nehrus âhi 'l-ayni minsedemi

Ve sâesâvete en gâdatbu hayretühâ
Ve rüdde vâridühâbi 'l-gayzl hînezamî
Meşekahü İsmail ez-Zühdi (Resim-196, 197)

Anlamı

: O'nun tebessümünden ve konuşmasındandır sanki;
Sedefte saklı inci, İnciler hep sedefte saklı...
O'nun toprağının kokusundan daha güzel var mı koku?
Ne mutlu o kişiye ki koklamış, öpmüş ola o toprağı!
Doğuşu açıklar bize her yönden her açıdan O'nu.
Başlangıcı da iyi O'nun, sonu da... Hoştur doğuşu ve batışı...
O doğum günü ki, iyi farkına vardı İran, indiğinin
Kendisi için korku, kendisi için ceza, kendisine cehennem
âzabı...
Göçtü, darmadağın oldu Kısra'nın saray duvarları o gece.
Devleti de, bu duvardan başlayarak yarıldı, çatladı ve
dağıldı...
Son nefesini verdi, korkudan mecûsimeş'alesi..
Ve Yahudi nehri, bilinmeyen bir yere alıp gitti, dert yuvası
başını...
Ve sapık Save halkı, her günkü gibi su aldıkları göle
gittiklerinde;
Bu da nesi? Kurumuş kül olmuş! Elleri boş döndüler.
Kızgın kudurmuş ve çatlamış dudakları...
Yazan İsmail Zühdi.

Özellikleri

: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile dört satır sülüs ve dört satır nesih hattı ile Kaside-i Bürde'den beyitler yazılmıştır. Sülüs satırlara nesih satırlarla devam edilmiştir. Ketebe satırı da sol taraftaki tezhipsiz koltuk kısmına yazılmıştır. Etrafına altın cetvel çekilen yazıların

iç bordürüne kumlu, dış bordürüne ise battal ebrû yapıştırılmıştır.

Ölçüleri : 41 x 39 cm

Bulunduğu yer : Portakal Sanat Müzayede Şevket Rado Koleksiyonu – İlkbahar 2008

Eser No: 117

Resim-198-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a

Tarihi : 18. yy sonu

Metni : *Kâde'l-fakru en yekûne küfran*

Îlâle rasûlullâhi sallallâhu aleyhive sellem lenyuneccî ehadekûm amelehu kıyle ve lâ ente yâ Resûlallâhi. Îlâle velâ ene illâ en yeteğammedeniyallâhu bi fadlihî ve

*rAhmedihî kâle'n-nebiyyü sallallâhu'aleyhi ve vesellem
ezîbüet ameküm bi zikrillâh allâhümme salli ve sellim 'alâ
eşrafi 'l-halki Muhammedin ve âlihî ecma'in.*

Nemekahu 'l-fakiru İsmâîl ez-Zühdi (Resim-198)

Anlamı

: Fakirlik neredeyse küfür (kâfirlik) olacaktı.

Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Sizden hiç birinizi ameli kurtaramaz.” Ey Allah’ın Resûlü, sizi de mi kurtaramaz denildi. Hz.Peygamber şöyle buyurdu: “Evet, Allâh-u Teâlâ beni fazlı ve rAhmediyle muhafaza buyurmadıkça amelim beni de kurtaramaz.” Allah’ın elçisi (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Yemeğinizi Allah’ın zikri ile eritin. ”Ey Allahım! Yaratılmışların en şereflişi Muhammed’e ve bütün ailesine salât ve selâm eyle.

İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri

: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve beş satır nesih hattı ile yazılmıştır. Etrafına altın cetvel çekilen yazının koltukları klasik üslupta tezhiplenmiştir. Dış bordürüne ise çiçekli ebrû yapıştırılmıştır.

Ölçüleri

: 19 x 26,4 cm

Bulunduğu yer

: SSM Hat Koleksiyonu

Resim 199-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni :.....fî azelî,

Ve 'ş-şeybü eb 'adü fî nushin ani 't-tûhemi.

Fe inne emmâreti bi 's-sûime 't-teâzet

Min cehlihâ bi nezîri.....

Vahşe'd-desâise min cû 'in ve min şibe'in

Fe rubbe mahmasatin şerrun mine 't-tuhâmi

Ve 'stefrigi 'd-dem 'a min aynin kadi 'm teleet

Mine 'l-mehârimi ve 'l-zim himyete 'n-nedemi

Ve halifi..... (Resim-199)

Anlamı :Yaşlı adama, ağarmış saça, utanmadan; “yalan söylüyorsun” dedim. Oysa ağaran saçın beyazlığı nasıl inkâr edilebilir?
Günaha batık nefis, öğüt mü dinler?
Kendi karanlığına gömülmüş ak saç, nasıl ışıtsın bu karanlığı?
Açlığın ve tokluğun hilelerinden koru kendini.
Evet, açlığın da... Çok açlık, tokluktan da zararlı.
Gözünden yaşlar boşalt ki, ne haramlar doldurmuştun vaktiyle.
Ve sığın tövbe gölgelerine, odur en serin hurma altı.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile iki satır sülüs iki satır nesih hattı ile Kaside-i Bürde'den beyitler yazılmıştır. Birinci sıradaki sülüs satırın devamı hemen altındaki nesih satırlardır. Sonra yine sülüsle devam edilmiştir. Ayrıca diğer eserlerdeki ketebe satırından farklı olarak burada "abduhu İsmail Zühdi" ifadesi kullanılmıştır. Etrafına altın cetvel çekilen yazının beyne's-sütûr ve koltuk kısımları tezhiplidir.

Ölçüleri : 23,6 x 17,1 cm

Bulunduğu yer : SK Süleymaniye Koleksiyonu

Resim 200-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı

: Sülüs- Nesih Kıt'a

Tarihi

: Tespit edilemedi.

Metni

: Bismillâhirrahmânirrahîm

*Kâle enesü hadimtü'n-nebiyye sallallâhu aleyhi ve sellem
semanî hacicin fekâle ya Enesü esbîl vüzûe yezid fî ömrike
ve sellim men lekıytehü min ümmeti yeksürü hasenatüke
ve izâdehalte menzileke fesellim alâ ehli beytike yeksürü
hayru beytike kâle resûlullah sallallâhu aleyhi ve
sellemisteşirü zevi'l-'ukuli terşüdü velâ te'suuhüm
fetendemuu*

*Ketebehu'l-fakiru İsmail ez-Zühdi gaferallâhu zünûbehu
(Resim-200)*

Anlamı

: Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

Enes (r.a.) şöyle demiştir: Hz.Peygamber (s.a.v.)'e hizmet etmeye başladım. Şöyle buyurdu: “Ey Enes! Güzel abdest al ki ömrün uzasın, ümmetimden karşılaştığım kimselere selam ver ki hasenâtın artsın ve evine girdiğin zaman ailene selam ver ki evinin hayrı/bereketi artsın.” Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Aklı başında biri ile istişare eden doğruyu bulur, istişare etmeyen pişman olur.”

İsmail Zühdfî yazdı. Allah onun günahlarını bağışlasın.

Özellikleri

: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülûs ve beş satır nesih hattı ile yazılmıştır. Etrafına altın cetvel çekilmiş olan yazıda Zühdfî Efendi'nin yazma özelliklerinden olan zerendûd noktalama işaretleri de ayrıca dikkat çekmektedir.

Ölçüleri

: 20 x 27,7 cm

Bulunduğu yer

: TSMK GY-309/51

Resim 201- Sülüs- Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs- Nesih Kıt'a

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni : *Veveffir 'ale'l-cismi'd-dimâe feinnehâ*

*Kâle resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem lâ tesubbû
ashâbî felev enne ehadekum enfeka misle uhudin zeheben
mâ belega müdde ecedihim velâ nasîfehu ve 'anhu
sibâbu'l-mü'mini fesûkun ve kütâluhu küfrün*

*Ketebehü'l-fakirü İsmail ez-Zühdi ğufira zünubehu âmîn
(Resim-201)*

Anlamı : Bedeni kan ile doldur.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ashabıma hakaret etmeyiniz. Sizden birisi Uhud Dağı kadar altın infak etse onlardan birinin infak etmiş olduğu bir müd veya yarım müddeye ulaşamaz.” Ve yine Resûlullah (s.a.v.):

“Müslümana sövmek fasıklık, onu öldürmek küfürdür.”
buyurmuştur.

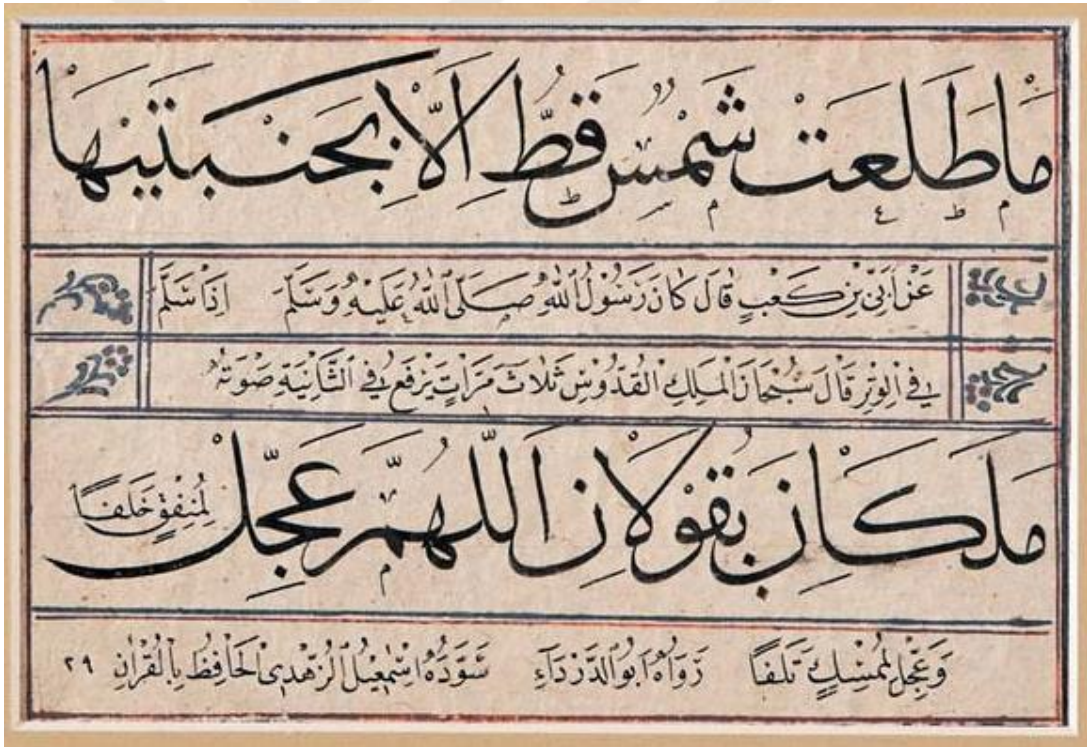
İsmail Zühdi yazdı. Allah onun günahları bağışlansın.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve dört satır nesih hattı ile yazılmıştır. Etrafına altın cetvel çekilmiş olup koltuklar tezhiplidir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer : Özel koleksiyon

Eser No: 121

Resim 202- Sülüs- Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs- Nesih Kıt'a

Tarihi : Tespit edilemedi.

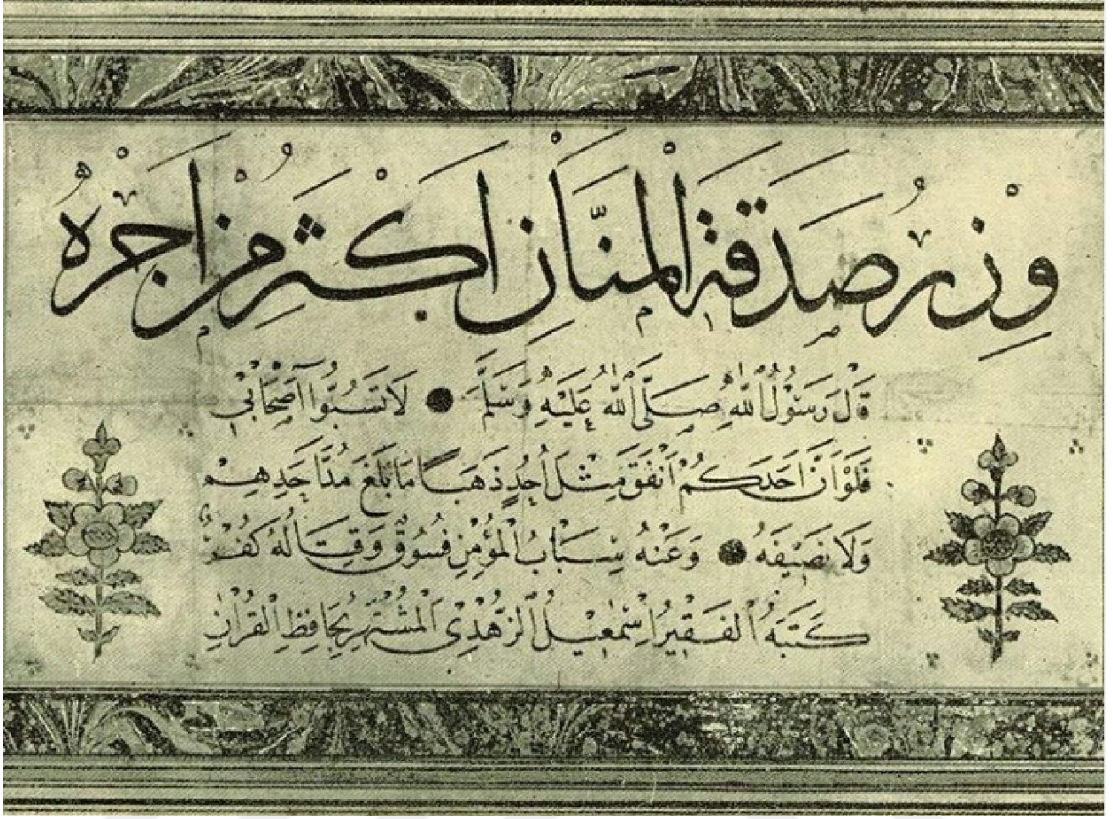
Metni : *Matala'at şemsun kattı illâ bicenebteyhâ melekein
yukvel inne allahümme 'accil limunfikin halefen
'an Übey bin Ka'ab kale kane resulullah sallallahu aleyhi
ve sellem izâ selleme fi'l-vitri kâle sübhâne'l-meliki'l-
kuddûsi selâse merratin yerfe'u fi's-sâniyeti savtehu ve
accil limümsikin telefen revâhu ebu'd-derdâ
Sevvedehu İsmail ez-Zühdî'l-hâfizü bi'l-Kur'ân
(Resim-202)*

Anlamı : Güneş yalnızca onun yanında doğdu.
İki melek şöyle der: “Allah'ım! İnfâk edene daha çok mal,
cimriye de zarar/ziyan ver.”
Übey b. Ka'b'ın rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.v.)
vitir namazını kıldıktan sonra üç kere “Sübhane'l-meliki'l-
kuddûsi” tesbihini söylerdi, ikincisinde sesini yükseltirdi.
İsmail Zühdî karaladı.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile iki satır sülüs ve
üç satır nesih hattı ile yazılmıştır. Sülüs hatlar birbirinin
devamı olarak yazılmıştır. İkinci satırdaki sülüs yazının
son kelimesi nesihle yazılmıştır ve aşağıya doğru devam
etmektedir. Etrafına cetvel çekilip koltuklar süslenmiştir.

Ölçüleri : 20 x 25 cm

Bulunduğu yer : Portakal Müzayede – 13.12.2009

Resim 203-Sülüs- Nesih Kıt'a

Eserin Adı

: Sülüs- Nesih Kıt'a

Tarihi

: Tespit edilemedi.

Metni

: *Vizru sadakâtihi 'l-mennâni ekserü min ecrihi*

Kale resulullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem la tesübbü eshâbî felev enne ehadekü'm enfaka misle uhudin zeheben ma bellekha müdde ehadihim ve la nasifehü ve 'anhu sibâbu 'l-mu'ini füsügun ve kütâlühü küfrün.

Ketebehu 'l-fakîru İsmail ez-Zühdiyyü 'l-müştehirü bi hâfizü 'l-kur'ân (Resim-203)

Anlamı

: Cömertin (mennân) sadakasının yükü, sadakanın karşılığından daha çoktur.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ashabıma hakaret etmeyiniz. Sizden birisi Uhud Dağı kadar altın infak etse onlardan birinin infak etmiş olduğu bir müd veya yarım müdde ulaşamaz.” Ve yine Resûlullah (s.a.v.): “Müslümana sövmek fasıklık, onu öldürmek küfürdür.” buyurmuştur.

Kur’ân Hâfızı İsmail Zühdi yazdı.

Özellikleri

: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs ve dört satır nesih hattı ile yazılmıştır. Dikey harflerin anatomileri önceki yazılara göre daha olgundur. Etrafına altın cetvel çekilmiş olup, cetveller arasına ebrû yapııştırılmıştır. Koltuk kısımları ise stilize çiçeklerle tezhiplenmiştir.

Ölçüleri

: Tespit edilemedi.

Bulunduğu yer

: 50 San’at Sever Serisi – A. Süheyl ÜNVER / Feyhaman Duran Koleksiyonu

Eserin Adı : Sülüs Meşk Murakkâsı
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : *Rabbi yessir velâ tu'assir rabbi temmim bi'l-hayr*
Harfler, Ba meşki, Cim meşki
İsmail Zühdi. (Resim-204)

Anlamı : Rabbim zorlaştırma, kolaylaştır. Hayırlısıyla tamamına erdir. İsmail Zühdi.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile altı satır sülüs hattı ile yazılmıştır. Etrafına altın cetvel çekilerek tamamlanmıştır.

Ölçüleri : 20 x 35 cm

Bulunduğu yer : İrfan Dağdelen Koleksiyonu

Eser No: 124

Resim 205-Sülüs- Nesih Hilye-i Şerîf

Eserin Adı	: Sülüs- Nesih Hilye-i Şerîf
Tarihi	: Tespit edilemedi.
Metni	: <i>Bismillâhirrahmânirrahîm</i> <i>Ebu Bekir (r.a.), Ömer (r.a.), Osman (r.a.) ve Ali (r.a.)</i> <i>Vemâ erselnâke illâ rAhmedenli'l- 'âlemîn</i>

Levlâke levlâke vema halakte'l-eflâk

'An Ali radiyallâhu Te'alâ anhu... **(Resim-205)**

Anlamı

: Hz Ali (r.a.)'den rivayet edilmiş Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ait özellikleri anlatan Hadîs-i Şerîf ve 'Sen olmasaydın ben kainâtı yaratmazdım." hadîs-i Kutsî yazılmıştır. Beraberinde sülûs hattıyla besmele ile beraber Enbiyâ Sûresi 21/107. âyet-i kerîme "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rAhmed olarak gönderdik." yazılmıştır. Hadîs-i Kutsî'nin köşelerinde ise dört halifenin isimleri mevcuttur.

Özellikleri

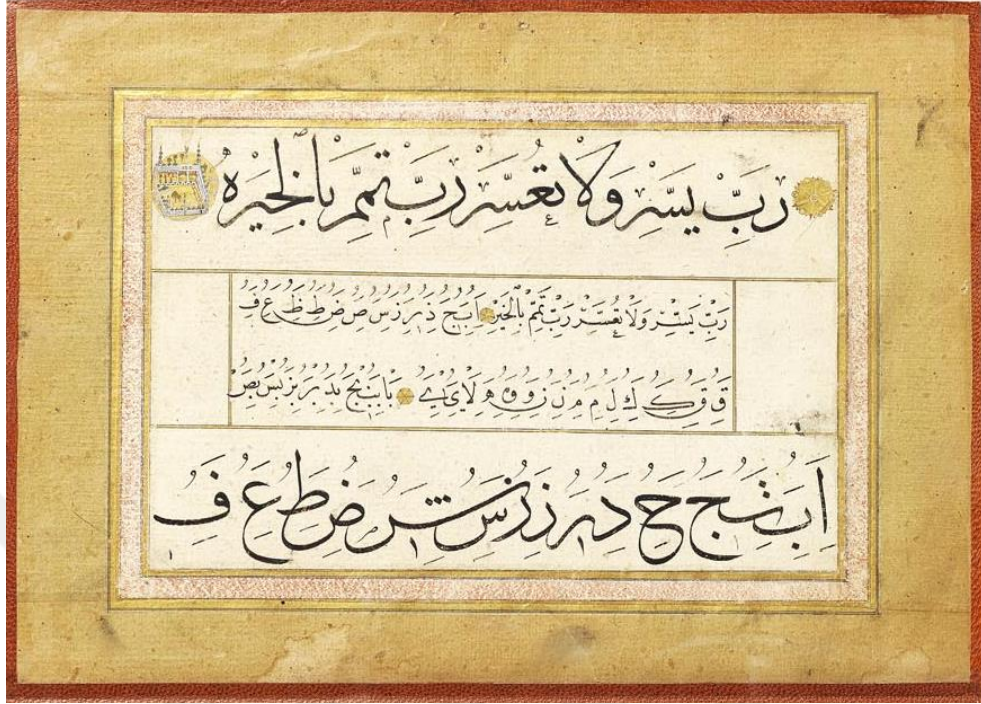
: Ahşap zemine yapıştırılan koyu kâğıt üzerine siyah mürekkep ile klasik formda yazılan Hilye-i Şerîf'nin iç kısımlarına ve taç kısmına klasik tezhip yapılmıştır. Muhtemelen sülûs yazılar ahşap zemine, nesih yazılar ise kâğıda yazılıp yapıştırılmıştır. Bundan dolayı sülûs yazıların bünyeleri Zühdî Efendi'nin üslubunu tam olarak yansıtmamaktadır. Ketebesı mevcut değildir.

Ölçüleri

: 99,5 x 40 cm

Bulunduğu yer

: Alif Art Müzayede – 08.03.2015

Resim 206-Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (a)

Resim 207-Sülüs-Nesih Meşk Murakkâsı (b)

Eserin Adı : Sülüs - Nesih Meşk Murakkâsı
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : *Rabbi yessir vela tu'assir rabbi temim bi'l-hayr.*
Harfler, Sülüs "Ba" meşkinin yarısına kadar, Nesih "Ba" meşkinden "Cim" meşkinin yarısına kadar yazılmıştır.
(Resim-206/207)

Anlamı : Rabbim zorlaştırma, kolaylaştır. Hayırlısıyla tamamına erdir.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile dört satır sülüs hattı ve dört satır nesih hattı ile yazılmıştır. Etrafına altın cetvel çekmiştir. Koltuklar sâdedir ve ketebesi mevcut değildir.

Ölçüleri : 19 x 28 cm
Bulunduğu yer : Alif Art Müzyede – 19.12.2012

Eser No: 126

Resim 208-Sülüs-Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs – Nesih Kıt’a

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni : *Kemüştâki nü’mi küllemâ zükiret*

Kâle resulullâh salavâtullâhi aleyhi ve selâmühü men hafeze ale's-salâti'l-hamsi bi kıyâmihâ ve rukû'ihâ ve sücûdihâ ve yu'rifu ennehâ hakkullâhu te'alâ harremallâhu cesedehu ale'n-nâri kâle resulullâh sallallâhu aleyhi ve sellem 'accilû bi's-salâti kable'l-mevt. (Resim-208)

Anlamı : Özlemiş gibiyiz. Her hatırlandığında ömrümüz artırılıyor.

Resulullâh (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Kimki beş vakit namaza kıyamıyla, rükûsuyla, secdesiyle devam eder ve onun Allah u Teâla’nın hakkı olduğunu bilirse, Allah onun cesedini cehenneme haram kılar.”

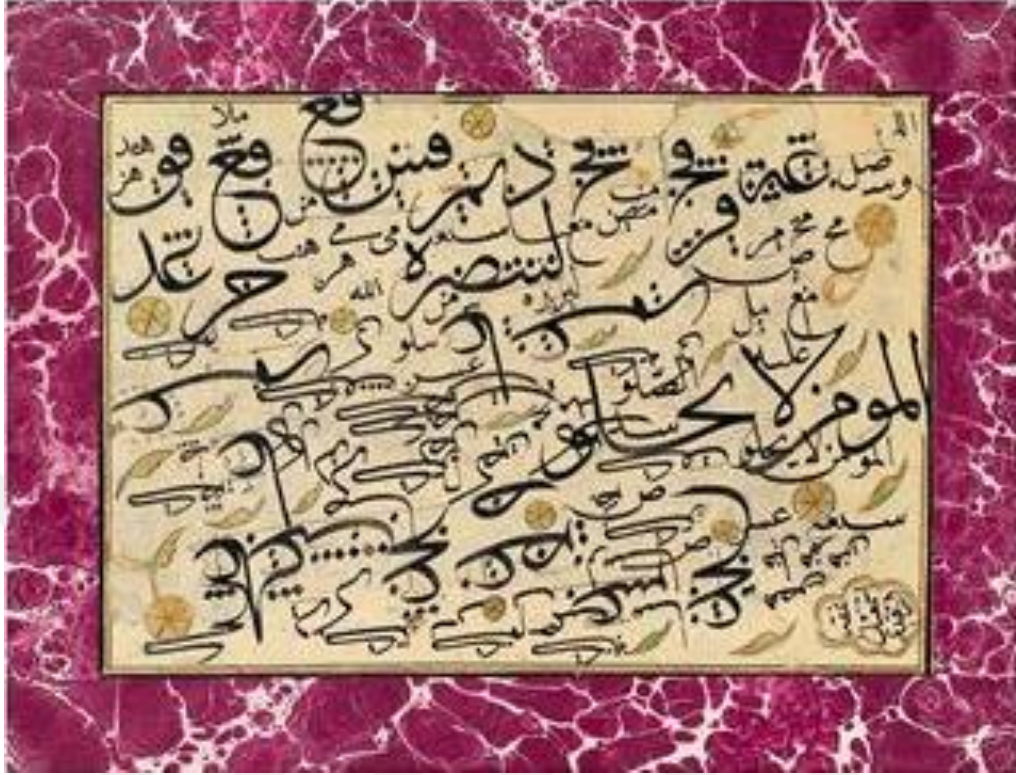
Resulullâh (s.a.v.) şöyle buyurdu: " Ölüm gelmeden namazda acele ediniz."

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile bir satır sülüs hattı ve dört satır nesih hattı ile yazılmıştır. Tefrîşat olarak çok sadedir. Nesih hattı içerisinde “nun, kaf ve lam” harflerinin çanakları keşîdelidir. Etrafına altın cetveller çekilmiştir. Koltukları klasik üslupta tezhiplenmiş olup, dış bordüre ise kumlu ebrû yapıştırılmıştır. Ketebesizdir.

Ölçüleri : 14,5 x 22,5 cm

Bulunduğu yer : Alif Art Müzayede – 19.12.2016

Eser No: 127

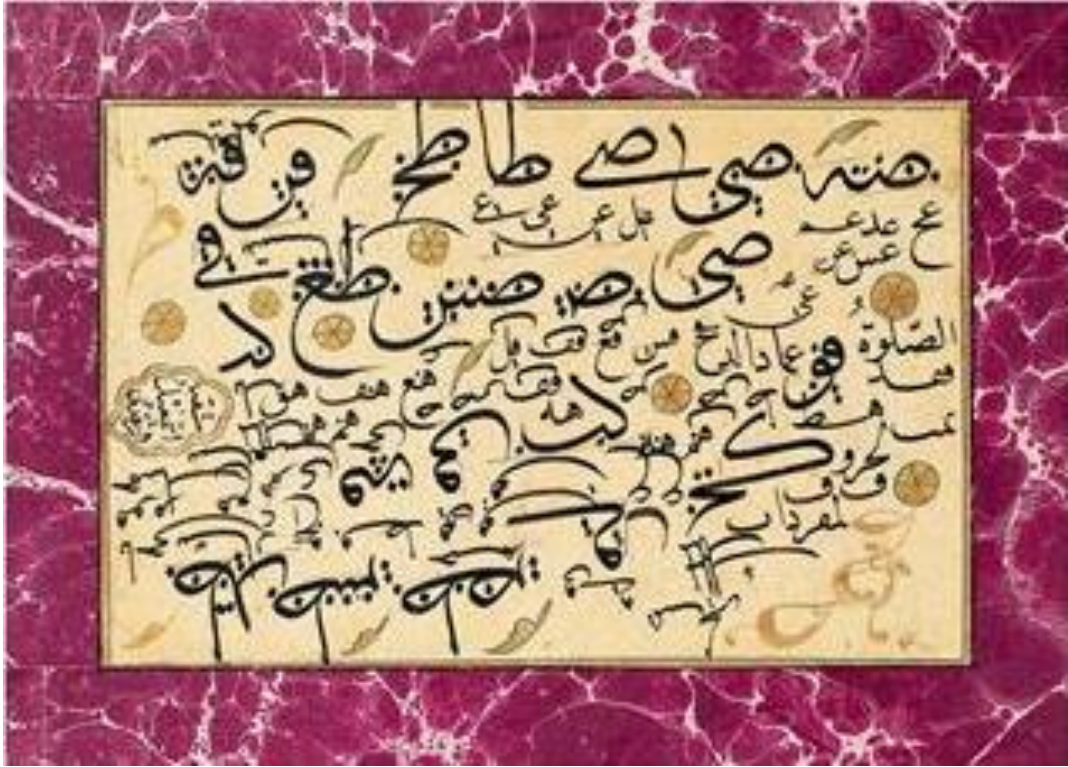
Resim 209-Sülüs-Nesih Karalama

- Eserin Adı** : Sülüs – Nesih Karalama
- Tarihi** : Tespit edilemedi.
- Metni** : *Muhtelif harflerin ve birleşmelerinin karalaması*
Nemekahu İsmail ez-Zühdi (Resim-209)
- Anlamı** : Yazan İsmail Zühdi.
- Özellikleri** : Açık zemin üzerine siyah mürekkep sülüs ve nesih hattı ile harflerin çalışması yazılmıştır. Yazı, duraklar ve rûmî motifleri ile tezyîn edilmiştir. Etrafına da altın cetvel çekilmiştir. Dış bordüre battal ebrû yapıştırılmıştır. Ketebesi sağ alt köşeye yatay bir şekilde yazılmıştır. Ketebe satırının etrafı da altınla tezhiplenmiştir. Zühdi Efendi, karalama tarzı eserler verdiğinde ketebe satırını

belli etmek için genelde tezhipleri için bu eserde de bu durum sözkonusudur.

Ölçüleri : 17 x 22 cm
Bulunduğu yer : Alif Art Müzayede – 18.12.2016

Eser No: 128

Resim 210-Sülüs-Nesih Karalama

Eserin Adı : Sülüs – Nesih Karalama
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : *Muhtelif harflerin ve birleşmelerinin karalaması*
Meşekahu İsmail ez-Zühdi (Resim-210)

Anlamı : Meşkeden İsmail Zühdi
Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep sülüs ve nesih hattı ile harflerin çalışması yazılmıştır. Yazı, duraklar ve rûmî

motifleri ile tezyîn edilmiştir. Etrafına da altın cetvel çekilmiştir. Dış bordüre ise battal ebrû yapıştırılmıştır. Ketebesi sol tarafa yatay bir şekilde yazılmıştır. Ketebe satırının etrafı da altınla tezhiplenmiştir.

Ölçüleri : 17 x 22 cm
Bulunduğu yer : Alif Art Müzayede – 18.12.2016

Eser No: 129

Resim 211-Sülüs-Nesih Karalama

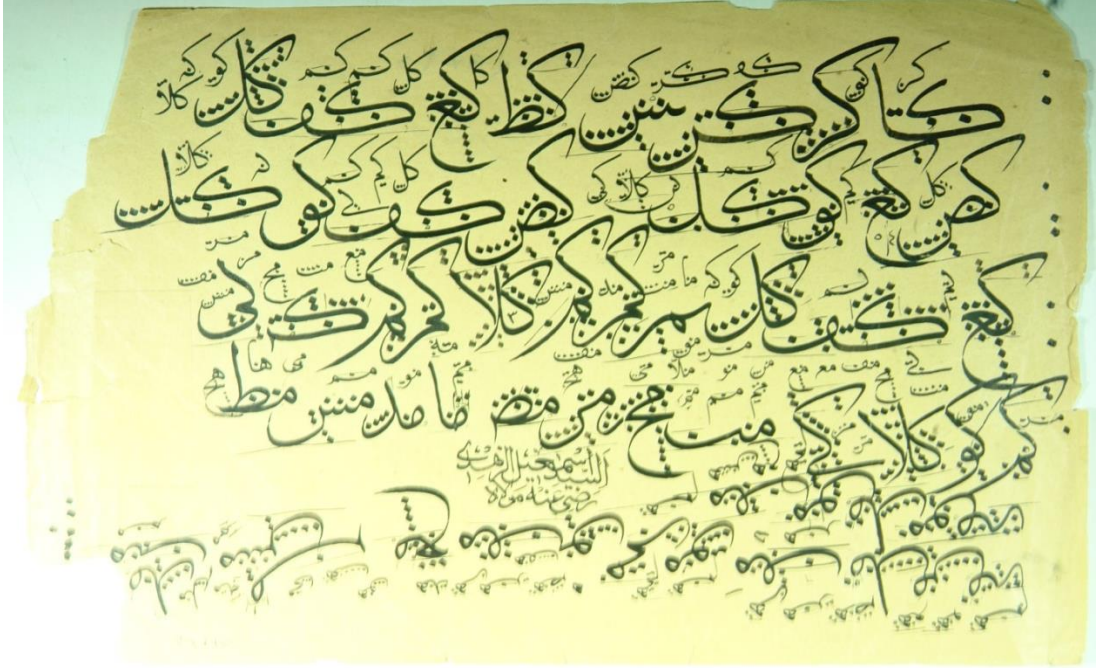
Eserin Adı : Sülüs – Nesih Karalama
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : *Muhtelif harflerin ve birleşmelerinin karalaması*
(Resim-211)

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep sülüs ve nesih hattı ile harflerin çalışması yazılmıştır. Satır araları duraklarla tezhiplenmiştir. Etrafına altın cetvel çekilerek su yolu ayrıca renklendirilmiştir. Dış bordüre ise gel-git ebrûsu yapıştırılmıştır. Ketebesi, sol tarafta karalama arasına isminin yarısı yazılacak şekilde ifade edilmiştir.

Ölçüleri : 27 x 31 cm

Bulunduğu yer : Alif Art Müzayede – 10.03.2013

Eser No: 130

Resim 212-Sülüs-Nesih Karalama

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Karalama

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni : *Mim ve Kef harflerinin sülüs ve nesih hattı ile karalama olarak çalışılması*

es-Seyyid İsmail Zühdi radiya anhu Mevla (Resim-212)

Anlamı	: İsmail Zühdi'den Mevlâ râzı olsun.
Özellikleri	: Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile yazı çalışması yapılmıştır. İmzası mevcuttur. Diğer imzalardan farklı olarak isminden önce “es-Seyyid” ifadesini kullanmıştır. Tarihsiz olan bu eserde tezhip mevcut değildir.
Ölçüleri	: Tespit edilemedi.
Bulunduğu yer	: Bağdat Müzesi / Irak

Eser No: 131

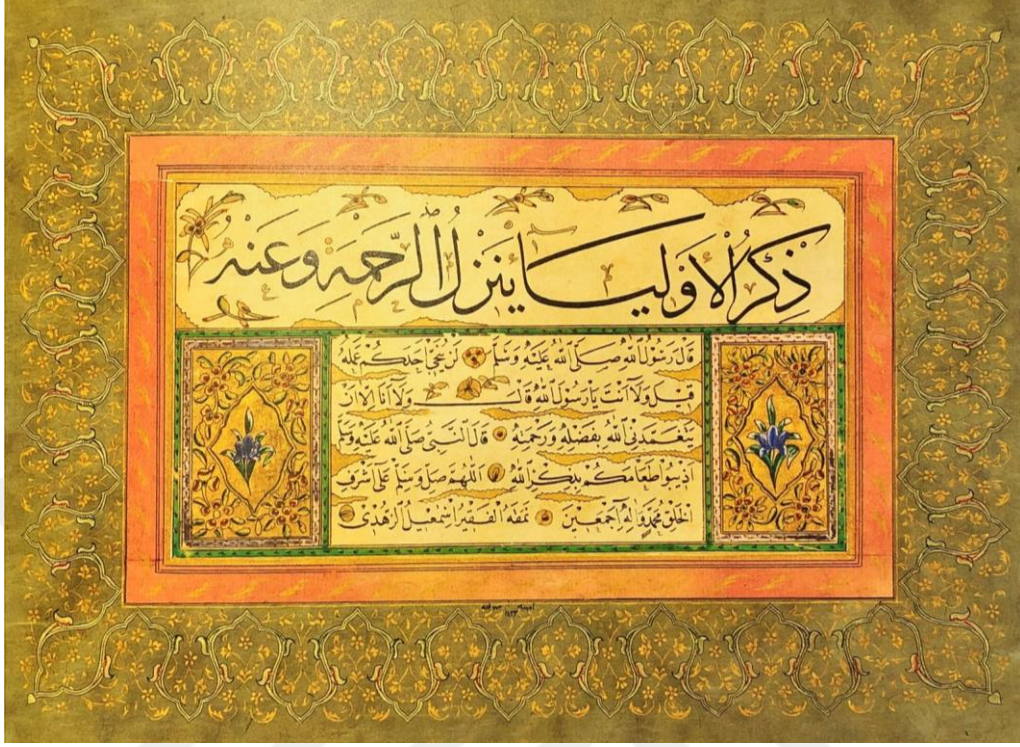
Resim 213-Sülüs Levha

Eserin Adı : Sülüs Cezerî Tefsiri'nin Mukaddimesi
Tarihi : Tespit edilemedi.
Metni : *Yekûlû râcî 'afvi rabbi sâmi'i Muhammedü'b-nû'l-Cezerî's-Şâfi'î elhamdulillâhi ve sallallahu 'alâ nebiyyihü ve Mustafâhu Muhammedin ve 'âlihi ve sahbihi ve mukri'l-Kur'âne me' muhibbihi ve be'ad en hâzihi mukaddimehu fîmâ 'alâ kârîhi en ya'lemeh iz vâcibun 'aleyhimu muhattemun kable's-şurû'i evvelen evvelâ en... Meşekahu İsmail ez-Zühdî (Resim-213)*

Anlamı : İşitici Rabb'inin affını uman Şafiî (mezhebine mensup) Cezerî'nin oğlu Muhammed der (ki): “Hamd, Allah'a mahsustur. Allah'ın rAhmedi, Nebî'si ve Mustafa'sı (olan), Muhammed (s.a.v.)'e, âl ve ashâbına; Kur'ân'ı (veya Kur'ân okutucusunu) sevenlerle birlikte Kur'ân öğrencilerine olsun. (Besmele, Hamdele ve Salveleden) sonra şu (risâle) Kur'ân okuyucusunun bilmesi gereken bir mukaddimedir. Çünkü Kur'ân okuyanlar(ın okumaya) başlamadan önce (şunları) bilmeleri gereklidir: Yazan İsmail Zühdî.

Özellikleri : Açık zemin üzerine siyah mürekkep ile altı satır sülüs hattı ile yazılmıştır. Yazının kenarındaki suyolu ebrûludur. Dış bordür ise halkâr tekniği ile tezhiplenmiştir. Tarih ve imza mevcut değildir.

Ölçüleri : Tespit edilemedi.
Bulunduğu yer : İbrahim Hakkı Yiğit Koleksiyonu

Resim 214-Sülüs Nesih Kıt'a

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a

Tarihi : Tespit edilemedi.

Metni : Zikrü'l evliyâ yenzilü'r-rahmeti ve anhu

Kâle Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem len yünecciyehadeküm amelühü kâle ve lâ ente ya Resulullâhi kâle velâ ene illâ enyetegammedniyallâhu bi fadlihi ve rahmetihi. Kâle'n-nebiyyü sallallâhu aleyhi ve sellem ezîbu teâmekum bi zikrillahi. Allahumme salli ve sellim alâ eşrefi'l-halkı Muhammedin ve âlihi ecmain. Nemekahu'l-fakir İsmail ez-Zühdi

Anlamı : Evliyânın zikri ile rahmet iner.

Resûlallah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hiç kimse ameli ile kurtuluşa eremez.” Sen de mi Ya Resûlallah denildi:

“Evet, ben de, ancak Rabbim beni fazlına ve rahmetine gark etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Yemeğinizi Allah’ın zikri ile eritin.” Allah’ım! Yaratılmışların en şereflişi Muhammed (s.a.v.)’e ve tüm âline salât ve selam olsun.

Yazan İsmail Zühdî.

Özellikleri

: Açık renk zemin üzerine siyah mürekkeple bir satır sülüs ve beş nesih hattı ile yazılmıştır. Beyne’s-sütur, koltuklar ve dış pervaz tezhiplidir. İsmail Zühdî Efendi’ye ait özellikler zerendud yazılar burada da mühmel harfler ve tefrişat unsurlarına uygulanarak etrafı tahrirlenmiştir.

Ölçüleri

: 27,5x36 cm

Bulunduğu yer

: T.C. Cumhurbaşkanlığı Özel Koleksiyonu

6. GENEL DEĞERLENDİRME

Bu bölümde; İsmail Zühdi Efendi'nin hayatı ve sanat eserlerine yönelik yapmış olduğumuz araştırmalar, gözlemler ve karşılaştırmalar çerçevesinde bu eserlerdeki *formlar, yazı çeşitleri, istif düzenleri, harf anatomileri, hareketler, mühmel harfler, yazı ve zemin tezyînatı, malzeme, teknik ve ölçüler* gibi alt başlıklar halinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Kullandığımız eserler için kütüphane, müze, koleksiyoner ve müzâye şirketleri olarak; *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Michigan Üniversitesi Kütüphanesi, Bağdat Müzesi, Antalya Müzesi ve Sakıp Sabancı Müzesi* gibi ulusal ve uluslararası kurumlardan, *Ekrem Hakkı Ayverdi, Demsa, Kerem Kıyak, Albayrak Sanat, İbrahim Yiğit ve İrfan Dağdelen* gibi özel koleksiyonlardan ve *Portakal Sanat, Alif-Art, Artam, Ares, Bali ve Atikart* gibi müzayede şirketlerinin kataloglarından istifade edilmiştir. Bunlarla beraber *Mehmet Özçay, Fatih Özkafa, Muhammet Yaman, Seyyit Ahmet Depeler* ve *Bilim ve Kültür Sanat Derneği (BİKSAD)*'nin fotoğraf arşivlerinden de yararlanılmıştır. Ayrıca hat sanatı için önemli bir merkez olan *Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi*, yenilenme sürecinde olduğu için arşivinden gerektiği kadar istifade edilememiştir.

Eser taraması yapılırken kitap ve makalelerde 1761 tarihli bir Mushafın en eski tarihli eser olduğu ifade edilmesine rağmen gerek kütüphane ve müzelerde, gerekse özel koleksiyonlarda bu esere rastlanılmamıştır. Uğur Derman ile yapılan mülakatta bu Mushafı 1959 yılında özel bir koleksiyonda bizzat gördüğünü, fakat şu an nerde oldu ile ilgili bir malumatının olmadığını ifade etmiştir.

Saray kâtipliği ile alakalı arşivlerde resmi bir belgeye ulaşamadık. Fakat yazma eserlerinin sonuna attığı imzalarında, mezar taşı kitâbesinde ve miras beyannâmesinde saray kâtibi olduğu zikredilmektedir. Bize de bu görevi resmi olarak yaptığını göstermektedir.

Çalışmamızın katalog kısmında *sülüs-nesih kıt'a*, *sülüs* ve *celî sülüs levha*, *nesih sayfa*, *meşk Murakka'a'sı*, *karalama*, *hilye-i Şerîf*, *Kur'ân-ı Kerîm*, *Kur'ân cüzü*, *Amme cüzü*, *delâilü'l-hayrât* ve *kitâbe* olarak katagorize edilen eserler ile ilgili 132 farklı eser için 214 resim kullanılmıştır. Yukarıda bahsettiğim katagoriler için sülüs-nesih Kıt'a 45, sülüs levha 13, celî sülüs levha 11, nesih sayfa 7, meşk murakkâsı 3, hilye-i Şerîf 6, Kur'ân-ı Kerîm 1, Kur'ân-ı Kerîm cüzü (3. cüz) 1, amme cüzü 4, delâilü'l-hayrât 1 ve taşâ mahkûk kitâbe 4 tanedir. Kur'ân-ı Kerîm, amme cüzü, üçüncü cüz, delâilü'l hayrât gibi yazılı eserler ile Şahsultan Türbesi ve Safranbolu İzzetpaşa Camî gibi yapıların kitâbeleri birden fazla resim kullanılarak katalog içinde yer verilmiştir.

6.1. Formlar

Araştırmamızın neticesinde eserlerin geneline klasik formlar hâkimdir. İsmail Zühdî Efendi yeni arayışlar içerisine girmiş olsa da vermiş olduğu eserler geçmişte yazılan formların devamı niteliğindedir. Bunları örneklendirecek olursak; Murakka'alardaki kıt'alar genel itibari ile sülüs-nesih yazılmıştır. Nesih yazının her iki tarafında da süsleme için koltuklar bırakılmıştır. Hilye-i Şerîf'ler yine klasik form olarak bilinen besmele, çehâr yâr-i güzîn, göbek kısmı, ayet-i kerîme ve etek kısmından oluşmaktadır. Bu alanda da tek farklılık ahşap üzerine yazmış olan Hilye-i Şerîf'dir. Sülüs levhalar, satır düzeninde olup oldukça sadedir. Bazı hilyelerde klasik süslemeler dışında Kâbe ve Mescid-i Nebevî tasvirleri de kullanılmıştır.

Celî levhalar ile kitâbeler; kare, daire ve dikdörtgen formlar içerisine orantılı bir şekilde yazılmıştır. Klasik formların dışında altınla yazılıp etrafı tahrirlenmiş leylek şeklindeki besmele (bkz. Resim 71) resim yazılar açısından ilginç bir örnektir. Beyzî ve armudî formlarda herhangi bir eseri tespit edilememiştir. Kur'ân-ı Kerîm, delâilü'l-hayrât, amme cüzü ve Kur'ân cüzü gibi eserlerde ise, yine klasik formların dışına çıkılmamıştır.

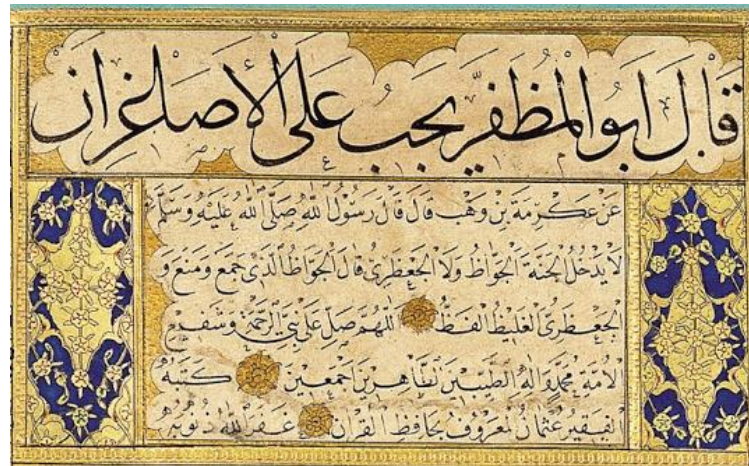
Sonuç itibari ile Zühdî Efendi, form olarak yeni arayışlar içinde olsa da, eserlerini geçmişten gelen formlara sadık kalarak icrâ etmiştir. Bu form arayışları, vefatında sonra Mustafa Râkım Efendi ile beraber ilerleme kaydetmiştir.

Resim 215- Şeyh Hamdullah'a ait Sülüs-Nesih Kıt'a

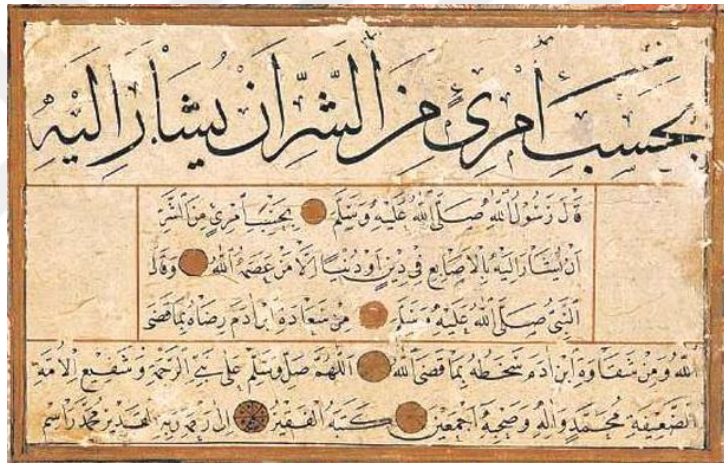
Resim 216- 1. Derviş Ali'ye ait Sülüs-Nesih Kıt'a

Resim 217- Hâfiz Osman'a ait Sülüs-Nesih Kıt'a

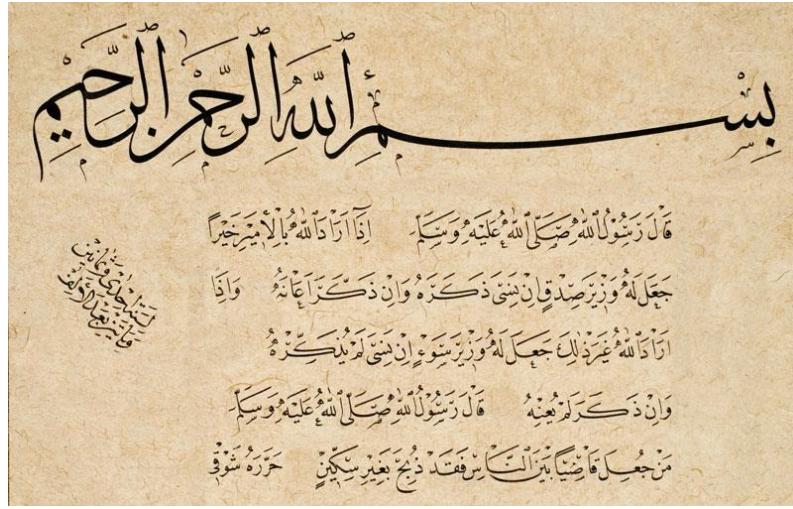
Resim 218- Yedikuleli Seyyid Abdullah'a ait Süls-Nesih Kıt'a

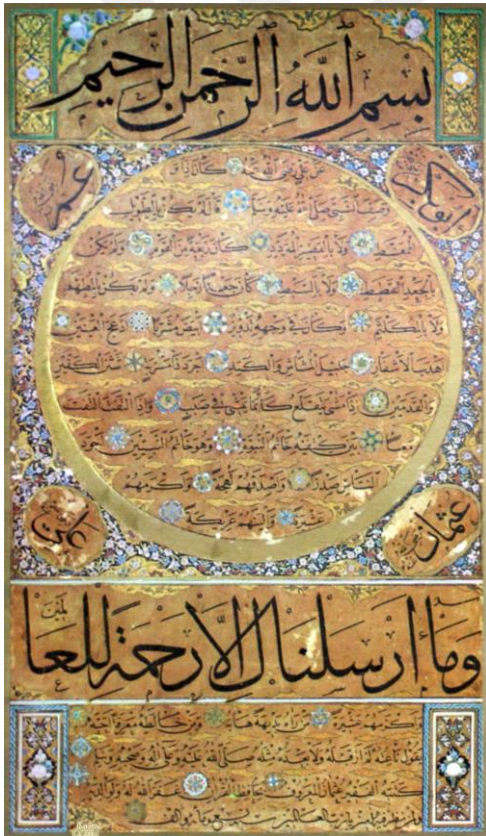
Resim 219- Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendi'ye ait Süls-Nesih Kıt'a

Resim 220- İsmail Zühdi Efendi'ye ait Süls-Nesih Kıt'a

Resim 221- Mehmed Şevkî Efendi'ye ait Sülüs-Nesih Kıt'a

Resim 222- Hâfız Osman'a ait Hilye-i Şerif

Resim 223- İsmail Zühdi Efendi'ye ait Hilye-i Şerif

Örnekleri incelediğimizde İsmail Zühdi Efendi'nin kendinden önceki hocalarının vermiş olduğu Kıt'alar ve hilyeler gibi klasik eserlerin formlarına sadık kalmıştır. Kendinden sonraki hattatlar da bu yolun takipçisi olmuşlardır.

6.2. Yazı Çeşitleri

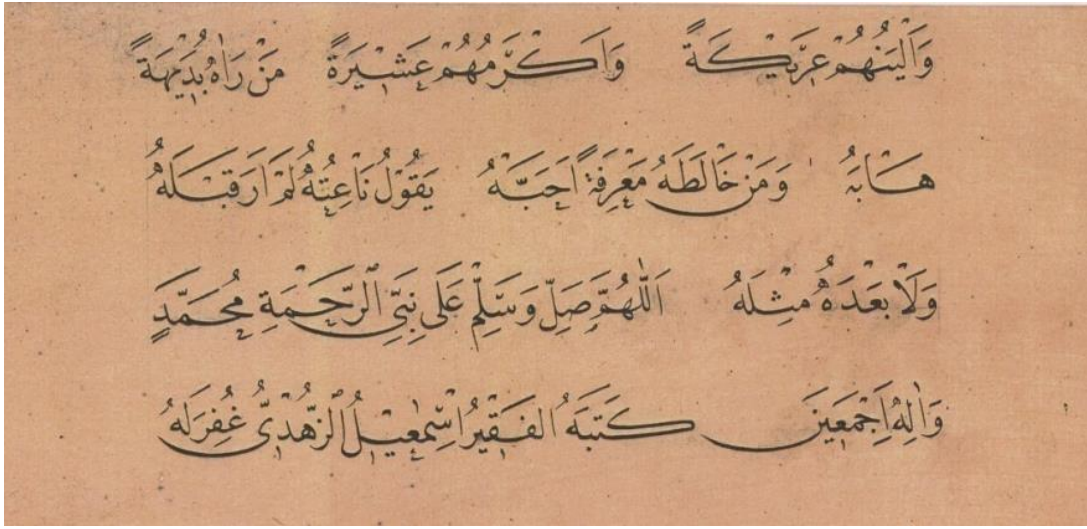
İsmail Zühdi Efendi'nin bütün eserlerinde meşk ettiği *sülüs*, *nesih* ve *celî sülüs* yazı çeşitleri hâkimdir. *Ta'lik*, *celî ta'lik*, *muhakkak* ve *reyhâni* gibi yazı çeşitlerinden herhangi birinden eser vermemiştir.

Kıt'alar, Murakka'a'lar, hilye-i Şerîfler ile muhtelif levhalarda sülüs ve nesih yazı çeşitleri kullanılmıştır. Kıt'a, murakkâ ve hilye-i şerîf gibi eserler nesih yazının fazla, sülüs yazı türünün daha az kullanıldığı eselerdir. Kur'ân-ı Kerîm, Kur'ân cüzü, amme cüzü ve delâilü'l-hayrât gibi eseler nesih hattıyla yazılmıştır. İbâre olarak yoğun olmayan yazılar ile Şah Sultan Türbesi, Nişanca Camî haziresindeki Hatice Hanım mezar taşı kitâbesi, Beşiktaş Çevirmeci Sokak'taki çeşme kitâbesi ve Safranbolu İzzetpaşa Camî kitâbelerinin yazıları *celî sülüs hattı* ile yazılmıştır.

Sonuç olarak, Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman vadisinden beslenen İsmail Zühdi Efendi, bu minvalde eserler vererek sülüs, nesih ve celî sülüs yazı türlerinin gelişmesi için gayret göstermiştir.

Resim 224-İsmail Zühdi Efendi'ye ait Sülüs Kıt'a

Resim 225-İsmail Zühdi Efendi'ye ait Nesih Kit'a

Resim 226-İsmail Zühdi Efendi'ye ait Celî Sülüs Levha

6.3. İstif Düzenleri

İsmail Zühdi Efendi, celî sülûs ile yazılan bazı eserleri dışında girift istifler yapmamıştır. Genel itibari ile satır düzenine riâyet ederek sade yazmıştır. Kıt'alarda bir veya iki cümle sülûs yazıp diğer bölümleri nesih yazılı eserler vermiştir. Bir kısım nesih yazıları da mâil yazmıştır. Sülûs olarak yazdığı eserler yine satır şeklinde olup herkes tarafından okunabilecek şekilde sade yazılmıştır. Hatta satırı dolgun göstermek için tirfil gibi süsleme unsurlarını bile az kullanmıştır.

Celî sülûs ile yazdığı levhalarda, istif geleneği olan alttan üste doğru yazma usûlünü uygulamıştır. Böyle yazılarda yazı alanının dolgun görünmesi için harf anatomilerini irice yazmıştır. Bazı celî sülûs levhalarda nesih hattı ile yazılmış ibâreler de bulunmaktadır. Bunlar kimi zaman yazılan ibârelerin devamı, kimi zamanda ifadeyi destekleyen faklı ibâreler şeklindedir. Bu istifleri yaparken farklı formlar da denemiştir. Özellikle TSMK'de leylek formundaki besmele (bkz. Resim 71) bu arayışın en belirgin örneğidir. Altın ile yazılan besmele, sınır çizgileri siyah mürekkep ile tahrirlenerek tamamlanmıştır.

Şah Sultan Türbesi'ndeki yazılar (bkz. Resim 80-103) 26 pafta iç kısımda, 4 pafta da dış kısımda olmak üzere 30 pafta halinde dikdörtgen form içine mermere mahkûk olarak yazılmış ve altın varak ile tezyîn edilmiştir. İç kısımdaki yazıların 12 tanesine yuvarlak form içerisinde *lafza- celal, ism-i nebî, cehâr yâr-ı güzîn ve cennetle müjdelenmiş sahâbelerin* isimleri yazılmıştır.

Hazîre kapısının iç kısmına yazılmış olan hadis-i şerîfteki “te” harfinin satır üzerine keşîdeli yazılması yazıya iki satır yazılmış görüntüsü vermiştir. Türbe kapısının dış tarafında kalan kapı üstündeki 3 pafta halindeki yazılar satır üstüne zikzak çizilerek istif edilmiştir. Türbenin iç kısmındaki yazılar ise, kuşak yazısı şeklinde olup, türbenin mimari formuna uygun olarak alt kısımdaki pencerelerin alınlıklarına yazılmıştır. Yuvarlak formdaki yazılar ise üst kısımdaki pencerelerin aralarına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Pafta içlerindeki ayetler bölümlere ayrılarak her paftaya eşit uzunlukta metin yazılmaya çalışılmıştır. Bazı ayetler pafta içine rahat sığarken bazıları da istif

kurallarına uyacak şekilde üst üste binerek yazılmıştır. Ayrıca keşîdeli harfler kullanılarak zenginlik kazandırılmıştır.

Safranbolu İzzetpaşa Camî yazıları (bkz. Resim 62-66), mihrap üstünde, minber kapısı üstünde, cami avlu giriş kapısı üstünde ve inşâ Kıt'abesi olmak üzere dört farklı yerde bulunmaktadır. Bu yazılar da taş mahkûk vaziyettedir. Mihrap üstündeki ayet tek satır halinde yazılmıştır. Ayet sonuna doğru “be” harfi satır üstüne gelecek şekilde yazılmıştır. Minber kapısının üstündeki ayetin besmele kısmı klasik tarzda “*oklu besmele*” şeklinde yazılmış olup, ayetin baş tarafı besmelenin keşîdeli kısmının üstüne beyzi formda istiflenerek yazılmıştır. Avlu kapısının üstündeki ayet yazılı kitâbe, düz satır şeklinde yazılmıştır. Bu yapıya ait bütün kitâbeler yeşil zemin üzerine taş mahkuk olarak yazılmıştır.

Şânîzâde Çeşmesi kitâbesi (bkz. Resim 40, 41), dikdörtgen formda 9 satır halinde taş mahkûk olarak yazılmıştır. Son satırda ketebe kısmı bulunmaktadır. Suyun faziletleriyle ilgili ayet ve hadis ile beraber bânî bilgilerinin bulunduğu kitâbenin hemen altında, barok üslûbundaki motifli çeşme aynası, kitâbe dışındaki başka taş nakşedilmiştir. Satırlardaki istifler yine diğer kitâbelerde olduğu gibi zikzak olacak şekilde satır üstüne bir önceki kelimenin devamı olarak yazılmıştır. Bazı yerlerde ise bu durum keşîdelerle desteklenmiştir. Bu kitâbe şu an yerinde mevcut değildir. Kitâbenin nerede olduğu ile ilgili bilgiye ulaşamamıştır.

İsmail Zühdi Efendi'ye ait ulaştığımız diğer kitâbe ise, Nişanca Mehmed Paşa Camî haziresindeki Hatice hanıma ait mezar taşı (bkz. Resim 151) kitâbesidir. Mermer olan taş 10 satır halinde yazılan Kitâbenin son 4 satırı diğer satırlara göre kısa yazılmıştır. Bu formun her iki tarafına ise lâle resmi nakşedilmiştir.

6.4. Harf Anatomileri

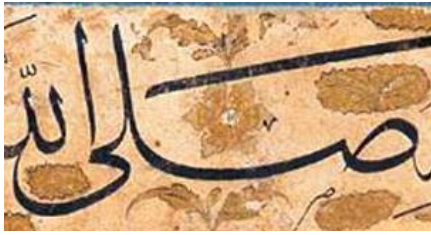
Celî sülûs ve kitâbeler dışında yazılan eserlerin harf anatomileri XIX. yy. sonlarında yakalanan formlara çok yakındır. Sülûs yazılardaki keşîdeler, *vav*, *fe* ve *kaf* başları ile *nun*, *sin*, *sad*, *vav*, *kaf*, *lam* ve *yâ* çanakları oldukça akıcıdır. Harflerin birbirleriyle olan bağlantıları ve geçişler de yumuşaktır. Eliflerin zülfeleri istenilen

nispette değildir. Nesih yazılar sülüs ile bütünlük sağlayacak kadar naifdir. Harflerin ölçüleri, keşideleri ve satır içerisindeki kürsüleri oldukça dengelidir.

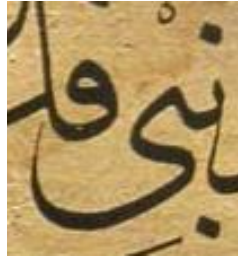
Celî sülüs yazıların bazıları, sülüs yazılara göre biraz daha serttir. Keşideli *sin* harfinin baş tarafı ile çanaklı harflerin ve *ra-vav gibi* harflerin gâye kısımları oldukça ince bırakılmıştır. *Ha* ve *ayn* gibi harflerin küpleri de bu şekilde bitirilmiştir. Eliflerin anatomileri gayet güzel olup zülfelerin üzerinde titizlikle durulmamıştır.

Kitâbelerdeki yazıların anatomileri ise, satır içinde birbirleriyle uyumlu haldedir. *Vav* ve *kaf* gibi harflerin gözleri sülüse göre daha yayvandır. Çanaklı harflerin uç kısımları ince bırakılarak yazıya zerafet kazandırılmıştır. Elifler ise kalından inceye doğru bir görüntü sergilemektedir.

Şeyh ve Hâfız Osman penceresinden baktığımızda İsmail Zühdfî Efendi'nin sülüsteki çanaklı harfleri ve keşideleri Şeyh gibi akıcı ve muntazamdır. Fakat *vav*, *fe* ve *kaf* başları ile zülfeler Zühdfî Efendi'de daha gelişmiş durumdadır. Hâfız Osman'ın sülüs hattından ziyade nesih hattı İsmail Zühdfî Efendi'ye rehber olmaktadır. Örneklere bakacak olursak;

1

2

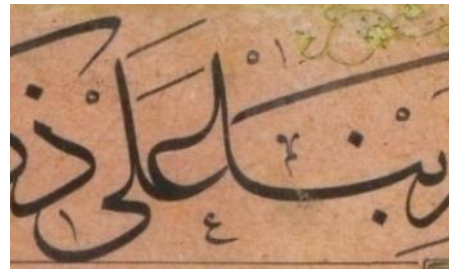
3

4

5

6

7

Resim 227- Çanaklı “ya” harfinin gelişimi

(1. Şeyh Hamdullah 2. Derviş Ali 3. Hâfız Osman
4. Yedikuleli Seyyid Abdullah 5. Mehmed Rasim
6. İsmail Zühdî Efendi 7. Mehmed Şevkî Efendi)

Harflerin bünyelerine bakacak olursak Zühdî Efendi’ye kadar “ya” harfinin gâyeleri oldukça incedir. Özellikle Şeyh ve Hâfız Osman’a ait örnekler harfin nispeti açısından İsmail Zühdî Efendi ve sonrası için örnek teşkil etmektedir. Aynı şekilde “vav” çanaklarında da aynı uygulamayı görmek mümkündür.

1

2

3

4

5

6

7

Resim 228- “vav” harfinin gelişimi (1. Şeyh Hamdullah 2. Derviş Ali 3. Hâfız Osman 4. Yedikuleli Seyyid Abdullah 5. Mehmed Rasim 6. İsmail Zühdî Efendi 7. Mehmed Şevkî Efendi)

6.5. Harekeler, Mühmel Harfler ve Tezyînat

İsmail Zühdi Efendi'ye ait bütün eserlerde, harekeler, mühmel harfler ve diğer tefrişat unsurları olan tırfil ve tırnak işaretleri yoğun olarak kullanılmamıştır. Bu işaretlerin fazla kullanılmaması harfleri daha çok ön plana çıkarmıştır. Zühdi Efendi'yi diğer hattatlardan ayıran bir diğer özellik ise, harekeleri ve diğer unsurlarını zerendud yapıp etrafını tahrirlemesidir. Pek yaygın olmayan bu özellik eserde tarih yoksa eski Zühdi'den ayırt etmeyi kolaylaştıracak bir özellik olarak da düşünülebilir.

Zemin tezyînatı ve diğer süslemelerde yine bir sadelik hâkimdir. Sülüs-nesih kıt'alar, sülüs levhalar ve celî sülüs levhaların yazı dışında kalan kısımlarında hafif şekilde zerendud görülmektedir. Sülüs ve nesihin hâkim olduğu levhalarda koltuk tezhibi, duraklar, satır arası süslemeler (beyne's-sütûr), cetveller ve iç-dış bordür süslemeleri klasik üslupta yapılmıştır. Bazı eserlerde yine dönemine uygun barok üslupta süslemeler uygulanmıştır. Hilyelerde bitkisel süslemenin yanı sıra *Kâbe* ve *Mescid-i Nebevî* gibi yapılar da minyatür sanatıyla resmedilmiştir (bkz. Resim 78). Bu durum leylek formundaki besmelede yoğun barok üslubu ile beraber uygulanmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm, amme cüzü ve dalâilü'l-hayrât gibi yazma eserlerin zahriye sayfası, ser levhası, sûre başları ve hâtîme sayfalarında dönemin klasik tezhip süslemesi olan bahar dallarının yoğun kullanıldığı görülmektedir. Altının hâkim olduğu kompozisyonlarda lacivert, kırmızı ve beyaz renkler birbirleriyle uyum içindedir.

Mimari eserlerdeki kitâbelerde ise hareke, mühmel harf ve diğer tefrişat unsurları dışında herhangi bir tezyîni öge bulunmamaktadır. Kitâbelerde yazının ön planda olması için sadelik dikkat çekmektedir.

Yazı dışındaki diğer süsleme unsurlarında da Şeyh ve Hâfız Osman yolu takip edilmiştir. Hem sülüs-nesih kıt'alarda, hem celî levhalarda, hem de kitâbelerde gereğinden fazla kullanılmamıştır. Fakat İsmail Zühdi Efendi burda da bir farklılık göstererek harekeler ve mühmel harfleri zerendud yapıp etrafını tahrirlemiştir. Bu da yazıya süsleme bakımından zenginlik katmıştır.

Resim 229-Şeyh Hamdullah'a ait Sülüs Levha

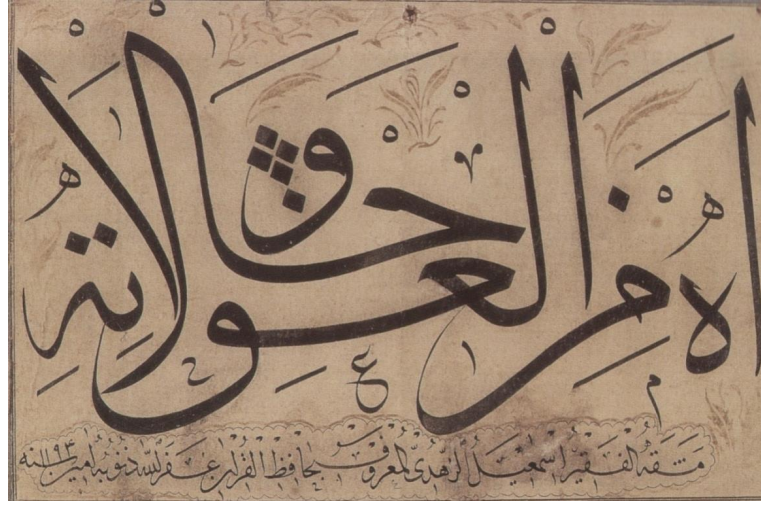
Resim 230-Hâfız Osman'a ait Sülüs Levha

Resim 231-İsmail Zühdi Efendi'ye ait Sülüs Levha

Resim 232-Hâfız Osman'a ait Celî Sülüs Levha

Resim 233-İsmail Zühdi Efendi'ye ait Celî Sülûs Levha

Örneklerde görüldüğü gibi sülûs ve celî sülûs levhalar incelendiğinde sadelik hâkimdir. Harekeler dışında mühmel harfler ve tezyîni unsurlara pek yer verilmemiştir. Kullanıldığı takdirde ise yazının önüne geçmeyecek şekilde kullanılmıştır.

6.6. Metinler

İsmail Zühdi Efendi'ye ait yazma eserlerin içerisinde Kur'ân-ı Kerîm, Amme cüzü ve Delâilü'l Hayrât gibi çok sayfalı eserlerin dışında 16 adet Arapça, 3 adet Farsça ve 10 adet Osmanlıca olacak şekilde farklı dillerde yazılmış 8 ayet, 74 adet Hadis-i Şerîf, 30 adet kelâm-ı kibar, 4 adet Kaside-i Bürde, 6 adet Hilye-i Şerîf, 1 adet esmâü'l-hüsna, 11 adet karalama ve 5 adet meşk Murakka'aa bulunmaktadır. Kelâm-ı kibarların içerisinde şiirler, beyitler, atasözleri ve mütefekkirlerin isimleri yer almaktadır.

Kitâbelerde ise sırasıyla zikredecek olursak; Şah Sultan Türbesi'nde medfûn kişinin vâlîde olmasından dolayı hazire avlu kapısı üstüne “*Cennet annelerin ayakları altındadır.*” mealindeki Hadis-i Şerîf yazılarak İslâm'ın kadına ve anneye olan ehhemmiyetine vurgu yapılmıştır. Türbenin giriş kapısının üstünde ve içeri kısımdaki paftalarda Zümer Sûresi 39/53-73-74, Ankebut Sûresi 29/57 ve Haşr Sûresi 59/2 ayetleri yazılmıştır. Bu ayetlerde ölümün hak olduğu ve ibret alınması gerektiği, ne kadar günah sahibi olunursa olsun affedileceği ve Allah'a karşı gelmekten sakınanların cennet ile mükâfatlandırılacağı ifade edilmektedir. Ayrıca camilerde olduğu gibi lafza-i

celâl, ism-i nebî, cehâr yâr-ı güzîn ve aşere-i mübbeşşereden olan sahabelerin isimleri de köşelere dairevî form içerisine yazılmıştır.

Çeşme kitâbesinde, her çeşmede yazılması gelenek haline getirilen Enbiya Sûresi 21/30. ayet olan *وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ* (Vece 'alnâ mine'l-mâi külle şey'in hayy / Biz her şeyi sudan yarattık.) yazılarak başlanması, suyun önemi ve bereketini ifade etmektedir. Devamındaki Hadis-i Şerîf'de ise; insana, hayvana ve ağaca verdiği su karşısında kazanacağı mükâfat ifade edilerek canlıların istifadesine sunulacak bu tarz eserler yaptırmann fazileti üzerine durulmuştur. Son kısımda ise bânîye övgüler sunularak kitâbe tamamlanmıştır.

İzzetpaşa Camî kitâbelerinde mihrap ve minberde kible ayetleri olan Neml Sûresi 27/30 ve Ali İmrân Sûresi 3/37. ayetleri yazılmıştır. Bahçe kapısı üstündeki kitâbede her camide gelenek olarak yazılmış *إِنَّ لِّلصَّلَاةِ كَانَتْ لَىءِ الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا* (İnne's-salâte kânet ale'l mü'minîne kitâben mevkûtâ / Namaz, mü'minlere belli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır.) Nisa Sûresi 4/103. ayeti, namazı vaktinde kılmanın önemini ifade etmektedir. Son olarak inşa kitâbesinde camiye yaptıran İzzetpaşa'ya yapmış olduğu güzel amellerinden dolayı dünya ve ahirette güzelliklerle karşılaşması için övgüler sunulmuştur.

7. SONUÇ

Hat sanatının tarihinin gelişim sürecinde İsmail Zühdi Efendi önemli bir basamaktır. Bu önemli hat üstadının hayatı ve eserleri üzerinde yapmış olduğumuz tahlillerden şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İsmail Zühdi Efendi, yaşamış olduğu 18. yy. ortası ile 19. yy. başı arasındaki dönemin en önemli hattatları arasındadır. Bu başarısı onu saray kâtipliğine kadar yükseltmiştir.

Kişiliği ve şahsiyeti ile alakalı kaynaklarda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Fakat eserleri incelendiğinde mütevâzı, prensip sahibi, geleneklerine bağlı ve yenilikçi bir hattat olduğu söylenebilir.

Saray kâtipliği ile alakalı olarak arşivlerde resmi bir belgeye rastlanmamıştır. Fakat yazma eserlerinin sonuna attığı imzalarından, mezar taşı kitâbesinden ve miras beyannâmesinden bu görevi yaptığı anlaşılmaktadır.

Kırıktan fazla mushaf, sayısız amme cüzü, müstakil cüz, delâilü'l-hayrât, birçok hilye-i saâdet, murakkâ, kıt'a ve sayısız karalama yazdığı anlaşılmaktadır. Ömrü çok uzun olmamakla birlikte pek çok eser bırakan Zühdi Efendi'nin çok kudretli, çalışkan ve mahir bir sanatkâr olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmamızda yer verdiğimiz eserlere baktığımızda İsmail Zühdi Efendi'nin, çoğunlukla sülüs-nesih kıt'alar ile celî sülüs levhalar yazdığı görülmektedir. Sanatının evâil dönem eserleri daha mütevâzi ve klasik formlarda yazılmışken, evâhir dönemlere ait yazıları hat estetiği ve kalem tabiatı bakımından mükemmel seviyededir. Bu durum katalog kısmında tarih sırasına göre incelenirse farkedilebilir. Gerek celî yazılarda, gerekse nesih yazılarda satır düzenleri ve harf anatomileri sertlikten uzak ve oldukça naiftir. Vav başları olgun, *keşîdeler* ve *çanaklı harfler* kararlıdır. Dikey ve yatay harfler ise birbiriyle ahenk içindedir.

Önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönem de Zühdi Efendi, celî sülüs olarak farklı formlarda istif denemeleri yapmıştır. Buna örnek olarak zerendud yapıp etrafını

tahrirlediği h. 1213 (sehven 1013 yazılmıştır) tarihli leylek formundaki besmele gösterilebilir (bkz. Resim 71). Bu gibi uygulamalar, sonraki dönemler için de örnek teşkil etmiştir.

Zühdî Efendi'nin eserleri incelendiğinde bazı ayırt edici özellikler vardır. Bunlardan en önemlisi harflerin, harekelerin, mühmel harflerin ve tefrişat unsurlarının bir kısmını zerendud yaparak etrafını siyah mürekkep ile tahrirlemesidir. Buna dair örnekler katalog kısmında mevcuttur. (bkz. Resim 50-54, 166, 188, 200)

Tashihe gerek duymayacak kadar temiz ve güzel yazan İsmail Zühdî Efendî, bu özelliği ile öne çıkmaktadır. Bundan dolayı yazılarında tashih yapan hattatların gerçek manada hattat olmadığını söyleyecek kadar da iddialıdır. Bütün yazılarındaki keskin tavır, onun kaleme hükmeden iradesini hemen hissettirir.

Eserlerin sonuna attığı imzalarında genellikle “*İsmail Zühdî*” imzasını kullanır. Ve bu imza çoğunlukla nesih veya icaze hattıyla atılır. Önceki Zühdî ile imzaları aynı gibi görünse de *mim* harflerinin kullanım şekilleri birbirinden farklıdır. Ayrıca *Zühdî-i Evvel* imzalarını büyük oranda *İsmail* olarak imza atarken, *Zühdî-i Sâni*'de böyle bir durum söz konusu değildir.

İsmail Zühdî Efendi, birçok talebe yetiştirmiştir. Bunların içerisinde dönemin önemli şahsiyetleri de bulunmaktadır. Ama bunların en önemlisi kardeşi Mustafa Râkım Efendi'dir. Öyle ki, Râkım Efendi için İsmail Zühdî Efendi'nin en önemli eseri denilebilir. Çünkü yapmış olduğu yeniliklerle tarihçiler ve sanatkârlar nezdinde hat sanatı, Râkım öncesi ve sonrası diye iki döneme ayrılmıştır. Bu da elbette sözkonusu hattatın büyüklüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak Zühdî-i Sâni, Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman gibi üstatların eserlerini inceleyerek kendine has bir üslûp geliştirebilmiştir. Sürekli tekâmül gösteren hat sanatı, İsmail Zühdî Efendi ile beraber yeni bir hareketlilik daha kazanmıştır. İstif formları ve harf bünyeleri gelecek kuşaklara farklı ufuklar açmıştır. Yazılarındaki halâvet, letafet ve kaleme teslimiyet, İsmail Zühdî'nin en bâriz özelliklerinden olup

“Ketebehû İsmail Zühdi” imzası halen müzelerin ve koleksiyonların en seçkin, en kıymetli imzalarından biridir.

8. BİBLİYOGRAFYA

- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.,
(haz. Hayrettin KARAMAN, Mustafa ÇAĞRICI, İbrahim
Kafi DÖNMEZ, Sadrettin GÜMÜŞ), Ankara, 2014.
- AKSOY, Şule, “Osmanlı Sultanlarının Tuğraları ve Tuğralı Belgeler”,
Osmanlı: Kültür ve Sanat, Ankara 1999, c.XI, s.65-75.
- ALPARSLAN, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.,
1999.
- ALPARSLAN, Ali, *Ünlü Türk Hattatları*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1992.
- ALPARSLAN, Ali, "Esedullah Kirmânî", *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı
Yay., 1995, c.XI, s.370-371.
- ALPARSLAN, Ali, “Hocam Hezarfen Necmeddin Okyay”, *Toplumsal
Tarih*, İstanbul 2001, s.25-28.
- ALPARSLAN, Ali, “Hattat Hamid”, *Kaynaklar*, sy.1, Ankara 1983, s.48-53.
- ALPARSLAN, Ali, “Divanı”, *DİA*, Ankara, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı
Yay., 1995, c.IX, s.445-446.
- ALPARSLAN, Ali, "Hattat Hâmid Aytaç", *Hayat Tarih Mecmuası*, İstanbul
1972, sy. 2, s.16-22.
- ATÂULLAH, Mehmed, *Şânîzâde Tarihi*, İstanbul: Ceride-i Havadis Matbaası,
1826, c.II, s.195.
- BAYAT, Ali Haydar, *Açıklamalı Hüsn-i Hat Bibliyografyası*, İstanbul: IRCICA,
2002.
- el-BELÂZURÎ,
Ahmed b. Yahyâ, *Fütûhu'l-Büldân*, çev. Mustafa FAYDA, Ankara: Kültür ve
Turizm Bakanlığı, 1987.
- BERK, Süleyman, *Devlet-i Âliyeden Günümüze Hat Sanatı*, İstanbul: İnkılab
Yay., 2013.
- BERK, Süleyman, "Hattat İsmail Zühdi Efendi", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla
VI. Eyüp Sultan Sempozyumu: Tebliğler (10-12 Mayıs
2002)*, İstanbul: Eyüp Belediyesi, 2003, s.336-341.

- BERK, Süleyman, *Hattat Mustafa Râkım Efendi*, İstanbul: Kaynak Yay., 2003.
- ÇETİN, Nihat, *Hat Sanatı: İslâm Kültür Mirasında*, İstanbul: IRCICA Yay., 1992.
- ÇETİN, Nihat, “Arap (Yazı)”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1991, c.III, s.276-309.
- ÇEVİK, Savaş, “Necmeddin Okyay ve Hat Sanatımız”, *Pınar*, İstanbul 1976, c.V, sy. 50, , s.34-36.
- ÇOBANOĞLU, Ahmed Vefa, “Divriği UluCamî”, *D.İ.A.*, Ankara 2012, c.XXXXII, s.95-96.
- DERMAN, M. Uğur, *Türk Hat Sanatı Şaheserleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1982.
- DERMAN, M. Uğur, *Ömrümün Bereketi-1*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2011.
- DERMAN, M. Uğur, “İsmail Zühdü Yeni”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2001, c.XXIII, s.125-126.
- DERMAN, M. Uğur, “Hat” maddesi, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1997, c.XVI, s.427-437.
- DERMAN, M. Uğur, “Hattat” maddesi, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1997, c.XVI, s.493-499.
- DERMAN, M. Uğur, “Osmanlı Hat Sanatı”, *P Dünya Sanatı Dergisi*, sy.25, İstanbul, 2002, s.46.
- DERMAN, M. Uğur, *Harflerin Aşkı*, İstanbul, 2014.
- DERMAN, M. Uğur, “Osmanlı İstanbulu'nda Hat Sanatı”, *I. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Tebliğler (29 Mayıs-1 Haziran 2013)*, 2013, İstanbul, s.475-494.
- DERMAN, M. Uğur, “Hilye”, *DİA*, Ankara, 1998, c.XVIII, s.47-51.
- DERMAN, M. Uğur, “Hâfız Osman”, *DİA*, Ankara, 1997, s.98-100.
- DERMAN, M. Uğur, “Eğrikapılı Mehmed Râsim”, *DİA*, Ankara, 2003, c.XVIII, s.514-515.

- DERMAN, M. Uğur, “Padişah Tuğralarındaki Şekil İnkılâbına Dair Bilinmeyen Bazı Gerçekler”, *VIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler (11-15 Ekim 1976)*, c. III, Ankara, 1983, s.1613-1617.
- DERMAN, M. Uğur, “Tuğralarda Estetik”, *İlgi*, y.16, S.33, Mayıs 1982, s.16-23
- DERMAN, M. Uğur, “Hattat Sami Efendi”, 50 SSS: 18, İstanbul, 1962.
- DERMAN, M. Uğur, “Hat San’atının Büyük İsimlerinden: Sami Efendi”, *Akademik Araştırmalar Dergisi (Osmanlı Özel Sayısı)*, S. 4-5, İstanbul, 2000, s.473-484;
- DERMAN, M. Uğur, “Büyük Bir Hat Sanatkârımız: Sami Efendi”, *Hayat Tarih Mecmuası*, S. 5, 1969, s.4-10.
- DERMAN, M. Uğur, *Kardeş İki Hattatımız*, 50 SSS: 22, İstanbul, 1966.
- DERMAN, M. Uğur, *Hattat Hacı Arif’ler*, 50 SSS: 21, İstanbul, 1965.
- DERMAN, M. Uğur, “Bakkal Arif Efendi”, *Kök*, c. II, S. 15, 1982, s.13-14.
- DERMAN, M. Uğur, *Vefatının 50. Yıldönümünde Hattat Nazif Bey*, 50 SSS: 19, İstanbul, 1963.
- DERMAN, M. Uğur, “Ölümünün 30. Yıldönümünde Reisü’l-Hattatîn Kâmil Akdik”, *Hayat Tarih Mecmuası*, 1, 7 (8, 1971), s.35-41
- DERMAN, M. Uğur, *Hattat Mustafa Halim Özyazıcı*, 50 SSS: 20, İstanbul, 1964;
- DERMAN, M. Uğur, “Hâmid Aytac”, *Lâle*, S.1, İstanbul, 1982, s.18-19.
- DERMAN, M. Uğur, “Vefatının Kırkıncı Yıldönümü Dolayısıyla Hattat Hulûsi Efendi”, *Kubbealtı AkademiMecmuası*, S. 1, İstanbul, 1980, s.32-54
- DERMAN, M. Uğur, “İsmail Zühdü (Eski)”, *D.İ.A.*, Ankara, 2001, s.124-125.
- DERMAN, M. Uğur, “Hasan Üsküdârî”, *DİA*, Ankara, 1997,c. XVI, s.358.
- DOĞAN, Ayşe, *İbnülemin Hat Koleksiyonundaki Sülûs-Nesih Kıt’aların İçerik ve Sanat Yönünden İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.

- EYİCE, Semavi “Alâeddin Camî”, *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1989, c.II, s.324-327.
- GÜNÜÇ, Fevzi, “Anadolu Selçuklu Mimarîsinde Celî Sülüs Hattı”, V. *Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya, 1995, s.185-193.
- HABİB *Hat ve Hattatan*, İstanbul, 1306.
- YAZAR, İlyas, *Kâni Dîvânı Tekitli Metin ve Tahlil*, İstanbul, 2010.
- MUHAMMED “Allah’ın Elçisi (s.a.v.) ve Sahabe Devrinde Yazı Sanatı”, *İslâmî Araştırmalar*, c. II, S. 7, İstanbul, s. 95-102.
- Hamidullah, *Eyüplü Hattatlar*, İstanbul, 2013.
- HASKANİ, M. Nermi, *el-Fihrist fî Ahbâri ’l- ‘Ulemâi ’l-Musannifîn mine ’l-Kudemâ ve ’l-Muhaddisîn ve Esmâ-i Kütübihim*, Tahran,ts.
- İBN NEDÎM, *Son Hattatlar*, Ankara, 1970
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal, *Subhu ’l-A ’şâ fî Sînâ ’ati ’l-İnsâ’*, c. I-XV, Kahire, Ahmed b. Ali 1910-1920.
- el-KALKAŞENDÎ, *et-Terâtîbü ’l-İdariyye*, çev. Ahmed ÖZEL, c. I, İstanbul, 1990.
- el-KETTÂNÎ, Abdülhay “Hattat İsmail Zühdü Efendi”, *CÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XVIII, sy.2, s.137-154.
- MERT, Talip, *Tuhfe-i Hattâtîn*, hzr. Mustafa Koç, İstanbul, 2014.
- MÜSTAKİMZÂDE, Süleyman Sadeddin, *Gülzâr-ı Savâb*, (nsr. Kilisli Muallim Rif’at), İstanbul, 1938.
- NEFESZÂDE, İbrahim, “İbn Mukle”, *DİA*, 1999, Ankara, s. 211-212.
- ÖZAYDIN, AbdülKerîm, *Türk Nesta’lık Ekolü*, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul, 1996, s.91-108.
- ÖZCAN, Ali Rıza, *İstanbul Selâtin Camilerinin Kuşak Yazıları*, Yayınlanmamış Doktora Çalışması, Konya, 2008.
- ÖZKAFA, Fatih, “İstanbul ve Hat Sanatı”, *Bir Fotoğrafın Aynasında İstanbul’un Meşhur Hattatları*, İstanbul, 2010, s.128.

- RADO, Şevket,
SARI, Nil,
SERİN, Muhittin,
SERİN, Muhittin,
SERİN, Muhittin,
SERİN, Muhittin,
SERİN, Muhittin,
SERİN, Muhittin,
SEZER, Bilal,
SUBAŞI, M. Hüsrev,
SUYOLCUZÂDE, M.
Necib,
TASKALE, Faruk ve
H. Gündüz,
TÜFEKÇİOĞLU,
Abdülhamit,
UMUR, Suha,
ÜLKER, Muammer,
ÜNVER, A. Süheyl,
ÜNVER, A. Süheyl,
ÜNVER, A. Süheyl,
ÜNVER, A. Süheyl,
ÜNVER, A. Süheyl,
ÜNVER, A. Süheyl,
- Türk Hattatları*, İstanbul, 1984.
“Behcet Mustafa Efendi”, *DİA*, Ankara, 1992, c.5, s.345.
Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, İstanbul, 2003.
Hat Sanatımız, İstanbul, 1982.
“Yâkût el-Müsta’sımî”, *DİA*, Ankara, 2013, s.291-293.
“Ahmed Şemseddin Karahisârî”, *DİA*, Ankara, 2001, c.XXI, s.421-424
Kemal Batanay, İstanbul, 2006.
Hattat Aziz Efendi, İstanbul, 1999.
Hattat Hulûsi Efendi’nin Hayatı, Sanatı ve Eserleri,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1996
Hat Sanatını Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Taşıyan Adam
Diyarbakırlı Hattat Hamid Aytaç, İstanbul, 2013.
Devhâtü’l-Küttâb, nşr. Kilisli Muallim Rif’at,
İstanbul, 1942.
Hat Sanatında Hilve-i Şerîf, İstanbul, 2006.
"Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı", *Hat ve Tezhip*
Sanatı, (Ed. A. R. Özcan), Ankara, 2012, s.59.
Osmanlı Padisah Tugraları, İstanbul, 1980.
Baslangıçtan Günümüze Türk Hat Sanatı, Ankara, 1987.
Hattat İsmail Zühdi Efendi, 50 Sanatsever Serisi 3,
İstanbul, 1953.
Hattat Mustafa Râkım Efendi, 50 SSS: 3, İstanbul, 1953.
Hattat Mehmed Şevkî, 50 SSS: 6, İstanbul, 1953.
Reisü’l-Hattatîn Hacı Kâmil Akdik, 50 SSS 12, İstanbul,
1954.
Hattat Mehmed Hulûsi, 50 SSS 16, İstanbul, 1958.
Hattat İsmail Zühdi Efendi, 50 SSS 1, İstanbul, 1953.

- P. YAMAN, Ayşe, *Hat Sanatı İçin Kaynak Devhâtü'l- Küttab İncelemeli Tez Çevirisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s.61-63.
- YAZIR, M.Bedreddin, *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli I*, Ankara, 1972.
- YAZIR, M.Bedreddin, *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli II*, Ankara, 1972.
- YAZIR, M.Bedreddin, *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli III*, Ankara, 1989.
- YETKİN, Suut Kemal, *İslâm Mimarisi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslâm Sanatları Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1959.
- YETKİN, Şerare, “Abbasiler”, *DİA*, 1988, Ankara, s. 53-56.
- YILMAZER, Ziya, “Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi”, *DİA*, Ankara, 2010, c.XXXVIII, s.334-336.
- ZEYDAN, Corci, *Medeniyet-i İslâmiye Tarihi*, c. III, İstanbul, 1928.

MÜZÂYEDE KATALOGLARI VE İNTERNET SİTELERİ

Alif Art Müzayede Kataloglar
Antika ve Sanat A.Ş Müzayede Katalogları
Ares Müzayede Katalogları
Atik Art Müzayede Katalogları
Bali Müzayede Katalogları
Portakal Sanat A.Ş.Müzayede Katalogları
www.hattatlarsofrası.com
www.kalemguzeli.org
www.hathitrust.org / <https://catalog.hathitrust.org>
www.digitalssm.org